T.C.

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EBEVEYN REDDİ ALGISI YÜKSEK OLAN ERGENLERİN ŞİDDET EĞİLİMİNE YÖNELMESİNDE BAĞLANMA BİÇİMİNİN ETKİSİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Fatih KARABOĞA

PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI

PSİKOLOJİ BİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Engin EKER

İstanbul, 2018

T.C.

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EBEVEYN REDDİ ALGISI YÜKSEK OLAN ERGENLERİN ŞİDDET EĞİLİMİNE YÖNELMESİNDE BAĞLANMA BİÇİMİNİN ETKİSİNİN İNCELENMESİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN

Fatih KARABOĞA

(Y1512.270009)

PSİKOLOJİ ANA BİLİM DALI

PSİKOLOJİ BİLİM DALI

TEZ DANIŞMANI

Yrd. Doç. Dr. Engin EKER

İstanbul, 2018

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek Lisans Tez Onay Belgesi

Enstitümüz Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans Programı **Y1512.270009** numaralı öğrencisi **Fatih KARABOĞA**'nın **"EBEVEYN REDDİ ALGISI YÜKSEK OLAN ERGENLERİN ŞİDDET EĞİLİMİNE YÖNELMESİNDE BAĞLANMA BİÇİMİNİN ETKİSİNİN İNCELENMESİ"** adlı tez çalışması Enstitümüz Yönetim Kurulunun 08.01.2018 tarih ve 2018/01 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından Oy Birliği.. ile Tezli Yüksek Lisans tezi olarak .KABUL..edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı	**İmzası**
Tez Savunma Tarihi :18/01/2018	
1)Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Engin EKER	.....
2) Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Şahide Güliz KOLBURAN	.....
3) Jüri Üyesi : Yrd. Doç. Dr. Mehmet Zeki ILGAR	.....

Not: Öğrencinin Tez savunmasında **Başarılı** olması halinde bu form **imzalanacaktır**. Aksi halde geçersizdir.

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın her adımında eleştirileri, yardımları ve sabrıyla desteğini her zaman hissettiren çok kıymetli tez danışmanım Sayın Yrd. Doç. Dr. Engin EKER'e teşekkürü bir borç bilirim.
Verilerin toplanması aşamasında yardımlarını esirgemeyen okul yöneticileri, rehber öğretmenler ve çalışmaya gönüllü olarak katılan tüm ebeveyn ve öğrencilere çok teşekkür ederim. Çalışmalar esnasında zorlandığım anlarda manevi destekleri ile her zaman yanımda olan kıymetli ailem ve değerli arkadaşlarıma minnettarım.
Çalışmamın Türk Dili ve Edebiyatı'na uygunluğunu inceleyen ve desteğini esirgemeyen değerli meslektaşım Nesrin KONAKÇI 'ya da teşekkür ederim.

Ocak, 2018 **Fatih KARABOĞA**

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ..... **v**
İÇİNDEKİLER ..... **vii**
KISALTMALAR ..... **xi**
ÇİZELGE LİSTESİ ..... **xiii**
ÖZET ..... **xv**
ABSTRACT ..... **xvii**
1. GİRİŞ **1**
1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi 3
1.2. Problem 5
1.2.1. Alt problemler 5
1.3. Sınırlılıklar 6
1.4. Sayıltılar (Varsayımlar) 6
1.5. Tanımlar 7
2. KURAMSAL ÇERÇEVE **9**
2.1. Ebeveyn Kabul ve Red Kuramı (EKAR) 9
2.1.1. Ebeveyn-çocuk etkileşimi 9
2.1.2. Ebeveyn kabul-red kuramı 10
2.1.3. Ebeveynliğin sıcaklık boyutu 11
2.1.4. Ebeveynliğin kontrol boyutu 13
2.1.5. Ebeveyn kabul-reddi ile bağlanma ilişkisi 14
2.1.6. Fenomenolojik yaklaşım 16
2.1.7. EKAR Kuramının alt alanları 17
2.1.7.1. Kişilik alt teorisi 17
2.1.7.2. Başa çıkma alt teorisi 18
2.1.7.3. Sosyo-kültürel sistem alt teorisi 18
2.1.8. EKAR Kuramının kişilik kuramı 18
2.1.8.1. Bağımlılık veya savunucu bağımsızlık 19
2.1.8.2. Duygusal tepkisizlik (Duyarsızlık) 20
2.1.8.3. Duygusal tutarsızlık 20
2.1.8.4. Olumsuz öz-saygı 21
2.1.8.5. Olumsuz öz-yeterlik 21
2.1.8.6. Olumsuz dünya görüşü 22
2.1.8.7. Düşmanlık ve saldırganlık 22
2.1.9. EKAR Kuramı ile ilgili Türkiye'de yapılan ergenlik dönemi çalışmaları 23
2.1.10. EKAR Kuramı ile ilgili yurt dışında yapılan ergenlik dönemi çalışmaları 27
2.2. Şiddet Eğilimi 30
2.2.1. Giriş 30
2.2.2. Şiddet kelimesinin tarihsel kökeni 31
2.2.3. Şiddet tanımları 31

2.2.4. Şiddet eğilimi tanımları 33
2.2.5. Şiddet türleri 33
2.2.6. Nesne ilişkileri kuramı açısından şiddet 35
2.2.7. Şiddetin kaynakları 37
2.2.8. Şiddet eğilimi risk faktörleri 37
2.2.8.1. Kişisel faktörler 38
2.2.8.2. Gelişimsel faktörler 38
2.2.8.3. Ailevi faktörler 39
2.2.8.4. Toplumsal ve çevresel faktörler 41
2.2.8.5. Medya ve şiddet 42
2.2.8.6. Okul ortamı ve şiddet 43
2.2.9. Ergenlik dönemi-şiddet ilişkisi 45
2.2.10. Ergenlerin şiddet eğilimli davranışlarının sağaltımı 47
2.3. Bağlanma 48
2.3.1. Bağlanma kuramının tarihsel kökeni 48
2.3.2. Bowlby ve Ainswort'a göre bağlanmanın tanımı 50
2.3.3. Bağlanma kuramı 52
2.3.4. İçsel çalışan modeller 55
2.3.5. Psikanalitik yaklaşıma göre bağlanma 56
2.3.6. Davranışçı yaklaşıma göre bağlanma 57
2.3.7. Yetişkin bağlanma stilleri 58
2.3.8. Dörtlü bağlanma modeli 59
2.3.8.1. Güvenli bağlanma 59
2.3.8.2. Kayıtsız kaçınmacı bağlanma 59
2.3.8.3. Korkulu kaçınmacı bağlanma 60
2.3.8.4. Saplantılı bağlanma 61
2.3.9. Bağlanmayı etkileyen faktörler 62
2.3.10. Ergenlik döneminde bağlanma 63
2.3.11. Ergenlik dönemi bağlanmasında kimlik gelişimi 65
2.3.12. Bağlanma-Psikopatoloji ilişkisi 67
2.3.13. Bağlanma konusunda ergenlik dönemi çalışmaları 69
3. GEREÇ VE YÖNTEM 71
3.1. Araştırmanın Modeli 71
3.2. Veri Toplama İşlemi 71
3.3. Araştırmada Kullanılan Ölçme Araçları 72
3.3.1. Kişisel bilgi formu 72
3.3.2. Şiddet eğilimi ölçeği (ŞEÖ) 73
3.3.3. Ebeveyn kabul-red ölçeği (Çocuk/Ergen formu) 74
3.3.4. Yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri-1 (YİYE-1) 75
3.4. Verilerin Analizi 76
4 BULGULAR 79
4.1. Kişisel Bilgi Formundan Edinilen Bulgular 79
4.2. Bulgular Özeti 110
5. TARTIŞMA 117
5.1. Ergenlerin Şiddet Eğilimi İle Bağlanma Stilleri Arasında Anlamlı İlişki Var Mıdır? 117
5.2. Ergenlerin Ebeveyn Kabul ve Reddi (Anne ve Baba Formu) İle Bağlanma Stilleri Arasında Anlamlı İlişki Var Mıdır? 119
5.3. Öğrencilerin Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Durumuna Göre Şiddet Eğilimleri Ebeveyn Kabul ve Red Ölçeğine Göre Farklılaşmakta Mıdır? 121

5.4. Öğrencilerin Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Durumuna Göre Şiddet Eğilimleri Şiddet Eğilim Ölçeğine Göre Farklılaşmakta Mıdır? 123
5.5. Öğrencilerin Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Durumuna Göre Şiddet Eğilimleri Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterine Göre Farklılaşmakta Mıdır? 124
5.6. Cinsiyete Göre Ergenlerin Şiddet Eğilimi, Ebeveyn Reddi ve Bağlanma Stilleri Farklılaşmakta Mıdır? 125
5.7. Yaş Durumuna Göre Ergenlerin Şiddet Eğilimi, Ebeveyn Reddi ve Bağlanma Stilleri Farklılaşmakta Mıdır? 127
5.8. Kardeş Sayısına Göre Ergenlerin Şiddet Eğilimi, Ebeveyn Reddi ve Bağlanma Stilleri Farklılaşmakta Mıdır? 128
5.9. Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Ergenlerin Şiddet Eğilimi, Ebeveyn Reddi ve Bağlanma Stilleri Farklılaşmakta Mıdır? 130
6. ÖNERİLER 133
KAYNAKLAR 137
EKLER 155
EK-1: Etik Onay Belgesi 156
EK-2: Anket Araştırma İzin Belgesi 157
EK-3: Anket Araştırma İzin Talebi Belgesi 158
EK-4: EKRÖ Lisans Belgesi 159
EK-5: Kişisel Bilgi Formu 160
EK-6: Şiddet Eğilimi Ölçeği (ŞEÖ) 162
EK-7: EKRÖ: Baba Formu 163
EK-8: EKRO: Anne Formu 164
EK-9: Yakın İlişkide Yaşantılar Envanteri-I 165
EK-10: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu 166
EK-11: Aile İzin Formu 167
ÖZGEÇMİŞ 169

KISALTMALAR

diğ. : Diğerleri
EARGED : Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı
EKAR : Ebeveyn Kabul Red Kuramı
EKRÖ : Ebeveyn Kabul Red Ölçeği
MEB : Milli Eğitim Bakanlığı
SPSS : Scientic Packages for Social Sciences
ŞEÖ : Şiddet Eğilimi Ölçeği
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
TBMM : Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDK : Türk Dil Kurumu
vb. : Ve benzeri
WHO : Dünya Sağlık Örgütü
WHO : World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)
YİYE : Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri

ÇİZELGE LİSTESİ

Sayfa

Çizelge 4.1.a: Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=145)..... 79
Çizelge 4.1.b: Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=145)..... 80
Çizelge 4.1.c: Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=145)..... 81
Çizelge 4.1.d: Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=145)..... 82
Çizelge 4.1.e: Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=145)..... 83
Çizelge 4.1.f: Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=145)..... 84
Çizelge 4.2: Şiddet Eğilimi İle İlgili Betimsel İstatistikleri 85
Çizelge 4.3: Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Anne Formu Betimsel İstatistikleri 85
Çizelge 4.4: Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Baba Formu Betimsel İstatistikleri..... 86
Çizelge 4.5: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri Betimsel İstatistikleri..... 86
Çizelge 4.6: Öğrencilerin Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Değişkenine Göre Şiddet Eğilimi Ölçeği "Mann Whitney U" Testi Sonuçları..... 87
Çizelge 4.7: Öğrencilerin Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Değişkenine Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu "Mann Whitney U" Testi Sonuçları 88
Çizelge 4.8: Öğrencilerin Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Değişkenine Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu "Mann Whitney U" Testi Sonuçları 89
Çizelge 4.9: Öğrencilerin Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Değişkenine Göre Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri "Mann Whitney U" Testi Sonuçları 89
Çizelge 4.10: Cinsiyet Durumuna Göre Şiddet Eğilimi Ölçeği "Mann Whitney U" Testi Sonuçları 90
Çizelge 4.11: Cinsiyet Durumuna Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu "Mann Whitney U" Testi Sonuçları..... 91
Çizelge 4.12: Cinsiyet Durumuna Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu "Mann Whitney U" Testi Sonuçları..... 91
Çizelge 4.13: Cinsiyet Durumuna Göre Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri "Mann Whitney U" Testi Sonuçları..... 92
Çizelge 4.14: Yaş Durumuna Göre Şiddet Eğilimi Ölçeğinin "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları 93
Çizelge 4.15: Yaş Durumuna Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları..... 94

Çizelge 4.16: Yaş Durumuna Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları 95
Çizelge 4.17: Yaş Durumuna Göre Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları 96
Çizelge 4.18: Kardeş Sayısına Göre Şiddet Eğilimi Ölçeğinin "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları 97
Çizelge 4.19: Kardeş Sayısına Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları 98
Çizelge 4.20: Kardeş Sayısına Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları 99
Çizelge 4.21: Kardeş Sayısına Göre Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları 100
Çizelge 4.22: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Şiddet Eğilimi Ölçeğinin "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları 101
Çizelge 4.23: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları 102
Çizelge 4.24: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları 103
Çizelge 4.25: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Yakın İlişkilerde Yaşantılar "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları 105
Çizelge 4.26: Şiddet Eğilimi, Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri Arasındaki İlişki 105
Çizelge 4.26: Şiddet Eğilimi, Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri Arasındaki İlişki (devamı) 106
Çizelge 4.27: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri, Şiddet Eğilimi Ölçeği ve Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Alt Boyutlarının Düzeylerinin İlişkisinin İncelenmesi 109

EBEVEYN REDDİ ALGISI YÜKSEK OLAN ERGENLERİN ŞİDDET EĞİLİMİNE YÖNELMESİNDE BAĞLANMA BİÇİMİNİN ETKİSİNİN İNCELENMESİ

ÖZET

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinde şiddet gerekçeli disiplin cezası alıp almama durumunun ebeveyn reddi ve bağlanma stilleri çerçevesinde değerlendirilmesidir. Ebeveyn reddi ve bağlanmanın yanı sıra şiddet eğilimine yönelimle ilişkili koruyucu ve risk faktörlerinin de incelenmesi hedeflenmektedir. Araştırmanın çalışma grubunu İstanbul ili Şişli ve Kağıthane ilçelerinde 2016-2017 eğitim öğretim yılında liselerde disiplin kurulundan şiddet gerekçeli ceza almış 43 öğrenci ve seçkisiz seçilen hiç ceza almamış 102 öğrenci olmak üzere toplam 145 gönüllü öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmanın verileri Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (Anne-Baba formu) (EKRÖ/Anne-Baba), Şiddet Eğilimi Ölçeği (ŞEÖ) ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-1 (YİYE-I) oluşturmaktadır. Araştırmada; betimsel analizler, Mann Whitney U testi, Kruskal Wallis H testi, Spearman Korelasyon analizi, Shapiro-Wilk ve çoklu regresyon analizleri ile gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler bilgisayarda "SPSS for Windows 18.0" programında çözümlenmiş, manidarlık düzeyleri ayrıca belirtilmiş ve bulgular araştırmanın amaçlarına uygun olarak tablolar halinde sunulmuştur.

Araştırma sonucunda öğrencilerin ebeveyn reddi ve bağlanma değişkenlerinin şiddet gerekçeli disiplin cezası alıp almamaları açısından anlamlı farklılıklar tespit edilmiştir. Erkek öğrencilerde şiddet duygusu ve başkalarına şiddet uygulama davranışı kız öğrencilere göre daha yüksek düzeydedir. Yakın ilişkide yaşantılar envanterine göre kız öğrencilerde kaçınma daha yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir. Şiddet gerekçeli ceza alan ve almayan çocuklarda Ebeveyn reddi ölçeği anne formuna göre sıcaklık/şefkat ile kaygılı bağlanma arasında zayıf ve ters yönde ilişki varken, düşmanlık/saldırganlık ile kaygılı bağlanma arasında pozitif yönde ve doğrudan bir ilişki tespit edilmiştir. Şiddet gerekçeli ceza alan ve almayan çocuklarda Ebeveyn reddi ölçeği baba formuna göre kayıtsızlık/ihmal ile kaygılı bağlanma arasında çok zayıf ve pozitif yönde anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir.

Anahtar kelimeler: *Ergenlik, ebeveyn reddi, şiddet eğilimi ve bağlanma.*

ANALYZING THE EFFECT OF AFFILIATION TYPE IN ITS BEING TENDED TOWARDS TENDENCY TO VIOLENCE OF THE ADOLESCENCE WITH THE PERCEPTION OF PARENTS REJECTION

ABSTRACT

This study aims to evaulate receiving disciplinary punishment or not reasoned by violence with the high school students within the scope of parents rejection and affiliation styles. It has been aimed to study the protective and risk factors related violence tendency besides the parents rejection and affiliation. The study group of the research consists of 145 voluntary students including 43 students received disciplinary punishment reasoned by violence and 102 students who did not receive any punishment chosen at random from high schools during 2016-2017 academic year in Şişli and Kağıthane Districts, Istanbul Province. Research data consist of Parents Affiliation Rejecetion Scale (Mother-Father Form) (PARS/Mother-Father), Violence Tendency Scale (VTS) and Close Relationships Experiences Inventory-1 (CREI-I). The research was carried out by descritive analysis, Mann Whitney U test, Kruskal Wallis H test, Spearman Correalation analysis, Shapiro-Wilk and multi regression analysis. The data obtained was resolved by "SPSS for Windows 18.0" with computer and the significance levels were also stated and the findings were presented in the tables according to the aims of the study.

As a result of the study, it has been observed that there are significant differences about receiving disciplinary punishment or not reasoned by violence of the students regarding to parents rejection or affiliation. Sense of violence and behaviour of committing violence of male students are in high levels compared to female students. According to Affiliation Experiences Inventory it has been observed that avoiding with female students is at higher level. With the students given disciplinary punishment reasoned violence or not given, it has been observed that there is weak and contra correleation between warmth/tenderness; there is a positive and directly correlation between hostility/aggression and anxious affiliation according to Parents Rejection Scale Maternal Form. With the studentds given disciplinary punishment reasoned violence or not given, it has been observed that there is very weak and positive significant correlation between negligence and anxious affiliation.

Keywords: *Adolescence, parents rejection, tendency to violence and affiliation.*

1. GİRİŞ

Aile, tüm toplulukların var olması ve gelişim göstermeleri için gerekli olan toplum algısının bireylere aktarılmasında görev üstlenmektedir (Marsh, 2000; Levin ve Trost, 1992). Çocukların gelişim göstermesinde anne-babanın kişilik özellikleriyle beraber kültürel faktörlerde son derece önemlidir. Ebeveynler, çocukları için rol model teşkil ederek çocuklarının toplumla entegrasyonunda önemli rol üstlenirler (Semiz, 1998).

Ergenlik, bağlanma ilişkilerini de içine alan duygusal, bilişsel ve davranışsal sistemlerin dönüşüme uğradığı; ergenin bakım alan durumundan kendine yeten ve çevresine, akranlarına, sevgililerine bakım verecek potansiyele erişebildiği bir dönemdir (Allen ve Land, 2008). Bu dönemde bireyler, pek çok gelişim görevini yerine getirmeye çalışmaktadır. Söz konusu gelişim görevleri arasında cinsel rolü kabullenme, duygusal bağımsızlığı kazanma, akranlar arasında kabul görme, işbirliği kurma ve liderlik yeteneklerini geliştirme, kendine uygun bir yaşam felsefesi oluşturma, meslek seçimi için gerekli ön hazırlıkları yapma, kendi benliğini, kimliğini bulma ve kabullenme gösterilebilir (Türktan ve Savran, 2011).

Şiddet olgusu insanlık tarihi kadar eski olsa da, ancak modern dünyanın üstesinden gelmekte başarılı olamadığı bireysel ve sosyal bir gerçekliktir. Günümüzde bireysel ve toplumsal problemlerin başında gelen şiddeti kontrol etmek, yaşamı bu girdaptan kurtarabilmek için öncelikle şiddetin tanımlanması ve şiddete etki eden faktörlerin belirlenmesi gerekmektedir (Özgür ve diğ., 2011).

Ergenlik döneminde bireylerin ruh sağlığı üzerinde etkiye sahip olan pek çok çevresel faktör vardır. Ergenlik dönemi ile ilgili bilimsel araştırmaların başladığı günden bugüne, araştırmacıların en fazla üzerinde yoğunlaştığı konu, bu dönemdeki problematik davranışları öngörmek, tahmin etmek ve açıklamak şeklindedir (Steinberg ve Morris, 2001). Yakın ilişkiler için zengin bir çerçeve sunan "Bağlanma Kuramı", John Bowlby tarafından geliştirilmiş ve bu kurama göre, tüm

insanlar, bebeklik döneminden başlayarak, korunma, yakınlık ve destek gibi temel ihtiyaçlarını karşılamak adına bir ya da birden fazla bakım veren (çoğunlukla anne) kişiye yönelik güçlü duygusal bağlar geliştirir (Davis ve diğ., 2003).

Ebeveyn-çocuk ilişkisi, ebeveynden çocuğa doğru tek yönlü bir etkileşimden ziyade, ebeveynle çocuğun karşılıklı birbirlerini etkilediği çift yönlü etkileşimin olduğu bir süreçtir. Özellikle ebeveynleri, çocukların yaşı küçükken, onların günlük yaşantılarını kontrol ettikleri ve olgun kişilikler, gelişmiş düşünce yapısı ve eylemlerin olduğu, çocukluk yaşantısının ise hızlı bir öğrenme ve şeffaflık dönemi olması gerçeğini göz ardı etmemektedir. Ebeveynlerin doğal olarak çocukları üstünde oluşturdukları etkileri daha fazladır (Maccoby, 2002).

Çocukların çok yönlü sağlıklı gelişimi, ebeveynleri ya da bakım verenleri ile kurdukları ilişki yakından ilgilidir. Yani çocuğun anne-baba ile ilişkisi bireyin gelişimini doğrudan etkileyebilecek gücü taşır. Çocukların bakım verenleri ile olumlu ilişkiler kurmaya ve yaşamaya ihtiyaçları vardır. Yakın bakım sağlayan bireylerle olumlu ilişkiler geliştirilmediği zamanlarda ise çocuklar saldırgan ya da bağımlı davranışlar sergileyebilir ve özgüvenleri düşük düzeyde olabilir (Kitahara, 1987). Aile ilişkilerinde deneyimlenen istenmeyen tutum ve davranışlar bireyin sosyal ilişkilerini de etkileyebilir. Örneğin aile içinde olumlu ilişkiler geliştiremeyen çocuklarda akranlarına yönelik şiddet ya da yıkıcı davranışlar gelişmesi akran zorbalığı gibi problemleri doğurabilir.

Rohner kabullenmeyi, ebeveynlerin çocuklara karşı hissettikleri ve onlara gösterdikleri sevgi, yakınlık, ilgi ve destek gibi bir takım ebeveynlik özelliklerine işaret ettiğini belirtir. Fiziksel (öpme, sarılma, kucaklama, gülümseme) ve sözel (övme, güzel sözler söyleme) durumlar ebeveynlerin çocuklarını kabullenme ifadelerindendir. Reddedici tutum, çocuk ebeveyni tarafından istenmediği durumlarda ortaya çıkar. Bu tutumu sergileyen anne ve babaların çocukları da genellikle, anne ve babaları tarafından sevgi, ilgi, sorumluluk ya da duyarlılıktan yoksun reddedici olduğu belirgin davranışlarla karşılaşırlar. Bu davranışlar, saldırganlık, kin, ilgisizlik, ihmal ve ayrışmamış reddetme biçiminde olmaktadır (Rohner ve diğ., 2007).

Bowlby (1951), sağlıklı bir ruhsal büyüme için bireyin bebeklik ve çocukluk dönemlerinde temel bakım vereni ile sıcak, yakın ve kesintisiz bir ilişki yaşaması

gerektiğini belirtmektedir (Bretherton, 1992). Aksine, bebeklik ve çocukluk döneminde ihtiyaçları karşılanmamış, bakım vericisi ile öfke, güvensizlik ve korku ile karakterize olan güvensiz bir bağlanma ilişkisi geliştirmiş bireylerde ise hayata karşı olumsuz tutum gelişecek ve saldırgan davranışlar oluşacaktır (Dodge ve Newman, 1981). Genel olarak ergenlik döneminde güvenli bağlanan bireyler, güvensiz bağlanan bireylere göre toplumsal açıdan daha etkin, psikolojik olarak daha sağlıklı ve hayata daha iyi uyum sağlamaktadır (Allen ve diğ., 1998; Liebarman ve diğ., 1999; Zimmermann ve Becker-Stoll, 2002).

Bağlanma kuramcıları güvenli bir ebeveyn-çocuk bağlanmasının çocuklardaki saldırgan davranışlara karşı koruyucu bir faktör olduğunu öne sürerler. Bununla beraber, ebeveynleriyle güçlü bağlara sahip ergenlerin daha az saldırgan ya da anti-sosyal davranış sergiledikleri, kurallara ve düzenlemelere daha rahat uyum sağladıkları bildirilmektedir (Ooi ve diğ., 2006). Batı ülkelerindeki bulgularla tutarlı olarak, Türkiye'de yapılan çalışmalarda da anne baba tarafından algılanan sevgi, şefkat ve sıcaklığın genellikle olumlu özelliklerle ilişkili olduğu gözlenmiştir. Örneğin, bu tür ailelerden gelen çocuklarda depresyon, madde kullanımı, kaygı ve saldırganlık gibi psikopatolojik belirtiler daha az görülürken; güvenli bağlanma, akademik başarı, bilişssel yetenek ve olumlu sosyal davranışlar yüksektir (Sümer ve diğ., 2010). Ergenlik döneminde arkadaşlık ilişkileri ergenin psikososyal gelişiminde büyük önem taşır. Ergenlik dönemiyle beraber hem ebeveynlerle kurulan bağlanma ilişkilerinin niteliğinde değişim yaşanmakta hem de yeni bağlanma ilişkileri ortaya çıkmaktadır (Demir, 2010). Yeni bağlanma ilişkileri de baskın olarak akranlarla olan ilişkilerdir. Erken ergenlik dönemi ile arkadaşların önemi ve onlara olan yakınlığın ihtiyacı artmaya başlar (Nickerson, 2002). Arkadaşları ile güvenli ilişkiler kuran ergenler, psikolojik açıdan daha sağlıklı (Steinberg, 2007) ve saldırgan davranışları daha az sergilemektedir (Armsden ve Greenberg, 1987).

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın amacı lise öğrencilerinde şiddet gerekçeli disiplin cezası alma ve almama durumuna göre ergenlerin ebeveynleri ya da bakım verenleriyle erken dönem çocukluk bağlanma ilişkilerinde yüksek red algılama düzeylerinin şiddet eğilimine yönelmelerinde etkisi olup olmadığının araştırılması amaçlanmıştır. Bağlanmanın yanı sıra şiddet eğilimine yönelimle ilişkili koruyucu ve risk

faktörlerinin de incelenmesi hedeflenmektedir. Bu çalışmada, ortaöğretim kademesinde örgün eğitimine devam eden öğrencilerin şiddet ve şiddet eğilim düzeylerini tanımlamak, şiddet eğilimine neden olan etkenleri saptamak, etkenlerle ilişkili değişkenler hakkında bilgi sağlayarak farkındalık oluşturmak ve şiddet ve şiddet eğilimini önleme için yapılan ve yapılacak olan eğitim ve danışmanlık programlarına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

Erken dönemlerde gelişen bağlanma stilleri bireylerin ilerleyen yıllarda kurdukları arkadaşlık ilişkilerini, aile ilişkileri, duygusal ilişkiler ve kişilerin ruhsal sağlığını etkilemektedir. Bu açıdan bakıldığında bu araştırma ebeveynleri ya da bakım verenleri tarafından yüksek düzeyde reddedildi algısına sahip bireylerin bağlanma stillerinin çevreyle olan ilişkilerde şiddet eğilimine neden olup olmadığının araştırılması açısından önemlidir.

Ortaöğretim kademesindeki öğrencilerinin şiddet eğilimi göstermelerinin altında yatan en önemli sebeplerden biride insanın doğasında var olan ve tepkiselliğin en yoğun yaşandığı, halk tabiriyle delilik çağı diye bilinen ergenlik döneminin lise yıllarına denk gelmesidir.

Bu araştırma ile ortaöğretim kademesindeki ergenlerin disiplin suçlarına alt yapı oluşturan faktörlerin tespitine yardımcı olunacağı düşünülmektedir. Toplumumuzda çocuklarda sağlıklı gelişmeye etki edecek olumsuz durumların tespit edilmeye çalışılması ve bunlara karşı alınabilecek önlemler toplumun yüksek yararına olacağı düşünülmektedir. Güvensiz bağlanan ergenlerin şiddet eğilimine yönelmelerinin psikolojik alt yapılarının tespit edilebilmesine yardımcı olacak ve güvenli bağlanan ergenlerin şiddet eğiliminden uzak durmasını sağlayan durumlarında tespitiyle iki bağlanma stili sayesinde bunların bir bütün halinde değerlendirilmesi fırsatı doğacaktır. Ebeveynleri tarafından reddedildiği algısına sahip olan ergenlerin suç davranışlarının ayırt edilmesi ve sağaltımı adına neler yapılabileceği öngörülebilecektir.

Araştırmadan elde edilecek bulgular, üniversitelerde ve toplumsal ruh sağlığı alanlarında çalışanların vereceği hizmetlerin yapılandırılmasında ve aynı zamanda öğrencilere yönelik önleyici ruh sağlığı politikaların geliştirilmesine katkılar sağlayacaktır. Öğrencilerin şiddete yönelmesinin altında yatan ebeveyn reddi kökenli problemlerin tespitiyle öğrencilere daha etkin psikolojik yardım hizmeti

sunulmasında psikolojik danışman ve rehber öğretmenlere önemli bir destek sağlanacaktır. Böylece öğrencilerin problemleriyle daha işlevsel bir şekilde başa çıkabilmeleri için geliştirilecek hizmetlerin kalitesi artacaktır.

1.2. Problem

Bu araştırmanın temel problemi: Ebeveyn red algısı yüksek olan ergenlerin şiddet eğilimine yönelmesinde bağlanma biçiminin etkisinin olup olmadığının incelenmesidir. Ayrıca bazı sosyo-demografik özelliklerin bu değişkenler ile ilgisi de araştırılmıştır.

1.2.1. Alt problemler

1. Ergenlerin şiddet eğilimi ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
2. Ergenlerin ebeveyn kabul ve reddi ile bağlanma stilleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Öğrencilerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alma durumuna göre ergenlerin şiddet eğilimleri Ebeveyn Kabul ve Red Ölçeğine göre farklılaşmakta mıdır?
4. Öğrencilerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alma durumuna göre ergenlerin şiddet eğilimleri Şiddet Eğilimi Ölçeğine göre farklılaşmakta mıdır?
5. Öğrencilerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alma durumuna göre ergenlerin şiddet eğilimleri Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterine göre farklılaşmakta mıdır?
6. Cinsiyete göre ergenlerin şiddet eğilimi, ebeveyn reddi ve bağlanma stilleri farklılaşmakta mıdır?
7. Yaş durumuna göre ergenlerin şiddet eğilimi, ebeveyn reddi ve bağlanma stilleri farklılaşmakta mıdır?
8. Kardeş sayısına göre ergenlerin şiddet eğilimi, ebeveyn reddi ve bağlanma stilleri farklılaşmakta mıdır?
9. Evde yaşayan kişi sayısına göre ergenlerin şiddet eğilimi, ebeveyn reddi ve bağlanma stilleri farklılaşmakta mıdır?

1.3. Sınırlılıklar

Araştırmanın sınırlılıklarına aşağıda yer verilmiştir:

1. Bu araştırmada ergenlerin kişisel ve ailesel niteliklerine ilişkin bilgiler kendilerine verilen bilgi toplama formlarına verdikleri yanıtlarla sınırlıdır.
2. Ergenlerin şiddet eğilimine yönelmesine sebep olan faktörlerden yalnızca ebeveyn reddi ve bağlanma değişkenleri ele alınmıştır.
3. Araştırma, İstanbul ili Kağıthane ve Şişli ilçelerine bağlı devlet okullarının ortaöğretim kademesinde 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı'nda gönüllük esasına dayalı olmak koşuluyla okullarının Disiplin Kurulu'ndan şiddet gerekçeli ceza alan 43 öğrenci ve Disiplin Kurulunda hiç bulunmamış seçkisiz (rastgele) seçilen 102 öğrenci olmak üzere toplam 145 öğrenci ile sınırlıdır. Araştırma sonuçları, ancak bu öğrencilere benzer cinsiyet, sınıf düzeyi ve Disiplin Kurulu'ndan benzer ceza gerekçeli öğrencilere genellenebilir.
4. Araştırmada incelenen ergenlerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alıp almama durumu, cinsiyet, yaş, kardeş sayısı, evde yaşayan kişi sayısı ve sosyo-ekonomik düzey gibi özelliklerine ilişkin veriler araştırmacı ve tez danışmanı tarafından hazırlanan kişisel bilgi formundan elde edilecek verilerle sınırlıdır.
5. Araştırmada incelenen ergenlerin algılanan ebeveyn düzeyi verileri, yalnızca Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği'nin ölçümleri ile sınırlıdır.
6. Araştırmada incelenen ergenlerin şiddet eğilim verileri, yalnızca Şiddet Eğilim Ölçeği'nin ölçümleri ile sınırlıdır.
7. Araştırmada incelenen ergenlerin bağlanma stilleri verileri, yalnızca Yakın İlişkide Yaşantılar Envanteri'nin ölçümleri ile sınırlıdır.

1.4. Sayıltılar (Varsayımlar)

Araştırmanın sayıltılarına (varsayımlara) aşağıda yer verilmiştir:

1. Yapılan araştırmanın örneklem grubu evreni temsil etmektedir.

2. Yapılan araştırmaya katılan örneklem grubunu veri toplama araçlarındaki soruları içten, samimi ve gerçek durumlarını yansıtacak şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.
3. Yapılan araştırmada kullanılan söz konusu araçlardan veri toplama araçları ölçülmesi istenen özellikleri doğru olarak ölçmektedir. Söz konusu araçlardan Kişisel Bilgi Formu örneklem grubunun demografik özelliklerini; Şiddet Eğilim Ölçeği şiddet temelli davranışlara eğilimlerini; Ebeveyn Kabul/Red Ölçeği çocuğun algıladığı ebeveyn tutumunu ve Yakın İlişkide Yaşantılar Envanteri de bireylerin bağlanma ilişkileri ve bağlanma stillerini ölçmeye elverişlidir.

1.5. Tanımlar

Araştırmada yer alan temel kavramlara ilişkin tanımlar aşağıda belirtilmiştir.

Aile: Aile, bireylerin birbiriyle kan ve evlilik bağı olduğu, aynı çatı altında yaşadığı ve toplumsal ve ekonomik bir birimi oluşturan bireyler topluluğudur. Aile, şehirlerde genellikle anne, baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile şeklinde gözlemlenirken, köy ve kasaba gibi kırsalda daha çok büyük anneler ve büyük baba, dayı, hala, amca, gelin ve onların çocuklarından oluşan geniş ailelerden oluşmaktadır (Budak, 2000).

Ergenlik: Ergen kelimesi Latince'de büyümek ve olgunlaşmak anlamında kullanılan "adolescere" fiilinin kökünden gelmektedir. Ergenlik yapısı gereği bir durumu değil, bir süreci belirtmektedir (Yavuzer, 1996). Ergenlik, bireyin fiziksel ve ruhsal yönden olgunlaştığı, kimlik kazandığı, arkadaşları tarafından kabul edildiği ve bağımsızlığını kazandığı bir gelişim dönemidir (Dönmezer, 2003).

Kabul: Rohner, anne babaların çocuklarına karşı hissettikleri ve onlara gösterdikleri sevgi, ilgi, destek ve yakınlık gibi bazı ebeveynlik özelliklerine işaret ettiğini belirtir. Öpme, kucaklama, sarılma, gülümseme gibi fiziksel; övme, güzel sözler söyleme gibi de sözel sevgi ifadeleri, ebeveynlerin çocuklarını kabullendiklerinin göstergesi olan davranışlardır (Rohner ve diğ., 2007).

Reddetme: Çocuğun ebeveyni tarafından istenmediği hissinin orataya çıktığı durumlardır. Bu tutumu sergileyen ebeveynlerin çocukları genellikle, ebeveynleri tarafından ilgi, sevgi, dıuyarlılık ve sorumluluktan yoksun reddedici olduğu belirgin

davranışlarla karşılaşırlar. Bu davranışlar ise, saldırganlık ve kin, ilgisizlik ve ihmal ve ayrışmamış reddetme şeklinde görülebilmektedir (Rohner ve diğ., 2007).

Şiddet eğilimi: Bireylerin şiddete dair duygu, düşünce ve davranışlarından oluşmaktadır. Bu kavram bireylerin sadece şiddet davranışları ile sınırlı olmayıp; herhangi bir durumda şiddete başvurmak gibi, şiddet kullanımının haklı olduğunu düşünmek de şiddet eğilimi anlamı taşımaktadır (Haskan, 2009).

Bağlanma: Belli bir figüre karşı özellikle stresli durumlarda yakınlık arama ve sürdürme eğilimi tarafından nitelendirilmiş sürekli duygusal bağ olarak tanımlanmıştır (Bowlby, 1969).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Ebeveyn Kabul ve Red Kuramı (EKAR)

2.1.1. Ebeveyn-çocuk etkileşimi

Ailedeki pozitif etkileşim, aile bireylerinin kendilerini değerli hissetmeleri, birbirlerine karşı destek ve uyumun gerçekleşmesi büyük bir önem arz etmektedir (Güngör Aytar ve Kaytez, 2014; Yener, 2014).

Anne ve çocuk arasında döllenmeden başlayan etkileşimde, doğum öncesi ve doğum sonrasında çocuğun bakım ve sorumluluklarını üstelenen anne babayla kuracağı etkileşim (duygusal, bilişsel ve davranışsal) çocuk için temel gereksinimlerdendir. Çocuğun ilerleyen dönemlerde genel uyum süreci bu etkileşimin temel belirleyicisidir.

Çocuklarla ebeveynler arasındaki ilişkileri, çocuğun içinde doğduğu ve büyüdüğü aile yaşantısı, ebeveynlerinin kendi aralarındaki ilişkileri, çocuğun beklentilerine uygun bir çocuk olup olmaması, ailedeki çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti ve karakteristik özellikleri, ailenin sosyo-ekonomik durumları ve kültürel özellikler gibi pek çok etken etkiler (Aydoğmuş, 2001; Uzuner, 2003).

Ebeveyn-çocuk etkileşiminin düzeyi çocuğun gelecek yaşantısındaki psikolojik sağlığının en temel belirleyicilerindendir (Turner ve diğ., 2001). Ergenlerin ebeveynlerinin benimsediği anne-babalık tutumları, özerkliğinin ve sosyalliğinin desteklenmesi en önemli belirleyicidir (Damarlı, 2006). Çocuğa yakın bakım veren anne ve babanın olumlu ya da olumsuz etkileşimi çocuğun gelişimine etki edecektir. Olumlu etkileşimlerden biri çocuğu kabul etmektir. Kabul edilen çocuğa ailenin tepkileri sözel ve sözel olmayan tepkiler şeklinde geçekleşir (koruma, kucaklama, şakalaşma, öpme vb.). Olumsuz etkileşim kurulan çocukların özelliklerinden bazıları ise saldırganlık, bağımlı davranış örüntüleri, düşük özgüven şeklindedir. Çocuğun bu tür olumsuz etkileşimler içinde gelişim göstermesi olumsuz etkilere ve davranış problemlerine neden olabilmektedir (kavga, alkol bağımlılığı, madde kullanımı vb.).

2.1.2. Ebeveyn kabul-red kuramı

Bu bölüm de Rohner'in 1966 yılında geliştirdiği, 1975 yılında ise yayınladığı Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (EKAR) tanıtılmaktadır. Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (EKAR), temellerinin 1930'lu yıllara kadar dayandığı sosyo-kültürel sistemler modelinin geliştirilmesine dayanmaktadır. EKAR kuramının temelleri, antropoloji alanında çalışmaları olan psikiyatrist Kardiner'in 1939'daki görüşleri ile Whiting ve Child'in (1953) geliştirdiği modele kadar dayanmaktadır (Öngider, 2006). EKAR Kuramında ebeveynlerin tutum ve davranışları bir kişilik kuramıyla beraber ele alınmıştır.

EKAR Kuramının 20. Yüzyıldaki batı psikologları tarafından ebeveyn çocuk etkileşimi konusuna yönelmeleri neticesinde ortaya çıktığı; özellikle Amerika'da psikologların çalışmalarında, ebeveynle çocuk iletişimi yanında "ebeveyn kabulüne" de yöneliminin arttığını belirtmiştir. Sıcaklık hissetme ihtiyacı, kültürel, ırk, dil, fiziksel özellikler, coğrafya, sosyal statü gibi diğer kısıtlayıcı şartlardan ayrı tutularak tüm insanlığın ihtiyacı olduğu öne sürülmektedir (Rohner, 1986).

Ebeveyn Kabul-Red Kuramı (EKAR), çocuklukta algılanan, çocukların ebeveynleri tarafından kabullenilme veya reddedilmenin çocuğun genel uyumuna etkilerinin araştırıldığı bir "sosyalizasyon" kuramı olarak tanımlanmıştır. Kuramda, ebeveynler tarafından reddedilme veya kabullenilmenin sebepleri, sonuçları ve konuyla bağlantılı değişkenler üzerinde durulmuştur. Çocuğun sosyalizasyon yaşantısı ile kişiliği birlikte ele alınarak sosyo-kültürel süreçlerle birlikte ilişkilendirilir. EKAR kuramında bir yandan ebeveynliğin kalitesi incelenirken, diğer yandan ise bu durumun çocuk ve yetişkinlerdeki olası sonuçları ele alınır. Tüm insanlar için çocuk yıllarında kendilerini yetiştiren insanlar (ebeveyn/anne-baba) çok önemli yer tutar. Bu sebeple çocukları, anne-babalarının kabul etmesi ya da onlar tarafından reddedilmesi kadar etkileyen başka hiçbir yaşam öyküsü yoktur (Rohner, 2000).

Tüm insanlığın kendisine bakım sağlayan kişilere karşı sıcaklık hissiyatı duymaya ihtiyacı olduğu varsayımıyla hareket eden EKAR Kuramı, bakım sağlayan ile kurulacak sıcaklığın önemine vurgu yapar.

"Reddedici" anne-babalar çocuklarından sıcaklık, sevgi ve şefkatlerini mahrum bırakabilir, onlara karşı düşmanlık hissedip, saldırgan tutum ve davranışlar sergileyebilir, çocuklarını ihmal edebilir ya da çocuklara, belirgin bir saldırganlık,

ihmal veya soğukluk hissettirmeseler dahi ebeveynleri tarafından sevilmediğine inanarak bu şekilde çocuklarına karşı reddedici tutum sergileyebilirler. Ebeveyn kabulü, anne-babanın çocuklarına karşı gösterdiği sıcaklık; şefkat, ilgi, destek ve bakım gibi sevginin ön plana çıkarılması olarak tanımlanmaktadır. Ebeveyn reddi ise, bu duyguların eksik bırakıldığı ve davranışların gerçekleştirilmediği ya da belirgin şekilde esirgendiği, ayrıca çocuğu inciten birtakım fiziksel veya psikolojik davranış ya da duyguların sergilenmesi olarak tanımlanmaktadır. EKAR Kuramı, temelde "ebeveynliğin sıcaklık boyutu" olarak tanımlanan, ebeveyn-çocuk etkileşimi üzerine odaklanmıştır (Rohner, 1986).

2.1.3. Ebeveynliğin sıcaklık boyutu

Ebeveynin çocuğunu kabul etmesi, sevgi, ilgi ve sıcaklık gibi fiziksel ve sözel şekilde ifade edilmesidir. Ebeveynin çocuğuna onun hoşuna gidecek sözlerle yaklaşması, onunla vakit geçirmesi ve onun hoşlanacağı davranışlarla yaklaşması, onu öpmesi, ona sarılması, onu kucaklaması ve gülümsemesi gibi tutum ve davranışlar ebeveynin çocuğunu kabul etmesinin sözel davranışa dönüştürülmesidir. Ebeveynin çocuğunu reddetmesi ise, ebeveynin çocuğuna karşı sevgi, ilgi ve sıcaklığının olmaması ya da çocuğun sevgi, ilgi ve sıcaklık beklentisinin altında kalmasıdır. Reddedilmeyi çocuğun algılama biçimi ise, dört temel ifade biçiminin herhangi bir bileşimi şeklinde ortaya çıkar (Rohner, 1986):

1. Ebeveynler çocuklarından sıcaklık, sevgi ve şefkatlerini esirgeyebilirler (soğuk ve duygusuz ifade)
2. Çocuklarına karşı düşmanlık duygusu hissedip, onlara saldırganca davranabilirler (düşmanca ve saldırgan ifade)
3. Çocuklarına karşı tutum ve davranışlarıyla kayıtsız kalarak, onları ihmal edebilirler (kayıtsız ve ihmalkar ifade)
4. Çocuk, şekilde belirgin bir soğukluk, ihmal ya da saldırganlık olmasa da ebeveynlerinin kendisini sevmediğine inanabilir (ayrışmamış reddetme ifadesi).

Demokratik anne-baba tutumu olan ebeveynler, çocuğuna karşı içten ve koşulsuz olarak sevgi gösteren, onların başarılarını destekleyen, kişiliklerine saygı duyarak, çocuğun kendini geliştirmesine izin verip yardımcı olan, çocuğun görüş ve düşüncelerine değer veren ve aileiçi tartışmalarında ona söz hakkı tanıyan, izin

verirken de sorumluluk bilincini geliştirici biçimde yumuşak bir denetim uygulayan ebeveynler olarak tanımlanabilir (Gökçedağ, 2001). Demokratik anne-baba tutumu, çocuğun kişilik gelişiminde en ideal olan ebeveyn tutumudur. Ebeveynler çocuklarına koşulsuz biçimde sevgi ve saygı gösterirken, çocuklarını denetler ve onların ihtiyaçlarını ihtiyaçlara uygun biçimde karşılamaya çalışırlar (Kulaksızoğlu, 2011).

Her insan kendisini yetiştiren kişiler (çoğunlukla anne-babalar) tarafından farklı yoğunluklarda sevgi, ilgi ve sıcaklık görmüştür. Bu sevgi, ilgi ve sıcaklığın seviyesi ise ebeveynin çocuğuna karşı kabul edici ya da reddedici olmasına etki etmektedir. Sevgi, ilgi ve sıcaklık çocuk tarafından nasıl algılandığı ve yorumlandığına bağlı olarak da duygusal bağın kalitesi çocuğun gelişimine yansımaktadır. Bu durum ebeveyn çocuk etkileşiminde fiziksel, duygusal, sözel ve sözel olmayan tutum ve davranışlarda gözlemlenebilmektedir. Ebeveyn kabul edici tutumunda olumlu tarafında kabul (sevgi, ilgi ve sıcaklığı hissederken), olumsuz tarafında ise red (sevgi, ilgi ve sıcaklığın eksikliğini, fiziksel ve sözel yaralayıcı yaklaşım) ebeveynliğin sıcaklık boyutunu oluşturmaktadır.

Ebeveynlerin çocukluklarının özellikle sevgi ve saygıdan mahrum şekilde bu dönemi geçirmeleri, sıkça reddedilmeleri ve ihtiyaçlarının ebeveynleri tarafından önemsenmemesi gibi tutumlar ergenlerin ve gençlerin hem kendilerine hem de çevrelerine saldırgan davranışlara yönelmelerine neden olmaktadır (Öztürk, 1990).

Genellikle ebeveynlerin saldırgan davranışları, öfke, düşmanlık, nefret veya kızgınlık duyguları ile hareket etmeleri şeklinde ortaya çıkar. Saldırganlık, bireyin bir başkasını, bir şeyi ya da kişinin kendisini kasıtlı olarak incitici davranışlardır. Ebeveynlerin saldırganlığı itme, vurma, çimdikleme, fırlatma, yaralayıcı olan sembolik el-kol hareketleri yapmak gibi fiziksel; ya da alaya alma, bağırma, küfür etme, çocuğa ya da çocuk hakkında aşağılayıcı, düşüncesizce ve eleştirici şeyler söyleme gibi sözel biçimde olabilir (Öngider, 2006). Anne-babalar öfkelenince, kızınca, nefret ve düşmanca, öfkeli ya da tahammülsüz duygularla hareket ettiklerinde saldırgan davranırlar. Ebeveynler vurma, itme, bir şey fırlatma, alay etme, bağırma, aşağılayıcı ya da eleştirici sözel ifadeler, çimdikleme gibi fiziksel ve sözel saldırgan davranış ve tutum sergilerler.

Düşmanlık hissiyatı saldırganlığı beraberinde getirirken, kayıtsızlık hissi ise ihmali beraberinde hissettirmektedir. Fakat içsel güdüleyici olan kayıtsızlık ve bu duygunun davranışa yansıması olan ihmal arasında düşmanlıkla saldırganlık arasındaki gibi doğrudan bir ilişki bulunmamaktadır. Bunun nedeni ise ebeveynlerin çocuklarını kayıtsızlıkla ilgisi olmayan birçok durumdan dolayı ihmal etmeleridir. Örneğin, ebeveynler çocuklarına beslediği öfkeyle baş edebilmek için çocuklarını ihmal edebilir. İhmal, ebeveynlerin, çocuklarının maddi ve fiziksel ihtiyaçlarını çocuğun ihtiyacı düzeyince karşılayamamak değildir; ebeveynlerin başarısızlığına birde çocukların sosyal ve duygusal ihtiyaçlarının çocuğun ihtiyacına uygun bir şekilde karşılanmamasının eklenmesidir. Çoğunlukla çocuklarını ihmal eden ebeveynler, çocuğunun yardım ihtiyacına daha az dikkat ederler (Rohner ve diğ., 2007; Rohner, 2005).

Ayrışmamış reddetme ise, ebeveynin çocuğunu ihmal etmesi veya çocuğuna karşı açıkca şefkatsiz ya da saldırgan tutum ve davranış olmamasına rağmen, çocukların ebeveynlerine dair onların umrunda olmadıklarına ya da onların kendilerini sevmediklerine inanmalarıdır (Rohner, 1986).

Ebeveynler bir dereceye kadar çocuklarını kabul etme (sıcaklık, bakım, ilgi ve şefkat) ve reddetme (kayıtsızlık ve ihmal, şefkatsizlik, düşmanlık, saldırganlık, soğukluk) tutumları evrenseldir. Ancak, bu evrensellik birçok farklı kültürde, hatta kişisel anlamda farklı şekillerde ifade edilmektedir. Dünyanın birçok ülkesinde gerçekleştirilen, ebeveynin çocuğunu kabul ya da reddetmesiyle ilgili araştırmalarda temel amaçlardan biri, farklı kültürlerdeki yetişkin ve çocukların, çocukluk döneminde maruz bırakıldığı kabul ya da reddedilmeye, cinsel, kültürel, ırksal, sosyal sınıf farklılıkları gibi koşullardan bağımsız biçimde aynı tepkilerin verilip verilmediğini tespit etmeye çalışmaktadır (Rohner, 1986; 2000).

2.1.4. Ebeveynliğin kontrol boyutu

EKAR kuramının diğer boyutu ise kontrol boyutudur. Bu boyutta bir uçta kontrol, diğer uçta ise özerklik yer almaktadır. Kontrol boyutunda çocuğun anne-babasının tutum ve davranışlarını kısıtlayıcı veya izin verici olarak nitelendirmesiyle algı oluşturmasıdır. Özerklik boyutunda ise çocuk, anne-babasının aşırı izin verici olması ile aşırı kısıtlayıcı olması arasında değişiklik gösteren davranış algısını oluşturmaktadır. Kurama göre, ebeveynler çocuklarının davranışlarına özerklik

tanıdığında izin verici (düşük düzeyde kontrol edici), çocuklarının davranışlarını sürekli kontrol eden ebeveynler ise kısıtlayıcı (aşırı düzeyde kontrol edici) diye adlandırılmaktadırlar (Rohner, 2001). Ebeveyn kontrolü konusunda EKAR Kuramı bağlamında fazla çalışılma yapılmadığı görülmektedir. Khaleque ve Rohner (2001), yaptıkları meta analiz çalışmalarında, 1987-2000 yıllarında ebeveyn kontrolü üzerinde yalnızca 11 araştırma yapıldığını belirtmektedir.

2.1.5. Ebeveyn kabul-reddi ile bağlanma ilişkisi

Bağlanma ilişkisinde anahtar konum annedir. Bağlanma, özellikle anne figüründen yansıyan sıcaklık ve sevgi duygusuyla gerçekleşmektedir. Eğer anne kendi anne-babasıyla sevgi dolu, sıcak bir bağ kurmuşsa bu durum kendi evliliğine ve kendi çocuğu ile kurduğu bağlılığa da yansımaktadır (Biller, 1993). Bununla beraber annenin, ilk altı ayda çocuğunu kendi emzirmesi, bebeğin duygularının düzenlemesinde ve bebeğin anneye sağlıklı bağlanmasında çok önemli bir rol üstlenmektedir. Emzirme esnasında annenin kucağındayken bebek kendini güvende hisseder (Sağlık Bakanlığı Yayını, 2008). Troy (1995) ise, anne ile bebek arasındaki tensel ilişkinin, güvenli bağlanmanın oluşmasına katkı sağladığını vurgulayarak, anne-çocuk arasındaki etkileşimde annenin bebeğini çıplak biçimde kucaklamasıyla güvenli bağlanma arasında olumlu yönde bir ilişki gerçekleşebileceğini öne sürmüştür. Bu nedenle, doğumdan en kısa süre sonrasında bebeğin anne ile tensel temasının önemini vurgulamıştır. Bunun yanı sıra, annenin bebeği kucağına alması, onunla oyun oynaması, beslenme, uyku ve sakinleşme beklentilerinin ebeveynler tarafından tutarlı biçimde yerine getirilmesi de bebeğin güvenli bağlanmasının gerçekleşmesine yardımcı olmaktadır (Sağlık Bakanlığı Yayını, 2008).

Birincil bağlanma figürü genellikle anne olsa da, bebeğin baba ile geliştireceği güvenli bir bağlanma ilişkisi de güvenli bağlanma için çok büyük önem taşımaktadır. Anne tarafından desteklenen babalar, çocuklarıyla güvenli bağlanma geliştirmeleri yüksek olasılıktadır. Baba ile bebek arasındaki bağlanmada bağlanmanın biçimi ve baba-bebek ilişkisinin ayrıntıları anne göz ardı edilmeksizin değişmektedir. Eğer ebeveynlerin ikisi birden uyarıcı konumunda ise, bebek anneye de babaya da güvenli bağlanma geliştirebilmektedir (Biller, 1993). Babaya bağlı durumlara bakıldığında, babalık rolü yalnızca çocuğun maddi ihtiyaçlarını karşılamak ve onu disipline sokmak olarak düşünmeyen ve bunun yanı sıra çocuğuyla bizzat yakından ilgilenen,

onun bakımına katkıda bulunan baba çocuğunun hayatına da katılmaktadır (Kuzucu, 2011). Ayrıca, eğitim düzeyinin artması, babanın daha esnek ve demokratik bir cinsiyet rolüne sahip olması ve çocuk gelişimi hususunda babanın kendini daha yeterli hissettiği için ebeveyn sorumluluğunu daha çok aldığı öne sürülmektedir (Kuzucu 2011). Ülkemizde ise babanın katılımı geçmişe nazaran artış göstermişse de babanın katılımını olumsuz etkileyen geleneksel cinsiyet rollerinin varlığını sürdürmektedir. Kadınların çalışma yaşamına katılımının giderek artması ile beraber istenilen düzeyde olmasa da iş yaşamında kadınlar da erkeklerle daha eşit pozisyonlarda görevlerde bulunmaya başlamıştır. Toplumsal hayatın içindeki bu değişimler anne babaların bakış açılarında, alışkanlıklarında, cinsiyet rol algılarında etki oluşturmaktadır. Aile içi sorumlulukların yeniden tanımlanmasını sağlayan bu değişimler uzun vadede toplum ve aile içindeki ilişkilerin daha demokratik biçimde gelişmesine katkı sağlamaktadır (Kuzucu, 2011). Daha demokratik aile içi ilişkilerde çocuklar ve ergenlerin de olumlu yönde etkilenmesi beklenebilir.

Bağlanma ilişkisini etkileyen faktörlerden biri de ebeveynin çocuğuna karşı sergilediği tutumlardır. Çocuk yetiştirme stillerinin bağlanma stilleri, benlik değerlendirmeleri ve yakın ilişkiler üzerine etkisinin araştırıldığı çalışmalarda çocuğun hem anne hem babadan algıladığı kabul/ilgi boyutu güvenli bağlanma ile olumlu yönde ilişki göstermektedir. Bunun yanı sıra, ebeveynden algılanan sıkı biçimde denetim/kontrol boyutu ise güvensiz bağlanma ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Birinci boyut açıklayıcı/otoriter tutum, ikinci boyut ise otoriter tutumdur. Başka bir ifadeyle, ebeveyn çocuğun duygu ve düşüncelerine yeteri kadar önem vermeyip, baskıcı tutum sergileyen ebeveynlik tarzının çocukla ebeveyn arasında güvenli bağlanma ilişkisinin kurulmasına engel olmaktadır (Sümer ve Güngör, 1999).

Güvensiz bağlanma ilişkisi kaygı ve kaçınma ile karakterize edilmektedir. Bağlanma ilişkisinde kaygı ve kaçınma davranışının erken dönemde çocuğun ihtiyaç ve beklentilerinin karşılanmaması dolayısıyla duyarsız veya tutarsız ebeveyn davranışları sonucunda ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Özellikle de çocuk stres altındayken, hastalandığında veya benzer ihtiyaç ve destek gereksinimindeki durumlarda, ona bakım verenin (genellikle anneler), tutarsız, yetersiz ve dengesiz karşılık verme tutumu, aşırı gergin ve kaygılı olması, benmerkezci ya da orantısız müdahaleci davranmasının bağlanma kaygısının artmasına neden olduğu kabul

edilmektedir. Bu tür olumsuz ebeveyn davranış biçimleri sonucunda bağlanma kaygısı geliştiren çocuk kaygıyla baş edebilmek için yüksek strese karşı aşırı duyarlılığa yol açan "yüksek aktivasyon" (hiperaktivasyon) stratejisini kullanmaktadır. Bu stratejiyle özellikle yakın ilişki içinde oldukları bireylerin davranışlarına ve ulaşılabilirliğine yönelik aşırı dikkatli olurlar. Yüksek aktivasyon stratejisinin sürekli kullanılması durumunda ilişkilere ve partnere "yapışma", sürekli yakınlık ve onay duyma ihtiyacı gibi davranışlarda kendini gösterir ve depresyon için ciddi bir risk teşkil etmektedir (Sümer ve diğ., 2009).

2.1.6. Fenomenolojik yaklaşım

Anne-babanın red davranışından ziyade, ebeveyn ile çocuk ilişkisini çocuğun nasıl algıladığına odaklanılarak, ebeveyn çocuk ilişkisini subjektif değerlendirmelerine değer verilmiştir. Bu bakımdan EKAR, açıkça ifade edilen davranış ve tepkilerden çok, çocuğun anne-babaya ilişkin algıladığı saldırganlık, sıcaklık ya da ilgisizlik gibi subjektif değerlendirmelerini baz alan fenomenolojik bir yaklaşımdır (Rohner, 2005).

EKAR'ın benimsediği fenomenolojik yaklaşım, bireyin olay esnasındaki davranışlardan çok, yaşanılan bu olayları nasıl yorumladığı ve anlamlandırdığıyla ilgilenmektedir. Anne-baba davranışlarının çocuklardaki etkisi, çocuğun kendi içsel ve algısal süreçleriyle birlikte gelişmektedir. Yani, ebeveynlerin reddedici tutumu çocuğun kendi algısından ibarettir. Rohner, fenomenolojik bakış açısıyla anne-babaların davranışları ve çocuğun genel psikolojik uyumu arasında bir ilişki gerçekleşebileceğini açıklamıştır (Rohner, 2005). Khaleque ve Rohner (2002) tarafından EKAR'a dair farklı kültürleri kapsayan geniş bir araştırma gerçekleştirilmiştir. Araştırmacılar, araştırmalarında farklı toplumlardaki EKAR'la ilgili yapılan çalışmaları bir araya getirmiş ve değerlendirmişlerdir. 1975-2000 arasında, kuramın Yetişkin EKAR Formu kullanılarak Kore, Çin, Amerika, Mısır, Pakistan, Hindistan, Karayipler ve Türkiye'de gerçekleştirilen 51 çalışma analizi sayesinde kültürel farklar gözetilmeksizin algılanan ebeveyn kabul ve reddinin bireyin psikolojik uyumunda önemli bir yer tuttuğunu öne sürmüşlerdir.

Fenomenolojik yaklaşımla edinilen veriler sayesinde güvenilir sonuçlar ortaya çıkmıştır. Dıştaki gözlemcilerin ebeveyn reddi ile ilgili pek (ya da hiçbir) işaret gözlemlemedikleri durumda bile çocuk kendisinin sevilmediğini algılayabilir. Bu durumun tam tersi olarak da dıştaki gözlemcilerin önemli düzeyde ebeveyn

saldırganlığı veya ihmali bildirdiği durumda ise çocuk kendini ebeveynleri tarafından reddedilmiş gibi hissetmeyebilir. Özellikle de çocuk ihmali ve istismarı gibi vakalarda bu durumlarla karşılaşılmaktadır (Rohner, 2005).

Neticede EKAR Kuramı, çocuğun algıladığı subjektif düşmanlık, kayıtsızlık veya sıcaklık gibi duyguları odağına almaktadır. Böylece, kuram çocuğun duygularını ana dayanak olarak benimseyecek kültürlerarası araştırmalara fırsat sunmaktadır. EKAR Kuramı, dünyanın her yerinde yer alan çocukların "kabul" ya da "red" olarak algıladıkları tutumlara karşı tutarlı tepkiler sergilediklerini öngörmektedir (Rohner, 1986).

2.1.7. EKAR Kuramının alt alanları

EKAR teorisi, anne-babanın kabul ya da red davranışını çeşitli değişkenler aracılığıyla ele alan bir teoridir. EKAR teorisine göre çocukların en temel gereksinimi, anne-babanın sunacağı konfor, bakım, destek, sevgi ve bakımdır (Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner, 2005; Rohner ve Khaleque, 2005). Teoriye göre ebeveynleri tarafından reddedilen bireylerde ortak kişilik özellikleri ortaya çıkmaktadır: Teoriye göre 3 alt teori ve 5 soru bulunmaktadır: Kişilik alt teorisi, başa çıkma alt teorisi, sosyokültürel ve sistem alt teorileri.

2.1.7.1. Kişilik alt teorisi

Ebeveynin çocuğunu kabulü ya da reddinin, çocuğun kişiliği ve psikolojik sağlığına etkisi incelenmektedir. Teoriye göre doğumdan itibaren, çocuğun ihtiyaçlarına karşılık çevreden olumlu tepkiler gelme beklentisi, biyolojik kökenli duygusal bir gereksinimdir. Çocukların anne-babalarıyla ilişki ağları duygusal gelişimleri açısından çok önemlidir (Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner, 2005; Rohner ve Khaleque, 2005).

1. Cinsiyet, ırk, kültür, coğrafya farkına bakılmaksızın, her çocuk ebeveyninden algıladığı kabul ya da redde aynı biçimde mi tepki verir?
2. Çocuklukta algılanan reddedilme ileriki yaşları ne derece etkilemektedir? (Rohner ve diğ., 2005).

2.1.7.2. Başa çıkma alt teorisi

Reddedilme ile baş edebilme durumunda başarılı şekilde üstesinden gelen bireylerin özelliklerinin incelendiği bir alt teoridir. Çocukluğunda reddedilme ile başa çıkan bireyler, etkili başa çıkanlar ve işlevsel başa çıkanlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Etkili başa çıkan bireyler, ciddi biçimde reddedilmelerine rağmen akıl sağlığı ve duygusal açıdan iyi durumdadırlar. İşlevsel başa çıkan bireyler ise öğrenim ve meslek yaşamlarında başarılı, akıl sağlığı ve duygusal açıdan zarar görmüş bireylerdir (Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner, 2005; Rohner ve Khaleque, 2005).

1. Bazı çocuklar ya da yetişkinler, çocukluk yıllarında yaşadıkları reddedilme duygusu ile başa çıkmada diğer çocuklara göre neden daha iyidirler? (Rohner ve diğ., 2005).

2.1.7.3. Sosyo-kültürel sistem alt teorisi

Bu alt teoride ise anne-baba davranışı, çocuğun davranışı, çevre, deneyimler, akran ve öğretmen davranışları, adet, görenek gibi toplumda devamlılık arz eden değişkenlerin etkileşimlerinin incelenmesine yer verilmiştir (Khaleque ve Rohner, 2002; Rohner, 2005; Rohner ve Khaleque, 2005).

1. Neden bazı ebeveynler sevgi dolu ve sıcakken diğer ebeveynler saldırgan, soğuk ve reddedicidir? Psikolojik, sosyal, kültürel ve aile kökenli etmenler ebeveynlerin kabul ya da red davranışları ile anlamlı olarak ilişkilendirilebilir mi?
2. Bireyin içinde bulunduğu toplumun genel yapısı ve değerleri ile o toplumda bulunan bireyin inançları ve davranışları, çocuklukta yaşadığı kabul ya da red ile ne kadar ilişkilidir? (Rohner ve diğ., 2005).

2.1.8. EKAR Kuramının kişilik kuramı

Çocuğun kişilik özellikleri ebeveyn tutumunu, ebeveyn tutumu ise çocuğun gelişimini doğrudan etkileyerek onun kişiliğinin ve ruhsal yapısının temel taşlarını oluşturmaktadır (Özkan, 2014). EKAR, kişilik kavramını şu şekilde tanımlamaktadır: bireyin farklı ortamlarda ya da yaşam alanlarındaki, tepkileri (bilişsel, duygusal, güdüsel ve algısal) ve bununla beraber meydana gelen gözlenebilir davranışları olarak tanımlanmaktadır.

Ebeveyn tarafından kabul ya da reddedilmeye bağlı tüm nedenlerin bir bir ele alınması elbette ki beklenemez. Bu yüzden, EKAR'da da, dünyanın çeşitli ülkelerinde ebeveynleri tarafından reddedilmiş çocuk ya da yetişkinleri tanımlayan en belirgin nitelikler belirli başlıklar etrafında toplanmıştır. Çocuğun ya da yetişkin bir bireyin kişilik özellikleri birbirini tamamlayan yedi farklı biçimde ele alınacaktır:

2.1.8.1. Bağımlılık veya savunucu bağımsızlık

EKAR kuramının kişilik alt kuramına göre duygusal ihtiyaçlara anne-baba ya da bakım veren diğer önemli bireyler tarafından sağlanan olumlu tepkiler (sevgi, rahatlık, ilgi, bakım ve destek) birey için çok güçlü bir motivasyon kaynağı oluşturmaktadır. Bu gereksinimler ebeveynler ya da bakım veren diğer önemli bireyler tarafından karşılanmadığında çocuklar ve yetişkinler reddedilmişlik hissi algılarlar ve böylece kendilerini daha fazla kaygılı ve güvensiz hissederler. Bu bireyler olumlu tepkiler alabilmek ve ebeveynleri tarafından reddedilme duygusuyla başa çıkabilmek için daha fazla gayret sarf ederler. Bir diğer deyişle reddedilen çocuklar ve yetişkinler bir anlık olumlu tepki alabilmek için genellikle girişimlerini artırırlar. Bu sebeple de daha bağımlı olmaya yatkınlardır (Rohner ve Brothers, 1999; Rohner, 2004; Eryavuz, 2006; Rohner ve diğ., 2005).

Ebeveyn tutumlarında, anne babalar çocuklarını aşırı boyutlarda denetler ve korursa çocukların yapabileceği birçok şey anne-baba tarafından gerçekleştirilir ve böylece çocukların yaşayarak öğrenmelerinin önü kapatılmış olunur. Her konuda çocuğun ihtiyacından daha fazla müdahale edilerek, çocukların kendilerine yeter hale gelmelerine ve kendilerine güvenmeyi öğrenmelerine engel olunmuş olur (Navaro, 1989). Böylece bağımlı, kendi başına karar veremeyen çocuklar yetiştirilir (Baumrind, 1966; Çağdaş ve Seçer, 2004; Dökmen, 1996; Kulaksızoğlu, 1998).

Bağımlılık eğilimi ile birlikte bireyler daha fazla öfke, alınganlık ve benzeri yıkıcı duyguları deneyimleyerek ve red algılayan kişiler öfkenin yol açtığı düşmanlık ve saldırganlık hisleri nedeniyle sorunlar yaşarlar. Ancak reddedilme ile beraber bir noktadan sonra çocuklar ve yetişkinler olumlu tepkiler alabilmek için girişimlerimi azaltabilirler. Bu bireyler dışarıdan bakıldığında bağımsız gibi gözükürler, fakat bu bağımsızlık savunucu bir bağımsızlığa yerini bırakır. Bir diğer deyişle bu bireyler kendilerinin olumlu cevaplara ve diğerlerine gereksinimleri olmadığını savunarak, bu

gereksinimi reddedip duygusal manada kendilerini kapatırlar. (Rohner ve Brothers, 1999; Rohner, 2004; Eryavuz, 2006; Rohner ve diğ., 2005).

2.1.8.2. Duygusal tepkisizlik (Duyarsızlık)

Duygusal duyarlılık, bireyin duygularını (yakınlık, sevgi vs.) açık ve özgür şekilde ifade etme yeteneğidir. Bireylerin başka bireylere karşı duygusal tepkilerini ne kadar doğal ve kolay ifade ettiği, bireyin başka bireylerle duygusal katılık, güvensizlik ve şüpheden uzak, yakın, sıcak, savunucu ve kalıcı olmayan ilişkiler (duygusal bağlar) kurması, bireyin duygusal duyarlılığı ile ilişkili durumlardır. Duygusal duyarlı bireyler ise, başka insanlara duygusal olarak yakınlaşmakta veya kendilerine yakınlaşmak isteyen bireylere yanıt vermekte zorluk yaşamamaktadır. Duygusal tepkisiz bireyler, başka insanlarla ile olan ilişkileri belirli düzeyde ve sıklıkla, sadece savunmaya yöneliktir. Duygusal yönden tepkisiz olan bireyler, bazen doğal olmaktan kopuk, tepkisiz ve uzaktır. Normal bir sevgi alışverişinde bulunamayabilirler. (Khaleque ve Rohner, 2002).

2.1.8.3. Duygusal tutarsızlık

Duygusal tutarlılık, bireylerin küçük engel, başarısızlık, zorluk ya da stres gibi durumlarında canı sıkılmadan tüm bunların üstesinden gelebilmesi olarak tanımlanmaktadır. Duygusal açıdan tutarlı kişiler gerginlik, sıkılma ve sinirlilik gibi durumlar yaşamadan günlük yaşamlarındaki küçük düzeyde stresli durumların üstesinden gelebilirler. Küçük çapta duygusal streslerle karşılaşınaca soğukkanlılıklarını korumayı başararak, kolayca sinirlenmezler. Belirgin net bir sebep olamadığı sürece, duygusal olarak tutarlı kişilerin gün içerisindeki duygusal durumları neredeyse aynı sürmektedir. Bununla beraber çok stresli durumlara da daha soğukkanlı bir şekilde yaklaşabilirler. Duygusal açıdan tutarlı olmayan bireylerin, küçük boyutta sorunlar, zorluklar veya engellerle karşılaştığında keyifleri kolaylıkla kaçabilir. Bu bireyler, istedikleri bir şey gerçekleşmeyince öfke duyabilir veya çok çabuk kendini kötü hissedebilirler. Stresli durumlar karşısında soğukkanlılıklarını koruyamayabilirler ve bu durumlardan dolayı çok fazla etkilenerek sarsılabilirler. Bu sebeple ebeveynleri tarafından reddedildiği hissi algılayan bireyler, kabul algılayanlara nazaran strese karşı tolerans düzeyleri daha düşük seviyededir. Reddedildiği hissi algılayan bireyler duygusal olarak daha az

tutarlıdırlar, stresli durumlardan kolayca etkilenirler, ağlarlar veya öfkelenmektedirler (Rohner, 1986).

2.1.8.4. Olumsuz öz-saygı

Öz-saygı; bireyin kendi değeri konusunda yaptığı genel biçimdeki duygusal değerlendirmeler şeklinde tanımlanmaktadır. Olumlu öz-saygı; bireyin kendisi ile rahat olması, kendisini beğenmesi, kabul etmesi, onaylaması, kendisini değerli hissetmesi ve başkalarının saygısını hak eden biri olarak görmesi, nadir olarak kendisinden hoşnut olmaması şeklinde tanımlanmaktadır. Bunun karşıtı olarak olumsuz öz-saygı, bireyin kendisini beğenmemesi ya da onaylamaması, kendi değerini düşük görmesi, kendisini değersiz hisseden, suçlanmayı hak etmiş biri olarak algılaması ve kendisini diğer bireylerden aşağı seviyede görmesini ifade etmektedir. Bütün bireyler bu iki tanımlama arasındaki öz-saygı uzantısı üzerinde belli bir noktaya konulabilir (Rohner, 1986). Anne-babanın otoriter tutumu ve davranışları çocuklar üstünde bağımsız kişilik gelişimini engellediği, özellikle erkek çocuklarda saldırganlık düzeyinin artmasına neden olduğu ve benlik saygısı seviyesini de düşürdüğü görülmektedir (Maccoby ve Martin, 1983).

Reddedildiğini düşünen çocuklar mecazi anlamda şu şekilde düşünür ve algılarlar: "Benim annem beni sevmiyor, dolayısıyla da ben sevilmeye değer biri değilim. Ben iyi biri değilim!". Ebeveyn reddi üzerine gelişen bu tepki, çocukların kendilerini hayatlarındaki önemli bireylerin onlara baktığı gibi algılama eğilimi ile bağlantılıdır. Ebeveynler çocuklarını sevmiyorsa, bu bireyler kendilerini değersiz, yetersiz ve sevilemeyecek bireyler olarak algılama eğilimi gösterirler (Rohner, 1986).

2.1.8.5. Olumsuz öz-yeterlik

Olumlu öz-yeterlik; kişinin kendisini problemleriyle yeterli düzeyde baş edebilen, başarılı ya da giriştiği işlerde başarılı olacağını düşünen, kendisinden emin, sosyal olarak da yeterli ve kendine güvenen bir birey olarak görmesidir. Diğer taraftan olumsuz öz-yeterlik ise; kişinin günlük yaşam beklentilerini karşılamakta eksik kaldığını düşünmesi ve beklenti içinde olduğu şeyler için yeteri kadar mücadele edemediğini hissetmesi gibi duygu ve düşüncelerle bağlantılıdır (Rohner, 1986). Bireyin kendine dair değerlendirmesiyle ilgili iki farklı ölçüt olan "öz-saygı" ve "öz-yeterlik", bazen iki farklı etken bazen de tek bir etken şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Ebeveyn tarafından kabul ya da red edilme ile farklı şekilde bağlantılı

olmalarından dolayı, bu iki kavram kişilik kuramında birbirinden ayrı olarak değerlendirilmiştir. Kendilerini değersiz hisseden, eleştirileri hak eden ve iyi olmayan bir birey olarak gören çocuklar kendilerine dair olumsuz duygularını kişisel yetersizlik ve yeteneksizlikle ilişkili inançlara genelleyebilirler. Ancak, bu bireyler olumsuz öz-yeterlik duygularını ne yazık ki diğer alanlara da genelleme yönelimindedirler. Kendisini beceriksiz ve yetersiz bir birey olarak gördükçe, gerçek anlamda da öyleymiş gibi hissetmeye ve bu şekilde davranmaya başlayabilirler. Bu durumda da, diğer bireyler onları daha olumsuz biçimde değerlendirir. Bu olumsuz değerlendirme, onların zaten yıpranmış durumda olan öz-yeterlik ve öz-saygı duygularına bir dönüt şeklinde yansımaktadır (Rohner, 1986).

2.1.8.6. Olumsuz dünya görüşü

EKAR kuramına göre ebeveynleri tarafından reddedilen bireyler kabul edilenlere göre daha olumsuz bir dünya görüşüne sahiptirler. İnsana, doğaya ve dünyaya dair bakış açıları genel itibariyle düşmanca, güvensiz ya da tehditkar olmaktadır (Rohner ve Brothers, 1999; Rohner, 2004; Rohner ve diğ., 2005). Ebeveyni ile doyurucu ve sağlıklı ilişkileri olan ergenler arkadaşları ve aile dışındaki çevre ile daha rahat iletişim kurmakta ve beklenilen yönde ilişkiler geliştirebilmektedirler. Bu sebeple ebeveynin çocuğu ile olan ilişki ağı ve çocuklarına karşı nasıl davrandığı önem arz etmektedir (Erwin, 2000; Steinberg, 2007).

Olumsuz dünya görüşüne sahip bireylerin hayata ve dünyaya dair bakış açıları genellikle yaşamındaki çocukluk deneyimleri, ebeveyni ile olan ilişkisinde yaşadığı kabul ya da reddedilme yaşantıları ile şekillenmiştir. Reddedilmiş çocuklar genellikle içsel duygularını yaşamın özüne yüklerler ve dünyayı düşmanca, güvenilmez ve tehditkar bir yer olarak görürler (Rohner ve Brothers, 1999; Rohner, 2004; Rohner ve diğ., 2005). Diğer bir ifade ile reddedilen bu bireyler olumsuz bir dünya görüşü geliştirerek bu olumsuz dünya görüşünün de peşinden hayatları boyunca sürüklenip gitmektedirler (Eryavuz, 2006).

2.1.8.7. Düşmanlık ve saldırganlık

Reddedilmiş bireylerin ebeveynlerine karşı sergileme eğiliminde oldukları öfkelenme, kızma veya duygusal tepkiler olabilir. Reddedilen bireyler, öfkelerini açıkça gösterebilir ya da kendi içlerinde biriktirebilirler. EKAR kuramının kişilik alt kuramına göre, ebeveynin reddetmesi saldırganlık ve düşmanlık biçiminde

gerçekleşmişse, reddedilmiş bireyler saldırgan davranmaya, düşmanlık duyguları hissetmeye veya pasif agresif bir tutum içinde bulunmaya yönelimli olmaktadır. Ancak, bazen ebeveynler çocuklarının öfkelerini net bir biçimde ifade etmelerine izin vermeyerek çocukların öfke kontrolüne yönelik sorunları yaşamasına zemin hazırlarlar. Aşırı kontrol edilmiş ve bastırılmış olan öfke, sık sık bireyin saldırganlıkla kaygılı bir şekilde mücadele etmesine sebebiyet vermekte ve bu saldırganlık başka şekle bürünmüş olmakta ya da sembolik şekilde kendini göstermektedir (Rohner, 1986).

Aile içi dengesizlikler, geçimsizlikler, kargaşa ve baskı ortamları, çocuk ve gençlerin çetelere katılma ve suç işleme olasılığını artırır. Örneğin, Amerika'da ve büyük şehirlerdeki yoksul semtlerde, çeteler (gangs), böyle ailelerde yetişen çocuk ve gençlerden oluşur. Bu çete bireyleri birlikte çalmakta, birlikte vurup-kırmakta ve yasaları birlikte çiğnemektedirler. Gençleri bu çetelerle bir araya getiren ortak güdünün temelindeyse, ailelerine ve topluma karşı besledikleri düşmanlık duygusu yer almaktadır (Yörükoğlu, 1986).

Normal çocuklar ve yetişkinlerde düşmanlık, sinirlilik, öfke ya da saldırganlık eğilimi içerisine girebilirler. Hiçbir zaman saldırgan ve öfkeli olmayan bireyler, aşırı saldırgan olan bireylerden farklı; ama aynı düzeyde psikolojik olarak sorunlu olabilirler (Rohner, 1986). Yapılan bir araştırma da, ölçeğin alt boyutlarının kendi aralarındaki ilişkilerine dair bulguları ebeveyn sıcaklığı ile ebeveyn ihmal ve düşmanlığı arasında negatif yönlü bir ilişkiyi göstermektedir (Rohner ve Rohner, 1981).

2.1.9. EKAR Kuramı ile ilgili Türkiye'de yapılan ergenlik dönemi çalışmaları

Türkiye'de gerçekleştirilen çalışmalar incelendiğinde, genellikle çocukların ebeveynlerini sıcak ve sevgisini gösteren bireyler olarak algılama eğilimde oldukları ve yetişkinlerin büyük çoğunluğunun ise kendi çocukluklarında, anne ve babaları tarafından kabul gördükleri belirlenmiştir (Erkman ve Rohner, 2006; Varan, 2005; Varan ve diğ., 2008; Eryavuz, 2006; Salahur, 2010). Bunlara ek olarak, gerçekleştirilen çalışmalarda, genellikle yetişkin bireylerin, gençlerin veya çocukların genel psikolojik uyumunun anne ve baba kabul-reddi ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Eryavuz, 2006; Varan ve diğ., 2008; Erkman ve Rohner, 2006; Öngider, 2006; Özyavru, 2008).

Aşağıda Türkiye'de yapılan 13-18 yaş aralığındaki çalışmalara yer verilmiştir. Bu çalışmalarda genel olarak ebeveyn kabulünün, ergenlikte olumlu arkadaş ilişkileri, hayattan tatmin olma ve mutluluğu kapsayan genel psikolojik uyum ile ilişkili olduğu görülmektedir. Ebeveyn reddinin ise; farklı akademik problemleri, psikolojik uyum ve davranış problemleri, bağlanma bozuklukları, arkadaş ve evlilik ilişkileri, psikopatoloji türleri, madde bağımlılığı ve problemli akran ile ilişkili olduğu görülmektedir (Rohner ve Britner, 2002).

Şakir (1987), 14-18 yaş aralığında yer alan lise öğrencilerinin sosyal uyumları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma neticesinde ulaştığı bulgular, ebeveynlerin sevecen, hoşgörülü, kabul edici olmaları ile ergenlerin sosyal uyumları arasında olumlu yönde bir ilişki olduğu; ancak soğuk, hoşgörüsüz, reddedici ebeveyn olmaları ile ergenlerin sosyal uyumları arasında ise olumsuz bir ilişki olduğunu belirtmektedir.

Erdem (1990), alt, orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyden 13-14 yaşlarındaki öğrencilerle yaptığı çalışmada, algılanan ebeveyn reddi ile öğrenilmiş çaresizlik, benlik kavramı, akademik başarı ve kaygı değişkenleri arasında ki ilişkiyi araştırılmıştır. Araştırmanın bulgularındaysa ebeveynleri tarafından reddedilme algısı yüksek olan grubun yüksek düzeyde kaygıya, diğer gruba nazaran düşük benlik saygısına ve düşük akademik başarıya sahip olduğu belirtilmektedir.

Akbağ'ın (1994), lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada ergenlerin ebeveynlerine karşı tutumlarını algılamaları ile uyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırması neticesinde ebeveyn tutumlarının, ergenlerin uyum düzeyleri üzerinde etkili olduğu saptanmıştır. Bu araştırmanın bulgularında ise; ergenlerin uyumlarını olumlu yönde etkileyen tutumlar, algılanan ilgi ve şefkat iken; fiziksel ve duygusal cezalandırma, ayrıcalıklardan yoksun bırakma ve koruyuculuk davranışı ise ergenlerin uyumlarına olumsuz yönde etki etmektedir.

Kayahan (2002), ebeveyn red algısının ruh sağlığı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Seçilen iki gruptan, birinci grubu çocuk ve ergen psikiyatrisi kliniğine başvuran çocuk ve bu çocukların anneleri (deney grubu), ikinci grubu ise okullardan seçilen çocuk ve anneler (kontrol grubu) oluşturmaktadır. Araştırmanın konusu annelerin bağlanma biçimleri ve çocukların algıladıkları kabul-reddin çocuk ruh sağlığı ile ilişkisidir. Araştırmanın neticesinde deney grubunda yer alan bireylerin daha fazla

anne reddi algıladığı ve psikolojik uyumlarının düşük olduğu, deney grubunda yer alan annelerin kontrol grubu annelerine nazaran, kendi annelerinden daha fazla reddedilme algıladıkları ve öz-saygılarının daha düşük seviyede olduğu belirtilmektedir.

Çetin (2005), yaşları 15-20 arasında değişen suçlu ve suça bulaşmamış 130 ergen üzerinde yaptığı çalışmasında, ergenleri, ebeveyn kabul red algıları ile genel psikolojik uyumları açısından karşılaştırmaya gitmiştir. Araştırmadaki bulgular ise; suçlu ergenlerin ebeveynleriyle ilişkilerinde suçlu olmayan ergenlere göre daha yüksek düzeyde ayrışmamış red ve kontrol algıladıkları, daha "bağımsız", duygusal açıdan daha duyarsız oldukları, bu ergenlerin benlik saygılarının daha fazla zedelenmiş olduğu, insanlarla ilişki kurma ve sürdürmede, zorluklarla başa çıkmada daha fazla zorlandıkları ve hayata daha olumsuz baktıkları belirtilmektedir.

Erkman ve Rohner (2006), 10 ile 18 yaş grubuyla yürüttükleri çalışmada, fiziksel ceza, ebeveyn kabulü ve psikolojik uyum arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Söz konusu araştırmada çalışmada, çocukların, hem annelerini hem de babalarını sıcak ve kabul edici olarak algıladıklarını belirtmelerine rağmen %10'unun anne kabulüne göre anlamlı olarak daha çok anne reddi; %13'ünün ise, baba kabulüne göre anlamlı olarak daha çok baba reddi belirttiğini saptamışlardır. Genel psikolojik uyum açısından bakıldığında ise çocukların orta derecede psikolojik uyum yaşadıkları ancak %30'unun anlamlı olarak psikolojik uyumsuzluk gösterdiğinin tespit edildiği belirtilmektedir.

Öngider (2006), 9 ile 16 yaşları arasında değişen çocuklar ve onların anneleriyle, evli ve boşanmış ailelerle yürüttüğü çalışmada, çocukların algıladıkları ebeveyn kabul veya reddinin çocuğun psikolojik uyumu üzerindeki etkisini araştırmıştır. Yapılan çalışmada, ebeveyn kabul veya reddinin bireyin genel psikolojik uyumun varyansının %40'ını açıkladığı tespit edilmiştir. Adı geçen araştırmada ayrıca, çocuğun genel psikolojik uyumunu sağlayan en güçlü değişkenlerden birinin çocuğun annesiyle olan ilişkisinde algıladığı kabul veya reddedilmenin olduğu, diğerinin ise, babası ile ilişkisinde algıladığı ayrışmamış red olduğu belirtilmiştir. Hem annesi hem de babasıyla ilişkisinde reddedilme algısı olan çocukların, hem anne hem de babayla ilişkide kabul algılayanlara göre daha olumsuz bir psikolojik uyuma sahip oldukları tespit edilmiştir. Psikolojik uyumun alt boyutları bakımından, ebeveynleri tarafından

kabul edildiklerini algılayan çocukların, reddedildiklerini algılayan çocuklara nazaran daha bağımlı oldukları saptanmıştır.

Batum (2007), öğrenme bozukluğu problemi yaşayan çocuklarda ebeveyn reddi ve davranış problemlerini araştırmıştır. 53'ü öğrenme bozukluğu tanısı almış, 57'si ise bu tanıyı almamış olmak üzere yaşları 7-11 arasında değişen toplam 110 çocukla çalışmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgulara göre ise, öğrenme bozukluklarında ebeveyn reddinin etkin bir rol oynadığı tespit edilmiştir. Dolayısıyla da ebeveynlerin tedavi planında yer alması gerekliliği belirtilmiştir.

Önder ve Gülay (2007), ilköğretim kademesinde 4. 5. ve 6. sınıflara devam eden öğrencilerle yaptıkları çalışma annelerin kabul-red seviyeleri ile çocuklarının empati beceri seviyeleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmada ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Verilerin analizi sonucunda annelerin kabul-reddi ile çocuklarının empati seviyeleri arasında herhangi bir ilişkinin olmadığı tespit edilmiştir.

Sarıtaş (2007), anne kabul-red algısı ile ergenlerin psikolojik problemleri (olumsuz duygu hali, kaygı durumları ve öfke) arasındaki bağlantıyı ve erken dönem uyumsuz şemaların bu ilişkideki rolünün incelediği araştırmayı lise 2. sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirmiştir. Araştırmanın sonucunda ise, ebeveynleri tarafından red algılayan öğrencilerin, ebeveynleri tarafından kabul algılayan öğrencilere göre daha fazla olumsuz duygu hali, kaygı durumları taşıdıkları saptanmıştır.

Yalçın (2007), ergenlerde algılanan duygusal istismar ile ergenlerin uyum düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmasında, örneklem grubunu yaşları 15 ile 17 arasında değişen öğrencilerden oluşturmuştur. Araştırmada ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyleri ile kişisel, sosyal ve genel uyum düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Analizler sonucunda ergenlerin algıladığı duygusal istismar ile uyum düzeyleri arasında bir ilişki olduğu; ergenlerin ebeveynlerinden algıladıkları duygusal istismar düzeyi arttıkça, kişisel, sosyal ve genel uyumlarının düştüğü şeklinde bulgulara ulaşıldığı belirtilmiştir.

Yılmaz (2007), ergenlerin sosyal kaygı düzeyleri ile çözümlenmemiş ebeveynler arası çatışma ve ebeveyn kabul-reddi arasındaki olası ilişkiyi lise öğrencileri üzerinde araştırmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, algılanan yoğun ve sık ebeveynler arası çatışma ve ebeveyn reddi ile sosyal kaygı arasında anlamlı bir bağlantı olduğu belirtilmiştir. Öğrenciler tarafından algılanan çözümlenmemiş

ebeveynler arası çatışma ile sosyal kaygı arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığı, algılanan ebeveynler arası çatışma ile algılanan ebeveyn reddi arasında ise anlamlı pozitif yönde bir ilişki olduğu araştırmanın ortaya koyduğu sonuçlar olarak ifade edilmiştir.

Ebeveyn kabul red kuramı kapsamında ergenlik dönemi çalışmalarında yapılan yurtiçi araştırmalar genel olarak ele alındığında araştırmalarda algılanan reddin çocuk/ergen üzerinde ortaya çıkardığı etkiler ve reddin nedenleri üzerine odaklanıldığı görülmektedir. Algılanan red sonucu çocukta oluşan etkiler; kardeşler arasında çatışma, depresyon, sosyal uyum, benlik algısı, öğrenilmiş çaresizlik, akademik başarı, özsaygı, suça yönelme, sosyal kaygı, psikolojik ve sosyal uyum, empatik beceri, öfke ve kaygı gibi değişkenlere odaklandığı görülmektedir. Red davranışını ortaya çıkaran değişkenlerin ise boşanmış veya parçalanmış aileler, ebeveyn çatışması, ebeveynlerin bağlanma stilleri şeklinde ele alındığı görülmektedir.

2.1.10. EKAR Kuramı ile ilgili yurt dışında yapılan ergenlik dönemi çalışmaları

Campo ve Rohner (1992), aileden algılanan kabul ve reddetme tutumu, duygusal istismar ve psikolojik uyum arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Yapılan çalışma bulgularında duygusal istismara uğramış bireylerin çocukluklarında anne ve babalarını duygusal istismara uğramayanlardan daha reddedici algıladıkları sonucuna ulaşmışlardır.

Rothbaum ve Weisz (1994), ebeveyn kabul reddi ile davranış problemleri arasındaki ilişkide çocuğun yaşı, çocuğun cinsiyeti ve ebeveynin cinsiyetinin önemli bir değişken olduğunu ifade etmektedirler. Yapılan meta analiz çalışmasında, çocuğun yaşının ve cinsiyetinin bakım verme örüntüsü ile dışsallaştırma problemleri arasındaki ilişkide anlamlı etkisinin olduğunun araştırmalarla belirlendiği, bazılarında ise, bu anlamlı etkinin bulunamadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Veneziano ve Rohner (1998), 21 siyah ve 37 beyaz baba ve onların 63 (8 ile 18 yaş arası) çocuğu ile yaptıkları çalışmada, baba kabul reddi, babanın ilgisi ve psikolojik uyum arasındaki ilişkiyi incelemişlerddir. Araştırmada çocukların baba kabulünü baba reddinden daha fazla algıladıkları ve genel olarak babaların da çocuklarını büyütürken çocuklarına karşı ilgili hissettikleri anlaşılmıştır. Bunun yanı sıra, baba kabulünün anlamlı olarak beyaz ve siyah çocukların psikolojik uyumu ile ilişkili

olduğu; çocukların babalarından algıladıkları kabulün sosyal sınıf, cinsiyet ve ırk ile anlamlı olarak ilişkili olmadığı ortaya konulmuştur.

Wolchik ve diğ. (2000), 8-15 yaş arasındaki çocuklar ve bu çocukların anneleriyle gerçekleştirdikleri araştırmada, annelerin kabul-red düzeyi ile çocuklarının sosyal iletişim becerileri arasında anlamlı bir bağlantının olduğunu saptamışlardır. İlgili araştırmada ayrıca, reddedici tutuma sahip olan annelerin çocuklarının kabul gören annelerin çocuklarına kıyasla özgüvenlerinin daha düşük düzeyde olduğu, iletişim becerilerinin zayıf olduğu ve duygularını paylaşma gibi duygusal becerilerde yetersizlik ifadelerinin yer aldığı tespit edilmiştir.

Jones (2000), ebeveyn red algısının bir ucu olan kabul algısına yönelik, 11-16 yaş aralığında ki 52 ergen ve onların anneleriyle 2 yıl süreyle yürüttüğü araştırmada, annelerin kabul düzeyi ile ergenlerin sosyal becerileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yapılan çalışmanın neticesinde, annelerin çocuğunun kabul düzeyi arttıkça çocukların sosyal yeterlik düzeylerinin de arttığı, diğer bireylerle daha sağlıklı ilişkiler kurma ve sürdürebilme yeterliliklerinin de arttığı belirlenmiştir.

Paley ve diğ. (2000), sosyal yeterliliğin akran ve kardeş değişkenleri üzerindeki etkisini araştırmışlardır. 12-14 yaş arasında 451 Amerikalı çocuk ve bu çocukların ailelerinin katıldığı araştırmada, 4 yıl süreyle ebeveyn ile çocuk ilişkileri incelenmiştir. Çalışma sonucunda ebeveynleriyle kabul edici ve sıcak ilişkiler içerisinde olan çocuklar kardeşleriyle ve akranlarıyla olumlu ilişkiler kurdukları ve bunu geliştirdikleri, dışlanan ve reddedilen çocukların ise sosyal ilişkilerinde problemler yaşadıkları, akranları tarafından sevilmedikleri şeklinde ifade edilmiştir.

Xia ve Qian (2001), ebeveyn yetiştirme tutumları ile gençlerin ruhsal sağlığını değerlendirmeleri üzerine yaptıkları araştırmada 127 ergenle çalışmışlardır. Çalışma sonucunda; ebeveynlerin reddedici, yadsıyıcı, öldürmeye eğilimli ve aşırı koruyucu olmalarının ergenlerin birçok psikosomatik belirtiler göstermesine ve bu ergenlerin genel ruh sağlıklarının zarar görmesi ya da bozulması ile ilişkili olduğunu belirtmişlerdir. Bununla birlikte; bu çalışmaya katılan ergenlerin ebeveynlerinin kabul ve duygusal sıcaklıklarının çok düşük olduğu sonucuna ulaşılmışlardır.

Eisemann ve diğ. (2001), iki grup ergende algılanan çocuk yetiştirme tutumları ile alkol kullanma davranış örüntüleri arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Araştırmada Rusya'daki bir rehabilitasyon merkezinden alınan 314 suçlu ergen ile çalışmışlardır.

Kontrol grubundaysa, aynı bölgedeki random bir okuldan 512 genç cinsiyet, yaş ve eğitim düzeyinde eşleştirmişlerdir. Araştırma neticesinde; suçlu ergenler, algıladıkları ana-babalık kalitesi ve alkol kullanma davranışı örüntüleri değişkenlerinde, kontrol grubundan anlamlı olarak farklı olduğu tespit edilmiştir. Suçlu gençlerde ortalama iki kat daha fazla alkol kullanımı ve daha yüksek düzeyde ebeveyn reddi saptanmıştır.

Rohner ve Britner (2002), ebeveyn reddinin psikopatolojinin değişik türleri, davranış bozuklukları, psikolojik uyum problemleri, alkol ve madde kötüye kullanımı, bağlanma bozuklukları, akademik problemler, arkadaş, akran ve evlilik problemleri gibi problemli insan ilişkileri ile ilişkili olduğunu saptamışlardır. Diğer yandan, ebeveyn kabulünün ise, çocuklukta yardımseverlik, empati gibi olumlu sosyal davranış gelişimi, ergenlikte olumlu arkadaş ilişkileri ile, yetişkinlikte mutluluk, yaşam doyumu ve düşük psikolojik stres gibi genel psikolojik iyilik hali ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Çalışma neticesinde, genel olarak ebeveyn kabul-reddi ile üç ruh sağlığı alanının ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Bu üç alan, depresif duygulanım ve depresyon; davranım bozukluğu, dışsallaştırma problemleri ve suç işlemeyi içeren davranış problemleri; alkol-madde kötüye kullanımı şeklinde sıralanmıştır.

Khaleque ve Rohner (2002), 1976-2000 yılları arasındaki 43 çalışmayı kapsayan, meta analiz çalışmasının sonuçlarına göre, ebeveyn kabul-reddi ile psikolojik uyumsuzluk arasında güçlü bir ilişki olduğunu ifade etmektedirler. Ayrıca incelenen boylamsal çalışmalarda red algılayan bireylerde depresyon, davranış problemleri ve madde bağımlılığı gibi ruhsal bozukluklara eğilim olduğu saptanmıştır.

Akse ve diğ. (2004), algılanan ebeveyn kabul-reddi ile ergenlerdeki depresyon ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Örneklem grubu çalışma 13 ve 17 yaş grubundaki ergenin oluşturduğu araştırmanın neticesinde, algılanan ebeveyn reddi ile depresyon ve saldırganlık arasında pozitif ilişki olduğu saptanmıştır.

Dwairy (2010), ebeveyn kabul-red ölçeğini, dokuz ülkedeki ergenlere uygulamıştır. Araştırmanın örneklemini farklı toplumlardaki Arap, Hindistan, Fransız ve Arjantinli 2884 ergen oluşturmuştur. Araştırma sonucunda ebeveyn kabul reddinin ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiği belirtilmiştir. Babalar annelere göre daha çok reddeden ve daha az kabul eden, erkek ergenler kız ergenlere göre daha çok reddedilmekte ve

daha az kabul görmektedir. Ebeveyn reddinin tespit edildiği aileler; az eğitimli ebeveynler ve sosyo-ekonomik seviyesi düşük ailelerdir.

Ebeveyn kabul ve reddine ilişkin genel anlamda ergenler üzerine yurt dışında yapılan araştırmalar, bir bütün halinde ele alındığında algılanan reddin ortaya çıkardığı çocuk üzerindeki etkilerine ve red davranışına neden olan etkenlere odaklanıldığı görülmektedir. Algılanan reddedilme sonucu çocukta görülen etkilerle beraber ergende; öz-değer ve öz-yeterlik, duygusal istismar, okul terki, ilaç bağımlılığı, sosyal yeterlik, kardeş ve akran ilişkilerinde iletişim yetersizliği, öz-güven kaybı, madde ve alkol kullanımı, empati yoksunluğu, iletişim becerileri, depresyon, suçluluk hissi, mizahi gelişim yetersizliği gibi konulara ağırlık verildiği izlenmektedir. Reddedilme davranışını ortaya çıkaran değişkenler olarak ekonomik düzey, anne ve baba eğitim durumu ve aile genişliği değişkenlerinin ele alındığı görülmektedir.

2.2. Şiddet Eğilimi

2.2.1. Giriş

Şiddet ve şiddet eğilimi kavramları, sözcük anlamı sert, kaba ve katı davranış ve bunlara yönelim olarak tanımlanmışsa da bu yapılan çalışmada insanoğlunun psikolojik gelişimini ve toplumla kurduğu sosyal bağı çerçevesinde çok boyutlu olarak ele alınacaktır.

Günlük yaşamın her alanında karşılaşılan ve tüm toplulukların temel problemlerinden biri de şiddet olarak ortaya çıkmaktadır. Tüm toplumlarda farklı şekil ve türlerde ortaya çıkmasına rağmen, bu olgunun aynı algıyı yaratmasının nedeni ise, bireysel ve toplumsal zarar verici niteliğidir. Evren ve diğ. (2011) göre, şiddete maruz kalmak, kişilerin ruhsal ve fiziksel sağlığında birçok negatif etkilere yol açmaktadır. Evde ve toplumda şiddete ve haksızlığa uğramak saldırgan davranışların ortaya çıkmasına, güven kaybına, depresyona, madde kullanımına, intihara ve kendi sağlığını kötü algılamaya neden olmaktadır.

Şiddet tanımlamalarında ortak özelliklere dikkat edildiğinde fiziksel güç ve kaba kuvvetin kötü amaçla değerlendirilmesi ve şiddete maruz kalanların zarara uğratılması olarak değerlendirilmektedir. Şiddet olgusu insanlık tarihi kadar eskilere dayanan, bir o kadar da modern dünyanın üstesinden gelmekte başarısız olduğu

bireysel ve sosyal bir realitedir. Günümüzde bireysel ve toplumsal problemlerin başında gelen şiddeti, kontrol etmek ve yaşantıyı bu döngüden kurtarmak için öncelikle şiddetin tanımlanması ve etki eden faktörlerin tespiti önem arz etmektedir (Özgür ve diğ., 2011).

2.2.2. Şiddet kelimesinin tarihsel kökeni

Şiddet kelimesi, Latince de "Violentia" sözcüğüne denk gelmektedir. Violentia, güç, sert ya da acımasız kişilik anlamına gelmektedir. Bu sözcük "Vis" ile ilişkili ve "vis" "etken güç, bir cismin gücünü kullanmak, değer, yaşam gücü" anlamlarını kapsamaktadır (Michaud, 1991).

Türkçe' ye şiddet kelimesi dilimize Arapçadan geçmiş bir kavramdır. Şemsettin Sami'nin yazdığı Kamus-ı Türki kitabına bakıldığında, şiddet; mükâfat ve ceza vermede mübalağa, peklik, sert ve kaba davranış, sıkı, sertlik, ziyadelik ve müsaadesizlik olarak geçer (Sami, 1987).

Türk Dil Kurumu Türkçe sözlüğünde (2007), zıt görüşte olanlara kendini kabul ettirme, uzlaştırma veya inandırma yerine kaba kuvvet kullanma şeklinde tanımlanmaktadır.

2.2.3. Şiddet tanımları

Şiddet konusunda yapılan araştırma ve çalışmalarda birçok farklı tanımla karşılaşılmıştır. Bu tanımlamaların da farklı bakış açıları, yöntem ve kuramlardan beslendiği görünmektedir. Tüm tanımlamalardan yola çıkılarak kronolojik sırayla sıralanmıştır.

Michaud (1991), karşılıklı ilişkilerde taraflardan birinin veya birkaçının toplu ya da dağınık olarak, doğrudan veya dolaylı, karşı tarafın törel veya bedensel (manevi/ahlaki/moral) bütünlüğüne; mallarına; kültürel, simgesel ve sembolik değerlerine zarar verici boyutta davranmasıdır.

Morrison ve diğ. (1994), şiddet başka bireyleri bazı haklardan mahrum edecek biçimde davranma biçimidir. Bununla birlikte kültürden kültüre veya aynı kültür içinde farklı dönemlerde şiddetin tanımı, amacı ve yönelimi farklılık göstermektedir.

Erten ve Ardalı (1996), incitmek, yıkıcı aşırı davranışlarda bulunmak, kişiye zarar vermek, canını acıtmak için zor kullanmak, hırpalamak, birinin hakkını çiğnemek şeklinde tanımlamaktadır.

Mutlu (1997), kişinin istemediği, kişiyi tahrik edici ve kişiye yönlendirilmiş, yıpratıcı eylemler bütünü şeklinde ifade edilmektedir.

Keane (1998), şiddet bireyin kendi kendine yöneltmiş olduğu bir biçime de bürünebilmektedir. İntihar ya da "gönüllü" ötenazi bu duruma örnek verilebilir.

Yıldırım (1998), kişilere veya nesnelere farklı boyutlarda zarar vermeyi içeren amansız bilinçli, aşırı, toplu ya da bireysel, birdenbire, güçlü, kontrol dışı görülebilen bir olgudur.

Olweus (1999), bir kimsenin fiziksel ya da bir nesne kullanarak başka bir bireyi göreceli olarak ciddi olabilecek şekilde yaralaması ya da ona zarar vermesi olarak tanımlamaktadır.

Köknel (2000), şiddet sözcüğü genel anlamıyla, bir olgunun sertliğini, yoğunluğunu, sert ve kaba davranışı ve aşırı duygu durumunu; özel anlamıyla ise; yıkan, beden gücünün kötüye kullanılmasını, yok eden, kaba kuvveti, yakan; topluma ve bireye zarar veren etkinlikleri ifade etmektedir.

Doğan (2002), fiziksel zarara uğrama ve bireyin ölümünü kapsayacak biçimde bireye ve başkalarına dönük simgesel, fiziksel, sözel güç ve tehdit olarak tanımlamaktadır.

Dünya Sağlık Örgütü (WHO) (2002), şiddeti kasti biçimde; tehdit ya da fiilen kendisine, başka kişiye veya topluluğa psikolojik zarar verme, yaralama, yoksun bırakma, engelleme ve ölüm ile sonuçlanabilecek fiziksel güç kullanma olarak tanımlamıştır.

Küçükturan ve Altun (2006), bireyin bilişsel, fiziksel veya ruhsal şekilde sağlığına zarar veren ve kişisel gelişimini olumsuz yönde etkileyen tutum ve davranışlarla karşılaşmasıdır.

Öğülmüş (2007), birini yaralama ya da bir şeye zarar verme amacı güdülerek gerçekleştirilen fiziksel güç" veya "gücün haksızca ve resmi olmayan biçimde kullanılması şeklinde tanımlamaktadır.

Kuçuradi (2007), şiddet, eylemde sınır tanımazlığın en çarpıcı görünümüdür. Fiziksel güç kullanımı, o an için kendini koruyamayacak bir insana ya da bir başkası

tarafından korunamayacak bir bireyin fiziksel varlığına tepki şeklinde veya kasti biçimde zarar veren ya da bir insanı yok etmeye yönelik eylem özellikleridir.

Uçan (2007), şiddetin kökeni, yapısı, kaynağı, işlevi ve oluşumu itibari ile olumlu, yansız ve olumsuz olmak üzere çok boyutlu bir kavram olduğunu belirtmiştir. Olumsuz şiddet özünde aşırı enerji, aşırı güç, aşırı baskı, aşırı tepki bulundururken, çoğu kez şiddet olarak kalmayıp, saldırganlık içererek, saldırganlığa yol açtığını ve hatta saldırganlığı tetikleyerek, saldırganlığı doğurduğunu belirtmektedir.

Haskan (2009), bir bireyin bilerek başka bir kişiye fiziksel ya da psikolojik zarar verme amacı içeren davranışlarının bütünü olarak tanımlamaktadır.

Yukarıdaki tüm tanımlar dikkate alındığında şiddet, ilk insandan modern çağa uzanan süreçte çeşitli problemlerin, anlaşmazlık ve çatışmaların bir ürünü ya da sonucu olarak ortaya çıkan sosyal bir gerçekliktir. Bir başkasının hakkını fiziksel olarak ihlal etme, bilişsel yönden, sağlık ya da sosyal gelişimine zarar verme, varlığını tehdit ya da mağdur etmedir. Ayrıca psikolojik, sosyal, duygusal, fiziksel ve daha başka birçok alanda insanın varlığına ve bütünlüğüne yöneltilen her türlü bilinçli zarar verme olarak da tanımlanabilir.

2.2.4. Şiddet eğilimi tanımları

Şiddet eğilimi, bireyin şiddete dair duygu, düşünce ve davranışlarından meydana gelmektedir. Bu kavram bireyin sadece şiddet davranışları ile sınırlı olmayıp; herhangi bir durumda şiddete yönelmek olabileceği gibi, şiddet kullanımının doğru olduğu düşüncesi de şiddet eğilimi anlamını taşımaktadır (Haskan, 2009). Şiddet eğilimi; bilişsel düzeyde şiddete hazır bireyin şiddete yüklediği olumlu düşünceler bütünü olarak tanımlanabilir.

2.2.5. Şiddet türleri

Alanda yapılan araştırmalara bakıldığında, şiddet türlerine yönelik farklı bakış açıları olduğu gözlenmektedir. Şiddetin çeşitli türleri (siber şiddet, ekonomik şiddet gibi) olmasına karşın, yapılan bu çalışmada şiddet kavramı ve türleri, Türk Dil Kurumu Sözlüğü'nde tanımlanan sert, kaba, katı davranış şeklinde ele alınmıştır.

1. **Meyer ve Farrell (1998) şiddet türlerini dörde ayırmıştır.**
    a. **Durumsal şiddet;** akran baskısı, alkol ve uyuşturucu madde kullanma, fakirlik ve silahlara kolay bir şekilde ulaşma gibi özel durumlar neticesinde oluşan şiddet türüdür.
    b. **İlişkisel ya da kişiler arası şiddet;** adölesan nüfusun büyük bir bölümünü etkileyerek karşılıklı ilişki içinde bulunan bireylerin kişilerarası tartışmaları sonucu ortaya çıkan şiddet türüdür.
    c. **Yağmacı şiddet;** anti-sosyal davranış şeklinin bir parçası şeklinde ya da kazanç amaçlı suç işlenmesiyle ortaya çıkan şiddet türüdür.
    d. **Psikopatolojik şiddet;** ağır psikolojik travma ve sinir sistemi bozuklukları sonucunda oluşan davranışların oluşturduğu şiddet türüdür (Şener ve Boydak Özan, 2013).
2. **Şiddet ve Sağlık Konulu Dünya Sağlık Örgütü Raporu (2004) şiddet türlerini üçe ayırmıştır.**

Yayınlanan raporda şiddet, eylemin gerçekleştirildiği bireyler bakımından üç alanda sınıflandırılmıştır. Buna göre; kişinin kendisine yönelik şiddet, kişiler arası şiddet ve kolektif şiddet olmak üzere 3 tip şiddet vardır.

a. **Kişinin Kendisine Yönelik Şiddet;** intihar davranışı ve kişinin kendine zarar vermesi şeklinde ikiye ayrılmaktadır. Giderek artış gösteren intiharlar, alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı sıkça karşılaşılan olgular haline gelmiştir. İntihara dair düşünceler, intihar girişimleri, kendini kesme, yaralama gibi davranışları kapsamaktadır. Kişinin kendine zarar vermesi kesme, yaralama, ihmal gibi davranışları içermektedir. TÜİK (2013), verilerine göre ülkemizde genç erkeklerin yüz binde 7,5'i intihar ederek hayatını kaybetmektedir. Genç erkeklerde kendine yönelik zarar verme oranı ise, genç kızlara oranla daha fazladır.
b. **Kişilerarası Şiddet;** psikolojik, cinsel ve fiziksel şekilde olabilir. Bireyler arası şiddet iki başlıkta incelenmektedir. İlk başlık aile ve yakın kişilerle ilgili, diğer başlık ise aile üyeleri arasında ve genellikle evde gerçekleşen şiddettir (Çocuk istismarı, eşe uygulanan şiddet ve yaşlı bireylere şiddet). Genellikle yakın aile bireylerini kapsayan ve çoğunluğu hane içinde gerçekleşen şiddet türüdür. İkincisi ise

toplumda tanıdık kişilerden veya yabancılardan görülen şiddettir. Bu şiddet türüyle ise, herkese karşı olabileceği gibi sokakta, eğitim kurumlarında, infaz kurumlarında veya huzurevlerinde karşılaşılmaktadır.

c. **Kolektif Şiddet;** ekonomik, politik ve sosyal olmak üzere üçe ayrılan şiddet türüdür. Kolektif şiddet türü büyük gruplar ya da ülkelerin şiddete karşı yönelimlerini kapsamaktadır. Politik şiddet, savaş durumlarındaki şiddet içeren anlaşmazlıkları içermektedir. Ekonomik şiddet ise, ekonomik faaliyetlere zarar vermek şeklinde saldırıları içermektedir.

3. Öztürk (2007) şiddet türlerini beşe ayırmıştır.

Şiddet türlerini, kendine dönük şiddet, kişiler arası şiddet, organize şiddet, medya şiddeti ve diğer şiddet şekilleri şeklinde açıklamaktadır. Kendine yönelik şiddet (intihar ve bedene zarar verme), kişiler arası şiddet (kadın, çocuk, yaşlı ve aile içi şiddet), organize şiddet (kolektif, politik) ve uluslar arası şiddet (medya şiddeti, yazılı ve görsel basındaki görüntü, ses ve yazı türünde) şeklinde dört gruba ayırmıştır. Diğer şiddet türleri pornografi, sporda şiddet, sokak şiddeti, azınlıklara yönelik şiddet ve kan davası gibi farklı şiddet türlerini içermektedir.

2.2.6. Nesne ilişkileri kuramı açısından şiddet

Nesne İlişkileri Teori'sinde Klein, bebeğin psişik çatışmalarının etkili olduğunu belirtmiştir. Klein ile yeni nesil Nesne İlişkileri teorisyenleri ayıran fark ise Klein'ın bebeğin kuvvetli fantezilerinin onun zihninde ortaya çıktığını savunmasıdır. Yeni nesil teorisyenler ise, bebeğin dış çevresinin daha önemli olduğunu ve bebeğin psişik gerçekliğinin onun çevresi ve annesiyle kurduğu etkileşimle yavaş yavaş inşa edildiğini belirtmektedirler (Grosskurth, 1986; Mitchell, 1986; Wyess, 1973).

Nesne ilişkileri kuramcılarının araştırma alanları, erken yaş dönemlerinde ikili ilişkilerin içselleştirilmesi ve içsel psişik yapıların oluşma süreçleridir. Bireyin kendisi ve diğerleriyle ilgili tasarımlarının duygusal ve bilişsel bileşenleri gelişim süreci boyunca şekillenmekte olup bakım verenlerle erken yaşlarda kurulan duygusal ilişkiler, kendilik ve nesne tasarımları, ego ve süperego işlevleri gibi psişik yapılara dönüşüm sağlamaktadır. Böylece kendilik ve nesne tasarımları, bireyin gelişimsel seviyesiyle ilintili şekilde içinde bulunduğu psiko-seksüel dönemdeki libidinal ve

agresif dürtü ve çatışmalarla beraber gerçek kişiler arası etkileşimlerden köken almaktadır. Kendilik ve nesne tasarımları aynı zamanda fantaziler ve bilinçdışı arzular gibi iç dünyanın diğer bileşenlerinden de etkilenmektedir. Bu tasarım dünyası gerçeğe uygun bilinçli yaşamların yanı sıra fantezi ve bilinçdışı ihtiyaçları da içeren bir biçimde birden çok katmanlıdır (Diamond ve Blatt, 1994).

Nesne ilişkileri hareketinin kurucusu olan Melanie Klein Freud'dan farklı olarak iç çatışma ve dürtüler yerine çocuğun yaşamında önem arz eden diğerleriyle kurulan ilişkilerin bu kuramın odağını oluşturduğunu düşünmektedir (Burger, 2006). Bir diğer farklılık ise, bu kapsamda görüşler belirten kuramcıların tanımladıkları temel kavramlar, varsayımlar ve ilkeler açısından görülmektedir (Summers, 1994).

Nesne ilişkilerinde bebeğin subjektif deneyiminin ve iç gerçekliğinin annesi ve çevresiyle kurduğu bağ ile şekillendiğini belirten Winnicott (1957, 1989), sağlıklı bir annenin bebeği için baştan çıkarıcı olacağını belirtmiştir. Hevesli anne, bebeğine sevgi, bakım ve ilgi tepkileri gösterir. Bebeğin fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarına çevresini uydurmaya çaba harcar. Annenin bu uyum sağlama çabası bebeğe onun duyguları, arzuları, ihtiyaçları ve deneyimleriyle değerli bir varoluşu olduğunu hissettirmektedir. Böylece bebeğin gerçek kendiliğini güvenli bir şekilde tanımlamasının yolu açılmış olmakla beraber kendini duygusal deneyimlerinin ifade ve onay bulduğu, olumlu bir insan gibi hissetmektedir (Winnicott, 1957, 1989; Wyess, 1973).

Deneyimleri uyumlanmayan bir bebekte, yalancı-kendilik geliştirir. Etrafını saran çevreyi kendine uydurmaktansa, kendini çevresine uydurmaya zorlar. Bebeğin gereksinimleri, bakım verenin gözünde ikincil sıradadır. Acımasız algıladığı çevreye uyum sağlamaya ve kendi deneyimlerini bastırmaya çalışır. Kendi duygu ve ihtiyaçlarını ifade etmede ve özdeşimde zorluk yaşar. Bakım veren, çevre ve çocuk arasındaki uyumlama eksik olduğunda bebeğin iç gerçekliğinin gelişimi de engellenmiş olmaktadır (Winnicott, 1957; Winnicott, 1989).

İnsan yavrusu, annesinin sütünü alıp karnını doyurmaktan ziyade annesi tarafından beslenmesinin karşılanmasını ve bunun beraberinde getirdiği sıcaklık, yakınlık ve bağlanma duygularını deneyimlemeye odaklanmaktadır (McWilliams, 2009).

2.2.7. Şiddetin kaynakları

Şiddeti önleme için yapılacak her türlü çalışma için öncesinde şiddete kaynaklık eden faktörler detaylı bir biçimde araştırılmalıdır. Böylece geliştirilecek olan yaklaşımla şiddet konusu her yönüyle ele alınarak derinlemesine incelenebilecektir.

İnsan davranışlarındaki şiddete yönelik eğilimin varlığı ve bunun nedenlerine ilişkin pek çok faktör vardır. Şiddet davranışının anlaşılması, ekolojik ilişki bağlamında ele alındığında; her bireyin içinde bulunduğu bireysel, ailevi, çevresel ve toplumsal özellikleri ön planda olmaktadır (Ögel ve diğ., 2006). Şiddetin ortaya çıkmasında rol oynayan önemli faktörler; kültürel, ekonomik ve sosyal faktörlerdir. Bir toplumda hangi davranışın şiddet olarak değerlendirileceği içinde bulunulan toplumun kültürel yapısı ve geçerli olan değer yargıları çerçevesine göre belirlenmektedir (Haskan, 2009).

Neticede, şiddet kavramı çok boyutlu bir bakış açısı ile açıklanmaktadır. Şiddetin ortaya çıkmasında tek bir faktör değil; birden çok faktörün bir araya gelerek etkileşim içinde bulunduğu belirtilmektedir. Şiddet kavramı, bireysel ve çevresel; biyolojik ve sosyal faktörler ile bir bütünlük içerisinde açıklanabilir. Bununla birlikte şiddet davranışının ortaya çıkmasının gerekçelerinde özellikle çevresel faktörlerin önemli rol oynadığı ifade edilebilir (Haskan, 2009).

2.2.8. Şiddet eğilimi risk faktörleri

Şiddet eğilimine sebebiyet veren nedenlere literatür ışığında bakıldığında, pek çok nedenin şiddet eğilimine sebebiyet verdiği, farklı yaklaşımların şiddet eğilimini farklı boyutlarıyla ele aldığı görülmektedir. Şiddet eğilimine neden olan sebepleri tanımlamak, şiddet eğiliminin anlaşılması açısından önemlidir.

Çocuğun şiddete yönelmesinde, içinde yaşadığı fiziksel ve psiko-sosyal gelişimlerin etkisi büyüktür. Çatışma çözme esnasında farklı rol modellerine sahip olamayan birçok genç; saygı görme, temel kişisel ve sosyal ihtiyaçlarını karşılama ve statü kazanmanın en etkili ve tek yöntemi olarak şiddeti benimsemektedir. Bunun yanı sıra, dışsal ve içsel denetimi sağlayan moral normlardan da yoksun olan bireyler şiddet davranışını kolay bir şekilde hayata geçirebilmektedir (Milli Eğitim Bakanlığı, 2006).

Haskan (2009), risk faktörlerini altı farklı kategoride açıklamaktadır; kişisel faktörler, gelişimsel faktörler, ailevi faktörler, toplumsal ve çevresel faktörler, medya ve okul ortamıdır.

2.2.8.1. Kişisel faktörler

Şiddet davranışı kişiden kişiye, yönü, şiddeti ya da türü açısından çeşitlilik oluşturmaktadır. Aynı şartlar altındayken bir birey şiddete başvururken diğerinin başvurmaması şiddet eğiliminde kişisel özelliklerin önemini düşündürmektedir (Haskan, 2009). Şiddet eğiliminin artmasında en fazla gözlemlenen bireysel risk faktörleri şu şekildedir: Sağlık problemleri, saldırganlığa bağlı kişilik bozuklukları, erken bir dönemde aşırı uyuşturucu ve alkol tüketimi, psikolojik rahatsızlıklar (depresyon, sinirlilik, anksiyete vb.), anti-sosyal davranışlara eğilim, doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sonrası komplikasyonlara bağlı problemler, hiperaktive ve dikkat eksikliği, çok erken dönemde şiddet davranışlarına eğilim göstermektir (Debarbieux, 2009).

Şiddete eğilim göstermede kişisel risk faktörleri içinde, sosyal açıdan yalnızlık, akademik başarısızlık, reddedilme ve zorba bir akran grubuna dahil olmaktan söz edilmektedir (Debarbieux, 2009). Ergenlik dönemi dürtü kontrolü ve olumsuz duygularla baş etme açısından zor bir dönemdir. Ergenlerde şiddet eğilimine yol açan birtakım kişisel farklılıklar söz konusudur. Okul etkinliklerine katılımı düşük, geçmişinde şiddeti deneyimlemiş, yalnız ya da dışlanmış, engellenmeye toleransı düşük, problem çözme ve iletişim becerileri düşük, dürtü kontrolü zayıf, alkol ya da madde kullanan bireylerin şiddete daha fazla eğilimli olduğu görülmektedir (Haskan, 2009). Açıklamaların eşliğinde denilebilir ki bireysel özellikler şiddet eğiliminde önemli rol oynamaktadır.

2.2.8.2. Gelişimsel faktörler

Şiddet eğiliminin artmasında biyolojik ve psiko-sosyal değişimlere bağlı olarak gelişimsel özellikler önemli bir yer tutmaktadır. Bu dönemde ergen içinde bulunduğu dönem itibariyle içsel huzursuzluk, yalnızlık, umutsuzluk, şiddet eğilimi yaşamakta ve bunun neticesinde hem kendi iç dünyasında hem de çevresiyle bir çatışma halinde bulunmaktadır. Bu süreçte ergen için çevresinden göreceği destek çok önemlidir.

Gençlerde gözlemlenen gelişimsel özellikler kimlik ve benlik gelişiminde yaşanan sorunlar, bir fikre bağlanma ihtiyacı, kimlik bunalımı, zayıf dürtü kontrolü, nüfuzlu ve güçlü hissetme isteği, duygu düzenlemede zorluklar, duygusal kararsızlık, özgüveni arttırma ihtiyacı ve deneyimsizlik şeklindedir. Gençlikte ortaya çıkan bu tarz problemler normal olarak kabul edilmeseler de, bu gelişimsel özellikler şiddet kurbanı olma ya da şiddet davranışını uygulayan olmada önemli rol oynamaktadır (Çetin 2004; Çuhadaroğlu 2006).

Çocukluk ve yetişkinlik dönemleri arasında gençlerin, kendilerini özgün bir birey olarak ispat etme eğilimlerinin yoğun olarak yaşandığı bu süreç, şiddet eğilimini de içermektedir. Özellikle suç olarak kabul edilen davranışları kolaylıkla gerçekleştirmelerinin nedeni de biyolojik ve psikolojik kökenli durumlardan kaynaklanan değişimin etkileri şeklinde değerlendirilmektedir. Çevreyi tahrip, hırsızlık, kavga, tecavüz ve cinayet gibi suçların yoğun olarak yaşandığı dönem bu dönemdir. Bu şiddet eğilimi daha çok erkekler arasında görülse de, kızlar arasında da yoğun bir şekilde yaygınlaşmaktadır (Gürsoy 2009).

Ergenlik döneminde şiddet artarak devam eder. Bu dönem şiddet eğilimi potansiyeli yüksek riskli bir özellik taşır. Ergenlerin bu dönemde kendilerini özgün bir kişi olarak kanıtlama çabası şiddete eğilimi de artırmaktadır. Duygusal zorlanmalar, duyguları ve dürtüleri kontrol edememe, kimlik arayışı bunalımı, tecrübe eksikliği, bir fikre bağlanma ihtiyacı, benmerkezcilik ve tolerans düzeyinin az olması şiddete ve şiddet eğiliminin olduğu bu süreçte ergenliğin ne kadar kırılgan bir dönem olduğunu göstermektedir.

2.2.8.3. Ailevi faktörler

Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) verilerine göre ergenlik döneminde gerçekleşen şiddet, erken çocukluk dönemindeki ebeveyn problemleri, ebeveyn ve çocuk arasındaki bağlanmanın zayıflığı, ailedeki çocuk sayısının fazlalığı, erken yaşta anne olunması ve aile üyelerinin birbirlerine bağlılığının zayıflaması ile güçlü bir şekilde ilişkilidir. Bu faktörlerin birçoğu sosyal destek eksikliğinde çocuğun sosyal ve duygusal gelişimini ve davranışlarını olumsuz biçimde etkileyebilmektedir (Krug ve diğ., 2002).

Ergenlerin şiddet davranışını gerçekleştirmesinde etkili olan ailesel faktörleri sınıflandıran yaklaşıma göre 3 etken söz konusudur:

1. Çocuk ve ebeveyn ya da bakım veren arasında sıcak ilişkinin olmaması.
2. Ebeveyne dair problem davranışlar (cinayet ya da alkol ve uyuşturucu madde kullanımı) ya da ebeveynin çocuk yetiştirme tutumları (disiplin ve denetim).
3. Yetersiz aile ilişkileri (iletişim, uyum ve aile üyelerinin çatışması ya da şiddet) (Kızmaz, 2006).

Şiddet eğiliminde; ailenin yapısı ve özellikleri önemli bir yer tutmaktadır. Şiddet davranışının kaynaklarından biri, aile faktörüdür. Aile içinde şiddete maruz kalan ya da yaşanan şiddete tanık olan, boşanmış, sosyo-ekonomik seviyesi alt düzeyde yaşayan ailelerde gençlerin sosyal ve ruhsal yoksunluklar gibi nedenlerle daha saldırgan tutum sergiledikleri görülmektedir (Coşkun ve Bebiş 2014).

Sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerde aile içi şiddet daha fazla yaygındır. Alt sosyo-ekonomik düzey grubunda ekonomik sıkıntıyla beraber hane halkı sayısı ve çocuk sayısının şiddet uygulamalarını arttırdığı tespit edilmiştir (Baykal 2008).

Fiziksel çocuk istismarının en yüksek düzeyde ortaya çıktığı ailelerin, aynı zamanda geçmişte de çocuk istismarının en çok gerçekleştiği aileler olduğu görülmektedir. Bu veri çocukluk döneminde fiziksel şiddete maruz kalan bireylerin, şiddete daha fazla eğilim sergiledikleri ve sonraki dönemlerde şiddet davranışları sergileyecekleri sonucuna varmayı sağlamaktadır. Benzer şekilde, anti-sosyal eğilime sahip, suç işlemiş ve uyuşturucu madde kullanan ebeveyn aile ortamında yetişen/büyüyen çocukların şiddete eğilimli olma riskinin daha fazla olacağı tahmin edilmektedir (Kızmaz, 2006).

Dahlberg (1998), ergenlikte karşılaşılan şiddet davranışlarında ailenin çeşitli etkileri olduğunu belirtmektedir. Dahlberg'e göre; genel olarak ailenin fonksiyonu (ailede çelişkili tutumlar ve şiddetin varlığı, iletişim veya birliktelik) ile ilişkili faktörler, ergenin şiddet eğiliminin belirleyicileridir. Dolayısıyla, ailedeki bağlılık ve iletişimin düzeyi, birbirlerine sağlanan destek şiddete eğilim bakımından risk altındaki ergenler için önem arz etmektedir. Çocukların eğitim yaşantısıyla ilgili olarak ilgili aile tutumu ve öğretmenlerle kurulan iş birliği şiddete karşı en önemli koruyucu faktörlerdendir (Debarbieux, 2009). Ergen yaşadığı zorlanmalarda, ailelerinin, öğretmenlerinin ve arkadaşlarının desteğine gereksinim duymaktadır. İhtiyaç duyduğu bu desteği bulamayan ergenler kendilerini çaresiz ve yalnız

hissedebilmektedirler. Aile ve öğretmeninden gereksinim duyduğu sevgi ve ilgi desteğini göremeyen, arkadaşları tarafından dışlanan veya reddedilen, kendini yalnız hisseden ergenlerde, oluşan öfke duygusu ergeni dünyaya küstürmekte, şiddete eğilimli duruma getirebilmektedir (Haskan ve Yıldırım, 2012).

Şiddet eğilimine yönelmede literatüre bakıldığında ergenlik döneminin en önemli problemlerinin başında ailevi faktörler yer almaktadır. Aile yaşantısında şiddet ortamında büyüyen ve şiddeti öğrenen ergenlerin ileriki yaşantılarında şiddette eğilim için risk grubunu oluşturmaktadırlar.

2.2.8.4. Toplumsal ve çevresel faktörler

Çevresel ve toplumsal faktörlerde maddeye ve şiddet araçlarına ulaşım kolaylığı, sosyal düzensizlik, eğitim niteliğindeki yetersizlik ve toplumdaki şiddete karşı duyarsızlık önemli bir etkendir. Düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip kişiler, ihtiyaçlarını giderirken aracı olarak şiddete başvurmaktadır. Cinayet, gasp, darp, hırsızlık ve yaralama gibi bireysel ve bireyi hedefe alan şiddet davranışları toplumsal ve çevresel faktörlerdendir (Yakut, 2012; Gençoğlu ve diğ., 2014).

Şiddetin süregelmesinde bir diğer önemli etkende, şiddet yoluyla para kazananların şiddeti desteklemesidir. Bilgisayar oyunları üreticileri, basın yayın haber üreticileri, silah sektörü, oyuncak üreticileri, reyting meraklıları ve korunma-güvenlik araçları üreticileri şiddet aracılığıyla maddi kazançlar elde etmektedir. ABD'de, alarm sistemlerine, göz yaşartıcı ve sersemletici spreylere, yılda 400 milyon dolar harcanmaktadır (Debarbieux, 2009).

Toplumda düşük sosyal statüde yaşayan kesimlerde gelir eşitsizliği arttıkça gençler arasında şiddet ve şiddet eğilimi artış göstermektedir. Gençler arasında çeteleşme ve madde kullanımı şiddeti arttıran riskli davranışlardandır. Toplumdaki demografik yapının değişmesi, genç nüfusun artması, iş istihdam ve eğitim imkanlarının istenilen düzeye çıkmaması, göçler nedeniyle oluşan çarpık kentleşme gibi birçok faktör toplumdaki gençleri olumsuz yönde etkilemektedir. Gençlerin hayata ve topluma bakışı değişmekte ve şiddet davranışları ortaya çıkmaktadır (Özcebe, 2006).

Tezcan (1996), şiddetin bugün toplumsal bir sorun olduğunu, çevreden kaynaklandığını ve engellenme sonucunda meydana geldiğini belirtmektedir. Gelişmekte olan toplumlarda bireyin kendini gerçekleştirme ve geliştirme konularında kısıtlı olanaklarının olduğunu, bu durumun bireyin yaratıcılığını

engellediğini ve bireyin kendini kanıtlamak için şiddete başvurmasına neden olduğunu ifade etmektedir.

EARGED'in (2008), araştırmasına göre şiddet olgusuna sebebiyet veren, şiddet içeren davranışlara kaynak olan toplumsal faktörler şu şekildedir:

- Silahların varlığı ve silahlara kolay bir biçimde ulaşabilme,
- Uyuşturucu madde elde edebilme ve kullanma,
- Şiddetin yaygınlığı,
- Suçlu arkadaş grubunun varlığı,
- Kitle iletişim araçlarının etkisi,
- Yüksek düzeydeki geçici nüfus ve ekonomik yetersizlikler,
- Şiddet davranışını olağan şekilde görülmesini sağlayan kültürel yapı (MEB, 2008).

Birçok toplumsal değişkenin şiddet eğilimine etki ettiği görülmektedir. Çevre ve toplumsal faktörlerin kişisel, gelişimsel ve ailevi faktörlerle beraber değerlendirildiğinde, ergenin etkileşim içinde bulunduğu çevre ve yaşadığı toplumun değerlerinin şiddete eğilimli ergenleri biçimlendirdiği izlenmektedir. Bu faktörlerin ve şiddetin ergene fayda sağladığı sürece kullanılmaya devam ettiği görülmektedir. Bu da gösteriyor ki toplumsal normlar bireylerin karakterleri üzerinde şekillendirici güce sahiptir.

2.2.8.5. Medya ve şiddet

Medya ve özellikle de televizyonun şiddet temelli bir neden olması konusu tartışmalı olmakla birlikte, şiddeti teşvik edici, destekleyici etkisi göz ardı edilemez. Yapılan çeşitli araştırmalarda medyanın şiddet açısından geçici bir etkisi olduğu belirtilmektedir. Ama her gün kanlı sahneler, bıçaklı, silahlı, kavgalı, dövüşlü temalar şiddeti pekiştirici ve etkileyici bir rol oynamaktadır (Tezcan, 1996). Medyada yer verilen şiddet içerikli reklam, film ve diğer şiddet içerikli programlardaki görüntüler bireyler üzerinde gelişme çağında hem olumsuz hem de kalıcı zararlar bırakmaktadır (Gürsoy, 2009).

Medya, sorun çözme yöntemi olarak şiddeti öğrenme, model alma ve şiddet davranışlarının sonuçlarına karşı duyarsızlaşma şeklinde gençleri olumsuz biçimde etkilemektedir. Medyada şiddetin her türlüsünün ve ince ayrıntılarına kadar

aktarılması, gelişim dönemindeki gençler üzerinde etkili ve kontrolsüz bir model oluşturmaktadır (Coşkun ve Bebiş, 2014). Gençler, medyada görüp öğrendiği şiddet olayları ile "insanlara zarar verme" ve "şiddetin" yeni şekillerini kendi tutum ve davranışlarına katmaktadır. Genç, olay kahramanını model alarak benimseyip, onla özdeşleşip, istenmeyen şiddet içeren davranışları kendi yaşamında kalıcı kılacak bir tutum haline dönüştürmektedir (Kapıcıoğlu, 2008).

Şiddete uzun süreli maruz kalınan durumlarda, insanlarda şiddete karşı bir duyarsızlaşma ve umursamama hali gelişmektedir. Dolayısıyla şiddet kanıksanmaya ve benimsenmeye başlanır. Bu da şiddetin günlük yaşamda uygulanmasının artmasına sebep olacak önemli nedenlerden biridir. Medyada şiddet topluma ya bir sorun çözme aracı olarak, ya da "doğal" bir olgu olarak sunulmaktadır. Medyanın etkisinden sıyrılamayan, benzer durumlara maruz kalan toplumsal çevrede bulunan özellikle ergenler kendi varlığını kabul ettirmek için şiddeti çözüm yöntemlerinden birisi olarak algılamaktadır (T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, 2008).

Şiddet eğilimi araştırılırken üzerinde en çok durulması gereken konulardan biri de medyadır. Aile, okul ve sokak ortamları başta olmak üzere şiddet konulu medya haberleri artmaya devam etmektedir. Ölümle sonuçlanan şiddet vakalarına kadar uzanan şiddet ve şiddet eğilimi dikkat edilmesi gereken bir durumdur. Şiddetin her geçen gün değişen şekli ve medyanın bu olumsuz etkilere rağmen bu durumu çıkar amaçlı kullanması önemli bir problemdir. Oysa yazılı ve görsel medyanın eğitici ve öğretici, hatta okul ortamına destek sağlayıcı programlarla değerlendirilmesi medyanın gücünün diğer boyutudur.

2.2.8.6. Okul ortamı ve şiddet

Yavuzer'e (2000) göre, okul bir taraftan eğitim aracılığıyla insanı kendisi için yeterli ve yararlı kılmaya çalışırken, diğer taraftan da onu, içinde yaşadığı topluma ve hatta bütün insanlığa faydalı, toplumsal bilinç geliştirmiş bir birey olması doğrultusunda eğitmeyi benimsemektedir. Okul bu fonksiyonlarını aile ile birlikte kontrollü şekilde, yaşam döngüsü içerisinde yerine getirmektedir. Okulun bu amaçlardaki sürece dayalı hayat döngüsünde çocuğun ailede kazanmış olduğu davranışlara yeni davranışlar eklemeyi amaç edindiği görülmektedir. Ancak çocukların bu süreç içerisinde istenmeyen birtakım davranışlar da kazandığı görülmektedir. Bu istenmeyen davranışların bir bölümü, "okullarda şiddet" şeklinde kavramlaştırılmıştır.

Ergenin toplumsal yaşamdaki belirleyici rollerinden biri de okuldur. Şiddeti önlemek için okullara önemli bir görev düşmektedir. TBMM Araştırma Komisyonu'nun, ortaöğretim kurumlarına devam eden öğrenciler ile yaptığı çalışmasında (2007), şiddetin en fazla sokakta (%39), sonra okul ve çevresinde (%34) görüldüğü belirtilmiştir. Ergenin öğrenimini aldığı okullarda şiddet nedenleri arasında kalabalık sınıflar, boş zaman değerlendirme olanaklarının yetersizliği, katı öğretmen tutum ve davranışları, kız arkadaş problemleri, yaşa özgü risk alma davranışları, disiplin yöntemleri, yoksulluk, çete grubuna katılma, okula olan bağlılık düzeyinin ve akademik başarı düzeyinin düşük olması sayılmaktadır. Bu nedenle, okulun fizik yapısı, kişiler arası ilişkileri ve etkinliklerinin öğrenci üzerinde oluşan etkisi büyük önem taşımaktadır. Aynı zamanda, bu nedenlerin etkileşimi, okullarda şiddet davranışlarının daha karmaşık hale gelmesine yol açmakta ve bu problemlerin üstesinden gelinmesini zorlaştırmaktadır.

Farklı bir yaklaşıma göre de, okul ortamında oluşan risk faktörleri şu şekilde tanımlanmaktadır: Eşit olmayan kaynaklar, açık ve net olmayan disiplin kuralları, güvenli okul anlayışının yerleştirilmemesi, cezaya dayalı kontrollerin sıklığı, öğrencilere tanınan sınırlı özgürlükler, yönetim anlayışında öğrencilerin ve ailelerin eksikliğidir (Yavuzer ve diğ., 2009). Öğrencilerin okulda suça eğilim göstermeleri okul iklim algıları ile yakından ilişkilidir. Örneğin; şiddet nedeniyle okula gelmeye korkmak bile, iklim algısı ile dolaylı yönden alakalıdır. Pek çok araştırmacı okulda şiddeti azaltmak için yaptıkları çalışmalarda, olumlu bir okul iklimi oluşturmanın önemine vurgu yapmıştır. Okul iklimi, okul ortamındaki davranışlar üzerine doğrudan etki etmektedir. Okul ortamının fiziksel özellikleri, davranışla ilgili okul politikaları ve bu politikaların uygulanma biçimi, olumsuz davranışlara karşı gösterilen genel hoşgörü düzeyi gibi unsurlar okuldaki şiddeti etkilemektedir (Parladır, 2009).

Ergenlerin şiddete yönelmelerinde önemli problemlerden bir tanesi de çete kurma ya da çeteye üye olmadır. İnsan doğası ve içinde bulunulan ergenlik dönemi gereği ergende, bir gruba ait olma ve bireyde sosyal kabul görme ihtiyacı vardır. Bu ihtiyaç özellikle ergenlik döneminde artış göstermektedir. Bu nedenle, genellikle birbirine benzer biçimde düşünen, birbirine yakın sosyo-ekonomik statüde ve aynı yaşlardaki çocuklar bir araya gelerek arkadaş grupları oluşturmaktadır. Eğer bu arkadaş grupları

suça yönelimli bireylerden oluşuyorsa çete denilen gruplar ortaya çıkmaktadır (Buluç, 2006).

Ergenlerin günlük yaşantılarının büyük bir kısmını okulda geçirmeleri okul ortamında şiddet eğiliminin oluşmasında beklenen bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Okul, aileden sonra bireyin toplumsal normlara entegrasyonunun gerçekleştiği en önemli sosyalizasyon ortamıdır. Bireyin kişiliğinin oluşumunda okul ortamı psikolojik ve sosyal açıdan bireyin duygu ve düşünce dünyasını oluşturmaktadır. Okul ortamı ve arkadaş grubu, ergenin üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Şiddet ve şiddet eğilimine müsait durumda olan okul iklimi ve arkadaş grupları, ergenin içinde taşıdığı potansiyeli ortaya çıkarmak için tehdit oluşturmaktadır. Yaşantısının herhangi bir döneminde ailesinde şiddete tanık olan ya da şiddete maruz kalan ergenlerin, sevgi ve hoşgörüden uzak yetişmesi, şiddeti okuldaki akranlarına uygulamaya kalkışmaları, okul ortamında olması muhtemel durumlardır ve şiddet davranışının pekiştirilmesine neden olmaktadır.

2.2.9. Ergenlik dönemi-şiddet ilişkisi

Geleneksel görüşe göre; ergenlik huzursuzluk, iç çatışma ve isyankarlık şeklinde nitelenen "fırtınalı ve gergin" bir dönemdir. Bazı araştırmalar, bunun doğruluğunu kabul etmese de, bu dönem kendine özgü problemlerin yaşandığı bir dönemdir. Ergenliğin ruhsal durum, beden imgesi, karşı cinsle ve ebeveynle kurulan ilişkiler ve öz-saygı üzerinde önemli etkiler yarattığı bilinmektedir. Gelişim psikologları, ergenliğin bir "rol deneme" dönemi olması gerektiğini belirterek, bu dönemde gençlerin alternatif davranışlar, ilgi alanları ve ideolojileri gibi konuları araştırabileceklerini belirtmektedir (Atkinson, 1996).

Gordon (1999), ergenlerin özellikle anlaşılmama ve engellenme durumları karşısında tepkisel davranabildiklerini, otorite figürlerini düşmanca algılayabildiklerini ve bu nedenle de şiddet eğilimi gösterebildiklerini ifade etmektedir. Ayrıca korku, yalnızlık, hayal kırıklığı, kırılma, anlaşılmama, gücenme, kaygı, reddedilme, alınma ve engellenme gibi acı veren temel duyguların kızgınlık ve öfke gibi duygularla kolaylıkla yer değiştirebildiğini belirtmektedir.

Ergenlik döneminde, ergenin gelişim sürecinde yapması gerekenler ile ilişkili olarak, gelişen şiddet davranışlarında bir artış olduğu belirtilmektedir. Genç olgunlaşırken, çatışma doğuracak birçok yeni sorumluluklar (akranlarıyla olan ilişkileri olur, ailede

güç ilişkileri değişir, kadın-erkek ilişkilerinin doğası değişir) ve yeni bir kimlik oluşturma ihtiyacı ortaya çıkmaktadır (Meyer ve Farrell, 1998).

Ergenlik dönemindeki şiddet, erken çocukluk devresindeki ebeveyn anlaşmazlıkları, ebeveyn ile çocuğun arasındaki bağın zayıflaması, ailedeki çocuk sayısının fazlalığı, erken yaşta annelik ve aile bireylerinin birbirlerine bağlılıklarının zayıf olmasıyla güçlü biçimde ilişkilidir (McCord, 1979).

Ergenlik döneminde arkadaş etkisi genel olarak bireyler arası ilişkileri etkileyen olumlu bir etken olsa da olumsuz etkileri de olabilir. Gençlerin suç işleyen ya da madde kullanan arkadaşlarının olması, şiddetle ilişkilidir. Ancak şiddetin mi arkadaşlıklara neden olduğunu yoksa bu arkadaşlıkların mı şiddete neden olduğunu belirlemek zordur (Reiss ve Farrington, 1991).

Uysal (2003), bir genç olgunlaşma sürecinde, çatışma doğuracak birçok yeni sorumluluklar üstlenmekte ve kimlik geliştirme ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Ayrıca akranları tarafından kabul görmeme, aile içinde bağımlı davranışlar sergileme, geleneksel değer ve normlara aykırı davranışlar, engellenmeler ve kaygıları ile baş edebilmede yaşadığı çelişkilerin ergenleri şiddete yönlendirdiği görülmektedir.

Ergenliğin yaş sınırları çok net bir şekilde çizilmese de çocukluktan yetişkinliğe geçiş dönemi olarak tanımlanır. Gelişmenin hızlı seyrettiği bir dönem olan ergenlikte, bir takım yeni sorumluluklar ve bireysel kimlik arayışı ihtiyacı ortaya çıkmaktadır. Ergenin bu süreçte yaşadığı çatışma iç dünyasında ve içinde yaşadığı toplumla olabilmektedir. Bu kimlik arayışı sürecine bir başkaldırışta denilebilir. Risk alma davranışının da en fazla yaşandığı dönem olan ergenlikte, kendisini değersiz hisseden ergen şiddet kanalıyla yaşamını değersizleştirdiğini düşündüğü her şeyi yok edebileceğine inanmakta ve çözüm aramak yerine problemler karşısında şiddete başvurabilmektedir.

Şiddet bireyin kendisinden başlayarak, ailesine ve içinde bulunduğu topluma sosyal, ekonomik, duygusal ve ruhsal açıdan önemli bir yük oluşturmaktadır. Şiddet eğilimi önlenmediği sürece bu tutum ve yaklaşımın kuşaklar arası aktarılması kaçınılmazdır. Aktarım yoluyla sürdürülen şiddet eğilimi, her kuşakta bireyler üzerinde birtakım sağlık problemlerine ve toplumun sosyal yapısında aksaklıklara neden olarak, toplumun geleceğini temelden sarsacaktır. Şiddetin önlenmesinde ergeni yetişkinliğe hazırlayacak gelişimsel görevleri yerine getirmeleri için gereksinimlerin iyi

belirlenmesi önemlidir. Bu bağlamda, ergenin şiddet eğilimine sebebiyet verecek her türlü uyarıcıya karşı önlemler alınmalı ve ergenin sağlıklı sosyal ilişkiler kurma ve sürdürmesiyle psiko-sosyal gelişimini tamamlamasında başta aile ve okul yaşantılarına dikkat edilmelidir.

2.2.10. Ergenlerin şiddet eğilimli davranışlarının sağaltımı

Ergenleri şiddete iten davranışlara bakıldığında geçmiş yaşam öyküleri, aile içi problemler ve okul ortamının etkisi olduğu görülmektedir. Ergenlerin şiddet eğilimi göstermesine neden olan olumsuzlukların giderilmemesi durumunda uzun vadede toplumun ruh sağlığı tehdit altında olacaktır. Şiddet ortaya çıkmadan önce önlem almak şiddeti azaltma girişimlerine kıyasla daha kolaydır.

Şiddet eğilimlerinin ve ilişkili olduğu değişkenlerin saptanması, başta okul ortamı olmak üzere okul psikolojik danışmanlığının önleyici rolü açısından önem arz etmektedir. Okullarda güvenliği sağlamak için okul psikolojik danışmanı ve sınıf rehber öğretmenlerine gerekli destek sağlanarak risk grubunun tespit edilmesi önemlidir. Bu sayede her okulun risk grubunu oluşturan öğrenciler için okul kültürüne uygun olmak kaydıyla önlem programı geliştirilebilir. Geliştirilmiş hazır programlar da okulun şartlarına uygun olacak şekilde düzenlenebilir. Bu programlarla, potansiyel teşkil eden öğrencilerin şiddet belirtileri hakkında ebeveynler, öğretmenler ve öğrencilerin eğitilmesi, okulda şiddetin önlenmesine katkı sağlayacaktır.

Yetişkinlerin (veli, öğretmen, okul idarecileri, medya yöneticileri vb.) şiddet içeriği taşımayan örnek davranışlar sergilemeleri, eğitim ortamlarında şiddetin önlenmesinde, en büyük önemi teşkil etmektedir (Altun ve diğ., 2006).

Eğitim kurumlarında şiddeti azaltacak ya da durduracak önlemlerin alınmasında saldırganlık ve şiddete neden olan etkenlerin belirlenmesi çok önem taşımaktadır. Şiddet tek bir faktöre bağlı ortaya çıkan bir davranış değildir. Şiddeti oluşturan ve tetikleyen faktörlerin çeşitliliği eğitim kurumlarında alınacak önlemlerin de çeşitlenmesini zorunluluk haline getirmektedir. Bu önlemler kısa vadeli ve uzun vadeli stratejiler şeklinde iki grupta toplanabilir. Kısa vadeli stratejilerde çevresel düzenlemeler ve okul-yönetim temelli stratejiler yer almaktadır. Uzun vadeli stratejiler ise, eğitim ve program temelli stratejilerin yanı sıra okul sonrası alternatif etkinlikler şeklindedir (Yavuzer, 2004). Çocuklar okul ders saatlerinden sonra

ergenliğin getirmiş olduğu yüksek enerjiyi atabilmek için çeşitli spor aktivitelerine yönlendirilebilirler.

Eğitim programlarının hedef ve kapsamı, bireyin duygusal, bedensel, ruhsal ve zihinsel bütünlüğünü kapsayacak tüm yönlerden gelişimine yönelik çok yönlü belirlenmelidir. Medyanın, gençlerin gelişimini olumsuz etkileyen yayınlar konusunda sorumlu davranması gerekmektedir. Eğitim ortamları, öğrenci ve ebeveynleri, görsel, işitsel medya ve internet gibi araç ve teknolojileri doğru kullanma ile alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı konusunda bilgilendirme etkinlikleri, sempozyumlar düzenlemelidir (Akpınar ve Dilci, 2007).

Öğrencilerin saldırgan davranışlarını azaltmak ve yok etmek için öğrencileri spor, bilgisayar aktiviteleri, güzel sanatlar ve değişik projelerde görev alma gibi etkinliklerde görevlendirerek sağlıklı davranışlar geliştirebilmeleri faydalı olacaktır (Özdemir, 2001).

Eğitim kurumlarında şiddet olaylarının aktarımında basına önemli sorumluluklar düşmektedir. Eğitim kurumlarındaki şiddet olaylarının sunumunda, basının okuyucularda korku ve kaygı uyandırmak yerine, şiddet olaylarının nedenleri, sonuçları ve nasıl önlenebileceği hakkında bilgilendirici ve eğitici bir yaklaşım sergilemesi, okuyuculara şiddetle ilgili gerçekçi bir bakış açısı kazandırılmasında ve şiddetin önlenmesi konusunda önemli katkılar sağlanacaktır (Altun ve diğ., 2006).

Şiddet, birçok faktörün birbiriyle etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle şiddetin tetikleyicilerine bakıldığında problemin tek yönlü olmadığı, farklı tetikleyicilerin de bu problemi etkinleştirdiği düşünülmektedir. Bu nedenle şiddetin önlenmesi için okul, aile, toplum, öğrenci ve sosyal kuruluşlarda mücadelenin hep birlikte yer alması gerekmektedir (Konter, 2002).

2.3. Bağlanma

2.3.1. Bağlanma kuramının tarihsel kökeni

Bağlanma kuramın temelleri 1940'lı yıllara kadar dayanmaktadır. İngiliz psikiyatr J.Bowlby (1907-1990) Londra'da doğmuş, tıp ve psikanaliz eğitimi aldıktan sonra 1936'da çocuk eğitim danışmanı olarak çalışmaya başlamıştır.

Lorenz'in (1935), kazlar ve diğer kuşlarla ilgili çalışmaları Bowlby'nin dikkatini çekmiştir. Bowlby, sosyal zincirin oluşumunda beslenmenin önemini ve hayvanları doğal ortamlarında gözleme şeklindeki etolojik yöntemi benimsemiştir (Bretherton, 1991, 1992).

Bağlanma konusunda çalışan bir diğer isim Harlow'dur. 1958'de Harlow'un öğrencileriyle beraber maymunlar üzerinde yürüttüğü çalışmada anne yoksunluğu üzerinde durulmuştur. Harlow, annenin bebeklik döneminde temel gereksinimler olan açlık ve susuzluğu karşılayan olması nedeniyle, anne ve bebek arasında bir bağlanma olduğunu ileri sürer. Bu görüş Bowlby'nin araştırma çalışmalarının temel noktası olmuştur.

Bowlby, üç farklı kurumda ayrılık deneyimi olan çocuk davranışlarını gözlemleyen Robertson ile birlikte araştırmalara katılmıştır. Robertson, Bowlby ile beraber, birkaç günlük kısa bir ayrılığın neden olduğu sıkıntıyı anlatan 'İki Yaşındaki Çocuk Hastaneye Gider' (A Two Year Old Goes The Hospital) adlı film çekmiştir. Bu film, batı kültüründe hastaneye yatırılması gereken ve ebeveyninden ya da bakım vereninden ayrı olan psikolojik sağlığı bozuk çocukların tedavisinde olumlu ve güçlü bir etki oluşturmuştur (Goldberg, 2000).

Yapılan araştırmalar, hem insanlarda hem de hayvanlarda bağlanmanın önemini göstermektedir. Araştırmalar, erken yaşlarda anne ya da bakım veren ile kurulan bağın yavruların sosyal gelişimi için önemini göstermektedir. Bireyin sosyal gelişimi için bağlanma davranışı çocuğun fiziksel gelişimini de olumlu yönde etkilemektedir. Sonuç olarak, Harlow'a göre; anne ya da bakım veren ile çocuk arasında oluşan bu bağ, ilerleyen yaşlarda diğer insanlarla olan ilişkide güven duygusunun oluşmasını sağlamaktadır (Öztürk, 2002).

Bowlby ebeveyn çocuk ilişkisine önem vermiş ve 2.Dünya Savaşı'ndan sonra bakım evlerinde kalan çocuklarla çalışmaya başlamıştır. İlk çalışmalar, Tavistock Kliniği'nde çocuk ve yetişkin psikopatolojisinin gelişimsel kökenlerine dair yapılmış ve bu geleneksel psikanalitik kavramlaştırma ve araştırmalardan bir kopuşu simgelemiştir.

1950 yıllarının sonlarında, bağlanma kuramı, ebeveyn ya da bakım veren bireyden ayrılan çocukların yaşadığı yoğun sıkıntıyı anlamaya çalışan Bowlby tarafından ortaya atılmıştır. Bowlby'nin bağlanma kuramı etiyolojisi, psikodinamik yaklaşımlar

ve nesne ilişkileri üzerine kurulu bir kişilik gelişim kuramıdır. Kuram, temelde bağlanmayı bebeklik ve çocukluk dönemine odaklanarak ele almaktadır (Bretherton, 1992). Bowlby esas olarak, sevdiği ve tanıdığı kişilerden ayrılmak zorunda kalan küçük çocukların kişilik gelişimi üzerindeki etkileri incelemiştir.

Nesne ilişkileri okulunun bir öğrencisi olan Bowlby, kuramı çok dogmatik bulmuş ve psikopatolojinin gelişiminde çevresel etkilerin dikkate alınmadığını düşündüğü için Klein'dan ayrılmıştır (Thompson, 2002). Bağlanma kuramı, üç seri halinde yazılmış olan "Bağlanma ve Kaygı" isimli kitaplar aracılığıyla, John Bowlby (1973, 1980, 1969) tarafından sosyal bilim alanına kazandırılmıştır. Kuramın görgül çalışmaları ise J.Bowlby'nin öğrencisi olan Marry Ainsworth ve diğ. (1978), bebek ve anne ya da bakım veren birey arasındaki bağlanmanın incelenmesiyle başlamaktadır (Davis ve diğ., 2003).

Bowlby (1958) ve Ainsworth (1989), hem bireysel hem birlikte yaptıkları çalışmalarda güvenli, kaygılı/kararsız ve kaçma şeklinde üç temel bağlanma stili ortaya koymuşlardır. Ainsworth yabancı durum testi ile laboratuvar ortamında annesinden ayrılan ve sonra tekrar annesiyle bir araya getirilen çocukların tepkileri ile güvenli ve güvensiz bağlanma örüntülerini (attachment patterns) değerlendirmiştir. Sonuçta kaygılı-ikircikli (anxious /ambivalent), güvenli (secure) ve kaçıngan (avoidant) şeklinde 3 ayrı gruba ayırmıştır. Bu bağlanma biçimleri kuramın ilk halinde tepkisiz, sürekli-süreksiz ve tutarlı-tutarsız anne tutumlarına karşılık süt çocuğunda şekillenen bağlanma dürtüleridir. Bunlara daha sonra dağınık (dezorganize / dezoryante) bağlanma diye üçüncü güvensiz bağlanma tipi de eklenmiştir. Yönü belirsiz olarak nitelendirilebilecek olan bu tipte kaygı kontrolünde tutarsızlık ön plandadır. Bartholomew ve Horowitz, bu bağlanma stillerinden farklı olarak Bowlby'nin bağlanma kuramına da dayanarak, benliğe ve başkalarına ait zihinsel modellerin olumlu ve olumsuz olma durumlarının çaprazlanmasıyla oluşan, dörtlü yetişkin bağlanma stilini geliştirmişlerdir. Bu kurama göre güvenli, saplantılı, kayıtsız ve korkulu olmak üzere dört bağlanma stili geliştirilmiştir (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

2.3.2. Bowlby ve Ainswort'a göre bağlanmanın tanımı

Konunun öncü isimlerinden J. Bowlby bağlanmayı (attachment) bireylerin kendileri için önemli gördükleri kişilere karşı oluşan ve gelişen güçlü duygusal bağlar şeklinde

tanımlamıştır (Bowlby, 1973). Duygusal bağ kurma eğilimi ve ihtiyacı yeni doğanların hayatlarını devam ettirebilmeleri için gerekli olan "bağlanma sistemini" açıklamaktadır (Morsünbül, 2005).

Bowlby'e göre bağlanma, belli bir figüre karşı özellikle stresli durumlarda yakınlık arama ve sürdürme eğilimi tarafından nitelendirilmiş sürekli duygusal bağ şeklinde tanımlanmıştır. Bowlby, araştırmalarına dayandırarak bağlanmayı "insanlar arasındaki uzun süreli bağlanma durumu" olarak nitelendirmektedir (Bowlby, 1969).

Bowlby'nin öğrencisi olan ve bağlanma konusunda çalışan bir diğer önemli isim Ainsworth (1978), bağlanmayı yaşamdaki önemli insanlara karşı hissedilen, onlarla etkileşim içinde olunduğunda haz alınan, sıkıntılı zamanlarda yakınlıkları ile kendini iyi hissetmeyi sağlayan güçlü duygusal bir bağ olarak açıklamaktadır (Kaplan, 2012).

Ainswort (1989), yerine bir başkası konulamayan ve eşsiz bir insan olarak önemli olan partnerle kurulan ve görece uzun süreli bağa duygulanımsal bağ adını vermiştir. Duygulanımsal bağda partnere olan yakınlık korunmak istenir. Bağlanma duygulanımsal bağın bir alt çeşidi ve kişinin güvenlik duygusu ile bağlantılıdır. Bağlanılan kişi dünyayı ve diğer insanları keşfederken bağ kuran kişi için "güvenli üs" olmaktadır (Bee ve Boyd, 2009).

Bowlby (1988), bağlanmanın dört özelliğinden söz etmektedir:

1. **Yakınlığın sürdürülmesi:** Bağlanılan insanlara karşı yakın olma arzusudur.
2. **Güvenli barınak:** Tehlike ve korku durumlarında rahatlık ve güvenlik için bağlanma figürüne dönmedir.
3. **Güven esası:** Çocuğun çevreyi keşfetmesi için bağlanma figürünün güven verici hareketleridir.
4. **Ayrılık acısı:** Bağlanma figürünün olmadığı durumlarda endişe oluşmasıdır.

Bebekler, bakım veren kişi ile etkileşim kurmaya hazır ve donanımlı olarak dünyaya gelirler. Emme, ağlama, dokunma, izleme, gülümseme gibi yaşamsal özellikler sayesinde de bunu ortaya koyarlar. Bebeğin birincil bakıcıyla kuracağı bu yapı tutarlı ve düzenli bir yaşantı sonucu artarak gelişebilmektedir.

2.3.3. Bağlanma kuramı

Bağlanma, insanoğlunun sosyalleşme sürecindeki en temel faktörü olup çocuğun geleceğindeki güvenli ilişkilerin alt yapısını oluşturmaktadır. Bağlanma kuramı, bebeklik dönemi yaşantılarının, sağlıklı bir kişilik gelişiminde önemli bir etkiye sahip ve yaşam boyu geçerliliğini sürdüren bir kuramdır (Bowlby, 1973). Kuram çocukların annelerinden ya da bakım veren kişiden ayrıldıklarında ve stres durumlarında verdikleri tepkileri gözlemleyerek geliştirilmiştir (Bowlby, 1969, 1973, 1980; Bretherton, 1992). Kuramın çıkış noktası, annenin bebeğine dış dünyayı keşfedebileceği ve gerekli olması halinde emniyet duygusu içerisinde geri dönüşler yapabileceği güvenli bir ortam oluşturmasıdır (Sayar ve Tüzün, 2006).

Bağlanma kuramının temel fonksiyonu ise, bebek ile birincil bakıcıları veya kendileri için bakım veren önemli diğer bireyler arasında neden güçlü duygusal bağların geliştiğini, onlardan ayrıldıklarında neden duygusal stres yaşadıklarını ve onlardan kolay bir şekilde kopamadıklarını açıklamaktır (Kobak ve Sceery, 1988). Bu kuramın temelinde, yakın ilişkilerin bebeğin gelişimini destekleyen ya da engelleyen şartları ve bağlanma deneyimlerinin duygusal ve kişilik gelişimi üzerindeki etkilerini açıklama gayreti vardır (Zimmerman ve Becker-Stoll, 2002).

Bağlanma davranışı; üreme, beslenme ve keşfetme davranışı gibi canlılarda var olan temel sistemlerdendir (Ainsworth, 1989). Bowlby, bağlanma deneyimlerinin yetişkinlik dönemi üzerindeki etkilerini araştırmış bebek ve ona bakım veren kişi arasındaki duygusal bağın eksikliğinin çeşitli psikolojik problemlere (kayıtsızlık, depresyon, öfke çıkışları, umutsuzluk gibi) neden olduğu görüşünü öne sürmüştür. Kuramının temel varsayımlarından biri bu görüştür (Çubuk, 2011).

Antonovsky (1987), bağlanma duygusunu bir bireyin makul, anlaşılabilir, düzenli ve yordanabilen yaşam inancı dediği bir etken olarak belirtmiştir. Antonovsky, yüksek bağlanma duygusuna sahip olan insanların, yaşam problemleri ile karşılaşınca daha esnek olduğu ve yaşamın isteklerini karşılama konusunda, bu istekleri daha az tehtitkar ve daha yönetilebilir bulduğunu vurgulamaktadır.

Henüz tam anlamıyla kanıtlanamasa da anne ile bebek arasında ilk bağlanma ilişkisinin doğum öncesi döneme dayandığı ileri sürülmektedir (Bloom, 1995). Doğum öncesi dönemde fetüs, annenin duygulanımlarına cevap verebilmektedir. Yirmi altıncı haftada fetüs işittiği bilgileri yakalama, algılama ve tepki gösterebilme

yeteneklerine sahiptir. Bu durumda, doğum öncesinde, annenin bedeninde meydana gelen değişimleri benimsemesi, olumlu duygularını henüz doğmamış olan bebeğine aktarabilmesi bağlanmanın ilk temellerini oluşturmaktadır. Bebeğin tensel olarak hissedilmesi annenin hamilelik döneminde karnına dokunması yoluyla gerçekleşir ve bebeğin kabulü bağlanma ilişkisi için çok önemlidir. (Zeanah ve diğ., 1997).

Bağlanma ile ilgili literatür tarandığında, doğumdan itibaren bebek ile temel bakıcı arasında gerçekleşen bağlanma ilişkisinin sadece yaşamın ilk yıllarında gerçekleşen bir süreç olmadığı, hem çocukluk döneminde hem de yetişkinliğe geçiş döneminde bireyin ruh sağlığı üzerinde etkisinin sürdüğü ve bağlanmanın yaşam boyu devam eden bir süreç olduğu belirtilmektedir (Bartholomew, 1993; Rice, 1990). Ainsworth (1969), bağlanmanın yaşam dönemlerinin tamamını kapsadığını belirtmektedir. Bağlanma, kullanılan bu anlamı ile hiçbir yaşta olgunlaşmamışlık veya güçsüzlük ile yardıma muhtaçlık anlamı taşımamaktadır. İlk bağlanma çocuğa bakım veren ile oluşsa bile, ilerleyen zamanlarda bireyin yaşamında yerini almış bir kısım insan ile de gerçekleşebilmektedir. Bağlanmanın yaşanması, geçici ya da durumsal ilişkileri değil, sürekliliği ve dayanıklılığı içeren ilişkilerden oluşmaktadır (Akdağ, 2011).

Birincil bağlanma figürü genellikle annedir. Buna karşın, birçok bebekte temel bağlanma anneyle gerçekleştiği kadar babayla da gerçekleşmektedir (Biller, 1993). Hemen hemen tüm bebekler anneleriyle (bir kısmı da babalarıyla) ya da bakımını sağlayan diğer birincil kişilerle de bağlanma ilişkileri kurarlar, ancak bütün bebeklerin bağlanma ilişkisi aynı kalitede gerçekleşmez (Steinberg, 2007). Bebeklerin temel bağlanma figürüne (çocuğa bakan, koruyan ve destekleyen kişi) verdiği ağlama ve onu arama davranışı etolojik anlamda bir uyum sağlama davranışıdır. Çünkü bebek bir başına beslenemeyen ve korunmaya ihtiyacı olan bir canlıdır (Fraley, 2002).

Bağlanma süreci dönemlere ayrıldığında; doğumdan 8-12 haftaya kadarki süreçte bağlanma öncesinde bebek, annenin uyaranları ile hareketlenmektedir (Bowlby, 1958). Çocuk çevresindeki bireylere yönelme davranışı göstermektedir ancak bireyleri ayırt edebilme becerisi gelişmemiştir ya da çok kısıtlıdır. Bağlanmanın ilk belirtileri 8-12 haftadan 6 aya kadarki ikinci dönemde ortaya çıkmaktadır. Bu dönemde bebek anneyi yabancı insanlardan ayırt etmeye ve dikkatini daha çok anneye yönlendirmeye başlar. Bağlanmanın tam anlamıyla gözlendiği üçüncü dönem 6-24 ay arasında gerçekleşmektedir (Bowlby, 1979). Bağlanma davranışı yakınlık

arayışıyla birlikte ortaya çıkmakta ve küçük çocuklarda bağlanılan bireylerden ayrılma şeklinde belirginleşmektedir. Annenin yokluğunda huzursuzluk ve gerginlik, varlığında ise, rahatlama duygusu ortaya çıkmaktadır. Bowlby'e göre, yaşam ile daha iyi başa çıkabildiği düşünülen bir kişi ile yakınlığı koruma (ayrılıklara direnme ve yakınlarda kalma) bağlanmanın tanımlayıcı niteliğidir. Bağlanmada esas işlev ise, tehlikelerden korunmadır (Bowlby, 1979).

Bebek, ihtiyacı anında kendine karşılık verebilecek tanıdık bir koruyucu olduğu sürece, oyunlara katılmak veya etrafı keşfetmek için kendisini güvende hissetmektedir. Herhangi bir tehdit ya da güçlü bir belirsizlik yaşadığında da en güvenli tepki olarak dikkat ve enerjisini yakınlığı tekrardan sağlamaya yönlendirmektedir (Hazan ve Shaver, 1994).

Ainsworth'e (1972) göre, bağlanma niteliksel bir olgudur. Güven ve güvensizlik şeklinde iki boyuttan oluşmaktadır. Erken bağlanma ilişkisinde güven çok önemlidir çünkü yapılan çalışmalar güvenli bir bağlanma ilişkisi yaşamış çocukların psikolojik açıdan sağlıklı gelişim gösterdiğini ve toplumsal olarak yeterli bireyler haline gelmelerinin daha mümkün olduğunu ortaya koymaktadır (Steinberg, 2007).

Bowlby ve Ainsworth bağlanmanın insan motivasyonuna uyum sağlamayı ve hayatta kalmayı kolaylaştıran doğuştan gelen bir davranışsal sistem tarafından yönlendirildiğini savunmaktadır. Aynı zamanda bebek ve anne arasındaki bağı temel ihtiyaçlar, koruma ve güvenlik açısından açıklamaktadırlar (Mikulincer ve diğ., 2004). Ainsworth (1969), yakınlığı koruma, mesafeyi azaltma ve sosyal etkileşimde bulunma amaçlarına hizmet eden bu davranışların, sağlıklı bağlanmanın gerçekleşmesinde ön koşul olduğu ve çocukların çevreye uyum sağlamasını kolaylaştırdığını belirtmiştir (Eken, 2010).

Bowlby, bebeklerin bağlanma figürü arama davranışının nedeninin doğal seleksiyon mekanizması olduğunu belirtmektedir. Bu mekanizmayı da davranışsal bağlanma sistemi şeklinde tanımlamaktadır. Yani çocukların bağlanma davranışının nedeni, onların içsel olarak güvenliğe, korunmaya ve yaşamaya olan güdüleridir. Çocuk hasta olduğunda, korktuğunda ya da strese girdiğinde onların güvenlik ve rahatlama ihtiyacını giderecek olan bağlanma sistemi devreye girmektedir (Bowlby, 1969; Collins ve Feeney, 2000). Bu açıklamalar eşliğinde, bağlanma süreci çocuğa

yakınlık, güvenli bir ortam ve güvence üssü şeklinde üç temel işlev sunmaktadır (Bowlby, 1973; Hazan ve Shaver, 1987).

2.3.4. İçsel çalışan modeller

Bowlby'e göre birincil bakıcının ile yinelenen günlük yaşantılar, çocuğun gelişiminde bağlanmanın içsel temsillerini oluşturmaktadır. Bakım verenin çocuğa gösterdiği tepkiler ve çocuğun yakınlık talebine karşı sergilemiş olduğu davranışlar bilişsel temsiller "içsel çalışan modeller" (internal working models) olarak adlandırılmaktadır. İçsel çalışan modeller Bowlby'nin kuramının kaynağını oluşturur.

Çocuğun kendisi ve diğer insanlara bağlı bilişlerinden ortaya çıkan içsel çalışan modeller, bakıcının tepkileri ile bağlantılıdır. Kurama göre; anne ve çocuk etkileşimi sürecinde zihin modelinin iki esas şeması, birbirini doğrulayıcı ve tamamlayıcı şekilde gelişir: ''Değerli ben'' ve ''Güvenilir o''. Bu iki şema yakın ilişkilerde yaşanan bağlanma kaygısı ve mesafeyi koruma ve kaçınma davranışı ile ilintilidir. Çocuk ihtiyaç duyduğunda bakım vereninden gerekli desteği ve olumlu tepkiyi aldığında bakım verenin destekleyici, güvenilir ve ulaşılabilir olduğuna dair bilişsel temsiller geliştirmektedir. Tam tersi durumda ise; çocuğun bakım vereni çocuğun ihtiyaçlarına iligisiz kaldığında veya tutarsız tepkilerle yanıt verdiğinde çocuk bağlanma figürünü reddedici, kendisini de sevilmeye ve desteklenmeye değmeyecek bir birey olarak görmektedir (Bowlby, 1973). Bu yüzden ayrılığa direnir ve bakım veren anne döndüğünde yatışmazlar. Araştırıcı davranışlarda bulunmaya dair endişeleri vardır. Bu bakım veren anneler tepkilerinde tutarlı olmayan ve kontrol amaçlı terk etme tehdidi sergileyen annelerdir (Eker, 2014).

İçsel çalışan modellerin en önemli noktası, bireyin başkalarının tutumlarını tahmin etmesi ve kendi davranışını ona göre planlamasıdır. İçsel çalışan modeller bireylerin yeni durumlarda, durumu tekrar değerlendirmeye gerek kalmaksızın, nasıl davranacaklarına karar vermelerini sağlayan bağlanma sisteminin bir parçasıdır. Güvenli bağlanma ilişkisinin oluştuğu durumda çocuk, stres yaratan koşullarda dahi güvenlik duygusunu koruyabilir. Bunun için; bakım verenin tutarlı, duyarlı ve ihtiyaç anında çocuğun ulaşabileceği biri olması gerekmektedir. Bakım verenin bu özelliklerde biri olmadığı durumlarda çocuk kaygılı bağlanma stili geliştirebilmektedir (Eken, 2010).

Kaçıngan bağlanma örüntüsüne sahip olan çocuklar, annelerinin yardımcı olacağına dair hiç güven duygusu olmayan çocuklardır (Bowlby, 1958). Devamlı olarak çocuklarını geri çeviren ya da reddeden anneleri olan bu çocuklar ayrılığa tepkisiz kalmakta ve anne döndüğü zaman yakın durmamaktadır. Kaygılı/ikircikli, güvenli ve kaçıngan bağlanma stillerine daha sonra Main ve Solomon tarafından dağınık bağlanma örüntüsü eklenmiştir (Lamb ve diğ., 2002). Stres ile başa çıkmada organize bir davranış göstermeme, yabancı durum testinde stereotipik, asimetrik ve zamansız hareketlerin varlığı, donup kalma veya hareketlerde yavaşlama dağınık bağlanma stillerinden kabul edilmektedir. Bu çocukların annelerinin fiziksel taciz ya da ilgisizlikte bulunan, psikiyatrik bozukluk oranları yüksek olan veya kendi bağlanma nesneleri ile olan problemlerini gidememiş anneler olduğu bildirilmektedir. Dağınık bağlanma stilinin altında yatan sebebin bakım verenden korkma olduğu belirtilmektedir (Barnett ve diğ., 1999).

İçsel çalışan modeller çocukluk döneminden ergenliğe kadar sürekli bir şekilde pekiştirilmektedir. Ergenlik döneminin son bulmasıyla da içsel çalışan modeller sürekli ve değişime karşı daha dirençli hale gelmektedir. Ergenler ve erişkinler kurdukları içsel çalışan modellerini kendileri için değerli olan ilişkilerde kullanmaktadır (Bowlby, 1973).

2.3.5. Psikanalitik yaklaşıma göre bağlanma

Freud'un ilk kavramsallaştırmalarından oluşan dürtü kuramına göre, bebekler benmerkezci bir dünyada yaşamaktadır. Bu bağlamda bebeğin sahip olduğu fiziksel enerjinin boşaltılması ve kaygının azaltılması için anne aracı konumdadır. Bebeğin bu süreçteki rolü temelde pasif olarak kabul edilse de bebeğin beslenmesi esnasında aldığı zevkle yakından ilişkili olduğundan, anne bir haz kaynağı olarak görülmekte ve bebek için bir bağlanma nesnesi olmaktadır. Bununla beraber bebeğin açlık ihtiyacının giderilmesiyle ortaya çıkan hoşnutluğa annenin duyarlığı ve sevgi dolu bakımının eşlik etmesi bebekte güven duygusu oluşturmakta ve bebeğin genel kaygı durumunun azaldığı belirtilmektedir. Bu süreçte anne ile kurulan bağlanma ilişkisinde kazanılan güvenlik hissi çocuğun dikkatini dış dünyaya yöneltmesine ve egosunun gelişmesine ortam hazırlamaktadır. Yaşanılan güvenlik hissi çocuğun annesinden ayrı bir benlik hissi oluşturmasına ve bu anlayış çocuğun ilerleyen

yaşamında sağlıklı duygusal ilişkiler kurma ve sürdürmesine yardımcı olmaktadır (Bukatko ve Daehler, 1992).

Anne sezgileri ile bebeğin gereksinimlerini karşılamaktadır. Bu gereksinimleri giderirken de bebekle ortaklaşa geliştirdikleri bir sistemleri vardır. Bu sistem sayesinde bebek, fizyolojik dengesini belirli sınırlar çerçevesinde koruyabilmektedir. Gereksinimleri sistemli şekilde karşılanan bebeklerde dış dünyaya karşı güven duygusu oluşmaya başlamaktadır. Oral dönemin başarılı olarak tamamlanması durumunda, bebekler de diğer bireylere verme ve alma özellikleri geliştirmektedir. Böylece diğer insanlarla olumlu ilişkiler kurma ve sürdürmeye başlanmaktadır (Kılıç, 2007).

Analitik yaklaşıma göre, bebeklikte kurulan bağlanma ilişkisi sonra kurulan sosyal ilişkilerin temellerini oluşturmaktadır. Bu nedenle; bağlanma davranışı gelişim için yaşamsal bir süreçtir. Freud'a göre bağlanma çok güçlü gerçekleşirse, bebek bakım verene aşırı bağımlı olur ya da bakım verenin olası bir reddinden kaygı duyar. Anneye aşırı düşkün bireyler, ilerleyen yaşlarda diğer bireylere aşırı yakın olabilmekte, genel olarakta pasif bir kişilik özelliği geliştirebilmektedirler (Bee ve Boyd, 2009).

2.3.6. Davranışçı yaklaşıma göre bağlanma

Davranışçı yaklaşım çerçevesinde bağlanma, çocukların diğer davranışlarında olduğu gibi, birtakım uyarı-tepki mekanizmasından oluşmaktadır. Bebek birincil pekiştireç olarak açlık gibi temel bir dürtüye sahiptir. Bebek için en önemli pekiştireç olan yiyecek, anne aracılığıyla tekrarlayan şekilde bebeğe sunulmakta ve anne ise, ikincil pekiştireç olma özelliği taşımaktadır (Bukatko ve Daehler, 1992). Kuramda bağlanma davranışları, annenin tekrarlayan şekilde bebeğin açlığını gidermesi ve onun duyduğu hoşnutluk sonucu oluşan öğrenilmiş bir davranış veya ikincil bir dürtü olarak değerlendirilmektedir (Keskingöz, 2002).

Davranışçı yaklaşımda analitik yaklaşımda olduğu gibi bağlanmanın oluşumu açısından, bebeğin anne tarafından beslenmesinin önemi vurgulamaktadır. Ancak yukarıda aktarılan deney doğrultusunda, bağlanma için beslenme tek başına yeterli değildir. Aynı şekilde, bebeklerin sadece bakım veren kişiye değil; diğer aile üyelerine ve cansız nesnelere karşı da bağlanma davranışları geliştirebildikleri

düşünüldüğünde, beslenmenin tek başına yeterli olmadığı görülebilmektedir (Uluç, 2005).

2.3.7. Yetişkin bağlanma stilleri

Yapılan çalışmalarda bağlanma stillerinin çocukluktan yetişkinliğe kadar sabit kaldığı desteklenmektedir. Bağlanmanın güvenliği yaşamdaki önemli olaylar ve ailedeki büyük değişiklerle açıklanmaktadır (Waters ve diğ., 2000). Bağlanma stillerini Ainswort ve diğ. (2014), geliştirse de Hazan ve Shaver (1987), geliştirdikleri ölçek yoluyla ilk defa yetişkinlerde romantik ilişkilere uygulamışlardır. Yetişkin bağlanma stillerinin incelenmesindeki temel motivasyon kaynağı çocuklarda gelişen anne-çocuk arasındaki bağın yetişkinlerdeki yakın ilişkilerde de var olmasıdır (Fraley, 2002).

Ainsworth (1978), bağlanma stillerini ilk kez tanımlayan kişidir. Ainsworth ve diğ. (1978), "Yabancı Ortam" adını verdikleri deneysel çalışmalarında Bowlby'nin kuramını psikoloji laboratuvarında 12-18 aylık çocukları ve annelerin davranışlarını gözlemleyerek test etmişlerdir. Ainsworth ve arkadaşlarının amacı, çocukların annelerinden ayrıldığında ve tekrar bir araya geldiğinde sergiledikleri davranışsal tepkileri gözlemek ve çocuk anne arasındaki bağlanma stillerinin farklılıklar gösterip göstermediğini incelemektir. Çocuğun annesinin geri dönmesine karşı gösterdiği tepkileri gözleyerek üç farklı bağlanma stilinden birinin geliştiğini belirtmektedir (Eken, 2010).

Duygusal bağ kurulan kişinin bebeğin ihtiyaçlarını karşılarken sergilediği tutum çocuğun yetişkin döneminde kuracağı romantik ilişkilerine yaklaşım biçimini etkilemektedir. Shaver ve diğ. (1988), bu görüşü benimseyerek üç tür bağlanma tarzı belirlemişlerdir (Kaplan, 2012):

1. **Güvenli Bağlanma:** Bebekliğinde temel bakım verene karşı güvenli bağlananlar, genellikle kendileri ve başkaları hakkında olumlu bakış açısı geliştirmektedirler. Bu bireyler bir eşle duygusal bir ilişkide yakınlık kurma ve ilişki sürdürmede rahattırlar.
2. **Kaçınan Bağlanma:** Bu bireyler yakın ilişki kurmakta zorlanmakta ve bu durumlarda kendilerini tehlike altında hissetmektedir. Romantik ilişkilerinde bir eşe tamamıyla güvenmeleri ise çok zordur.

3. **Kaygılı-Kararsız Bağlanma:** Bu bireyler duygusal bir bağ kurduğu eşiyle sıkı bir yakın ilişki kurmak istese de sıklıkla aşık oldukları kişiyi kaybetme korkusu taşımaktadır.

2.3.8. Dörtlü bağlanma modeli

Bartholomew ve Horowitz (1991), dörtlü bağlanma stilini, olumlu ve olumsuz kutuplarda değerlendirilen zihinsel modellerin kesiştiği noktada tanımlamışlardır. Böylece, iki boyutu olumlu ve olumsuz kutuplarda değerlendirilen zihinsel modeller çaprazlanmasından dört temel bağlanma stilinin ortaya çıkacağını ileri sürmüşlerdir.

2.3.8.1. Güvenli bağlanma

Düzenli olarak bakılan ve ilgilenilen çocukların güvenli bağlanma stili geliştirmesi beklenmektedir (Bartholomew ve diğ., 2001). Güvenli bireyler, yakın ilişki kurmakta başarılıdır, başkalarının kendilerine değer verdiklerini düşünür ve destek aramaktan kaçınmamaktadır. Genellikle güvenli bağlanan kişiler ilişkilerinde güvensiz bağlanan kişilerden daha çok tatmin olur (Pistole ve Arricale, 2003). Bu bireyler; ilişkilerini, romantik eşlerini güvenli üs olarak görmekte ve dünyayı keşfetmek için kullanmaktadır. İlişkileri güven, karşılıklı bağlılık ve taahhüte dayanmaktadır (Fraley ve Davis, 1997). Yüksek benlik saygısına sahip bu kişiler kendilik değerlerinden uzaklaşmadan yakın bağlar kurmakta ve eşlerinin kendilerine ulaşmalarına izin vermektedir. Çünkü eşleriyle beraberken kendilerini güvende hissetmekte, partnerinin özerkliğine saygı göstermekte ve bağımsızlık davranışını ilişkiye yönelik bir tehdit olarak algılamamaktadır. Bu kişilerin yakın ilişkilerine bakış açısı, güvenli liman ve mutlu oldukları yer şeklindedir (Bartholomew ve diğ., 2001). Güvenli bağlanan bireyler ilişkilerinde hem yakın ilişki kurmaktadırlar hem de bağımsız kalarak dengelidirler. Stres durumlarına dayanıklı olmakla beraber zorlanma anında gerektiğinde aileleri ve arkadaşları ile iletişime geçebilmektedir (Sümer ve Güngör, 1999).

2.3.8.2. Kayıtsız kaçınmacı bağlanma

Kayıtsız bağlanma stili geliştiren yetişkinler, bağlanma figürü tarafından reddedilmeye ve ilgisizliğe maruz bırakılmıştır. Bu kişileraynı zamanda göreceli olarak olumlu bir benlik algısı olan diğer bireylere karşı olumsuz tutumlara sahiptirler. Özgüvenleri yüksektir ve duygusal tepkilerini gizleyebilmektedirler

(Bartholomew ve diğ., 2001). Bu kişiler, ilişkilerine şüpheci yaklaşmakta ve bağımsız olmaya, başarıya, öz yeterliliğe ve kendine güvenmeye değer vermektedir (Bookwala, 2002). Diğer insanlarla yakın ilişki kurmada güvensizlik yaşamakta ve gelen yakın ilişki taleplerini geri çevirmektedir. Arzularını, yalnızlıklarını ve öfkelerini bastıracak kadar yüksek bir ego sahibidirler (Mayseless, 1991). Genelde eşlerini kendilerinden uzak tutarak, ilgi gereksinimlerini de minimum düzeyde tutmaktadırlar. Yakın ilişkilerden uzak durarak bu sayede hayal kırıklığına uğrama ihtimalinden bile kendilerini korumaktadırlar. Korkulu bağlanan bireylerin aksine kayıtsız kaçınmacı bağlanan bireyler, kendilerine dair olumlu algıları sayesinde stres durumlarında ayakta durmaya çalışırlar (Pistole ve Arricale, 2003). Temel felsefeleri sıcaklık, sevgi ve ilgi sağlamak yerine kayıp-kazanç ve almak-vermek olup diğer insanları birer araç olarak görmektedirler. Bu bireyler ilişkilerinde her zaman kontrolü kendi ellerinde tutmak isterler, kontrolü kaybetme hissiyle karşılaştıklarında karşılarındaki kişiye düşmanca tutum takınarak mesafeyi korurlar (Ward ve diğ., 1996). Düşmanca tutumları pasif-agresif bir tutumdur. Bu bireyler diğer kişilerin kalıcı olarak kendinden uzaklaşmasına neden olacak direkt saldırgan davranış yerine o kişilerin amaçlarına ulaşmasına engel olmaya çalışan davranış geliştirmektedirler. Diğer insanlar tarafından küstah, eleştirel ve sabit fikirli olarak algılanmakta ve genellikle yalnız ve saldırgan davranmaktadırlar. Yalnızca yakın ilişkilerinde değil iş hayatı ve hayatın diğer alanlarında da aynı tutumları sergilemektedirler (Mayseless, 1991).

2.3.8.3. Korkulu kaçınmacı bağlanma

Korkulu kaçınmacı bağlanma stili ebeveynler tarafından bakım ve ilgi göremeyen kişiler tarafından geliştirilmektedir. Bu kişiler kendilerini sevilmeye değer bir kişi olarak görmezler ve diğer insanların destek ve ilgilerini de güvenilmez bulurlar (Bartholomew ve diğ., 2001). Başka bireyler tarafından kabul edilmeyi ve o bireylerle yakın ilişki içinde olmayı isterler. Ayrıca sosyal destek konusunda çok hassas ve tipik olarak da güvensiz ve şüphecidirler. Yakın ilişkilerden rahatsızlık duyarlar ve reddedilecekleri korkusu taşıdıklarından yakın ilişki kurmaktan kaçınırlar. Bir diğer deyişle güvenli bağlanmanın tam tersi bir durum vardır. Dolayısıyla kendilerini değersiz olarak algılamaktadırlar (Bartholomew, 1994; Bookwala, 2002; Hazan ve Shaver, 1987). Bu bireyler yakınlık kurma isteklerinden dolayı yakın ilişki kurmakta ancak reddedilme korkuları yüzünden partnerlerine

mesafeli davranmaktadırlar. Yakın ilişkide olduklarında kendilerini korkulu ve kaygılı hissetmektedirler. Bu tür ilişkilerde mesafeli olduklarında kendilerini rahat hissederler. Bu arada eşlerinin onlardan ayrılmalarını engelleyecek gereken önlemleri de almaktadırlar. Çekingen ve özgüvenleri düşük olduğundan problem durumları ile başa etmekte zorlanmaktadırlar (Ward ve diğ., 1996).

2.3.8.4. Saplantılı bağlanma

Bağlanma kuramına göre tutarsız ve duyarsız bakıma maruz bırakılan bireyler de kendilerine karşı olumsuz, başka bireylere karşı da olumlu algı geliştirmekte ve saplantılı bağlanma stili grubuna dahil olmaktadırlar (Bartholomew ve diğ., 2001). Bu bireyler ilişkilerde yakınlık ve bağımlılık için abartılı bir istekte bulunmakla birlikte reddedilme kaygıları da çok yüksektir (Collins ve Feeney, 2000). Bu bağlanma stiline sahip bireyler kendilerinin sevilmeye ve ilgi görmeye layık olmadıklarını düşünmektedirler. İlişkilerindeki problem durumlarında kendilerini suçlama eğilimleri vardır. İlişkilerinde yüksek düzeyde onaylanma kaygısı yaşamaktadırlar (Morris, 1982). Eşlerine karşı bağımlılık derecesinde yakınlık geliştirmekte ve sürekli ilgi çekerek partnerine istediği zaman ulaşamazsa strese girmektedirler (Bartholomew, 1994). Eşlerinden istedikleri ilgiyi göremediklerini düşünürler ve kendilerini çaresiz ve bağımlı hissederler. İlişkiye başladıklarında aşırı kıskanç ve partnerini sahiplenici davranışlar gösterir ve ilişkilerinde hiçbir zaman tatmin olamazlar. İlişkileri tam anlamıyla aşk-nefret ilişkisi biçimindedir ve kendi insiyatifleri ile ilişkiyi bitiremezler. İlişkide tam bir yakınlık isterler ve bunu hak ettiklerine kendileri de inanamazlar (Mayseless, 1991). Saplantılı bağlanma stiline sahip bireyler eşlerine güvenmez, tutarlı tepkiler vermez ve partnerlerinden gerçekçi olmayan isteklerde bulunurlar. Eşlerinin onlara sergiledikleri her tepkiye karşı aşırı duyarlı davranırlar. Her türlü anlaşmazlık ve tartışmayı ayrılık ve reddedilme işareti şeklinde yorumlarlar (Pistole ve Arricale, 2003). Güvensiz saplantılı bağlanan kişiler eşlerinin kendilerinden uzaklaştığını düşündüklerinde ise; kaygılı, korkak, kızgın ve saldırgan olmaktadırlar (Bartholomew ve Horowitz, 1991).

Bartholomew'in yetişkin bağlanma stillerinden kayıtsız ve korkulu bağlanma stili; yakınlık kurmaktan uzak durma, başkalarına güven duygusu anlamında birbirine benzerlik gösterirken diğer insanlar tarafından onaylanma ihtiyacı, kendilik değeri ve benlik saygısı açısından stiller birbirinden farklılaşmaktadır. Saplantılı ve korkulu

bağlanma stilleri ise, benlik saygısını devam ettirebilmek için diğerlerine bağımlılık geliştirme anlamında aynı iken, yakın ilişkilerde hazır bulunuşluk, kendilik ve diğer bireylere ilişkin algıları ile farklılaşmaktadır (Sümer, 2006).

2.3.9. Bağlanmayı etkileyen faktörler

Bağlanma türleri bebeğin mizacı, bebeğin doğum ağırlığı, annenin duyarlılığı, ailenin özellikleri ve aile yaşantısında şiddet olup olmaması gibi durumlara göre farklılaşmaktadır. Bazı araştırmalara göre, bağlanma ile ilgili değişkenlerden olan bebeğin zor mizaçlı olması bağlanmanın kalite düzeyini bebeğin etkilediğini ortaya koymaktadır (Calkins ve Fox, 1992). Yani zor mizaçlı çocukların güvenli bağlanma kurmaları kolay mizaçlı çocuklara göre daha zor gerçekleşmektedir (Mangelsdorf ve Frosch, 2000). Bebeğin zor mizacının yanı sıra bebeğin sağlık problemleri de bağlanmayı etkilemektedir. Özellikle bebeğin düşük doğum ağırlığı ve prematüre olması anne bebek arasındaki bağlanmayı etkilemektedir (Mangelsdorf ve Frosch, 2000). Bağlanmayı birebir etkilememekle birlikte prematüre ya da düşük doğum ağırlığında doğmak da güvensiz bağlanma için bir risk faktörü oluşturabilir. Aynı zamanda bebeğin bilişsel ve fiziksel gelişimini dolaylı olarak etkileyebilir.

Bağlanmayı etkileyen faktörlerden bir diğeri ise, sosyal destektir. Sosyal destek, anne çocuk arasındaki bağlanma ilişkisinde koruyucu bir faktördür (Belsky, 1999; Flaherty ve Sadler, 2010). Ergen annelerin en büyük sosyal desteği büyük annedir. Bebek bakımında ergen annenin yanında destekçi olarak büyükannenin varlığı bağlanma ilişkisinin kalitesini olumlu biçimde etkilemektedir. Deneyimsiz olan ergen anne çocuğunun ihtiyaçlarına karşı çok duyarlı olamamakta; büyükanne ergen annenin bu süreçteki en büyük yardımcısı konumunda olmaktadır (Cassidy, 1999). Yani sosyal destek bağlanmanın kalitesinde koruyucu faktörken, ergen annenin bebeğini yalnız büyütmesi ise bir risk faktörüdür.

Bağlanma üzerinde etkili bir diğer faktör de annenin doğum sonrası depresyon geçirip geçirmemesidir. Tomlison ve diğ. (2005), Güney Afrika'da 98 anne-bebek ikilisi üzerinde gerçekleştirdiği bir bağlanma çalışmada annenin postpartum depresyon geçirmesi ile bağlanma güvensizliği arasında güçlü bir ilişki tespit etmiştir.

Anne ile bebek arasında güvenli bir bağlanmanın gerçekleşebilmesi yalnızca annenin psikolojik özellikleri ile sınırlandırılamaz. Annenin eşi ile ilişkisi, duygusal ve

araçsal destek alabileceği sosyal etmenler anne-bebek ilişkisinin güvenli olup olmaması da annenin bebeğe vereceği bakımın kalitesini doğrudan etkilemektedir (Belsky ve diğ., 2008).

2.3.10. Ergenlik döneminde bağlanma

Ebeveynlerle kurulan bağlanma ilişkisinin yalnızca çocukluk dönemini değil, ergenlik ve yetişkinlik dönemini de kapsadığı ve bu dönemlerde kurulan ilişkileri etkileyen bir süreç olduğu belirtilmektedir (Ainsworth, 1989). Ergenlik dönemiyle beraber hem ebeveynlerle kurulan bağlanma ilişkilerinin niteliğinde değişim yaşanmakta hem de yeni bağlanma ilişkileri kurulmaktadır (Demir, 2010). Bağlanma kuramına göre, bebeklik döneminde güvenli bir bağlanma ilişkisi yaşayan bireyler, ergenlik dönemlerinde daha olumlu ve sağlıklı bir içsel işleyen modele sahip olurken, güvensiz bağlanma ilişkisi yaşayan bireyler ise, daha olumsuz bir modele sahip olmaktadır (Kobak ve Sceery, 1988).

Bağlanma bakış açısına göre, ergenlik dönemi bir geçiş sürecidir. Bağlanma ergenlik döneminde ergenin yeni durumlarla başa çıkmasında etkin bir rol oynamaktadır. Ergenlikte ergen ilk bağlanma figürü olan bakıcısına daha az bağımlı olmak için büyük gayret göstermektedir (Allen ve Land, 1999).

Raja ve diğ. (1991), ergenlikte bağlanma süreci üç biçimde açıklanmaktadır. İlk açıklama, ebeveynlerden arkadaşlara yönelme doğrultusunda bir değişimdir. Bu değişimle beraber ergenler özerkliklerini kazanmaya çalışmaktadır. Yani anne-babaya ve arkadaşlara bağlanma birbiriyle zıt bir şekilde gelişmektedir. İkinci açıklamaya göre, aile ve arkadaşlar ergenler için iki ayrı dünya oluşturmaktadır. Ebeveyne bağlanma, arkadaşlara bağlanmadan ayrı gerçekleşebilir ve bu iki dünyanın göreceli değeri ergenin kendisini değerlendirmesine sağladığı bağlama göre değişmektedir. Üçüncü açıklamaya göre, ebeveyne ve arkadaşlara bağlanma birbiriyle olumlu şekilde ilintilidir.

Ergenlik ve erişkinlik dönemlerinde bağlanma süreci hakkında yapılan çalışmalarda, güvenli bağlanma ilişkisinin kişiler arası yönden daha çok, bireylerin içsel çalışan modellerine vurgu yapılmıştır (Cook, 1993; 1994; 2000). Ergenlik ve erişkinlik döneminde içsel çalışan modellerin gelişim sürecini tamamlaması ve kişiler arası ilişkileri etkileyen bir rehber fonksiyonu taşımasından kaynaklanmaktadır (Allen ve Land, 2008). Ergen, sahip olduğu içsel modeller çerçevesinde akranlar, eğitimciler

ve romantik ilişki gibi ebeveyn dışı bağlanma figürleri ile çocukluk dönemine göre daha anlamlı bağlanma ilişkileri kurmaya başlamaktadır.

Kerns (1996), ilk bağlanma ilişkisinin ergenlikte devam etmesinin bir açıklaması da, kişiler arası gelişimin birikimli olmasıdır; bebeklikte olan şey çocukluğu etkilemekte, çocukluk dönemi de ergenliği etkilemektedir (Steinberg, 2007). Bu önermeyi araştıran pek çok çalışma güvensiz bağlanma geliştiren bebeklerin, ergenlik döneminde psikolojik ve toplumsal problemler yaşamaya daha eğilimli olduklarını göstermektedir (Nickerson, 2002; Buist ve diğ., 2004; Earl ve Burns, 2009; Rubin ve diğ., 2004; Greenberg ve diğ., 1983). Gelişim ile birlikte ergenler, arkadaşlığın belirleyici özellikleri olan güvene ve sadakate daha fazla önem vermeye başlamaktadır. Arkadaşlık ilişkilerinde kendilerini daha fazla açmakta ve arkadaşlarına daha duyarlı hale gelmektedirler. Araştırmalar tutarlı biçimde doyum verici yakın arkadaşlıkları olan insanların sadece ergenlikte değil, yetişkinlikte de daha iyi olduklarını göstermektedir. Yakın arkadaşları olan ergenlerin, yakın arkadaşı olmayan ergenlere göre ruh sağlıkları daha olumludur (Steinberg, 2007).

Güvenli bağlanma stillerine sahip olan ergenlerin, güvensiz bağlanan ergenlere nazaran duygusal olarak daha yakın arkadaşlıklara sahip olduğu ve daha itinalı bir arkadaşlık kavramı geliştirdikleri gözlenmiştir. Ayrıca, güvenli bağlanan ergenlerin geniş akran gruplarına dahil olabildikleri, yakın arkadaşları ile çatışma yaşadıklarında uygun duygu-düzenleme yetileri kullandıkları ve daha az düşmanca tavır sergiledikleri tespit edilmiştir (Zimmermann, 2004).

Kobak ve Sceery (1988), güvensiz bağlanma stiline sahip ergenlerin, güvenli olanlara göre arkadaşları tarafından daha düşmanca ve kaygılı olarak değerlendirildiklerini belirtmiştir. Ayrıca, arkadaşlık ilişkilerinde problem yaşayan ergenlerin depresyon, yalnızlık, saldırganlık, kaygı ve akademik başarısızlık gibi olumsuz yaşantılar bakımından risk altında oldukları bilinmektedir (Ooi ve diğ., 2006).

Allen ve Land (2008), ergenlik dönemi, bağlanma kuramı açısından özel bir öneme sahiptir. Şöyle ki; erken dönemde oluşan bağlanma organizasyonunun bireyin kendisi tarafından değerlendirilmesi ergenlik dönemi ile beraber gerçekleşmektedir. Ergenin hızlı bir şekilde artan formal operasyonel düşünme ve soyut muhakeme becerisi bu duruma olanak sağlamaktadır. Bu beceriler, ergenin çoklu bakım

vericileri ile ilgili ilişki deneyimlerine yönelik bütüncül ve genel bakış açısı kazanmasını sağlamaktadır. Ayrıca, bilişsel gelişimle gerçekleşen değişimlerle birey kendi ve öteki arasındaki ayrımı rahatlıkla yapmakta, bağlanma figürlerini ilişkiler kapsamında kıyaslayabilmektedir. Bu da, ergenin özellikle ebeveyni ile olan bağlanmasını yeniden gözden geçirmesini; onların hem olumlu hem de olumsuz yanlarını fark etmesini sağlayacaktır (Aracı, 2012).

Araştırmalar, ergenlerin ebeveynlerini birtakım bağlanma gereksinimleri için kullanmayı sürdürdüklerini ve ebeveyne güvenli bağlanmanın genç erişkinlik dönemine kadar bireylerin iyi oluşunu yordadığını göstermektedir (Nickerson ve Nagle, 2005; Larson ve diğ., 1996). Güvenli bağlanan ergenlerin güvensiz bağlanma biçimine sahip olan ergenlere nazaran daha yüksek sosyal-duygusal niteliklere sahip olduğunu ve daha düşük düzeyde saldırgan davranışlar sergilediklerini belirtmektedir (Shaver ve Mikulincer, 2002; Rice, 1990). Güvenli bağlanma stiline sahip olan ergenler tehdit durumları ile karşı karşıya kaldıklarında daha iyimserdirler ve yardıma gereksinim duyduklarında yardım almak için gayret içerisine girebilmektedirler. Bu bireyler, daha fonksiyonel baş etme stratejileri geliştirmektedirler. Benzer şekilde Kobak ve diğ. (1993), güvenli bağlanma stiline sahip olan ergenlerin güvensiz bağlanma stiline sahip olan ergenlere göre duygusal düzenleme konusunda daha başarılı olduklarını belirtmektedir.

2.3.11. Ergenlik dönemi bağlanmasında kimlik gelişimi

Bağlanma biçimleri ve kimlik gelişimi arasındaki ilişkilerin araştırılıdığı çalışmalarda bağlanma biçiminin ve kimlik gelişiminin birbiriyle bağlantılı olduğu görülmektedir (Kroger, 1985; Grotevant ve Cooper, 1985; Schultheiss ve Blustein, 1994; Reich ve Seigel, 2002).

Ergen ve yetişkin ilişkilerinde bağlanmanın rolünün incelendiği araştırmalarda, hayatın ilk yıllarında ebeveynin çocuğa verdiği tepkilere bağlı olarak çocuğun kendisine ve diğer bireylere ilişkin oluşturduğu modellerin ilerleyen yıllar içerisinde de yakın kişiler arası ilişkiler için bir model niteliği taşıdığı belirtilmiştir (Allen ve diğ., 2002).

Bağlanma stillerinin ergenlik ve yetişkinlik yaşamını etkileyen olumlu ve olumsuz tarafları vardır. Özellikle de, kimlik ayrışımı sürecinde bağlanma, önemli konuların başında yer almaktadır (Lopez ve diğ., 2000). Kimlik çatışması yaşayan ergenler

bağımsız birey olmak arzusundadır, aynı zamanda arkadaşlık ilişkilerine de çok önem vermektedir. Bu süreçte, ebeveynlerden sıcak ve kabul edici tutum gören ve özerk olma isteği desteklenen ergenlerin arkadaşlarıyla kurdukları ilişkide güvenli bağlanma davranışları sergiledikleri; ebeveynlerden bekledikleri ilgi ve desteği alamayan ergenlerin ise, güvensiz bağlanma davranışları sergiledikleri izlenmiştir (Güngör, 2000).

Ergenlik döneminde kimlik gelişimi oluşumunda en önemli süreç keşfetme davranışıdır. Bağlanma kuramına göre; tutarlı ve destekleyici davranışlar sergileyen bakıcılar çocuk için güvenli bir üs oluşturmaktadırlar. Güvenli üs çocukların araştırma ve keşfetme davranışını ortaya koymada ciddi bir öneme sahiptir (Ainsworth, 1989). Benzer şekilde kimlik gelişiminde seçeneklerin etkin bir şekilde araştırılması ergenin güvenli bağlanmalar gerçekleştirmesiyle ilişkilidir (Marcia, 1989; 1994). Güvenli bağlanma, devamlı içsel yatırımlara yol açan kişiler içi ve kişiler arası incelemelerin ileri sürülmesini sağlamaktadır (Benson ve diğ., 1992). Güvenli bağlanma seçeneklerin etkin olarak araştırılmasını ve devamlı içsel yatırımları ortaya çıkararak başarılı kimlik statüsünün oluşmasını sağlamaktadır (Marcia, 1989; 1994). Aksi durumda ise dağınık kimlik statüsü oluşmaktadır.

Ergenlik döneminde de tıpkı bebeklik döneminde olduğu gibi, özerklik ihtiyacının artmasıyla birlikte keşif ve yeni çevrelere girme arzusu artmaktadır. Sağlıklı bir gelişim için çevresini keşfetmesi gereken ergen, ebeveyninden bağımsız hareket etmek istese de stresli dönemlerde yardım için ebeveyne yönelmeye devam etmektedir. Bir diğer deyişle, ergen, ebeveyni ile bağlanma ilişkilerinde güven ve özerklik arasında bir denge sağlamaya çalışır (Allen ve Land, 2008).

Ergenin özerkliğe ve bağımsızlığa olan ihtiyacının ebeveyne bağlanmayı olumsuz etkilediği şeklinde görünse de aksine, ergenlik dönemi boyunca ergen ebeveynleri ile güvenli bir ilişkiye ihtiyaç duymaktadır. Ebeveynin yeri ergenin hayatında önemini korumaya devam ederken, diğer yandan erken ergenliğin başlangıcıyla beraber arkadaşlar bireyin hayatında çok önemli bir destek kaynağı olmaktadır (Allen ve Land, 2008). Yani, erken ergenlik döneminde anne-babalar ergenin bağlanma figürleri olmaya devam etmekte ancak bağlanma hiyerarşisinde arkadaşlar daha üstte yer almaktadır (Hazan ve Shaver, 1994).

2.3.12. Bağlanma-Psikopatoloji ilişkisi

Çocukluk ve ergenlik döneminde karşılaşılan birçok ruhsal rahatsızlığın kökeninde bağlanma ilişkisinin niteliği yer almaktadır (Soysal ve diğ., 2005). Bowlby'nin araştırmalarından başlayarak güvensiz bağlanma biçimi daha sonraki yaşam dönemlerinde psikopatolojinin belirleyicisi olarak düşünülürken güvenli bağlanma sağlıklı süreçlerle ilişkilendirilmektedir (Nakash-Eisikovits ve diğ., 2000).

Mahler'in tanımlandırdığı, ilk üç yaşta nesne sürekliliğinin gerçekleşmesiyle sona eren ayrışma bireyleşme sürecinin ardından, P. Blos tarafından ergenlik ikinci ayrışma bireyleşme süreci olarak belirtilmektedir. Bu süreç ergen gelişiminin esas özelliğidir. Herhangi bir gelişim sürecindeki ayrışma bireyleşme de bağlanma ile yakından bağlantılıdır. Aileden ayrışma ve yeni kimlik oluşumu sürecinde bağlanmayla bağlantılı sorunların ergenlik dönemi depresyonu ve özkıyım ile yakın ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Tamar ve Özbaran, 2004).

Bowlby'nin araştırmalarından itibaren güvensiz bağlanma biçimi sonraki yaşam dönemlerinde psikopatolojinin belirleyicisi olarak düşünülürken; güvenli bağlanmanın sağlıklı süreçlerle ilişkili olduğu belirtilmiştir. Kronik ağrı bozuklukları, obsesif-kompulsif bozukluk, majör depresyon ve sosyal kaygı bozukluğunun güvensiz bağlanma stiliyle ilişkisi yapılan çalışmalarda ortaya konulmuştur (Sabuncuoğlu ve Berkem, 2006).

İleriye dönük bir araştırmada, kaygılı bağlanma stiline sahip olan küçük çocukların çocukluk çağı ve ergenlik dönemi sürecinde anksiyete bozukluğu gelişimi bakımından yüksek risk altında oldukları belirtilmiştir (Warren ve diğ., 1997). Güvensiz bağlanma geliştiren bireylerde bilişsel düzeylerin daha düşük olduğu ve olumsuz davranışsal problemlerin daha sık olduğu bildirilmiştir (Ding ve diğ., 2014). Güvensiz bağlanma stiline sahip bireylerin davranış problemleri ve anti-sosyal kişilik belirtileri geliştirme ihtimalleri yüksektir (Solomon ve George, 2011).

Son 10 yılda ergenlerde agresyon, dramatik bir şekilde artış göstermektedir. Ergenlerdeki bu agresyon genellikle tehlikeli anti-sosyal davranışlar ve saldırgan davranışa engel koyamama şeklinde ortaya çıkan dürtü kontrol bozukluklarıdır. Bu agresyon, çocuğun bağlanma döneminde ebeveynlerin çocuğa karşı çekingen tavırları ya da ebeveyn tarafından çocuğun reddedilmesiyle ortaya çıkmaktadır (Waters ve diğ., 2000). Devlete bağlı kurumlarda koruma altına alınarak yetişen

çocuklarda, sonradan evlat edinilmiş olsalar dahi tamamen düzelmeyen bağlanma bozuklukları ortaya çıkmaktadır. Lise öğrencilerinin kendi bağlanma ilişkilerine dair algıları yeme bozuklukları, depresyon, kişilik bozuklukları ve madde kullanımıyla bağlantılı bulunmuştur (Çetin, 2008).

Güvensiz bağlanma ve madde kullanım bozukluğu arasında ilişki olduğu bildirilmektedir (Schindler ve Bröning, 2015; Serra ve diğ., 2010). Borderline kişilik bozukluğu olan bireyde güvensiz bağlanma ortaya çıkabilmekte, ebeveyninde borderline kişilik bozukluğu özellikleri olanların çocuklarında ise güvensiz bağlanma gelişebilmektedir (Outcalt ve diğ., 2016; Kesebir ve diğ., 2011). Travma sonrası stres bozukluğu, panik bozukluk, obsesif kompulsif bozukluk, kronik ağrı bozukluğu ve sosyal fobi, güvensiz bağlanma biçimiyle ilişkilendirilmiştir (Eng ve diğ., 2001; Bifulco ve diğ., 2006; Smith ve diğ., 2009; Marazzati ve diğ., 2007; Ciechanowski ve diğ., 2003).

Güvenli olmayan bağlanma biçimleri ergenlerde ve erişkinlerde kişilik patolojisi ile; kaygılı/ikircikli bağlanma içe vuruk ve geri çekilme patolojileriyle; kaçıngan bağlanma ise, içe vuruk ve dışa vuruk patolojilerin bir karışımını yansıtan çeşitli kişilik bozuklukları ile birliktelik göstermektedir (Fonagy ve diğ., 2000).

Güvensiz bağlanan bireyler anksiyete, depresyona ve fobik bozukluklara yatkınlık göstermektedirler. Anneleriyle güvensiz bağlanma yaşayan ergen ve genç yetişkinlerin depresyonla daha sık karşılaştıkları, her iki ebeveyniyle güvensiz bağlanma yaşayan ergenlerin ise hem daha sık depresyona girdiği hem de iyileşme oranlarının olumsuz etkilendiği tespit edilmiştir (Agerup ve diğ., 2015). Güvensiz bağlanma stilinin ergenlik döneminde yeme bozukluklarına da yol açabileceğine dair bulgular vardır (Milan ve Acker, 2014; Tasca ve Balfour, 2014).

Doğumdan sonraki dönemde annede oluşan depresyon, annenin, çocuğun ve ailenin birtakım problemler yaşamasına sebep olmaktadır. Anne ile çocuk arasında kurulan ilişkiyi, annenin bebek bakımını ve ebeveyn rolünü öğrenmesini etkileyebilmektedir (Danacı ve diğ., 2000). Doğum sonrası depresyonun çocuğun güvensiz bağlanma göstermesiyle ilişkisi vardır (Kökçü ve Kesebir, 2010). Mikulincer (1991), ergenlerdeki depresif yapının, kişinin benliğine karşı olumsuz inançları, başkaları tarafından sevilmediği düşüncesi, başkalarına güvenilmeyeceğine ilişkin düşünceleri ve bağlanma süreci ile bağlantısı vardır. Depresyonda ortaya çıkan incinebilirliğin

temelinde güvensiz bağlanma yatmaktadır. Erken ergenlik dönemindeki karamsar kişilik yapısı, sıklıkla ergenlik ilişkilerindeki değişimin doğasından kaynaklanmaktadır. Bu geçiş sürecinde ergen ailesinden bağımsızlaşmak için gayret göstermektedir. Kaçıngan ergenlerde korkulu bağlanma gelişimi daha fazla gözlenmektedir. Bu kişiler genelde destekten yoksun, depresyona eğilimli bir kişilik yapısı sergilemektedirler (Akdağ, 2011).

Tepkisel bağlanma bozuklukları tanımı yapılabilen ilk bağlanma bozukluğudur (Soysal ve diğ., 2009). Ergenlerde diğer psikiyatrik bozukluklarla birlikte görülebilmektedir. Aşırı kilo kaybı, istenmeyen agresif davranışlar, yeme problemleri, ciddi bağlanma problemleri ya da obsesyonların yoğunlaşması, kızgınlık, sosyal izolasyon ve içe kapanma, ümitsizlik, sürekli kendini reddedilmiş ve stres altında hissetme şeklinde ortaya çıkmaktadır. Tepkisel bağlanma bozukluğunun sebepleri gebelikte alkol kullanımı, genetik yatkınlık, gebelikte yaşanan maternal ambivalans, seksüel ya da fiziksel istismar veya ihmal, travmatik prenatal deneyimler, doğum travması, kronik maternal depresyon, çocukluk döneminde anneden aniden ayrılma şeklinde sıralanmıştır (Lapsley ve diğ., 2000).

2.3.13. Bağlanma konusunda ergenlik dönemi çalışmaları

Bağlanma konusundaki çalışmalara bakıldığında güvenli bağlanan bireylerin olumlu benlik algısı geliştirdikleri, kendilerini sevilmeye değer gördükleri, başkalarıyla yakınlık kurabildikleri, öznel iyi olma düzeylerini de olumlu etkilediği görülmektedir. Türk ergenlerde ebeveyne bağlılığın olumlu sosyal davranışları yordamadığı, aksine akran bağlılığı gösteren ergenlerde itaatkar, duygusal ve gizli olumlu sosyal davranışlara daha sık rastlandığı belirtilmektedir. Dayanıklılıkla ilgili yakın zamanlı çalışmalarda olumlu akran ilişkilerinin koruyucu bir etmen olduğu belirtilmektedir (Kumru ve diğ., 2004).

138 ailenin boylamsal olarak incelendiği bir çalışmada, aileye bağlılığın az olduğu ergenlerde benlik saygısı ve sosyal beceri puanlarının düşüklüğü dikkat çekmektedir. Ancak bu negatif ilişki karşılıklı ve nitelikli arkadaşlık (akranların birbirini desteklediği ve yakınlık içeren arkadaşlıklar) yaşayan ergenler için anlamlı değildir (Gauze ve diğ., 1996). Benzer şekilde, çocuk istismarı ve düşük benlik saygısı arasındaki bağlantının ilişkisinin, karşılıklı iyi arkadaşlığa sahip olanlarda anlamsız olduğu belirtilmektedir (Bolger ve diğ., 1998).

Birbirinden bağımsız iki grupta cezalandırıcı bir aile ortamında yaşamanın, az arkadaşa sahip olan veya hiç arkadaşı olmayan çocuklarda kurban statüsünde bulunmayla ilişkili olduğu ancak bu bağıntının geniş bir arkadaş çevresi olan çocuklar için geçerli olmadığı belirtilmektedir (Schwartz ve diğ., 2000). Olumsuz ebeveynliğin saldırganlık gibi dışsallaştırılmış sorun davranışlarıyla ilişkili olacağını ama yüksek nitelikteki arkadaşlıklara sahip olan ergenlerde bu ilişkinin anlamlı olmayacağı savunulmuştur (Lansford ve diğ., 2003).

Ergenlerin hem ebeveyn hem de akran bağlanmalarının, öz saygı ve yaşam doyumuyla ilişkili olduğu belirtilmektedir (Armsden ve Greenberg, 1987). Benzer şekilde, ebeveyn bağlanmasının sosyal yeterlik aracılığıyla iyi olmanın önemli bir yordayıcısı olduğu vurgulanmaktadır (Rice ve diğ.,1997). Farklı ilişkilerde güvenli bağlanmanın iyi olma düzeyini yordadığını ve güvenli bağlanmanın ruh sağlığı ile olumlu ilişki gösterdiği belirtilmektedir (La Guardia ve diğ., 2000; Murdock ve Love, 2004). Ebeveynlerine güvenli bağlanan ergenlerin daha yüksek düzeyde benlik saygısı, yaşam doyumu, okul başarısı ve daha az psikolojik gerilime sahip olduğu belirtilmiştir (Armsden ve Greenberg, 1987; Blain ve diğ., 1993, Bradford ve Lyddon, 1993; Lapsley ve diğ., 1990).

Akranlarla güvenli bağlanma olumlu ergen gelişimini etkilemektedir. Araştırmalar akranlarla olan güçlü ilişkilerin benlik değerinin, bakış açısı kazanma becerisinin ve olumlu sosyal davranışların artmasıyla (Azmitia ve Perlmutter, 1989; Eisenberg ve Fabes, 1998), diğer taraftan duygusal-davranışsal sorunların azalmasıyla ilişkili olduğunu belirtmektedirler (Diekstra ve Garreski, 1996; Coie ve Dodge, 1998).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde; araştırmanın modeli, veri toplama işlemi, araştırmada kullanılan ölçme araçları (Kişisel Bilgi Formu, Şiddet Eğilimi Ölçeği, Ebeveyn Kabul Red Ölçeği, Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri) ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmanın evreni 2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılı'nda öğrenim gören İstanbul ili Kâğıthane ve Şişli ilçelerindeki devlet okullarında lise öğrencileridir. 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı'nda okullarında Disiplin Kurulundan şiddet (fiziksel ve sözel) gerekçesiyle ceza almış 43 öğrenci ve hiç ceza almamış olanlardan seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilen 102 öğrenci olmak üzere toplamda 145 gönüllü öğrenci bu çalışmanın örneklem grubunu oluşturmaktadır.

Araştırma nicel desenler içerisinde yer alan (sınıflandırılmış) deneysel bir çalışmadır.

3.2. Veri Toplama İşlemi

Seçilen okullarda anket uygulayabilmek için Etik Kurulu (Ek-1) onayı ile İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü (Ek-2) ve İstanbul Valilik onayı (Ek-3) dışında okul yönetimlerinden de izin alınmıştır. Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu, Veli İzin Formu, Kişisel Bilgi Formu, Şiddet Eğilim Ölçeği, Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (Anne ve Baba Formu) ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri bir kitapçık haline getirilerek çoğaltılmıştır. Ebeveyn Kabul Red Ölçeğinin kullanılabilmesi için Prof. Dr. Ronald P. Rohner'dan gerekli izin lisansı alınmıştır (Ek-4).

Uygulama aşamasında Veli İzin Formu öğrencilere bir hafta önce dağıtılmış diğer veri toplama araçları uygulanırken geri toplanmıştır. Ölçek uygulamaları araştırmacı ve okul rehber öğretmenleriyle beraber bir ders saati süresince gerçekleştirilmiştir.

Söz konusu veri toplama araçları 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılı Güz Yarıyılında uygulanmıştır.

Ölçekler uygulanırken araştırmanın amacı ve önemi anlatılarak bunun bir test ya da sınav olmadığı, soruların doğru ya da yanlış olarak değerlendirilmeyeceği ve kimliklerinin gizli tutulacağı özellikle vurgulanmıştır. Öğrencilerden anket formlarının ilk sayfasındaki genel uyarıları ve ölçeklerde yer alan yönergeleri dikkate almaları istenmiştir. Ölçeklerin doğru bilgilerle ve sağlıklı bir şekilde doldurulmasının çalışma amacını doğru sonuca ulaştıracağı anlatılmıştır. Ayrıca daha sağlıklı bilgilere ulaşılabilmesi için formlarda herhangi bir kişisel bilginin yer almadığı uyarısında bulunulmuştur. Verilerin çözümlenebilmesi için ölçekleri değerlendirme ve ham verileri tablolaştırma işlemi yapılırken ölçeklerde soru işaretlemelerinde eksiği olan ya da bir soruya birden fazla işaretleme yapan öğrencilerin ölçekleri değerlendirme dışı tutulmuştur. Toplanan veriler analiz çalışması için kullanılacak olan SPSS (Statistical Package for Social Sciences) programına yüklenmiştir. Örneklem grubunun hepsinin cevapları arasında, aynılık ilkesine bağlı kalınmıştır.

3.3. Araştırmada Kullanılan Ölçme Araçları

Araştırmada veri toplamak amacıyla, çalışmanın amaçlarına uygun bulunan 3 ölçek kullanılmıştır. Araştırmada örneklem grubunun sosyo-demografik özelliklerini tespit edebilmek için Kişisel Bilgi Formu (Ek-5), şiddet eğilim düzeyi hakkında veri toplamak için "Şiddet Eğilim Ölçeği" (Ek-6), ebeveyn kabul ve reddinin çocuklar tarafından algılanma biçimi için "Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (Çocuk ve Ergenler İçin Anne Ve Baba Formları)" (Ek-7, Ek-8), romantik ilişkilerde bağlanma düzeyi için "Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri-1" (Ek-9) kullanılmıştır. Ayrıca örneklem grubu için "Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu" (Ek-10) ve veliler için "Veli İzin Formu" (Ek-11) da kullanılan diğer araçlardandır.

3.3.1. Kişisel bilgi formu

Araştırmada örneklem grubuna ait demografik özellikleri içeren araştırmacı ve tez danışmanı tarafından hazırlanan 26 maddelik bir form uygulanmıştır. Formda bulunan sorular örneklemin demografik özelliklerinin tespiti ile onların kendileri ve anne babalarına yönelik düşünceleri, şiddete olan eğilimleri ve yakın ilişkileriyle

ilgili bazı değerlendirmelerini araştıran maddelerden oluşmaktadır. Ayrıca formda, öğrencilerin şiddet olaylarına en çok nerelerde karşılaştığı, ailelerinden şiddet görüp görmediği gibi itemlerin yanı sıra şiddet davranışlarını değerlendirebilmek için çeşitli sorularada yer verilmiştir. Formda isim ya da kişinin kimliğini açığa çıkaracak bilgiler istenmemiştir.

3.3.2. Şiddet eğilimi ölçeği (ŞEÖ)

Şiddet Eğilimi Ölçeğinin (ŞEÖ), geliştirilmesi amacıyla, öncelikle literatür incelenmiş, özellikle ortaöğretim öğrencileri için şiddet kavramına ilişkin duygu, düşünce ve davranışlar belirlenerek madde havuzu oluşturulmuştur. Madde havuzundan uygun olduğu düşünülen 44 madde için Hacettepe Üniversitesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Ana Bilim Dalı'ndan 3 uzmanın görüşü alınmıştır. Uzmanların önerileri doğrultusunda maddeler düzeltilmiş ve ilk deneme formu Ankara'da bir ortaöğretim kurumunda uygulanmıştır. Deneme uygulamasından sonra düzeltmeler yapılarak ölçeğin uygulama formu hazır hale getirilmiştir. Deneme uygulaması sonucunda 44 maddelik ölçek, Adana'da farklı sosyo-ekonomik düzeylerdeki üç ortaöğretim okulunda, 218 ortaöğretim öğrencisine uygulanmıştır. Faktör analizi sonucunda 20 maddelik ölçek formu hazırlanmıştır. Kalan maddelerin fiziksel şiddet nitelikli olduğu saptanmıştır.

ŞEÖ, 1 tanesi tersine çevrilmiş (reverse); 19 düz (normal) olmak üzere toplam 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçek üçlü derecelendirme (3=her zaman, 2= bazen, 1=hiçbir zaman) esasına dayalı Likert Tipi bir ölçektir. Düz maddeler, normal puanlamaya sahip iken; tersine çevrilmiş maddeyse tersten puanlamaya tabi tutulmaktadır. ŞEÖ'den alınabilecek toplam puan 20 ile 60 arasındadır. Yüksek puan bireyin şiddet eğiliminin yüksek olduğunu göstermektedir. Hem bireysel hem grup çalışmalarında kullanılabilecek ölçeğin cevaplandırılma süresi ise 15 dakikadır.

Şiddet Eğilimi Ölçeği'nin geçerlik çalışmaları için yapı geçerliği ve benzer ölçekler geçerliği incelenmiştir. Yapılan faktör analizi sonucunda ŞEÖ'de öz değeri 1'den büyük olan 4 faktör bulunmakta ve bu toplam varyansın % 55.45'ini açıklamaktadır. ŞEÖ'nün benzer ölçekler geçerliğini incelemek için yapılan çalışmada, Tuzgöl'un (1998) geliştirdiği Saldırganlık Ölçeği (SÖ) ile ŞEÖ arasında pozitif yönde ve manidar düzeyde .64'lük bir korelasyon tespit edilmiştir (Haskan ve Yıldırım, 2012). ŞEÖ'nin güvenirliğine ilişkin bulgular şu şekildedir: ŞEÖ'nün Cronbach alfa

güvenirlik katsayısı .87 ve test-tekrar test güvenirlik katsayısı .83 olarak hesaplanmıştır (Haskan ve Yıldırım, 2012). İlgili ölçeğin soru örneklerine ekler bölümünde yer verilmiştir.

3.3.3. Ebeveyn kabul-red ölçeği (Çocuk/Ergen formu)

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeğinin (EKRÖ) orjinal formu (Parental Acceptance Rejection Quastionnaire, PARQ), Rohner ve diğerleri tarafından 1978 yılında geliştirilmiştir. EKRÖ'nün Çocuk EKRÖ ve Yetişkin EKRÖ olmak üzere iki farklı formu vardır. Yetişkin EKRÖ 17 yaş üstündeki bireylerin çocukluklarında algılamış oldukları ebeveyn kabul-reddini değerlendirmektedir. Çocuk EKRÖ ise, 9-17 yaşlar arasındaki çocukların ebeveynleriyle (genellikle anne-babalarıyla) ilişkilerinde algıladıkları kabul-reddi ölçmektedir.

EKRÖ, anne ve baba için ayrı doldurulmaktadır. Baba ile ilişkide algılanmış olan kabul-reddin değerlendirildiği EKRÖ, "EKRÖ: Baba", anne ile ilişkide algılanmış olan kabul-reddin değerlendirildiği EKRÖ ise, "EKRÖ: Anne" olarak adlandırılmaktadır. EKRÖ'nün Yetişkin ve Çocuk Formlarının geliştirilmesinde alt ölçeklerdeki maddelerin evrensel olarak uyarlanabilirliğine ve maddelerde kullanılan dilin anlaşılırlığına dikkat edilmiştir. EKRÖ ölçeği 30'dan fazla dile çevrilmiş ve yaklaşık 60 ülkede 400'den fazla çalışmada kullanılmıştır. 101 toplumu içeren kültürler arası bir çalışmada sıcaklık/sevgi, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal ve ayrışmamış reddin sözel ve fiziksel ifadelerinin tüm dünyada ebeveyn kabul ve reddinin temel göstergeleri olduğu gösterilmiştir.

Khaleque ve Rohner (2002) tarafından yapılan meta-analiz çalışmasında EKRÖ'nün çocuk formunda ebeveyn reddine ait iç tutarlık .89'dur. Rohner ve Khaleque (2003) tarafından yapılan çalışma ile de Kontrol Ölçeğine ait iç tutarlık ise .71 olarak bulunmuştur.

Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği (EKRÖ) Türkçe'ye ilk olarak Erdem (1990) tarafından uyarlanmıştır. Bu çalışmada alt ölçeklere ait iç tutarlık değerleri .78 ile .90 arasında değişirken ölçeğin tamamına ait iç tutarlık .95 olarak bulunmuştur.

Çocuk/Ergen EKRÖ/K'nin Türkiye'deki güvenirlik ve geçerlik çalışması Varan (2003) tarafından gerçekleştirilmiştir. Yaşları 9-18 arasında değişen 1657 denekle yapılan çalışmada Çocuk/Ergen EKRÖ'nün hem anne hem de baba formlarına ait alt ölçeklerin Cronbach Alpha iç tutarlık katsayıları .82 ile .96 arasında değişmiştir. Her

iki form içinde toplam iç tutarlık katsayısı .96 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin yapı geçerliğini irdeleyen faktör analizi sonuçları da, Çocuk/Ergen EKRÖ'nün Anne ve Baba formlarının Türkiye'deki geçerliğini desteklemiştir. İlgili ölçeğin soru örneklerine ekler bölümünde yer verilmiştir.

3.3.4. Yakın ilişkilerde yaşantılar envanteri-1 (YİYE-1)

Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri (YİYE)'ni Brennan ve diğ. (1998) geliştirmiştir. Ölçek, yetişkin romantik ilişkilerindeki bağlanmayı ölçmek de kullanılan 60 alt ölçeğin faktör analizine tabi tutulması sonucunda elde edilmiştir. Analiz sonucunda her ne kadar bir ölçüde birbiriyle korelatif olsa da (sadece .12), bağlanma stillerini belirleyen ve temelde birbirinden bağımsız (orthogonal) kabul edilebilecek iki boyut ortaya çıkmıştır. Bu iki faktör Brennan ve diğ. (1998) tarafından "kaçınma" ve "kaygı" faktörleri olarak adlandırılmıştır. Bu iki faktörle en yüksek korelasyona sahip 36 madde seçilerek, her bir faktörde en yüksek faktör yükü taşıyan 18 maddelik iki ölçek oluşturulmuştur. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterinin Türkçe uyarlaması ile geçerlik ve güvenirlik sınaması Sümer ve Güngör (2000) tarafından yapılmıştır. Türk üniversite öğrencileriyle yapılan bir çalışmada, kaçınma ile kaygı boyutlarının .30 ve üzerinde faktör yüküne sahip maddelerden oluşan iki güçlü faktörle temsil edildiği saptanmıştır. Bu boyutların yüksek düzeyde iç tutarlılığa (kaçınma için .81; kaygı için .84) sahip olduğu bulunmuştur (Güngör, 2000).

Brennan ve diğ. (1998), Bartholomew'un güvenli, korkulu, kayıtsız ve saplantılı kategorilerine denk gelen dört farklı grup elde etmişlerdir. "Güvenli" kümesinde yer alan denekler hem kaygı hem de kaçınma boyutlarında düşük puan alırken, "korkulu" kümesinde yer alan denekler hem kaygı hem de kaçınma boyutlarında yüksek puan almışlardır. "Saplantılı" kümesinde toplanan denekler kaçınma boyutunda düşük, kaygı boyutunda yüksek puan almışlardır. Buna karşılık kayıtsız kümesine yerleşen denekler kaçınma boyutunda yüksek, kaygı boyutunda düşük puan almışlardır.

Ayrıca üç küme oluşturmak üzere analiz tekrarlandığında iki kaçınmacı kümesi bir küme içine toplanmış ve bu da Hazan ve Shaver'ın (1987) romantik bağlanmayı ölçme yöntemleriyle tutarlı bulunmuştur. Brennan ve diğ. (1998), 18-maddelik iki ölçek olarak tasarladıkları YİYE'nin, hem yüksek iç tutarlılığa sahip olması hem de

geniş ve kapsamlı bir madde havuzunda geliştirilmesi nedeniyle önceki kendini değerlendirmeye dayalı ölçeklere göre üstünlük taşıdığını iddia etmişlerdir ancak geliştirdikleri ölçeğin özgün olma iddiası taşımadığını, önceki araştırmacıların kullanmış oldukları maddelere dayandığını kabul etmişlerdir. Buna karşılık, YİYE'nin daha önce kullanılan bütün ölçeklerdeki boyutları kapsamasının yanı sıra, yetişkin romantik bağlanmasındaki önemli bireysel farklılıkları ortaya çıkarmada kritik bir rol oynayacağının da altını çizmişlerdir. Ayrıca 18 maddelik iki ölçekten oluşan YİYE, bireyleri dört yetişkin romantik bağlanma kategorisinden biri içinde sınıflandırabildiği için, Bartholomew'un Kendini Sınıflama Ölçeği'ne nazaran, en azından bağlanmayla ilişkili duygu, düşünce, dokunma ve cinsellikle ilgili davranış ölçümleri açısından, daha güçlü sonuçlar yaratacak bir süreci temsil etmektedir. İlgili ölçeğin soru örneklerine ekler bölümünde yer verilmiştir.

3.4. Verilerin Analizi

Veri toplama ölçekleri aracılığıyla elde edilen veriler bilgisayar ortamına sayısal ifade olarak girilmiştir. Bu veriler sosyal bilimler için istatistik paket programı (SPSS 18) yardımıyla analiz edilmiştir. Ulaşılan sonuçlar bulgular bölümünde sunulmuştur.

Analizlerden önce veriler normal dağılım açısından incelenmiştir. Araştırmaya katılan kişilerin bağımlı değişken Şiddet Eğilim Ölçeği düzeyleri Shapiro-Wilk testinin de (S-W= .988, df= 148, p=.020) normal dağılım göstermediği görülmüştür. Bağımlı değişkenlerden Anne Kabul-Red düzeyleri Shapiro-Wilk testinin de (S-W= .873, df= 148, p=.000) normal dağılım göstermediği görülmüştür. Bağımlı değişkenlerden Baba Kabul Red düzeyleri ölçeği Shapiro-Wilk testinin de (S-W= .944, df= 145, p=.000) normal dağılım göstermediği görülmüştür. Bağımlı değişkenlerden Yakın İlişki Yaşantılar düzeyleri ölçeği Shapiro-Wilk testinin de (S-W= .990, df= 145, p=.039) normal dağılım göstermediği görülmüştür.

Analiz sonuçlarında, anlamlılık düzeyleri en az $p<0.05$ şeklinde kabul edilmiştir. Sonuçlar, SPSS programının hesapladığı değer 0.05'den küçük ise anlamlıdır, 0.05'den büyük ise anlamsızdır ilkesine göre değerlendirilmeye tabi tutulmuştur. İkiden fazla bağımsız değişkenler arasındaki farkın anlamlılığı için Kruskal-Wallis analizi, iki değişkenin ortalamaları arasındaki farkın manidarlığı için de Mann Whitney-U Testi kullanılmıştır. Araştırmanın bağımlı ve bağımsız değişkenleri arasındaki ilişki Spearman korelasyon katsayısı ile test edilmiştir. Bağımlı ve

bağımsız değişkenler arasındaki korelasyon ilişkileri aşağıdaki kriterlere göre değerlendirilmiştir (Kalaycı, 2006); R İlişki; 0.00-0.25 Çok Zayıf, 0.26-0.49 Zayıf, 0.50-0.69 Orta, 0.70-0.89 Yüksek, 0.90-1.00 Çok Yüksek şeklinde yorumlanmıştır. Şiddet Eğilimi Ölçeği, Ebeveyn Kabul-Red (Anne/Baba), Yakın İlişkiler Yaşantılar Düzeyini yordamadaki önem sırasını belirlemek için de çoklu aşamalı regresyon analizleri yapılmıştır.

4 BULGULAR

Bu bölümde, verilerin analizi sonucunda ulaşılan bulgulara yer verilmiştir. Çalışmaya gönüllü destek olan öğrencilerin demografik değişkenler açısından dağılımları Çizelge 4.1'de bulunmaktadır.

4.1. Kişisel Bilgi Formundan Edinilen Bulgular

Çizelge 4.1.a: Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=145)

Değişken		N	%
Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Değişkenine Göre	Ceza alan	43	29,7
	Ceza almayan	102	70,3
Cinsiyet	Kız	62	42,8
	Erkek	83	57,2
Yaş	14 yaş	24	16,6
	15 yaş	25	17,2
	16 yaş	44	30,3
	17 yaş	41	28,3
	18 yaş	11	7,6
Kardeş Sayısı	Tek çocuk	9	6,2
	2-3 çocuk	89	61,4
	4-5 çocuk	34	23,4
	6 ve daha fazla	13	9,0
Evde Yaşayan Sayısı	3 kişi	18	12,4
	3-5 kişi	83	57,2
	6-7 kişi	29	20,0
	7 üzeri	15	10,3

Araştırma dâhilinde kişisel bilgi formunu ve anket sorularını yanıtlayan 145 kişinin 43'ü (%29.7) disiplin kurulundan şiddet konusunda ceza almış, 102' si (%70.3) ceza almamış 62'si (%42.8) Kızlardan ve 83'ü (%57.2) Erkeklerden, 24'ü (%16.6) 14yaş,

15’i (%17.2) 15 yaş, 44’ü (%30.3) 16 yaş, 41’i (%28.3) 17 yaş, 11’i (%7.6) 18 yaş, 9’u (%6.2) Tek Çocuk, 89’u (%61.4) 2-3 Çocuk, 34’ü (%23.4) 4-5 Çocuk, 13’ü (%9) 6 ve daha fazla, 18’i (%12.4) 3 kişi yaşadıklarını, 83’ü (%57.2) 3-5 kişi yaşadıklarını, 259’u (%20) 6-7 kişi yaşadıklarını, 15’i (%10.3) 7 ve üzeri kişiyle yaşadıklarını belirtmiştir.

Çizelge 4.1.b: Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=145)

Değişken		**N**	**%**
Gelir	0-1400 TL	33	22,8
	1401-3000 TL	65	44,8
	3001-4500 TL	32	22,1
	4501-6000 TL	9	6,2
	6001 TL ve üzeri	6	4,1
Anne Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil	24	16,6
	Okur-yazar	12	8,3
	İlkokul	45	31,0
	Ortaokul	44	30,3
	Lise	19	13,1
	Lisans ve üzeri	1	,7
Baba Eğitim Düzeyi	Okur-yazar değil	6	4,1
	Okur-yazar	15	10,3
	İlkokul	42	29,0
	Ortaokul	52	35,9
	Lise	23	15,9
	Lisans ve üzeri	7	4,8
Anne Baba Durumu	Birlikte, ikisi de sağ	133	91,7
	Boşanmış	6	4,1
	Anne sağ, baba vefat etti	6	4,1

Aile geliri 33’nün (%22.8) 0-1400 TL, 65’i (%44.8) 1401-3000 TL, 32’si (%22.1) 3001-4500 TL, 9’u (%6.2) 4501-6000 TL, 6’sı (%4.1) 001 TL ve üzeri, Anne Eğitim Düzeyi 24’ü (%16.6) Okur–yazar değil, 12’si (%8.3) Okur-yazar, 45’i (%31) İlkokul, 44’ü (%30.3) Ortaokul, 19’u (%13.1) Lise, 1’i (%0.7) Lisans ve üzeri, Baba Eğitim Düzeyi 6’sı (%4.1) Okur–yazar değil, 15’i (%10.3) Okur-yazar, 42’si (%29) İlkokul, 52’si (%35.9) Ortaokul, 23’ü (%15.9) Lise, 7’si (%4.8) Lisans ve üzeri, Anne Baba

durumu 133'ü (%91.7) Birlikte ikisi de sağ, 6'sı (%4.1) Boşanmış, 6'sı (%4.1) Anne sağ, Baba vefat etti şeklinde belirtmişlerdir.

Çizelge 4.1.c: Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=145)

Değişken		N	%
Karşı Cinsten Yakın Arkadaş	Hayır	104	71,7
	Evet	41	28,3
Spor	Hiçbir zaman	15	10,3
	Bazen	88	60,7
	Sık sık	17	11,7
	Her zaman	25	17,2
Mutlu	Hayır	9	6,2
	Bazen	56	38,6
	Sık sık	10	6,9
	Her zaman	70	48,3
Yalnız	Hiçbir zaman	37	25,5
	Bazen	87	60,0
	Sık sık	8	5,5
	Evet	13	9,0
İnsanlara Güven	Hiç güvenmem	29	20,0
	Biraz güvenirim	64	44,1
	Genellikle güvenirim	46	31,7
	Çok güvenirim	6	4,1

Karşı cinsten yakın arkadaş 104'ü (%71.7) hayır, 41'i (%28.3) evet, Spor yapma durumuna göre 15'i (%10.3) hiçbir zaman, 88'i (%60.7) bazen, 17'si (%11.7) sık sık, 25'i (%17.2) her zaman, Mutlu biri misiniz sorusuna 9'u (%6.2) hayır, 56'sı (%38.6) bazen, 10'u (%6.9) sık sık, 70'i (%48.3) her zaman, Yalnız hissetmeye 37'si (%25.5) hayır, 87'si (%60) bazen, 8'i (%5.5) sık sık, 13'ü (%9) evet, İnsanlara güvenme sorusuna 29'u (%20) hiç güvenmem, 64'ü (%44.1) biraz güvenirim, 46'sı (%31.7) genellikle güvenirim, 6'sı (%4.1) çok güvenirim olarak belirtmişlerdir.

Çizelge 4.1.d: Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=145)

Değişken		N	%
Hayattan Memnun Olma	Hiç memnun değilim	9	6,2
	Biraz memnunum	42	29,0
	Genellikle memnunum	69	47,6
	Çok memnunum	25	17,2
Gelecekten Umut	Hiç umutlu değilim	9	6,2
	Biraz umutluyum	30	20,7
	Genellikle umutluyum	62	42,8
	Çok umutluyum	44	30,3
Sigara Kullanma	Hayır	99	68,3
	Evet	46	31,7
Sigara Kullananların Sıklığı	Düzensiz	18	12,4
	Düzenli	28	19,3
Sorumluluk	Hayır	121	83,4
	Evet	24	16,6
Yakın	Anne	40	27,6
	Baba	10	6,9
	Anne ve baba	63	43,4
	Kardeş	10	6,9
	Arkadaş	16	11,0
	Akraba	3	2,1
	Diğer	3	2,1

Hayattan memnun olma 9'u (%6.2) hiç memnun değilim, 42'si (%29) biraz memnunum, 69'u (%47.6) genellikle memnunum, 25'i (%17.2) çok memnunum, 9'u (%6.2) hiç umutlu değilim, 30'u (%20.7) biraz umutluyum, 62'si (%42.8) genellikle umutluyum, 44'ü (%30.3) çok umutluyum, 99'u (%68.3) sigara kullanmadığını, 46'sı (%31.7) sigara kullandığını, Sigara kullananların 18'i (%12.4) düzensiz kullandığını, 28'i (%19.3) düzenli kullandığını, 121'i (%83.4) aile ilgili sorumluluk almadığını, 24'i (%16.6) aile ilgili sorumluluk aldığını, yakın hissettiği kişi 40'ı (%27.6) anne, 10'u (%6.9) baba, 63'ü (%43.4) anne ve baba, 10'u (%6.9) kardeş, 16'sı (%11) arkadaş, 3'ü (%2.1) akraba, 3'ü (%2.1) diğer olarak belirtmişlerdir.

Çizelge 4.1.e: Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=145)

Değişken		N	%
Anne İlişki	Hiç iyi değil	2	1,4
	İyi değil	6	4,1
	İyi	40	27,6
	Çok iyi	97	66,9
Baba İlişki	Hiç iyi değil	10	6,9
	İyi değil	2	1,4
	İyi	54	37,2
	Çok iyi	79	54,5
Şiddetle Karşılaşma	Hayır	91	62,8
	Evet	54	37,2
Şiddet Karşılaşanların Yoğunluğu	Düşük	7	4,8
	Orta	12	8,3
	Yoğun	35	24,1
Şiddetle En Çok Karşılaştığınız Yer	Evde	17	11,7
	Okulda	34	23,4
	Mahallede	51	35,2
	Diğer	5	3,4
	Karşılaşmıyorum	38	26,2

Anne İlişkisi 2'si (%1.4) hiç iyi değil, 6'sı (%4.1) iyi değil, 40'ı (%27.6) iyi, 97'si (%66.9) çok iyi, baba ilişkisi 10'ui (%6.9) hiç iyi değil, 2'si (%1.4) iyi değil, 54'ü (%37.2) iyi, 79'u (%54.5) çok iyi, şiddetle karşılaşma 91'i (%62.8) hayır, 54'ü (%37.2) evet, şiddetle karşılaşanların yoğunluğu 7'si (%4.8) düşük, 12'si (%8.3) orta, 35'i (%24.1) yoğun, Şiddetle karşılaşılan ortam 17'si (%11.7) evde, 34'ü (%2.4) okulda, 51'i (%35.2) mahallede, 5'i (%3.4) diğer, 38'i (%26.2) karşılaşmıyorum olarak belirtmişlerdir.

Çizelge 4.1.f: Araştırmaya Katılan Kişilerin Çeşitli Değişkenlere İlişkin Dağılımı (n=145)

Değişken		N	%
Mahallede Şiddet	Hayır	43	29,7
	Evet	102	70,3
Mahallede evet ise	Bazen	64	44,1
	Sık sık	19	13,1
	Çok sık	19	13,1
Ailede Fiziksel Şiddet	Hayır	130	89,7
	Evet	15	10,3
Ailede Fiziksel Şiddet Yaşananların Yoğunluğu	Düşük	4	2,8
	Orta	3	2,1
	Yoğun	8	5,5
Ailede Sözel Şiddet	Hayır	94	64,8
	Evet	51	35,2
Ailede Sözel Şiddet Yaşananların Yoğunluğu	Düşük	7	4,8
	Orta	14	9,7
	Yoğun	30	20,7
Arkadaş İlişkileri	Yetersiz	4	2,8
	Orta	22	15,2
	İyi	57	39,3
	Çok iyi	62	42,8
Arkadaşlarınızla Etkinlik	Gezme	53	36,6
	Ders çalışmak	3	2,1
	Sohbet etmek	75	51,7
	Kültürel etkinlik	3	2,1
	Diğer	11	7,6

Oturduğunuz mahallede şiddet 43'ü (%29.7) hayır, 102'si (%70.3) evet, oturduğu yerde şiddet olanların sıklığı 64'ü (%44.1) bazen, 19'u (%13.1) sık sık, 19'u (%13.1) çok sık, Ailede fiziksel şiddet 130'u (%89.7) hayır, 15'i (%10.3) evet, Ailede fiziksel şiddet görenlerin, 4'ü (%2.8) düşük, 3'ü (%2.1) orta, 8'i (%5.5) yoğun, Ailede sözel şiddet 94'ü (%64.8) hayır, 51'i (%35.2) evet, Ailede sözel şiddet görenlerin, 7'si (%4.8) düşük, 14'ü (%9.7) orta, 30'u (%20.7) yoğun, Arkadaş ilişkileri 4'ü (%2.8) yetersiz, 22'si (%15.2) orta, 57'si (%39.3) iyi, 62'si (%42.8) çok iyi, arkadaşlarıyla etkinlik 53'ü (%36.6) okulda, 3'ü (%2.1) ders çalışmak, 75'i (%51.7) sohbet etmek, 3'ü (%2.1) kültürel etkinlik, 11'i (%7.6) diğer olarak belirtmişlerdir.

Çizelge 4.2: Şiddet Eğilimi İle İlgili Betimsel İstatistikleri

Ölçekler	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Şiddet Duygusu	145	9,91	2,91	6,00	18,00
Bilişim Teknolojileri Aracılığıyla Şiddet	145	7,14	1,74	4,00	12,00
Başkalarına Zarar Verme	145	8,52	2,40	5,00	15,00
Başkalarına Şiddet Uygulama	145	10,2	2,63	5,00	15,00

Şiddet duygusu alt boyutu elde edilen puanların ortalaması ($\overline{x}$=9.91) maksimum puanı (18), minimum puanı (6), standart sapması (2.91) olarak görülmektedir. Bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet düşüncesi alt boyutu puanların ortalaması ($\overline{x}$=7.14), maksimum puanı (12), minimum puanı (4), standart sapması (1.74) olarak görülmektedir. Başkalarına zarar verme alt boyutu puanların ortalaması ($\overline{x}$=7.14), maksimum puanı (15), minimum puanı (5), standart sapması (2.40) olarak görülmektedir. Başkalarına şiddet uygulama alt boyutu puanların ortalaması ($\overline{x}$=10.2), maksimum puanı (15), minimum puanı (5), standart sapması (2.63) olarak görülmektedir.

Çizelge 4.3: Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Anne Formu Betimsel İstatistikleri

Ölçekler	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Sıcaklık/Şefkat	145	27,18	5,37	9,00	32,00
Düşmanlık/Saldırganlık	145	9,23	3,40	6,00	24,00
İhmal/Kayıtsızlık	145	9,71	3,25	6,00	21,00
Ayrışmamış	145	6,00	2,71	4,00	16,00

Sıcaklık/şefkat alt boyutu elde edilen puanların ortalaması ($\overline{x}$=27.18) maksimum puanı (32), minimum puanı (9), standart sapması (5.37) olarak görülmektedir.

Düşmanlık/saldırganlık alt boyutu puanların ortalaması ($\overline{x}$=9.23), maksimum puanı (24), minimum puanı (6), standart sapması (3.40) olarak görülmektedir. İhmal/kayıtsızlık alt boyutu puanların ortalaması ($\overline{x}$=9.71), maksimum puanı (21), minimum puanı (6), standart sapması (9.71) olarak görülmektedir. Ayrışmamış alt boyutu puanların ortalaması ($\overline{x}$=6.00), maksimum puanı (16), minimum puanı (4), standart sapması (2.71) olarak görülmektedir.

Çizelge 4.4: Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Baba Formu Betimsel İstatistikleri

Ölçekler	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Sıcaklık/Şefkat	145	24,94	6,62	8,00	32,00
Düşmanlık/Saldırganlık	145	9,42	3,86	6,00	22,00
İhmal/Kayıtsızlık	145	10,63	4,37	6,00	24,00
Ayrışmamış	145	6,02	2,95	4,00	16,00

Sıcaklık/şefkat alt boyutu elde edilen puanların ortalaması ($\overline{x}$=24.94) maksimum puanı (32), minimum puanı (8), standart sapması (6.62) olarak görülmektedir. Düşmanlık/saldırganlık alt boyutu puanların ortalaması ($\overline{x}$=9.42), maksimum puanı (22), minimum puanı (6), standart sapması (9.42) olarak görülmektedir. İhmal/kayıtsızlık alt boyutu puanların ortalaması ($\overline{x}$=10.63), maksimum puanı (24), minimum puanı (6), standart sapması (4.37) olarak görülmektedir. Ayrışmamış alt boyutu puanların ortalaması ($\overline{x}$=6.02), maksimum puanı (16), minimum puanı (4), standart sapması (2.95) olarak görülmektedir.

Çizelge 4.5: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri Betimsel İstatistikleri

Ölçekler	N	Ortalama	Standart Sapma	Minimum	Maksimum
Kaçınma	145	65,42	19,07	24,00	118,00
Kaygı	145	71,30	20,10	20,00	122,00

Kaçınma alt boyutu elde edilen puanların ortalaması ($\bar{x}$=65.42) maksimum puanı (118), minimum puanı (24), standart sapması (19.07) olarak görülmektedir. Kaygı alt boyutu puanların ortalaması ($\bar{x}$=71.30), maksimum puanı (122), minimum puanı (20), standart sapması (20.10) olarak görülmektedir. Anketi yanıtlayan kişilerin kaçınma ve kaygı bağlanma biçimleri incelenmiş ve her iki boyuttan da düşük puan aldıkları için (düşük kaygı ve kaçınmaya sahip) güvenli bağlanma görülmüştür.

Çizelge 4.6: Öğrencilerin Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Değişkenine Göre Şiddet Eğilimi Ölçeği "Mann Whitney U" Testi Sonuçları

Ölçek	Disiplin	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Şiddet Duygusu	C.Almış	43	71,69	3082,50	2136,500	-,246	,805
	C.Almamış	102	73,55	7502,50			
Bilişim Teknolojileri Aracılığıyla Şiddet	C.Almış	43	66,13	2843,50	1897,500	-1,298	,194
	C.Almamış	102	75,90	7741,50			
Başkalarına Zarar Verme	C.Almış	43	70,55	3033,50	2087,500	-,461	,645
	C.Almamış	102	74,03	7551,50			
Başkalarına Şiddet Uygulama	C.Almış	43	67,42	2899,00	1953,000	-1,046	,295
	C.Almamış	102	75,35	7686,00			

*p<.05

Öğrencilerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde şiddet duygusu (U=2136.500, p> .05), bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet düşüncesi (U=1897.500, p> .05), başkalarına zarar verme (U=2087.500, p> .05), başkalarına şiddet uygulama (U=1953.000, p> .05) alt boyutlarında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Çizelge 4.7: Öğrencilerin Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Değişkenine Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu "Mann Whitney U" Testi Sonuçları

Ölçek	Disiplin	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Sıcaklık/Şefkat	C.Almış	43	68,52	2946,50	2000,500	-,847	,397
	C.Almamış	102	74,89	7638,50			
Düşmanlık/ Saldırganlık	C.Almış	43	83,01	3569,50	1762,500	-1,884	,060
	C.Almamış	102	68,78	7015,50			
İhmal/ Kayıtsızlık	C.Almış	43	87,17	3748,50	1583,500	-2,659	,008*
	C.Almamış	102	67,02	6836,50			
Ayrışmamış	C.Almış	43	80,49	3461,00	1871,000	-1,454	,146
	C.Almamış	102	69,84	7124,00			

*p<.05

Öğrencilerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde Anne formu sıcaklık/şefkat (U=2000.500, p> .05), düşmanlık/saldırganlık (U=1762.500, p> .05), ayrışmamış (U=1871.000, p> .05) alt boyutlarında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Öğrencilerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde Anne formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur (U=1583.500, p< .05). Öğrencilerden şiddet gerekçeli disiplin cezası almış olanlarda kişilerde ihmal/kayıtsızlık yüksek çıkmıştır.

Çizelge 4.8: Öğrencilerin Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Değişkenine Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu "Mann Whitney U" Testi Sonuçları

Ölçek	Disiplin	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Sıcaklık/Şefkat	C.Almış	43	73,90	3177,50	2154,500	-,167	,867
	C.Almamış	102	72,62	7407,50			
Düşmanlık/ Saldırganlık	C.Almış	43	79,77	3430,00	1902,000	-1,281	,200
	C.Almamış	102	70,15	7155,00			
İhmal/ Kayıtsızlık	C.Almış	43	78,35	3369,00	1963,000	-1,001	,317
	C.Almamış	102	70,75	7216,00			
Ayrışmamış	C.Almış	43	77,92	3350,50	1981,500	-,979	,327
	C.Almamış	102	70,93	7234,50			

*p<.05

Öğrencilerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde Baba formu sıcaklık/şefkat (U=2154.500, p> .05), düşmanlık/saldırganlık (U=1902.000, p> .05), ihmal/kayıtsızlık (U=1963.000, p>.05), ayrışmamış (U=1981.500, p> .05) alt boyutlarında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Çizelge 4.9: Öğrencilerin Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Değişkenine Göre Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri "Mann Whitney U" Testi Sonuçları

Ölçek	Disiplin	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Kaçınma	C.Almış	43	76,35	3283,00	2049,000	-,624	,533
	C.Almamış	102	71,59	7302,00			
Kaygı	C.Almış	43	76,03	3269,50	2062,500	-,565	,572
	C.Almamış	102	71,72	7315,50			

*p<.05

Öğrencilerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde kaçınma (U=2049.000, p> .05), kaygı (U=2062.500, p> .05) alt boyutlarında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Çizelge 4.10: Cinsiyet Durumuna Göre Şiddet Eğilimi Ölçeği "Mann Whitney U" Testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	p
Şiddet Duygusu	Kız	62	59,29	3676,00	1723,000	-3,421	,001*
	Erkek	83	83,24	6909,00			
Bilişim Teknolojileri Aracılığıyla Şiddet	Kız	62	61,89	3837,00	1884,000	-2,795	,005*
	Erkek	83	81,30	6748,00			
Başkalarına Zarar Verme	Kız	62	59,15	3667,50	1714,500	-3,463	,001*
	Erkek	83	83,34	6917,50			
Başkalarına Şiddet Uygulama	Kız	62	47,44	2941,00	988,000	-6,380	,000*
	Erkek	83	92,10	7644,00			

*p<.05

Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde şiddet duygusu alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur (U=1723.00, p<.05). Erkek öğrencilerde şiddet duygusu daha yüksek çıkmıştır.

Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet düşüncesi alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur (U=1884.000, p< .05). Erkek öğrencilerde bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet düşüncesi daha yüksek çıkmıştır.

Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde başkalarına zarar verme alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur (U=1714.500, p< .05). Erkek öğrencilerde başkalarına zarar verme düşüncesi yüksek çıkmıştır.

Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde başkalarına şiddet uygulama alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur (U= 988.000, p> .05). Erkek öğrencilerde başkalarına şiddet uygulama düşüncesi yüksek çıkmıştır.

Çizelge 4.11: Cinsiyet Durumuna Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu "Mann Whitney U" Testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	Z	p
Sıcaklık/Şefkat	Kız	62	75,90	4706,00	2393,000	-,731	,465
	Erkek	83	70,83	5879,00			
Düşmanlık/ Saldırganlık	Kız	62	69,40	4302,50	2349,500	-,903	,366
	Erkek	83	75,69	6282,50			
İhmal/ Kayıtsızlık	Kız	62	69,81	4328,00	2375,000	-,798	,425
	Erkek	83	75,39	6257,00			
Ayrışmamış	Kız	62	66,53	4125,00	2172,000	-1,671	,095
	Erkek	83	77,83	6460,00			

*p<.05

Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde anne formu sıcaklık/şefkat (U=2393.000, p> .05), düşmanlık/saldırganlık (U=2349.500, p> .05), ihmal/kayıtsızlık (U=2375.000, p> .05), ayrışmamış (U=2172.000, p> .05) alt boyutlarında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Çizelge 4.12: Cinsiyet Durumuna Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu "Mann Whitney U" Testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	Sıra Ort	Sıra Toplamı	U	Z	P
Sıcaklık/Şefkat	Kız	62	75,53	4683,00	2416,000	-,630	,529
	Erkek	83	71,11	5902,00			
Düşmanlık/ Saldırganlık	Kız	62	61,52	3814,00	1861,000	-2,893	,004*
	Erkek	83	81,58	6771,00			
İhmal/ Kayıtsızlık	Kız	62	72,77	4512,00	2559,000	-,056	,955
	Erkek	83	73,17	6073,00			
Ayrışmamış	Kız	62	64,18	3979,00	2026,000	-2,339	,019*
	Erkek	83	79,59	6606,00			

*p<.05

Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde baba formu sıcaklık/şefkat (U=2416.000, p> .05), ihmal/kayıtsızlık (U=2559.000, p>.05) alt boyutlarında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde ebeveyn kabul red ölçeği baba formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur (U=1861.000, p< .05). Düşmanlık/saldırganlık düşüncesi erkek öğrencilerde yüksek çıkmıştır.

Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde ebeveyn kabul red ölçeği baba formu ayrışmamış alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur (U=2026.000, p< .05). Ayrışmamış düşüncesi erkek öğrencilerde yüksek çıkmıştır.

Çizelge 4.13: Cinsiyet Durumuna Göre Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri "Mann Whitney U" Testi Sonuçları

Ölçek	Cinsiyet	N	Sıra Ort.	Sıra Toplamı	U	Z	p
Kaçınma	Kız	62	93,42	5792,00	1307,000	-5,061	,000*
	Erkek	83	57,75	4793,00			
Kaygı	Kız	62	74,72	4632,50	2466,500	-,426	,670
	Erkek	83	71,72	5952,50			

*p<.05

Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde kaçınma alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur (U=1307.500, p< .05). Kız öğrencilerde kaçınma bağlanması daha yüksek çıkmıştır.

Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde kaygı alt boyutunda anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur (U=2062.500, p> .05).

Çizelge 4.14: Yaş Durumuna Göre Şiddet Eğilimi Ölçeğinin "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları

Ölçek	Yaş	N	Sıra Ort.	Sd	X²	p
Şiddet Duygusu	14 yaş	24	67,60	4	2,283	,684
	15 yaş	25	65,20			
	16 yaş	44	73,68			
	17 yaş	41	78,10			
	18 yaş	11	80,77			
Bilişim Teknolojileri Aracılığıyla Şiddet	14 yaş	24	60,04	4	6,632	,157
	15 yaş	25	61,76			
	16 yaş	44	79,43			
	17 yaş	41	77,32			
	18 yaş	11	85,00			
Başkalarına Zarar Verme	14 yaş	24	60,58	4	5,275	,260
	15 yaş	25	67,02			
	16 yaş	44	74,31			
	17 yaş	41	83,32			
	18 yaş	11	70,00			
Başkalarına Şiddet Uygulama	14 yaş	24	61,13	4	3,879	,423
	15 yaş	25	66,48			
	16 yaş	44	76,89			
	17 yaş	41	79,23			
	18 yaş	11	74,95			

*p<.05

Yaş durumuna göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış şiddet duygusu ($x^2 = 2.283$, $p>.05$), bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet düşüncesi ($x^2 = 6.632$, $p>.05$), başkalarına zarar verme ($x^2 =5.275$, $p>.05$), başkalarına şiddet uygulama ($x^2 = 3.879$, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Çizelge 4.15: Yaş Durumuna Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları

Ölçek	Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X²	P
Sıcaklık/Şefkat	14 yaş	24	88,88	4	7,255	,123
	15 yaş	25	74,74			
	16 yaş	44	61,91			
	17 yaş	41	76,22			
	18 yaş	11	66,77			
Düşmanlık/ Saldırganlık	14 yaş	24	65,35	4	2,003	,735
	15 yaş	25	71,68			
	16 yaş	44	78,67			
	17 yaş	41	74,09			
	18 yaş	11	65,95			
İhmal/ Kayıtsızlık	14 yaş	24	75,94	4	3,580	,466
	15 yaş	25	70,68			
	16 yaş	44	80,83			
	17 yaş	41	68,07			
	18 yaş	11	58,91			
Ayrışmamış	14 yaş	24	60,08	4	5,097	,278
	15 yaş	25	80,38			
	16 yaş	44	79,83			
	17 yaş	41	68,48			
	18 yaş	11	73,95			

*p<.05

Yaş durumuna göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış anne formu sıcaklık/şefkat (x^2 =7.225, p>.05), düşmanlık/saldırganlık (x^2 2.003, p>.05), ihmal/kayıtsızlık (x^2 =3.580, p>.05), ayrışmamış (x^2 =5.097, p>.05) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Çizelge 4.16: Yaş Durumuna Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları

Ölçek	Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X²	P
Sıcaklık/Şefkat	14 yaş	24	92,40	4	9,216	,056
	15 yaş	25	80,12			
	16 yaş	44	64,43			
	17 yaş	41	70,40			
	18 yaş	11	58,45			
Düşmanlık/ Saldırganlık	14 yaş	24	58,40	4	4,843	,304
	15 yaş	25	71,66			
	16 yaş	44	80,86			
	17 yaş	41	75,09			
	18 yaş	11	68,68			
İhmal/ Kayıtsızlık	14 yaş	24	62,85	4	6,834	,145
	15 yaş	25	59,78			
	16 yaş	44	83,19			
	17 yaş	41	76,45			
	18 yaş	11	71,55			
Ayrışmamış	14 yaş	24	56,71	4	5,705	,222
	15 yaş	25	74,36			
	16 yaş	44	78,66			
	17 yaş	41	77,04			
	18 yaş	11	67,77			

*p<.05

Yaş durumuna göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış baba formu sıcaklık/şefkat ($x^2 = 9.216$, $p>.05$), düşmanlık/saldırganlık ($x^2=4.843$, $p>.05$), ihmal/kayıtsızlık ($x^2 = 6.834$, $p>.05$), ayrışmamış ($x^2 =5.705$, $p>.05$) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Çizelge 4.17: Yaş Durumuna Göre Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları

Ölçek	Yaş	N	Sıra Ort.	sd	X²	p
Kaçınma	14 yaş	24	72,35	4	1,704	,790
	15 yaş	25	70,08			
	16 yaş	44	71,91			
	17 yaş	41	79,12			
	18 yaş	11	62,59			
Kaygı	14 yaş	24	62,40	4	3,773	,438
	15 yaş	25	67,60			
	16 yaş	44	76,16			
	17 yaş	41	80,67			
	18 yaş	11	67,18			

*p<.05

Yaş durumuna göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış kaçınma (x^2 =1.704, p>.05), kaygı (x^2=3.773, p>.05) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Çizelge 4.18: Kardeş Sayısına Göre Şiddet Eğilimi Ölçeğinin "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları

Ölçek	Kardeş S.	N	Sıra Ort.	sd	X²	P
Şiddet Duygusu	a.Tek çocuk	9	73,50	3	4,955	,175
	b.2-3 çocuk	89	70,97			
	c.4-5 çocuk	34	84,60			
	d.6 ve daha fazla	13	56,19			
Bilişim Teknolojileri Aracılığıyla Şiddet	a.Tek çocuk	9	62,78	3	3,818	,282
	b.2-3 çocuk	89	70,32			
	c.4-5 çocuk	34	84,66			
	d.6 ve daha fazla	13	67,92			
Başkalarına Zarar Verme	a.Tek çocuk	9	76,39	3	2,078	,556
	b.2-3 çocuk	89	70,20			
	c.4-5 çocuk	34	81,46			
	d.6 ve daha fazla	13	67,69			
Başkalarına Şiddet Uygulama	a.Tek çocuk	9	74,17	3	3,640	,303
	b.2-3 çocuk	89	74,16			
	c.4-5 çocuk	34	77,51			
	d.6 ve daha fazla	13	52,42			

*p<.05

Kardeş sayısı durumuna göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış şiddet duygusu (x^2= 4.955, p>.05), bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet düşüncesi (x^2 = 3.818, p>.05), başkalarına zarar verme (x^2 =2.078, p>.05), başkalarına şiddet uygulama (x^2 = 3.640, p>.05) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Çizelge 4.19: Kardeş Sayısına Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları

Ölçek	Kardeş S.	N	Sıra Ort.	Sd	X²	P	Fark
Sıcaklık/ Şefkat	a.Tek çocuk	9	51,44	3	8,953	,030*	b-d
	b.2-3 çocuk	89	79,28				
	c.4-5 çocuk	34	71,46				
	d.6 ve daha fazla	13	48,96				
Düşmanlık/ Saldırganlık	a.Tek çocuk	9	103,28	3	7,804	,050*	a-b a-c
	b.2-3 çocuk	89	66,74				
	c.4-5 çocuk	34	78,79				
	d.6 ve daha fazla	13	79,73				
İhmal/ Kayıtsızlık	a.Tek çocuk	9	86,56	3	10,352	.016*	a-c b-c b-d
	b.2-3 çocuk	89	64,40				
	c.4-5 çocuk	34	83,90				
	d.6 ve daha fazla	13	93,96				
Ayrışmamış	a.Tek çocuk	9	96,50	3	7,042	,071	
	b.2-3 çocuk	89	68,02				
	c.4-5 çocuk	34	82,96				
	d.6 ve daha fazla	13	64,81				

*p<.05

Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği anne formu sıcaklık/şefkat alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2 =8.953, p<.05). 2-3 çocuk ve 6 ve daha fazla çocuk grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısı 2-3 çocuk olanlarda diğer kardeş sayısı gruplarına göre sıcaklık/şefkat düşüncesi yüksektir.

Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği ölçeği anne formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2 =7.804, p<.05). Tek çocuk ve 2-3 çocuk, tek çocuk ve 4-5 çocuk grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısı tek çocuk olanlarda 2-3 ve 4-5 çocuk gruplarına göre düşmanlık/saldırganlık düşüncesi yüksektir.

Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği anne formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2 =10.352, p<.05). Tek çocuk ve 2-3 çocuk, 2-3 çocuk ve 4-5 çocuk, 2-3 çocuk ve 6 ve daha fazla grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısı 6 ve daha fazla olanlarda anneye karşı ihmal/kayıtsızlık düşüncesi diğer kardeş sayılarına göre daha yüksektir.

Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan anne formu ayrışmamış alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (x^2 =7.042, p>.05).

Çizelge 4.20: Kardeş Sayısına Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları

Ölçek	Kardeş S.	N	Sıra Ort.	sd	X^2	P	Fark
Sıcaklık/ Şefkat	a.Tek çocuk	9	73,44	3	7,688	,053	
	b.2-3 çocuk	89	79,66				
	c.4-5 çocuk	34	56,34				
	d.6 ve daha fazla	13	70,69				
Düşmanlık/ Saldırganlık	a.Tek çocuk	9	74,39	3	7,894	,048*	a-c
	b.2-3 çocuk	89	66,10				b-c
	c.4-5 çocuk	34	89,31				b-d
	d.6 ve daha fazla	13	76,65				
İhmal/Kayıtsızlık	a.Tek çocuk	9	78,89	3	13,739	,003*	a-c
	b.2-3 çocuk	89	63,08				b-c
	c.4-5 çocuk	34	92,12				b-d
	d.6 ve daha fazla	13	86,81				
Ayrışmamış	a.Tek çocuk	9	74,50	3	5,487	,139	
	b.2-3 çocuk	89	67,21				
	c.4-5 çocuk	34	84,60				
	d.6 ve daha fazla	13	81,23				

*p<.05

Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan baba formu sıcaklık/şefkat (x^2 =7.688, p>.05), ayrışmamış (x^2 =5.487, p>.05) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği baba formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2 =7.894, p<.05). Tek çocuk ve 2-3 çocuk, 2-3 çocuk ve 4-5 çocuk, 2-3 çocuk ve 6 ve daha fazla çocuk grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısı 4-5 çocuk olanlarda babaya karşı düşmanlık/saldırganlık düşüncesi diğer kardeş sayılarına göre daha yüksektir.

Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği baba formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2 =13.739, p<.05). Tek çocuk ve 4-5 çocuk, 2-3 çocuk ve 4-5 çocuk, 2-3 çocuk ve 6 ve daha fazla gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısı 4-5 çocuk olanlarda babaya karşı ihmal/kayıtsızlık düşünceleri diğer kardeş sayılarına göre daha yüksektir.

Çizelge 4.21: Kardeş Sayısına Göre Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları

Ölçek	Kardeş S.	N	Sıra Ort.	sd	X^2	P
Kaçınma	a.Tek çocuk	9	78,56	3	3,662	,300
	b.2-3 çocuk	89	68,34			
	c.4-5 çocuk	34	77,35			
	d.6 ve daha fazla	13	89,65			
Kaygı	a.Tek çocuk	9	84,94	3	2,779	,427
	b.2-3 çocuk	89	68,52			
	c.4-5 çocuk	34	78,71			
	d.6 ve daha fazla	13	80,46			

*p<.05

Kardeş Sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan kaçınma (x^2 =3.662,

p>.05) ve kaygı (x^2= 2.779, p>.05) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Çizelge 4.22: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Şiddet Eğilimi Ölçeğinin "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları

Ölçek	E.Yaşayan	N	Sıra Ort.	sd	X^2	P	Fark
Şiddet Duygusu	a.3 kişi	18	78,67	3	12,415	,006*	a-c
	b.3-5 kişi	83	67,91				b-c
	c.6-7 kişi	29	94,22				b-d
	d.7 üzeri	15	53,33				c-d
Bilişim Teknolojileri Aracılığıyla Şiddet	a.3 kişi	18	66,86	3	5,850	,119	
	b.3-5 kişi	83	70,08				
	c.6-7 kişi	29	89,28				
	d.7 üzeri	15	65,03				
Başkalarına Zarar Verme	a.3 kişi	18	77,50	3	5,454	,141	
	b.3-5 kişi	83	68,46				
	c.6-7 kişi	29	87,67				
	d.7 üzeri	15	64,33				
Başkalarına Şiddet Uygulama	a.3 kişi	18	70,86	3	3,234	,357	
	b.3-5 kişi	83	71,88				
	c.6-7 kişi	29	83,69				
	d.7 üzeri	15	61,10				

*p<.05

Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet düşüncesi (x^2 = 5.850, p>.05), başkalarına zarar verme (x^2 =5.454, p>.05), başkalarına şiddet uygulama (x^2 = 3.234, p>.05) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan şiddet eğilimi ölçeği şiddet duygusu alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur (x^2 = 12.415, p<.05). 3 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 7 üzeri, 3 kişi ve 7 üzeri gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Evde yaşayan sayısı 6-7 kişi

olan öğrencilerde, evde yaşayan kişi sayısı 6-7'den az olan öğrencilere göre şiddet duygusu en yüksektir.

Çizelge 4.23: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne Formu "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları

Ölçek	E.Yaşayan	N	Sıra Ort.	Sd	X²	p	Fark
Sıcaklık/ Şefkat	a.3 kişi	18	64,86	3	7,565	,056	
	b.3-5 kişi	83	80,83				
	c.6-7 kişi	29	64,76				
	d.7 üzeri	15	55,37				
Düşmanlık/ Saldırganlık	a.3 kişi	18	83,36	3	8,780	,032*	a-c
	b.3-5 kişi	83	64,22				b-c
	c.6-7 kişi	29	86,64				b-d
	d.7 üzeri	15	82,77				
İhmal/ Kayıtsızlık	a.3 kişi	18	75,11	3	12,185	,007*	a-c
	b.3-5 kişi	83	63,54				b-c
	c.6-7 kişi	29	93,33				b-d
	d.7 üzeri	15	83,53				
Ayrışmamış	a.3 kişi	18	86,86	3	11,407	,010*	a-b
	b.3-5 kişi	83	63,87				a-c
	c.6-7 kişi	29	89,71				b-c
	d.7 üzeri	15	74,57				b-d

*p<.05

Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış anne formu sıcaklık/şefkat alt boyutunda anlamlı bir farklılık olmadığı bulunmuştur (x^2 =7.565, p>.05).

Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği anne formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2=8.780, p<.05). 3 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 7 üzeri grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Evde yaşayan sayısı 6-7 kişi olan öğrencilerde, evde yaşayan kişi sayısı 6-7'den az ya da fazla olan öğrencilere göre anneye karşı düşmanlık/saldırganlık düşünceleri en yüksektir.

Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği anne formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2=12.185, p<.05). 3 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 7 üzeri grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Evde yaşayan sayısı 6-7 kişi olan öğrencilerde, evde yaşayan kişi sayısı 6-7'den az ya da fazla olan öğrencilere göre anneye karşı ihmal/kayıtsızlık düşünceleri en yüksektir.

Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği anne formu ayrışmamış alt boyutlarında anlamlı bir farklılık görülmüştür (x^2=11.407, p<.05). 3 kişi ve 3-5 kişi, 3 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 7 üzeri grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Evde yaşayan sayısı 6-7 kişi olan öğrencilerde, evde yaşayan kişi sayısı 6-7'den az ya da fazla olan öğrencilere göre anneye karşı ayrışmamış düşüncesi en yüksektir.

Çizelge 4.24: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Baba Formu "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları

Ölçek	E.Yaşayan	N	Sıra Ort.	sd	X²	P	Fark
Sıcaklık/ Şefkat	3 kişi	18	65,31	3	4,630	,201	
	3-5 kişi	83	79,39				
	6-7 kişi	29	62,69				
	7 üzeri	15	66,83				
Düşmanlık/ Saldırganlık	3 kişi	18	74,36	3	8,288	,040*	b-c b-d
	3-5 kişi	83	65,13				
	6-7 kişi	29	87,24				
	7 üzeri	15	87,37				
İhmal/ Kayıtsızlık	3 kişi	18	73,64	3	12,621	,006*	a-c b-c b-d
	3-5 kişi	83	63,36				
	6-7 kişi	29	92,22				
	7 üzeri	15	88,43				
Ayrışmamış	3 kişi	18	66,94	3	9,596	,022*	a-c b-c b-d
	3-5 kişi	83	66,38				
	6-7 kişi	29	90,71				
	7 üzeri	15	82,67				

*p<.05

Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış baba formu sıcaklık/şefkat alt boyutunda anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür (x^2 =4.630, p>.05).

Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği baba formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2=8.288, p< .05). 3-5 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 7 üzeri grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Evde yaşayan kişi sayısı 7 üzeri olan öğrencilerde evde yaşayan kişi sayısı 7'den az olan öğrencilere göre babaya karşı düşmanlık/saldırganlık düşüncesi daha yüksektir.

Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği baba formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2=12.261, p<.05). 3 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 7 üzeri grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Evde yaşayan kişi sayısı 7 üzeri olan öğrencilerde evde yaşayan kişi sayısı 7'den az olan öğrencilere göre babaya karşı ihmal/kayıtsızlık düşünceleri daha yüksektir.

Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği baba formu ayrışmamış alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2 =9.596, p<.05). 3 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 7 üzeri grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Evde yaşayan kişi sayısı 7 üzeri olan öğrencilerde evde yaşayan kişi sayısı 7'den az olan öğrencilere göre babaya karşı ayrışmamış düşüncesi daha yüksektir.

Çizelge 4.25: Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Yakın İlişkilerde Yaşantılar "Kruskal Wallis H" Testi Sonuçları

Ölçek	E.Yaşayan	N	Sıra Ort.	sd	X²	P
Kaçınma	3 kişi	18	86,03	3	3,027	,387
	3-5 kişi	83	70,23			
	6-7 kişi	29	68,50			
	7 üzeri	15	81,40			
Kaygı	3 kişi	18	77,61	3	1,774	,621
	3-5 kişi	83	69,40			
	6-7 kişi	29	75,21			
	7 üzeri	15	83,10			

*p<.05

Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış kaçınma (x^2=3.662, p>.05) ve kaygı (x^2= 2.779, p>.05) alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.

Çizelge 4.26: Şiddet Eğilimi, Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri Arasındaki İlişki

			Kaçınma	Kaygı
Şiddet Eğilim Ölçeği	Şiddet Duygusu	r	-,149	,021
		p	,073	,801
	Bilişim Teknolojileri Aracılığıyla Şiddet	r	-,143	,008
		p	,087	,921
	Başkalarına Zarar Verme	r	-,176	,107
		p	,034	,200
	Başkalarına Şiddet Uygulama	r	-,326	-,024
		p	,000	,774
Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (Anne Formu)	Sıcaklık/Şefkat	r	-,147	-,209
		p	,077	,012
	Düşmanlık/Saldırganlık	r	,058	,179
		p	,487	,031
	Kayıtsızlık/İhmal	r	,130	,257
		p	,119	,002
	Ayrışmamış	r	,046	,255
		p	,579	,002

Çizelge 4.26: Şiddet Eğilimi, Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri Arasındaki İlişki (devamı)

Ebeveyn Kabul Red Ölçeği (Baba Formu)	Sıcaklık/Şefkat	r	-,138	-,264
		p	,099	,001
	Düşmanlık/Saldırganlık	r	-,047	,146
		p	,574	,080
	Kayıtsızlık/İhmal	r	,126	,231
		p	,130	,005
	Ayrışmamış	r	,013	,227
		p	,872	,006

Şiddet duygusu ile kaçınma bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda anlamlı ilişki bulunmamıştır (r=-.149, p>.05).

Bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet ile kaçınma bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda anlamlı ilişki bulunmamıştır (r=-.143, p>.05).

Başkalarına zarar verme ile kaçınma bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (r=-.176, p<.05). Başkalarına zarar verme düşüncesi artarken kaçınma bağlanması azalmaktadır. Başkalarına zarar verme düşüncesi ve kaçınma bağlanması arasında çok zayıf ve ters orantılı ilişki vardır.

Başkalarına şiddet uygulama ile kaçınma bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (r=-.326, p<.05). Başkalarına şiddet uygulama düşüncesi artarken kaçınma bağlanması azalmaktadır. Başkalarına şiddet uygulama düşüncesi ve kaçınma bağlanması arasında zayıf ve ters orantılı ilişki vardır.

Sıcaklık/şefkat (anne formu) ile kaçınma bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda anlamlı ilişki bulunmamıştır (r=-.147, p>.05).

Düşmanlık/saldırganlık (anne formu) ile kaçınma bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda anlamlı ilişki bulunmamıştır (r=.058, p>.05).

Kayıtsızlık/ihmal (anne formu) ile kaçınma bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda anlamlı ilişki bulunmamıştır (r=.130, p>.05).

Ayrışmamış (anne formu) ile kaçınma bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda anlamlı ilişki bulunmamıştır (r=.046, p>.05).

Sıcaklık/şefkat (baba formu) ile kaçınma bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda anlamlı ilişki bulunmamıştır (r=-.138, p>.05).

Düşmanlık/saldırganlık (baba formu) ile kaçınma bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda anlamlı ilişki bulunmamıştır (r=-.047, p>.05).

Kayıtsızlık/ihmal (baba formu) ile kaçınma bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda anlamlı ilişki bulunmamıştır (r=.126, p>.05).

Ayrışmamış (baba formu) ile kaçınma bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda anlamlı ilişki bulunmamıştır (r=.013, p>.05).

Şiddet duygusu ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda anlamlı ilişki bulunmamıştır (r=.021, p>.05).

Bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda anlamlı ilişki bulunmamıştır (r= .008, p>.05).

Başkalarına zarar verme ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda anlamlı ilişki bulunmamıştır (r=.107, p>.05).

Başkalarına şiddet uygulama ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda anlamlı ilişki bulunmamıştır (r=-.024, p>.05).

Sıcaklık/şefkat (anne formu) ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (r=-.209, p<.05). Anneye karşı sıcaklık/şefkat düşüncesi artarken kaygı bağlanması azalmaktadır. Anneye karşı sıcaklık/şefkat ile kaygı bağlanması arasında çok zayıf ve ters orantılı ilişki vardır.

Düşmanlık/saldırganlık (anne formu) ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (r=.179, p<.05). Anneye karşı düşmanlık/saldırganlık düşüncesi

artarken kaygı bağlanması artmaktadır. Anneye karşı düşmanlık/saldırganlık düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında çok zayıf ve doğru orantılı ilişki bulunmuştur.

Kayıtsızlık/ihmal (anne formu) ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.257$, $p<.05$). Anneye karşı kayıtsızlık/ihmal düşüncesi artarken kaygı bağlanması artmaktadır. Anneye karşı kayıtsızlık/ihmal düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında zayıf ve doğru orantılı ilişki bulunmuştur.

Ayrışmamış (anne formu) ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.255$, $p<.05$). anneye karşı ayrışmamış düşüncesi artarken kaygılı bağlanması artmaktadır. Anneye karşı ayrışmamış ile kaygı bağlanması arasında zayıf ve doğru orantılı ilişki bulunmuştur.

Sıcaklık/şefkat (baba formu) ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=-.264$, $p<.05$). Babaya karşı sıcaklık/şefkat düşüncesi artarken kaygı bağlanması azalmaktadır. Babaya karşı sıcaklık/şefkat düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında zayıf ve ters orantılı ilişki bulunmuştur.

Düşmanlık/saldırganlık (baba formu) ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r=.146$, $p>.05$).

Kayıtsızlık/ihmal (baba formu) ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.231$, $p<.05$). Babaya karşı kayıtsızlık/ihmal düşüncesi artarken kaygı bağlanması artmaktadır. Babaya karşı kayıtsızlık/ihmal düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında çok zayıf ve doğru orantılı ilişki vardır.

Ayrışmamış (baba formu) ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.227$, $p<.05$). Babaya karşı ayrışmamış düşüncesi arterken kaygı bağlanması artmaktadır. Babaya karşı ayrışmamış düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında çok zayıf ve doğru orantılı ilişki vardır.

Çizelge 4.27: Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri, Şiddet Eğilimi Ölçeği ve Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği Alt Boyutlarının Düzeylerinin İlişkisinin İncelenmesi

Bağımlı Değişken	**Bağımsız Değişken**	**ß**	**T**	**p**	**F**	**Model (p)**	**R^2**
Bağlanma Biçimleri	Sabit		7,453	,000	2,283	,011	,172
	Şiddet Duygusu	-,041	-,287	,775			
	Bilişim Teknolojileri Aracılığıyla Şiddet	-,054	-,385	,701			
	Başkalarına Zarar Verme	,026	,181	,857			
	Başkalarına Şiddet Uygulama	-,215	-2,047	,043			
	Anne Sıcaklık/ Şefkat	-,004	-,029	,977			
	Düşmanlık/ Saldırganlık	,031	,220	,827			
	Kayıtsızlık/ İhmal	,171	1,264	,208			
	Ayrışmamış	,018	,116	,908			
	Baba Sıcaklık/ Şefkat	-,204	-1,564	,120			
	Baba Düşmanlık/ Saldırganlık	-,095	-,611	,542			
	Baba Kayıtsızlık/İhmal	,112	,815	,417			
	Baba Ayrışmamış	-,019	-,124	,901			

Bağlanma biçimleri ile Şiddet Eğilim Ölçeği, Ebeveyn Kabul Red Ölçeği alt boyutlarının düzeylerinin arasında anlamlı ilişkiler göstermektedir (R^2=.172, p<.05). Şiddet duygusu, bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet, başkalarına zarar verme, başkalarına şiddet uygulama, anne formu sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal, ayrışmamış, baba formu sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal, ayrışmamış alt boyutu değişkenleri birlikte bağlanma biçimlerini varyansın sadece %17'sini açıklamaktadır. Bağlanma biçimleri şiddet duygusu, bilişim teknolojilerinin kullanarak şiddet, başkalarına zarar verme, başkalarına şiddet uygulama, anne formu sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal,

ayrışmamış ile baba formu sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal, ayrışmamış alt boyutlarını yordamaktadır.

4.2. Bulgular Özeti

1. Öğrencilerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alma durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde Anne formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur (U=1583.500, p< .05). Öğrencilerden şiddet gerekçeli disiplin cezası almış olanlarda kişilerde ihmal/kayıtsızlık yüksek çıkmıştır.
2. Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde şiddet duygusu alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur (U=1723.00, p<.05). Erkek öğrencilerde şiddet duygusu daha yüksek çıkmıştır.
3. Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet düşüncesi alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur (U=1884.000, p< .05). Erkek öğrencilerde bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet düşüncesi daha yüksek çıkmıştır.
4. Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde başkalarına zarar verme alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur (U=1714.500, p< .05) . Erkek öğrencilerde başkalarına zarar verme düşüncesi yüksek çıkmıştır.
5. Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde başkalarına şiddet uygulama alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur (U= 988.000, p> .05). Erkek öğrencilerde başkalarına şiddet uygulama düşüncesi yüksek çıkmıştır.
6. Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde ebeveyn kabul red ölçeği baba formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur (U=1861.000, p< .05). Düşmanlık/saldırganlık düşüncesi erkek öğrencilerde yüksek çıkmıştır.
7. Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde ebeveyn kabul red

ölçeği baba formu ayrışmamış alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur (U=2026.000, p< .05). Ayrışmamış düşüncesi erkek öğrencilerde yüksek çıkmıştır.

8. Cinsiyet durumuna göre anlamlı bir farklılık bulunup bulunmadığını tespit etmek için yapılan Mann Whitney-U testi neticesinde kaçınma alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur (U=1307.500, p< .05). Kız öğrencilerde kaçınma bağlanması daha yüksek çıkmıştır.

9. Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği anne formu sıcaklık/şefkat alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2 =8.953, p<.05). 2-3 çocuk ve 6 ve daha fazla çocuk grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısı 2-3 çocuk olanlarda diğer kardeş sayısı gruplarına göre sıcaklık/şefkat düşüncesi yüksektir.

10. Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği ölçeği anne formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2 =7.804, p<.05). Tek çocuk ve 2-3 çocuk, tek çocuk ve 4-5 çocuk grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısı tek çocuk olanlarda 2-3 ve 4-5 çocuk gruplarına göre düşmanlık/saldırganlık düşüncesi yüksektir.

11. Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği anne formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2 =10.352, p<.05). Tek çocuk ve 2-3 çocuk, 2-3 çocuk ve 4-5 çocuk, 2-3 çocuk ve 6 ve daha fazla grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısı 6 ve daha fazla olanlarda anneye karşı ihmal/kayıtsızlık düşüncesi diğer kardeş sayılarına göre daha yüksektir.

12. Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği baba formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2 =7.894, p<.05). Tek çocuk ve 2-3 çocuk, 2-3 çocuk ve 4-5 çocuk, 2-3 çocuk ve 6 ve daha fazla çocuk grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısı 4-5 çocuk olanlarda babaya karşı düşmanlık/saldırganlık düşüncesi diğer kardeş sayılarına göre daha yüksektir.

13. Kardeş sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği baba formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2 =13.739, $p<.05$). Tek çocuk ve 4-5 çocuk, 2-3 çocuk ve 4-5 çocuk, 2-3 çocuk ve 6 ve daha fazla gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Kardeş sayısı 4-5 çocuk olanlarda babaya karşı ihmal/kayıtsızlık düşünceleri diğer kardeş sayılarına göre daha yüksektir.

14. Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan şiddet eğilimi ölçeği şiddet duygusu alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur (x^2 = 12.415, $p<.05$). 3 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 7 üzeri, 3 kişi ve 7 üzeri gruplar arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Evde yaşayan sayısı 6-7 kişi olan öğrencilerde, evde yaşayan kişi sayısı 6-7'den az olan öğrencilere göre şiddet duygusu en yüksektir.

15. Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği anne formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2=8.780, $p<.05$). 3 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 7 üzeri grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Evde yaşayan sayısı 6-7 kişi olan öğrencilerde, evde yaşayan kişi sayısı 6-7'den az ya da fazla olan öğrencilere göre anneye karşı düşmanlık/saldırganlık düşünceleri en yüksektir.

16. Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği anne formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2=12.185, $p<.05$). 3 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 7 üzeri grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Evde yaşayan sayısı 6-7 kişi olan öğrencilerde, evde yaşayan kişi sayısı 6-7'den az ya da fazla olan öğrencilere göre anneye karşı ihmal/kayıtsızlık düşünceleri en yüksektir.

17. Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği anne formu ayrışmamış alt boyutlarında anlamlı bir farklılık görülmüştür (x^2=11.407, $p<.05$). 3 kişi ve 3-5 kişi, 3 kişi ve 6-7 kişi,

3-5 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 7 üzeri grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Evde yaşayan sayısı 6-7 kişi olan öğrencilerde, evde yaşayan kişi sayısı 6-7'den az ya da fazla olan öğrencilere göre anneye karşı ayrışmamış düşüncesi en yüksektir.

18. Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği baba formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2=8.288, p< .05). 3-5 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 7 üzeri grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Evde yaşayan kişi sayısı 7 üzeri olan öğrencilerde evde yaşayan kişi sayısı 7'den az olan öğrencilere göre babaya karşı düşmanlık/saldırganlık düşüncesi daha yüksektir.

19. Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği baba formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2=12.261, p<.05). 3 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 7 üzeri grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Evde yaşayan kişi sayısı 7 üzeri olan öğrencilerde evde yaşayan kişi sayısı 7'den az olan öğrencilere göre ibabaya karşı ihmal/kayıtsızlık düşünceleri daha yüksektir.

20. Evde yaşayan kişi sayısına göre puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla Kruskal Wallis H-Testi yapılmış, yapılan ebeveyn kabul red ölçeği baba formu ayrışmamış alt boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmuştur (x^2 =9.596, p<.05). 3 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 6-7 kişi, 3-5 kişi ve 7 üzeri grupları arasında anlamlı farklılık bulunmuştur. Evde yaşayan kişi sayısı 7 üzeri olan öğrencilerde evde yaşayan kişi sayısı 7'den az olan öğrencilere göre babaya karşı ayrışmamış düşüncesi daha yüksektir.

21. Başkalarına zarar verme ile kaçınma bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (r=-.176, p<.05). Başkalarına zarar verme düşüncesi artarken kaçınma bağlanması azalmaktadır. Başkalarına zarar verme düşüncesi ve kaçınma bağlanması arasında çok zayıf ve ters orantılı ilişki vardır.

22. Başkalarına şiddet uygulama ile kaçınma bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda negatif yönde anlamlı ilişki

bulunmuştur (r=-.326, p<.05). Başkalarına şiddet uygulama düşüncesi artarken kaçınma bağlanması azalmaktadır. Başkalarına şiddet uygulama düşüncesi ve kaçınma bağlanması arasında zayıf ve ters orantılı ilişki vardır.

23. Sıcaklık/şefkat (anne formu) ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (r=-.209, p<.05). Anneye karşı sıcaklık/şefkat düşüncesi artarken kaygı bağlanması azalmaktadır. Anneye karşı sıcaklık/şefkat ile kaygı bağlanması arasında çok zayıf ve ters orantılı ilişki vardır.

24. Düşmanlık/saldırganlık (anne formu) ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (r=.179, p<.05). Anneye karşı düşmanlık/saldırganlık düşüncesi artarken kaygı bağlanması artmaktadır. Anneye karşı düşmanlık/saldırganlık düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında çok zayıf ve doğru orantılı ilişki bulunmuştur.

25. Kayıtsızlık/ihmal (anne formu) ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (r=.257, p<.05). Anneye karşı kayıtsızlık/ihmal düşüncesi artarken kaygı bağlanması artmaktadır. Anneye karşı kayıtsızlık/ihmal düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında zayıf ve doğru orantılı ilişki bulunmuştur.

26. Ayrışmamış (anne formu) ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (r=.255, p<.05). anneye karşı ayrışmamış düşüncesi artarken kaygılı bağlanması artmaktadır. Anneye karşı ayrışmamış ile kaygı bağlanması arasında zayıf ve doğru orantılı ilişki bulunmuştur.

27. Sıcaklık/şefkat (baba formu) ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (r=-.264, p<.05). Babaya karşı sıcaklık/şefkat düşüncesi artarken kaygı bağlanması azalmaktadır. Babaya karşı sıcaklık/şefkat düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında zayıf ve ters orantılı ilişki bulunmuştur.

28. Kayıtsızlık/ihmal (baba formu) ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur (r=.231, p<.05). Babaya karşı kayıtsızlık/ihmal düşüncesi artarken kaygı bağlanması artmaktadır. Babaya karşı kayıtsızlık/ihmal

düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında çok zayıf ve doğru orantılı ilişki vardır.

29. Ayrışmamış (baba formu) ile kaygı bağlanması puanı arasındaki ilişkiyi ölçmek amacıyla spearman korelasyon sonucunda pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur ($r=.227$, $p<.05$). Babaya karşı ayrışmamış düşüncesi arterken kaygı bağlanması artmaktadır. Babaya karşı ayrışmamış düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında çok zayıf ve doğru orantılı ilişki vardır.

30. Bağlanma biçimleri ile Şiddet Eğilim Ölçeği, Ebeveyn Kabul Red Ölçeği alt boyutlarının düzeylerinin arasında anlamlı ilişkiler göstermektedir ($R^2=.172$, $p<.05$). Şiddet duygusu, bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet, başkalarına zarar verme, başkalarına şiddet uygulama, anne formu sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal, ayrışmamış, baba formu sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal, ayrışmamış alt boyutu değişkenleri birlikte bağlanma biçimlerini varyansın sadece %17'sini açıklamaktadır. Bağlanma biçimleri şiddet duygusu, bilişim teknolojilerinin kullanarak şiddet, başkalarına zarar verme, başkalarına şiddet uygulama, anne formu sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal, ayrışmamış ile baba formu sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal, ayrışmamış alt boyutlarını yordamaktadır.

5. TARTIŞMA

Bu araştırmadaki temel amaç, lise öğrencilerinin ebeveynleri ya da bakım verenleriyle erken çocukluk dönemi bağlanma ilişkilerinde yüksek red algılama düzeylerinin şiddet eğilimine yönelmelerinde etkisinin olup olmadığının araştırılmasıdır. Ayrıca ergenlerde şiddet eğilimi, bağlanma stilleri ile ebeveyn kabul ve reddi arasındaki ilişkinin araştırılması ve bu değişkenlerin sosyo-demografik özellikler açısından incelenmesidir. Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın temel hedefine ulaşmak üzere yanıtı aranan araştırma sorularına uygun biçimde yapılan analizlerden elde edilen bulgular, ilgili literatür bağlamında tartışılmaktadır.

5.1. Ergenlerin Şiddet Eğilimi İle Bağlanma Stilleri Arasında Anlamlı İlişki Var Mıdır?

Ergenlerin şiddet eğilimi ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiye dair bulgular aşağıda yer almaktadır (Çizelge 4.26).

- Kaçınma bağlanması ile şiddet duygusu ve bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.
- Kaçınma bağlanması ile başkalarına zarar verme alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Başkalarına zarar verme düşüncesi artarken kaçınma bağlanması azalmaktadır. Başkalarına zarar verme düşüncesi ve kaçınma bağlanması arasında çok zayıf ve ters orantılı ilişki vardır.
- Kaçınma bağlanması ile başkalarına şiddet uygulama alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Başkalarına şiddet uygulama düşüncesi artarken kaçınma bağlanması azalmaktadır. Başkalarına şiddet uygulama düşüncesi ve kaçınma arasında zayıf ve ters orantılı ilişki vardır.

- Kaygı bağlanması ile şiddet duygusu, bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet, başkalarına zarar verme ve başkalarına şiddet uygulama alt boyutları arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.

Şiddet eğilimi ölçeği alt boyutlarında kaygılı bağlanma arasında anlamlı ilişki çıkmamasına karşın, kaçınma alt boyutunda ise başkalarına zarar verme ve başkalarına şiddet uygulama alt boyutlarında zayıf ve ters ilişki vardır. Ergen başka bireye zarar verirken ya da şiddet uygularken bu durumdan kaçınma duygularını hissedememekte ve empati kuramamaktadır. Şiddete yönelimde empati zaafiyeti ergenin karşısındakinin duygu ve düşüncelerini içselleştirememesi saldırganlığı ve cezanın düzeyinin ileriki yaşlarda büyümesine sebep olabilecektir.

Ebeveynleri tarafından şiddet eğilimi nedeniyle reddedilen -yalnız bırakılan- çocukların şiddete başvurma eğilimi pekişmektedir. Bu çocuklar kendilerine benzer kişilerle arkadaşlık kurmaya başlamaktadır. Reddedilen çocuklar, ergenlik çağına ulaştıklarında, arkadaş çevreleri ile şiddete eğilimli ve şiddeti sık kullanan bireylere dönüşmektedirler (Değirmencioğlu, 2006).

Ebeveyn bağlanmasının sosyal yeterlik aracılığıyla iyi olmanın önemli bir yordayıcısı olduğu vurgulanmaktadır (Rice ve diğ., 1997). Farklı ilişkilerde güvenli bağlanmanın iyi olma düzeyini yordadığını ve güvenli bağlanmanın ruh sağlığı ile olumlu ilişki gösterdiği belirtilmektedir (La Guardia ve diğ., 2000; Murdock ve Love, 2004).

Kayahan (2002), ebeveyn red algısının ruh sağlığı üzerindeki etkisini araştırmıştır. Seçilen iki gruptan, birinci grubu çocuk ve ergen psikiyatri kliniğine başvuruda bulunan çocuk ve bu çocukların anneleri (deney grubu) oluşturmakta, ikinci grubu ise okullardan seçkisiz seçilen çocuk ve anneler kontrol grubu) oluşturmaktadır. Araştırmanın konusunu annelerin bağlanma stilleri ve çocukların algıladıkları kabul-reddin çocuk ruh sağlığı ile ilişkisi oluşturmaktadır. Bu çalışma neticesinde deney grubunda bulunan çocukların daha fazla anne reddi algıladığı ve psikolojik uyumlarının düşük olduğu, deney grubunda yer alan annelerin kontrol grubu annelerine göre ise, kendi annelerinden daha fazla reddedilme algıladıkları ve özsaygılarının daha düşük olduğu belirtilmektedir.

Bu denence kurulurken şiddete yönelimli ya da şiddet uygulayıcısı olan ergenin bağlanma stilinin belirleyicilerinden biri de şiddete dair toplumsal normların

yetersizliği ve toplumsal empati yoksunluğundan kaynaklandığı düşünülmüştür. Başkalarına zarar verme ve başkalarına şiddet uygulama alt boyutlarında zayıf ve ters ilişki bulguları ise bu durumu desteklemektedir. Ancak bu konuda literatürde az bulguya rastlanılmış olması araştırma bulgularının yapılacak başka çalışmalara yardımcı olacağı düşünülmüş ve araştırma bulguları yeni bulgu olarak değerlendirilmiştir.

5.2. Ergenlerin Ebeveyn Kabul ve Reddi (Anne ve Baba Formu) İle Bağlanma Stilleri Arasında Anlamlı İlişki Var Mıdır?

Ergenlerin ebeveyn kabul reddi (anne ve baba formu) ile bağlanma stilleri arasındaki ilişkiye dair bulgular aşağıda yer almaktadır (Çizelge 4.26).

- Kaçınma bağlanması ile anne formu ebeveyn kabul ve red ölçeğinin sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal ve ayrışmamış alt boyutlarında anlamlı ilişki bulunamamıştır.
- Kaçınma bağlanması ile baba formu ebeveyn kabul ve red ölçeğinin sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, kayıtsızlık/ihmal ve ayrışmamış alt boyutlarında anlamlı ilişki bulunamamıştır.
- Kaygı bağlanması ile anne formu ebeveyn kabul ve red ölçeğinin sıcaklık/şefkat alt boyutunda negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Sıcaklık/şefkat düşüncesi artarken kaygı bağlanması azalmaktadır. Sıcaklık/şefkat düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında çok zayıf ve ters orantılı ilişki vardır.
- Kaygı bağlanması ile anne formu ebeveyn kabul ve red ölçeğinin düşmanlık/saldırganlık alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Düşmanlık/saldırganlık düşüncesi artarken kaygı bağlanması artmaktadır. Düşmanlık/saldırganlık düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında çok zayıf ve doğru orantılı ilişki bulunmuştur.
- Kaygı bağlanması ile anne formu ebeveyn kabul ve red ölçeğinin kayıtsızlık/ihmal alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Kayıtsızlık/ihmal düşüncesi artarken kaygı bağlanması da artmaktadır. Kayıtsızlık/ihmal düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında zayıf ve doğru orantılı ilişki bulunmuştur.

- Kaygı bağlanması ile anne formu ebeveyn kabul ve red ölçeğinin ayrışmamış alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrışmamış düşüncesi artarken kaygı bağlanması da artmaktadır. Ayrışmamış düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında zayıf ve doğru orantılı ilişki bulunmuştur.
- Kaygı bağlanması ile baba formu ebeveyn kabul ve red ölçeğinin sıcaklık/şefkat alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Sıcaklık/şefkat düşüncesi artarken kaygı bağlanması azalmaktadır. Sıcaklık/şefkat düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında zayıf ve ters orantılı ilişki bulunuştur.
- Kaygı bağlanması ile baba formu ebeveyn kabul ve red ölçeğinin düşmanlık/saldırganlık alt boyutu arasında anlamlı ilişki bulunmamıştır.
- Kaygı bağlanması ile baba formu ebeveyn kabul ve red ölçeğinin kayıtsızlık/ihmal alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Kayıtsızlık/ihmal düşüncesi arterken kaygı bağlanması artmaktadır. Kayıtsızlık/ihmal düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında çok zayıf ve doğru orantılı ilişki vardır.
- Kaygı bağlanması ile baba formu ebeveyn kabul ve red ölçeğinin ayrışmamış alt boyutu arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunmuştur. Ayrışmamış düşüncesi arterken kaygı bağlanması artmaktadır. Ayrışmamış düşüncesi ile kaygı bağlanması arasında çok zayıf ve doğru orantılı ilişki vardır.
- Kaçınma bağlanması ile hem anne hem baba formu ebeveyn kabul ve red ölçeğinin alt ölçekleri arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Kaygılı bağlanan ergenin hem annesi hem babası ile kurulan bağlanma ilişki ağında; sıcak ve şefkatli kurulan bağ kaygıyı düşürmekte, kayıtsızlık ve ihmal ilişkisinin azalması kaygılı bağlanmayı azaltmakta, ayrışmamış red hissi kaygıyı artırmaktadır.

Kaygılı bağlanan ergenin babası ile kurulan bağlanma ilişkisinde; kaygı ile düşmanlık ve saldırganlık arasında anlamlı ilişki bulunmamasına karşın, anne ile kurulan bağlanmada düşmanlık ve saldırganlık ilişkisi kaygıyı artırmaktadır.

Ebeveynden sağlanan kabul ve red anne ve babada kaçıngan ve kaygılı alt boyutlarında benzer sonuçlar çıkması dikkat çekicidir. Oysa anne ile kurulan bağın

baba ile olandan daha sevecen, yapıcı ve yumuşak olması beklenirdi. Güvenli ve güvensiz bağlanma başta olmak üzere bağlanma türlerine göre farklı çalışmalarda şiddet ve saldırganlık ile sosyal uyum konusunda yapılmış birçok çalışma olmasına karşın literatürde verilerinde oldukça farklı bulgulara rastlanmıştır.

Aileleri tarafından anlaşılan, ilgi gören, başarıları takdir edilen ve problemlerinin çözümüne yardımcı olunan bireylerin şiddete eğilimlerinin daha düşük olduğu görülmektedir. Buna karşın ailesinden ilgili davranışları göremeyen, maddi ve manevi anlamda yeterli destek alamayan, güven duyulmayan, hataları sertçe eleştirilen, sıkıntıları paylaşılmayan, anlaşılmamışlık duygusu yaşayan bireylerin şiddete eğilimlerinin daha yüksek olduğu ortaya çıkmaktadır (Haskan, 2009).

Wolchik ve diğ. (2000), 8-15 yaş arasındaki çocuklar ve bu çocukların anneleriyle gerçekleştirilen çalışmada, annelerdeki kabul red düzeyi ile onların çocuklarının sosyal iletişim becerileri arasında anlamlı bir ilişkinin olduğunu tespit etmişlerdir. Araştırmada ayrıca, reddedici tutuma sahip annelerin çocuklarının kabul gören annelerin çocuklarına kıyasla özgüvenlerinin daha düşük olduğu, duygularını paylaşma gibi duygusal becerilerde yetersizlik ifadeleri ve iletişim becerilerinin zayıf olduğu tespit edilmiştir.

Ergenlerin ailelerinden ve akran grubundan algıladıkları desteğin yeterliliği şiddet eğilimine yol açabilecek problem davranışların önlenmesi ve yerine istenen ve beklenen davranışların konulabilmesi açısından önemlidir.

5.3. Öğrencilerin Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Durumuna Göre Şiddet Eğilimleri Ebeveyn Kabul ve Red Ölçeğine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Ergenlerin şiddete yönelmelerinde disiplin cezası alma durumu Ebeveyn Kabul ve Red Ölçeğinin alt ölçeklerine göre değerlendirilmesi alt problemlerdendir. Araştırma bulguları (Çizelge 4.7 ve Çizelge 4.8) şu şekildedir:

- Öğrencilerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alma durumuna göre anne formu sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık ve ayrışmamış alt boyutlarında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.
- Öğrencilerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alma durumuna göre anne formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda anlamlı bir fark bulunmuştur.

Öğrencilerden şiddet gerekçeli disiplin cezası olanlarda ihmal/kayıtsızlık düşüncesi yüksek çıkmıştır.

- Öğrencilerin şiddet gerekçeli disiplin cezası alma durumuna göre baba formu sıcaklık/şefkat, düşmanlık/saldırganlık, ihmal/kayıtsızlık ve ayrışmamış alt boyutlarında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Yapılan araştırmalar, şiddet eğilimi nedeniyle reddedilen yalnız bırakılan çocuklarda şiddet kullanma eğiliminin pekiştiğini ve kendilerine benzer kişilerle arkadaşlık kurmaya başladıklarını göstermektedir. Reddedilen çocuklar, ergenlik çağına ulaştıklarında, arkadaş çevreleri ile şiddete eğilimli ve şiddeti sık kullanan bireylere dönüşmektedirler (Değirmencioğlu, 2006). Patterson ve diğ. (1989), arkadaş ilişkileri olması gerekenden az olan ergenlerin şiddete eğilimi olan akranları seçtiklerini açıklamışlardır.

Silver ve diğ. (2000), öfkelerinden dolayı şiddete eğilim göstereceklerini düşünen ergenlerle yürütülen araştırmada, bu şekilde düşünen öfke grubu ile öfkeli olmayan grup karşılaştırılmıştır. Aile desteği açısından bir farklılık tespit edilmiştir. Araştırma neticesinde öfke grubunun ergenlerinin hem ebeveynleriyle hem de kardeşleriyle daha az yakınlık kurdukları ve daha az destek gördükleri saptanmıştır.

Çetin (2005), yaşları 15-20 arasında değişen suçlu ve suça bulaşmamış ergenlerin ebeveynleriyle ilişkilerinde suçlu olmayan ergenlere göre daha yüksek düzeyde ayrışmamış red ve kontrol algıladıkları, daha "bağımsız", duygusal açıdan daha duyarsız oldukları, bu ergenlerin benlik saygılarının daha fazla zedelenmiş olduğu, insanlarla ilişki kurma ve sürdürmede, zorluklarla başa çıkmada daha fazla zorlandıkları ve hayata daha olumsuz baktıkları belirtilmektedir.

Yalçın (2004), araştırması sonucunda aileden algılanan sosyal destek düzeyi düştükçe saldırganlık düzeyinin arttığını bulmuştur. Lopez ve ark. (2006), saldırgan olarak reddedilmiş öğrencilerin, diğer gruba nazaran aileye güven duygularının daha düşük olduğunu, ebeveyn desteğini daha az hissettiklerini, anne-babaları arasında daha yüksek düzeyde saldırganlık yaşandığını ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin daha çok savunmaya dayalı olduğunu ifade etmişlerdir. Larsen ve Dehle (2007), araştırmaları sonucunda ailenin duygusal desteği ile ergenin saldırgan davranışları arasında ters yönde anlamlı bir ilişki olduğunu saptamışlardır.

Araştırmalara bakıldığında, aile desteğinin bireyler üzerinde saldırgan tutum ve davranışların azaltılmasına katkı sağladığı gözlenmektedir. Ebeveyn reddi ile şiddet eğiliminin bir arada değerlendirildiği bir araştırmaya ulaşılamamıştır. Literatürdeki araştırmalar (öfke ve sosyal destek yetersizliği) ile yapılan çalışma bulgularının örneklem grubunun özelliklerine, araştırmaların farklı zamanlarda yapılmasına ve sorulara verilen cevapların içtenliğine bağlı olarak farklılaştığı düşünülmektedir.

Öğrencilerin ailelerinden algıladıkları sosyal desteğin, şiddet eğilimi gibi kişiler arası ilişkilerde problem yaratan davranışların azalmasında etkisinin olduğu düşünülmektedir. Yapılan araştırmanın sonuçlarına bakıldığında ise, ebeveynin ergeni duygusal yönden kayıtsız hissettirmesi ile ebeveynin sıcaklığının, takdir duygusunun, ilgi ve sevgisinin ihmal edilmesi ergenin şiddete yönelmesine etkisi olduğu düşünülmektedir. Şiddet gerekçeli disiplin cezası almasına neden olmaktadır.

5.4. Öğrencilerin Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Durumuna Göre Şiddet Eğilimleri Şiddet Eğilim Ölçeğine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Öğrencilerin şiddete yönelmelerinde disiplin cezası alma durumu Şiddet Eğilimi Ölçeğinin alt ölçeklerine göre değerlendirilmesi alt problemlerdendir. Araştırma bulguları (Çizelge 4.6) şu şekildedir: şiddet duygusu, bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet düşüncesi, başkalarına zarar verme düşüncesi ve başkalarına şiddet uygulama alt boyutları arasında anlamlı bir farkın olmadığı bulunmuştur.

Literatürde şiddet gerekçeli disiplin cezası almış ve hiç ceza almamış lise öğrencilerinin şiddet eğilim düzeylerinin karşılaştırılmasına ilişkin bir çalışmaya rastlanamamıştır. Disiplin cezası alan lise öğrencileri üzerinde yapılan araştırmalar daha çok bu öğrencilerin okula ve aileye uyum problemleri ve potansiyel uyumsuz davranışlarına yoğunlaşmaktadır.

Akse ve diğ. (2004), 13 ve 17 yaş grubundaki ergenlerin sağlanan ebeveyn kabul ve reddi ile depresyon ve saldırganlık düzeyleri arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Araştırmanın neticesinde, algılanan ebeveyn reddi ile depresyon ve saldırganlık arasında pozitif ilişki olduğu saptanmıştır.

Bu denence kurulurken sosyal açıdan dezavantajlı olmak ve düşük benlik saygısı uyumsuz davranışların sebebi olabileceği öngörülmüştür. Bu yüzden şiddet gerekçeli disiplin cezası alan öğrencilerin hiç disiplin ceza almamış öğrencilere göre şiddete

yönelmelerinin daha yüksek olacağı düşünülmüştür. Yapılan karşılaştırma sonucunda da beklenti yönünde denence doğrulanamamıştır. Literatürdeki araştırmalar ve yapılan çalışmanın bulgularının örneklem grubunun özelliklerine ve sorulara verilen cevapların içtenliğine bağlı olarak farklılaştığı düşünülmektedir.

5.5. Öğrencilerin Şiddet Gerekçeli Disiplin Cezası Alma Durumuna Göre Şiddet Eğilimleri Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterine Göre Farklılaşmakta Mıdır?

Ergenlerin şiddete yönelmelerinde disiplin cezası alma durumu Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterinin alt ölçeklerine göre değerlendirilmesi alt problemlerdendir. Araştırma bulguları (Çizelge 4.9) şu şekildedir: kaçınma ve kaygı alt boyutları arasında anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Bağlanma türlerine göre şiddet gerekçeli disiplin cezası alıp almamanın farklılaşması beklenirken yapılan araştırmada öğrencilerde kaçınma ve kaygı alt boyutlarında anlamlı bir fark bulunamamıştır. Literatürde bizzat şiddet konusunda disiplin cezası alan ve almayan öğrenciler ile bağlanma stilleri arasında yapılmış bir araştırmaya rastlanmamıştır.

Sarıtaş (2007), anne kabul red algısı ile ergenlerin psikolojik problemleri (olumsuz duygu hali, kaygı durumları ve öfke) arasındaki ilişkide erken dönem uyumsuz şemaların bu ilişki sürecindeki rolünün incelediği araştırmasını lise 2. sınıf öğrencileri üzerinde gerçekleştirmiştir. Araştırmanın bulgularında ise, ebeveynleri tarafından red algılayan öğrencilerin, ebeveynleri tarafından kabul algılayan öğrencilere göre daha fazla olumsuz duygu hali ve kaygı durumlarını taşıdıkları belirtilmiştir.

Araştırmalar, ergenlerin ebeveynlerini birtakım bağlanma gereksinimleri için kullanmayı sürdürdüklerini ve ebeveyne güvenli bağlananların genç erişkinliğe kadar bireylerin iyi oluş halini yordadığını göstermektedir (Nickerson ve Nagle, 2005; Larson ve diğ., 1996). Güvenli bağlanan ergenlerin diğer bağlanma biçimine sahip ergenlere göre daha yüksek sosyal-duygusal yeterliliklere sahip oldukları ve onlardan daha düşük düzeyde saldırgan davranışlar gösterdikleri belirtilmektedir (Shaver ve Mikulincer, 2002; Rice, 1990). Güvenli bağlanan ergenler tehdit durumlarında daha iyimser olmakta ve yardıma gereksinim duyduklarında ise, destek almak için çaba

içerisine girebilmektedirler. Bu ergenler daha işlevsel baş etme stratejileri geliştirmektedirler. Benzer şekilde Kobak ve diğ. (1993), güvenli bağlanan ergenlerin güvensiz bağlananlara göre duygusal düzenleme konusunda daha başarılı olduklarını belirtmektedirler.

Ebeveynlerine güvenli bağlanan ergenlerin daha yüksek okul başarısına ve daha az psikolojik gerilimli, daha yüksek benlik saygısı ve yaşam doyumuna sahip oldukları belirtilmiştir (Armsden ve Greenberg, 1987; Blain ve diğ., 1993, Bradford ve Lyddon, 1993; Lapsley ve diğ., 1990). Akranlarıyla güvenli bağlanma örüntüsü ergen gelişimini olumlu etkilemektedir. Araştırmalar akranlarla olan güçlü ilişkilerin benlik değerinin, bakış açısı kazanma becerisinin ve pozitif sosyal davranışların artmasıyla (Azmitia ve Perlmutter, 1989; Eisenberg ve Fabes, 1998), diğer yandan duygusal-davranışsal problemlerin azalmasıyla ilişkili olduğunu göstermektedir (Diekstra ve Garreski, 1996; Coie ve Dodge, 1998).

Şiddet ve saldırganlık konularında yapılan araştırmalar incelendiğinde, şiddete eğilimli ve saldırgan davranışlar sergileyen bireylerin ilişkilerinin ve bağlılıklarının negatif seyir gösterdiği gözlenmiştir. Disiplin cezası alıp almama konusunda yapılan bir araştırmanın bulunmadığı gözlenmiştir. Yukarıdaki araştırmalar ve kuramsal bilgiler değerlendirildiğinde, aile ve akran desteğinin ergenler üzerinde etkisinin olduğu ve şiddete eğilimin azaltılmasına katkı sağlayacağı gibi, şiddetin yıkıcı etkilerinden de uzak durmaya yardım edeceği düşünülmektedir.

5.6. Cinsiyete Göre Ergenlerin Şiddet Eğilimi, Ebeveyn Reddi ve Bağlanma Stilleri Farklılaşmakta Mıdır?

Ergenlerin şiddete yönelmelerinde cinsiyetin Şiddet Eğilimi Ölçeği, Ebeveyn Kabul Red Ölçeği ve Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri'nin alt ölçeklerine göre değerlendirilmesi alt problemlerdendir. Araştırma bulguları aşağıda yer almaktadır (Çizelge 4.10, Çizelge 4.12 ve Çizelge 4.13).

- Şiddet eğilim ölçeğine göre erkek öğrencilerde şiddet duygusu kız öğrencilere göre daha yüksek çıkmıştır.
- Şiddet eğilim ölçeğine göre erkek öğrencilerde bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet düşüncesi daha yüksek çıkmıştır.

- Şiddet eğilim ölçeğine göre erkek öğrencilerde başkalarına zarar verme düşüncesi daha yüksek çıkmıştır.
- Şiddet eğilim ölçeğine göre erkek öğrencilerde başkalarına şiddet uygulama düşüncesi daha yüksek çıkmıştır.
- Ebeveyn kabul ve reddi baba formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda erkek öğrencilerde daha yüksek çıkmıştır.
- Ebeveyn kabul ve reddi baba formu ayrışmamış alt boyutunda erkek öğrencilerde daha yüksek çıkmıştır.
- Yakın ilişkide yaşantılar envanterine göre kız öğrencilerde kaçınma düşüncesi daha yüksek çıkmıştır.
- Yakın ilişkide yaşantılar envanterine göre kaygı alt boyutunda anlamlı bir fark olmadığı bulunmuştur.

Kişilerin cinsiyet durumuna göre Şiddet Eğilim Ölçeği alt boyutlarının tamamında baskın biçimde erkek öğrencilerin kıyasla kız öğrencilere göre şiddet duygusunu daha fazla hissetmeleri, bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet, başkalarına zarar verme ve başkalarına şiddet uygulama gibi şiddet duyguları ve şiddet davranışının fazla çıkması bir ölçüde toplumun geleceğini inşa edecek olan çocukların baskın olarak erkek egemen olan kültürel değerlerini sürdüreceğinin de bir çeşit yansımasıdır. Ebeveyn reddi anne formunda (Çizelge 4.11) değil de baba formu alt boyutlarında düşmanlık/saldırganlık ve ayrışmamış alt boyutlarda yine erkek öğrenciler baskın çıkmıştır. Bu da gösteriyor ki toplumun baskın erkek kültürünü bu örneklem grubu da yansıtmaktadır. Bu sonuç ergenlerin şiddeti öğrenme ve hayatına işleme örgüsünün temellerinin nereden geldiğini göstermektedir. Erkeklik kelimesinin sert, güç, kuvvet gibi kavramlar ile özdeşleştirilmesi erkeğin kendisini şiddet konusunda özgür hissetmesini sağlarken, kızlarda ise durum erkeklerden daha uyumlu olmayı zorunlu kılmaktadır. Kız öğrencilerin baskın olduğu kısmın Kaçınma olmasının toplumun kadına uyguladığı baskıcı kültürün bir yansıması olduğu düşünülmektedir. Kız öğrencilerde toplumda olduğu gibi öfke ve şiddet duyguları pasif-agresif biçimde ortaya çıkarken, erkeklerde şiddet açıkça fiile dönüştürülmektedir.

Ülkemizde liselerde yapılan farklı çalışmalarda erkek öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin kız öğrencilere göre daha yüksek çıktığı görülmüştür (Durmuş ve

Gürgan, 2003; Karakaya, 2008). Kaya'nın (2009) araştırmasında, cinsiyet ve saldırganlık değişkenleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Erkek öğrencilerde saldırganlık puanlarının kız öğrencilerden daha yüksek düzeyde olduğu görülmüştür. 11-20 yaş aralığında bulunan öğrencilerde sosyal eğilimlerin tespitine yönelik başka bir çalışmada ise, kız öğrencilerin şiddetten kaçınma eğilimlerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir (Tekin ve diğ., 2007).

Şiddet eğiliminin erkek ergenlerde daha fazla görüldüğünü tespit eden yurtdışında yapılan çalışmalar da bulunmaktadır (Giles ve Heyman, 2005). Thomas ve Smith'e (2004) göre, erkek öğrencilerin öfkelendiğinde kız öğrencilere göre, şiddete daha eğilimli olduğu ve provokasyonlara ise daha açık oldukları görülmektedir. Kız öğrencilerinse, açıkça kaba kuvvet gösterilmese de daha çok örtük biçimde şiddet yaşadığı belirtilmektedir.

Yukarıda bahsedilen çalışmalarda da görüleceği üzere erkeklerin baskın olduğu toplumlarda erkeklerde şiddet ve şiddet duyguları baskın, kızlarda ise, pasif biçimde sergilenmektedir. Erkek ergenlerde cinsel kimliğin gelişiminde baba önemli bir figürdür. Babadan öğrenilecek şiddet davranışının aile içinde normal karşılanması şiddetin karakterin bir parçası olarak yerleşmesine neden olacaktır. Erkeklik kavramının sertlik ve gücü temsil etmesi erkeklerin baskın kültürünün devamını sağlamaktadır. Kültürel söylemlerde dahi (baba, abi, amca, dayı gibi) kadınlar üzerinde baskı ve korkutucu söylemler kullanılmaktadır. Şiddetin bir diğer türü olan sözel şiddet bu şekilde varlığını sürdürmektedir. Böylece kızlarda pasif-agresif bir duygu durumu ortaya çıkmakta ve bağlanma biçimi kaçınma olmaktadır. Bu da kızlarda bastırılan duygu durumları neticesinde itaatkarlık ve uyumluluk şeklinde kendini göstermektedir. Yani şiddete karşı pasif davranma öğretilmiştir.

5.7. Yaş Durumuna Göre Ergenlerin Şiddet Eğilimi, Ebeveyn Reddi ve Bağlanma Stilleri Farklılaşmakta Mıdır?

Yaş değişkenine göre, ergenlerin şiddete yönelmelerinde farklı yaş grupları puanları arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Yaş değişkeni Ebeveyn Kabul ve Reddi Ölçeği Anne/Baba Formu, Şiddet Eğilimi Ölçeği ve Yakın İlişkide Yaşantılar Envanteri'nin alt boyutlarına göre değerlendirilmiştir. Araştırmada uygulanan ölçeklerin bulgularına göre (Çizelge 4.14, Çizelge 4.15, Çizelge 4.16 ve Çizelge 4.17), alt boyutların tamamında anlamlı bir farklılık

olmadığı görülmüştür. Literatürde yaş düzeyi ile şiddete ilişkin farklı araştırmalar bulunmaktadır.

Araştırmada yaş grubu 14-18 olarak belirlenmiştir. Bu yaş grubu öğrencilerinin tamamının ergenlik döneminde olduğu ve bu öğrencilerin ergenlik dönemi problemlerini yoğun olarak yaşadığı düşünüldüğünde yaşa bağlı olarak şiddet eğiliminde anlamlı bir fark çıkmamıştır. Yaşa bağlı olarak şiddete yönelmede yaşlar arasında farklılık olmaması şiddetin olmadığını göstermemektedir. Ancak şiddetin yoğunluğunun azlığı ya da çokluğunun farklı yaşlara göre gözlenebilir düzeyde fark yaratmaması, yaşlara göre yoğunluğun yakınlığını ifade etmektedir.

Şahan (2007), lise öğrencileriyle yaptığı çalışmada, lise öğrencilerinin saldırganlık ve sınıf düzeyleri arasında anlamlı ilişki olduğunu saptamıştır. 11. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin, 9 ve 10. sınıf öğrencilerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Ağlamaz (2006), yaptığı araştırmada, lise öğrencilerinin öğrenim gördüğü sınıf düzeyi ile Saldırganlık Ölçeği puanları arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını tespit etmiştir. 10. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin Saldırganlık Ölçeği puan ortalamalarının diğer kademelere göre daha yüksek olduğu belirtilmiştir.

Yapılan araştırmada yaş değişkeni ile ergenlerde şiddete eğilim arasında anlamlı bir fark saptanmamıştır. Yukaırda araştırmalara bakıldığında, yaş düzeyi ile ergenlerde şiddet eğilimine ilişkin tutarlı olmayan sonuçların olduğu izlenmektedir. Bu farklığın yapılan çalışmaların farklı tarihlerde gerçekleştirilmesinden ve örneklem gruplarının özelliklerinden kaynaklandığı düşünülebilir.

5.8. Kardeş Sayısına Göre Ergenlerin Şiddet Eğilimi, Ebeveyn Reddi ve Bağlanma Stilleri Farklılaşmakta Mıdır?

Yüksek şiddet eğilimi olan ve olmayan ergenlerin şiddete yönelmelerinin ebeveyn kabul ve reddi alt ölçeklere göre değerlendirilmesi bir başka alt problemdir. Araştırma bulguları aşağıda yer almaktadır (Çizelge 4.19 ve Çizelge 4.20).

- Ebeveyn kabul ve red ölçeği anne formu sıcaklık/şefkat alt boyutunda kardeş sayısı 2-3 çocuk olanlarda diğerlerine nazaran sıcaklık/şefkat düşünceleri yüksektir.

- Ebeveyn kabul ve red ölçeği anne formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda kardeş sayısı tek çocuk olanlarda diğer kardeş sayılarına göre düşmanlık/saldırganlık düşünceleri yüksektir.
- Ebeveyn kabul ve red ölçeği anne formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda kardeş sayısı 6 ve daha fazla olanlarda ihmal/kayıtsızlık düşünceleri yüksektir.
- Ebeveyn kabul ve red ölçeği baba formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda kardeş sayısı 4-5 çocuk olanlarda düşmanlık/saldırganlık düşünceleri yüksektir.
- Ebeveyn kabul ve red ölçeği baba formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda kardeş sayısı 4-5 çocuk olanlarda ihmal/kayıtsızlık düşünceleri yüksektir.

Kardeş sayılarına bakıldığında tek çocuk 9 (% 6.2), 2-3 çocuk 89 (% 61.4), 4-5 çocuk 34 (% 23.4), 6 ve daha fazla 13 (% 9.0). Tek çocuk olarak ergenin ailesi tarafından sunulan sevgi ve sıcaklığı tek başına hissetmesi demektir. Sevgi ve sıcaklığa dair toleransın yükselmesi ve böylece bu gereksinimi karşılayamayan ergenin de şiddete yönelmesine yol açabilmektedir. Anne formuna göre 2-3 kardeşi olan ergenin annesine dair düşüncesinde, annenin diğer kardeşlere karşı da sevgi ve sıcaklığını göstermesi ergenin kendisinin de değer gördüğünü ve sevildiğini düşünmesini sağlayacaktır. Bu sayede annenin sağladığı sevgi ortamı çocuklar tarafından da fark edilmesiyle şiddete eğilim azaltmakta, sevgi ortamı güçlendirmektedir. Ancak ailedeki kardeş sayısının baba formunda 4-5, anne formunda 6 veya daha fazla olmasıyla beraber ailede çocuklara ayrılan bireysel zamanın daralması, çocuklar arasında bireysel farklılıkların da söz konusu olması bazı çocukların diğerlerine göre ihmal edildiği algısının oluşmasına neden olmaktadır. Baba formuna göre 4-5 çocuklu ailede olmak düşmanlık ve saldırganlığı tetiklemektedir. Ailenin eğitim, ekonomik ve kültürel düzeyleri de düşünüldüğünde 2-3 çocuğa ayrılan zaman ile 6 ve daha fazla çocuğa ayrılacak zamanın birbirinden farklı olması kaçınılmazdır. Tek çocuk olmak dezavantaj, 2-3 kardeşli aile ortamı ergenin şiddete yönelmemesinde bir avantaj iken, 4-5 kardeş olmak şiddet ve saldırganlığa, 6 ve daha fazla kardeş olmak ise ihmal ve kayıtsızlık hissiyatının gelişmesine neden olmaktadır.

Dahlberg (1998), ergenlik döneminde gözlemlenen şiddet davranışlarında ailenin bir takım etkileri olduğunu belirtmektedir. Anne babalar ve çocuklar arasındaki duygusal bağla ilgili etkenler, anne babaların sorunlu davranışları (suça yatkınlık, alkol-madde kullanımı) ya da disiplin sağlama, kontrol etme ve çocuklarını yönlendirme gibi konularda anne-babanın tutumları ile ilgili etkenler önemlidir. Ailenin fonksiyonu (iletişim, birliktelik ya da ailede çelişkili tutumlar ve şiddetin varlığı) ergenin şiddet eğiliminde belirleyici unsurlardandır.

Yapılan çalışma ile literatürde yer alan araştırma sonuçları farklılık göstermektedir. Haskan (2009), kardeş sayısına göre şiddet eğiliminin görülme sıklığını incelendiği çalışmasında 2-3 kardeşi olan ergenlerde şiddet eğiliminin daha sık görüldüğünü ancak şiddet eğilimi yüksek olan ve olmayan gruplar arasındaki farkın anlamlı olmadığını belirtmiştir. Tremblay ve diğ. (2004), düşük gelir düzeyi ve kardeş sayısı fazla olan bireylerde saldırganlık düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Kula (2008), İstanbul ilinde lise öğrencilerinin saldırganlık ölçeği aritmetik ortalamaları arasındaki farkın kardeş sayısına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark göstermediğini ortaya koymuştur. Bu farklı sonuçlar, şiddetin seçilen örneklem grubunun farklı olmasına, çalışmaların farklı tarihlerde yapılmasına, örneklemin özelliklerine ve şiddeti tetikleyen diğer faktörlere göre değişebileceğini göstermiştir.

Yukarıda ki araştırmalar değerlendirildiğinde, kardeş sayısı ile ergenlerde şiddet eğiliminin görülme sıklığına ilişkin çalışmalarda tutarlı olmayan sonuçlarla karşılaşılmıştır. Araştırmanın diğer bulgularına göre Şiddet Eğilimi Ölçeği (Çizelge 4.18) ve Yakın İlişkide Yaşantılar Envanterinin (Çizelge 4.21) alt boyutları arasında anlamlı fark bulunmamaktadır. Bu sonuçlardan hareketle ailede kardeş sayısı ile ilgili niceliksel durumun değil, aile bireyleri arasındaki iletişim, ergene sağlanan ilgi ve destek ile çocuklara ayrılan vaktin niteliğinin daha önemli bir etkiye sahip olduğu düşünülmektedir.

5.9. Evde Yaşayan Kişi Sayısına Göre Ergenlerin Şiddet Eğilimi, Ebeveyn Reddi ve Bağlanma Stilleri Farklılaşmakta Mıdır?

Ergenlerin şiddete yönelmelerinde evde yaşayan kişi sayısının Şiddet Eğilimi Ölçeği ve Ebeveyn Kabul Red Ölçeği Anne/Baba Formu alt ölçeklerine göre değerlendirilmesi alt problemlerdendir. Araştırma bulguları aşağıda yer almaktadır (Çizelge 4.22, Çizelge 4.23 ve Çizelge 4.24).

- Şiddet eğilim ölçeğine göre bilişim teknolojileri aracılığıyla şiddet düşüncesi, başkalarına zarar verme, başkalarına şiddet uygulama alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür.
- Şiddet eğilim ölçeğine göre şiddet duygusu alt boyutunda anlamlı farklılık bulunmuştur. Evde yaşayan sayısı 6-7 kişi olanlarda şiddet duygusu en yüksektir.
- Ebeveyn kabul ve red ölçeği anne formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda evde yaşayan kişi sayısı 6-7 kişi olanlarda düşmanlık/saldırganlık düşüncesi yüksektir.
- Ebeveyn kabul ve red ölçeği anne formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda evde yaşayan kişi sayısı 6-7 kişi olanlarda ihmal/kayıtsızlık düşüncesi yüksektir.
- Ebeveyn kabul ve red ölçeği anne formu ayrışmamış alt boyutunda evde yaşayan kişi sayısı 6-7 kişi olanlarda ayrışmamış düşüncesi en yüksek çıkmıştır.
- Ebeveyn kabul ve red ölçeği baba formu düşmanlık/saldırganlık alt boyutunda evde yaşayan sayısı 7 üzeri olanlarda düşmanlık/saldırganlık düşüncesi yüksektir.
- Ebeveyn kabul ve red ölçeği baba formu ihmal/kayıtsızlık alt boyutunda evde yaşayan sayısı 6-7 olanlarda ihmal/kayıtsızlık düşüncesi yüksektir.
- Ebeveyn kabul ve red ölçeği baba formu ayrışmamış alt boyutunda evde yaşayan sayısı 6-7 olanlarda ayrışmamış düşüncesi yüksektir.

Evde yaşayan kişi sayısının şiddete yönelmede önemli bir değişken olduğu düşünülmektedir. Şiddet Eğilim Ölçeğinin, şiddet duygusu alt boyutu ile Ebeveyn Kabul Red Ölçeği'nin hem anne hem baba formunda düşmanlık/saldırganlık, ihmal/kayıtsızlık, ayrışmamış alt boyutlarında evde yaşayan kişi sayısının 6-7 olması dikkat çekicidir. Ailelerin mevcudunun artmasıyla beraber çeşitli maddi ve manevi yoksunlukların artması ve beraberinde de özellikle çocuğun gelişimine, eğitim ve öğretimine ayrılması gereken sürenin daralması ergenlerin ihmal ve göz ardı edilmesi bu durumun nedenlerinden olabilir. Çocukların eğitimi, öğretimi ve gelişiminin ihmalinin çocukların istenmeyen davranışları öğrenmesinin önünü açacağı

düşünülmektedir. Bu sayede ergenlik sürecinde kimlik gelişiminin olumsuz etkilenmesi söz konusudur.

Yılmaz (2008) tarafından Bursa iline bağlı liselerde gerçekleştirilen araştırmada, öğrencilerin ailesindeki kişi sayısına göre, saldırganlık özelliklerini belirlemek için yapılan analizler sonrasında, ailede yaşayan kişi sayısının ve kardeş sayısının öğrencilerin saldırganlık davranışının farklılaşmasına istatistiksel olarak etki etmediği görülmüştür.

Literatürde evde yaşayan kişi sayısının şiddetle ilişkisi az sayıda çalışmada ele alınmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuç ile literatürde yer alan araştırma sonucu farklılık göstermektedir. Bu farklılık örneklem gruplarının farklı olması, araştırmaların farklı zamanlarda yapılması ve araştırmaya katılan bireylerin soruları yanıtlama samimiyetlerinden kaynaklanabilir. Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanterinin (Çizelge 4.25), alt boyutlarının bulgularına göre de anlamlı bir fark çıkmamıştır. Daha sonra yapılacak çalışmalarda evde yaşayan kişi sayısı ile ergenlerde şiddet ilişkisinin araştırılmasının literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

6. ÖNERİLER

Çalışmanın bu bölümünde konu ile ilgili eğitim ve araştırma önerilerine yer verilmiştir. Bu çalışma, ebeveyn reddi, bağlanma ve şiddet eğilimi bağlamında şiddet gerekçeli disiplin suçu cezası alan (43 ergen) ve almayan (102 ergen) ergenlik dönemindeki lise öğrencilerinin incelenmesi açısından önemlidir. Elde edilen bulgular, şiddet eğilimine yönelimde karşılaşılan problemlerin çözümüne yönelik klinisyenlere önemli katkılar sağlayabilir. Şiddet eğilimine yönelen ergenlerin değerlendirilmesinde bağlanma ve ebeveyn reddinin göz önüne alınması gerektiği biçiminde bir bakış açısı getirebilir.

Şiddet, birçok faktörün birbiriyle etkileşimi sonucu ortaya çıkmaktadır. Başka bir ifadeyle şiddetin tetikleyicilerine bakıldığında problem tek taraflı olmadığı gibi, farklı tetikleyicilerin de bu probleme katkı sağladığı düşünülmektedir. Bu nedenle, şiddeti bertaraf etmek için topyekün okul, aile, toplum, öğrenci ve sosyal kuruluşların da mücadelede yer alması gerekmektedir (Konter, 2002).

Ergenleri şiddete iten davranışlara bakıldığında geçmiş yaşam öyküleri, aile içi problemler ve okul ortamının etkisi olduğu görülmektedir. Ergenlerin şiddet eğilimi göstermesine neden olan olumsuzlukların giderilmemesi durumunda uzun vadede toplumun ruh sağlığı tehdit altında olacaktır. Şiddet ortaya çıkmadan önce önlem almak şiddeti azaltma girişimlerine kıyasla daha kolaydır.

Şiddet eğilimlerinin ve ilişkili olduğu değişkenlerin saptanması, başta okul ortamı olmak üzere okul psikolojik danışmanlığının önleyici rolü açısından önem arz etmektedir. Okullarda güvenliği sağlamak için okul psikolojik danışmanı ve sınıf rehber öğretmenlerine gerekli destek sağlanarak risk grubunun tespit edilmesi önemlidir. Bu sayede her okulun risk grubunu oluşturan öğrenciler için okul kültürüne uygun olmak kaydıyla önlem programı geliştirilebilir. Geliştirilmiş hazır programla rda okulun şartlarına uygun olacak şekilde düzenlenebilir. Bu programlarla, eğilimi olan potansiyel teşkil eden öğrencilerin şiddet belirtileri

hakkında ebeveynler, öğretmenler ve öğrencilerin eğitilmesi, okulda şiddetin önlenmesine katkı sağlayacaktır. Yetişkinlerin (veli, öğretmen, okul idarecileri, medya yöneticileri vb.) şiddet içeriği taşımayan örnek davranışlar sergilemeleri eğitim ortamlarında şiddetin önlenmesinde, en büyük önemi teşkil etmektedir (Altun ve diğ., 2006).

Okul rehberlik servisine şiddet gerekçesiyle başvurulan durumlarda, görüşülen ergenlerin ve ailelerin bağlanma ilişkilerine bakmak, ergenin bağlanma ilişkisinde ihtiyaç duyduğu bağlanma işlevlerini ortaya çıkarmak, söz konusu problemin daha detaylı anlaşılmasına ve bu doğrultuda bir çözüm yoluna girişilmesine katkı sağlayabilir. Ergen ve ebeveyni arasında güvensiz bağlanma örüntüsü tespit edilmişse, müdahaledeki öncelikli amaç; ergen ve ebeveyni ile kurulan ilişkide iletişim, güven, paylaşım, ebeveynin ergenin özerkliğine alan açması ve zor zamanlarda kendini güvende hissedebileceği bir aile ortamının oluşturulması gibi konularda aileye yardımcı olmaktır. Okul ortamında saldırgan tutum ve davranışlar sergileyen ergenlerin arkadaşlarıyla olan bağlanma ilişkisi irdelenerek, arkadaşları ile güvenli bağlanma ilişkisi oluşturması için gerekli psiko-sosyal destek sağlanabilir.

Öğrencilerin saldırgan davranışlarını azaltmak ve yok etmek için öğrencileri spor, bilgisayar aktiviteleri, güzel sanatlar ve değişik projelerde görev alma gibi etkinliklerde görevlendirmek sağlıklı davranışlar geliştirebilmeleri için faydalı olacaktır (Özdemir, 2001).

Eğitim programlarının hedef ve kapsamı, bireyin duygusal, bedensel, ruhsal ve zihinsel bütünlüğünü kapsayacak tüm yönlerden gelişimine yönelik çok yönlü belirlenmelidir. Medyanın, gençlerin gelişimini olumsuz etkileyen yayınlar konusunda sorumlu davranması gerekmektedir. Eğitim ortamları, öğrenci ve ebeveynleri, görsel, işitsel medya ve internet gibi araç ve teknolojileri doğru kullanma ile alkol ve uyuşturucu madde bağımlılığı konusunda bilgilendirme etkinlikleri, sempozyumlar düzenlemelidir (Akpınar ve Dilci, 2007).

Eğitim kurumlarında şiddet olaylarının aktarımında basına önemli sorumluluklar düşmektedir. Eğitim kurumlarındaki şiddet olaylarının sunumunda basının okuyucularda korku ve kaygı uyandırmak yerine, şiddet olaylarının nedenleri, sonuçları ve nasıl önlenebileceği hakkında bilgilendirici ve eğitici bir yaklaşım

sergilemesi, okuyuculara şiddetle ilgili gerçekçi bir bakış açısı kazandırılmasında ve şiddetin önlenmesi konusunda önemli katkılar sağlanacaktır (Altun ve diğ., 2006).

KAYNAKLAR

Agerup, T., Lydersen, S., Wallander, J., Sund, A. M. (2015). Associations between parental attachment and course of depression between adolescence and young adulthood. *Child Psychiatry Hum Dev*. 46: 632-42.

Allen, J. P., Land, D. (2008). Attachment in adolescence. İçinde J. Cassidy ve P. R. Shaver (Eds), *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications. (2nd ed.).* New York: Guilford; 439-465.

Allen, J. P., Moore, C., Kuperminc, G., Bell, K. (1998). Attachment and adolescent psychosocial functioning. *Child Development*, 69 (5), 1406-1419.

Ağlamaz, T. (2006). *Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı, Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Ainsworth, M. D. (1969). Individual Differences in Strange-Situational Behaviour of One-Year-Olds. *Determinants of Infants Behaviour*, 4, 113-136.

Ainsworth, M. D. (1989). Attachments Beyond Infancy. *American Psychologist*. 44, 709-716.

Ainsworth, M. D., Blehar, M., Waters, E., Wall, S. (1978). Patterns of attachment. *Hillsdale, NJ. Lawrence Erlbaum and Associates*.

Ainsworth, M. D., Blehar, M. C., Waters, E., Wall, S. (2014). Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. *Newyork: Psychology Press.*

Akbağ, M. (1994). *Liseli Ergenlerin Anne Baba Tutumlarını Algılamaları ile Uyum Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Akdağ Turan, S. (2011). *Ergenlerin Bağlanma Stilleri İle Ebeveynlerinin Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişki*. Uzmanlık Tezi, Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi, Antalya.

Akpınar, B., Dilci, T. (2007). Eğitim Programları Bağlamında Okulda Şiddet Olgusuna Yönelik Öğretmen Görüşleri. *Eurasian Journal of Educational Research*, 29, 1-11. Anı Yayıncılık.

Akse, J., Hale, W. W. E., Rutger C. M. E., Raaijmakers, Q. A. W., Meeus, W. H. J. (2004). Personality, Perceived Parental Rejection and Problem Behavior in Adolescence, *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 39, ss. 980–988.

Allen, J. P., Land D. (1999). Attachment in adolescence. *In Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Application* (Eds. J Cassidy, PR Shaver). 319-335. New York, Guilford Press.

Allen, J. P., Marsh, P., McFarland, C., McElhaney, K. B., Land, D. J., Jodl, K. M., (2002). Attachment and autonomy as predictors of the development of social skills and delinquency during midadolescence. *Journal of Consulting & Clinical Psychology*: 70, 56-66.

Allen, J. P., Land, D. (2008). Attachment in adolescence. İçinde J. Cassidy ve P. R. Shaver (Eds), *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications. (2nd ed.)*. New York: Guilford; 439-465.

Altun, S. A., Güneri, O. Y., Baker, Ö. E. (2006). Basındaki Yansımaları ile Okulda Şiddet. School Violence: Reflections from the Printed Media. *Eurasian Journal of Educational Research*, 24, 12-21.

Antonovsky, A. (1987). Unraveling the mystery of health: How people manage stress and stay well. *Journal of Social Psychology*, 126, 213-225.

Aracı, A. (2012). *Erken ergenlik dönemindeki bireylerde anne-baba ve arkadaşlara bağlanma ile saldırganlık düzeyinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Armsden, G. C., Greenberg, M. (1987). The inventory of parent and peer attachment: Individual differences and their relationship to psychological well-being in adolescence. *J Yth and Adoles* 16: 427-454.

Atkinson, R. L., Atkinson R. C., Smith E. E., Ben D. J., Hoeksema S. N. (1996). *Psikolojiye Giriş*, Çev. Yavuz Alogan, 12th Edition, Arkadaş Yayınları, Ankara.

Aydoğmuş, K. (2001). *Çocuklarda Uyum ve Davranış Bozuklukları* (9. Baskı). Ana-Baba Okulu. İstanbul: Remzi Kitap Yayıncılık.

Azmitia, M., Perlmutter, M. (1989). Social influences on children's cognition: State of the art and future directions. *Advances in Child Development and Behavior,* Vol. 22 içinde Reese HW (ed) Academic Press, New York.

Balcıoğlu, I. (2000). *Biyolojik, Sosyolojik, Psikolojik Açıdan Şiddet*. Yüce Yayım. İstanbul.

Bartholomew, K., Horowitz, L. (1991). Attachment styles among young adults: A test of a four category model. *Journal of Personality and Social Psychology.* 61, 226-241.

Bartholomew, K. (1993). From childhood to adult relationships: Attachment theory and research. *In S. Duck (Ed.), Learning about relationships* (pp. 30-62). Newbury Park, CA: Sage Publication.

Bartholomew, K. (1994). Assessment of individual differences in adult attachment. *Psychological Inquiry*. 5(1), 23-67.

Bartholomew, K., Henderson, A., Dutton, D. (2001). Insecure attachment and abusive intimate relationships. *Adult attachment and couple psychotherapy*. 43-61.

Barnett, D., Vondra, J. I. (1999). Atypical attachment in infancy and early childhood among children at developmental risk. I. Atypical patterns of early attachment: theory, research and current directions, *Monogr Soc Res Child Dev.*, 64:1-24.

Batum, P. (2007). *Öğrenme bozukluklarında ebeveyn kabulü/reddi ile içselleştirme ve dışsallaştırma sorunlarının incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Baumrind, D. (1966). The effects of authoritative parental control on child behaviors. *Child Development*, 37, 887- 907.

Baykal, T. (2008). *Ailede kadına yönelik fiziksel şiddet, bu şiddete yönelik tutumlar ve kadının şiddet yaşantısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Klinik Psikoloji Anabilim Dalı.

Belsky, J. (1999). Interactional and contextual determinants of attachtment security. J.Cassidy ve P. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment theory and research* içinde (249-264). New York: Guilford Press.

Belsky, J., Pasco-Fearon, R. M. (2008). Precursors of attachment security. İçinde J. Cassidy ve P. R. Shaver (Eds), *Handbook of Attachment: Theory, Research and Clinical Applications. (2nd ed.).* New York: Guilford. 295-332.

Benson, M.J., Haris, P.B., Rogers, C. S. (1992). Identity consequences of attachment to mothers and fathers among late adolescents. *J Res Adolesc.* 2: 187-204.

Bee, H., Boyd, D. (2009). *Çocuk Gelişim Psikolojisi*. (O. Gündüz, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları. (Orijinal çalışma basım tarihi 2007).

Biller, H. B. (1993). *Fathers and Families Paternal Factors in Child Dev. London*, Auburn House.

Bifulco, A., Kwon, J., Jacobs. C., Moran, P. M., Bunn, A., Beer, N. (2006). Adult attachment style as mediator between childhood neglect/abuse and adult depression and anxiety. *Soc Psychiatry Psychiatr Epidemiol*. 41: 796-805.

Blain, M., Thompson, J., Whiffen, V. (1993). Attachment and perceived social support in late adolescence: The interaction between working models of self and others. *J Adolesc Res* 8: 226-241.

Bloom, K. C. (1995). The development of attachment behaviors in pregnant adolecents. *Nurs Res.* 44: 284-289.

Bolger, K.E., Patterson, C. J., Kupersmidt, J. B. (1998). Peer relationships and self-esteem among children who have been maltreated. *Child Dev.* 69: 1171-1197.

Bookwala, J. (2002). The role of own and perceived partner attachment in relationship aggression. *Journal of Interpersonal Violence*. 17(1), 84-100.

Bodur, Ş., İşeri, E., Sosyal, A. Ş., Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri*. 8, 88-99.

Bowlby, J. (1958). The nature of the child's tie to his mother. *Int J Psychoanal*. 39: 350-373.

Bowlby, J. (1969). *Attachment and Loss Vol I: Attachment*. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1973). *Attachment and Loss Vol II: Seperation*. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1979). *The Making and Breaking of Affectional Bonds*. London, Tavistock Publications.

Bowlby, J. (1980). *Attachment and Loss Vol III: Loss*. New York: Basic Books.

Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent-child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.

Bradford, E., Lyddon, W. J. (1993). Current parental attachment: Its relation to perceived psychological distress and relationship satisfaction in college students. *J Coll Stud Dev* 34: 256-272.

Brennan, K. A., Clark, C. L., Shaver, P. R. (1998). Self-report measurement of adult attachment: An integrative overview. In. J. A. Simpson; W. S. Rholes (Eds), *Attachment theory and close relationships* (pp. 46-76). New York: Guilford Press.

Bretherton, I. (1991). The roots and growing points of attachment theory. In C.M. Parkes. Stevenson-Hinde and P. Marris (Eds.), *Attachment across the Life Cycle*, London: Routledge.

Bretherton, I. (1992). The origins of attachment theory: John Bowlby and Marry Ainsworth. *Developmental Psychology*. 28, 5, 759 - 775.

Budak, S. (2000), *Psikoloji Sözlüğü*, Bilim Sanat Yayınları, Ankara.

Buist, K. L., Deković, M., Meeus, W., van Aken, M. A. G. (2004). The reciprocal relationship between early adolescent attachment and internalizing and externalizing problem behavior. *Journal of Adolescence*. 27, 251-266.

Bukatko, D., Daehler, M. (1992). *Child development*. Boston: Houghton Mifflin Com.

Buluç, B. (2006). Okullarda suç ve şiddet (Ş.Ş. Erçetin, Ed.). *Eğitim ve Şiddet*. İçinde (ss. 141). Ankara: Hagem Yayınları.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik*. (1. Baskı). (İ. D. Erguvan Sarıoğlu, Çev.). İstanbul: Kaknüs Yayınları.

Calkins, S. D., Fox, N. A. (1992). The relations among infant temperament, security of attachment, and behavioral inhibition at twenty-four months. *Child Development*, 63, 1456-1472.

Campo, A., Rohner, R. P. (1992). *Relationships Between Perceived Parental Acceptance-Rejection, Psychological Adjustment and Substance Abuse Among Young Adults, Child Abuse and Neglect*, 16, ss. 429-440.

Cassidy, J. (1999). The nature of the child's ties. J.Cassidy P. R. Shaver (Eds.), *Handbook of attachment: Theory, Research and Clinical Applications* içinde (3-20). New York: Guilford Press.

Ciechanowski, P. S., Sullivan M., Jensen M. (2003). *The relationship of attachment style to depression, catastrophizing and health care utilization in patients with chronic pain.* 104:627-637.

Coie, J., Dodge, K. (1998). Aggression and antisocial behaviour. *Handbook of Child Psychology (5th ed.), Vol. 3. Social, Emotional, and Personality Development* içinde Damon W (ed), (Eisenberg N Vol Ed) New York: Wiley. s: 779-862.

Collins, N. L., Feeney, B. C. (2000). A safe haven: an attachment theory perspective on support seeking and caregiving in intimate relationships. *Journal of Personality and Social Psychology*. 78 (6), 1053.

Cook, W. L. (1993). Interdependence and the interpersonal sense of control: An analysis of family system. *J Pers Soc Psycho*, 64: 587-601.

Cook, W. L. (1994). A structural equation model of dyadic relationships within the family system. *J Consult Clin Psychol*. 62: 500-509.

Cook, W. L. (2000). Understanding attachment security in family context. *J Pers Soc Psychol.* 78: 285-294.

Coşkun, S., Bebiş, H. (2014). Şiddetin Okul Sağlığına Etkisi ve Hemşirelik. *Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi*, 3(1), 15-23.

Çağdaş, A., Seçer, Z. (2004). *Anne Baba Eğitimi*. Konya: Eğitim Kitabevi.

Çetin, Ö. (2005). *Suçlu ve normal ergenlerde algılanan anne-baba kabul ve reddi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Çetin, F. Ç. (2008). Gelişimsel psikopatolojinin temel kavramları. *In Çocuk ve Ergen Psikiyatrisi Temel Kitabı* (Eds FÇ Çetin, A Coşkun, E İşeri, R Uslu): 141-142. Ankara, Hekimler Yayın Birliği.

Çetin, H. (2004). *Öğrenci ergenlerin şiddete yönelik tutumları: Yaş ve cinsiyete göre bir inceleme*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Çubuk Yılmaz, Ç. (2011). *Madde Kullanımı Deneyimi Yaşamış Kişilerde Benlik Saygısı ve Bağlanma Stilleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Çuhadaroğlu, F. (2006). Şiddetin psikolojik boyutu: Gençlik ve şiddet araştırmaları? *Çocuk ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi Sempozyumu.* 15-16 Mayıs. Ankara: AEM Kitap.

Dahlberg, L. L. (1998). Youth violence in the United States: Major trends, risk factors, and prevention approaches. *American Journal of Preventive Medicine*, 14(4), 259-271.

Damarlı, Ö. (2006). *Ergenlerde Toplumsal Cinsiyet Rolleri, Bağlanma Stilleri ve Benlik Kavramı Arasındaki İlişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tez. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Danacı, A. E., Dinç G., Deveci A. (2000). Manisa il merkezinde doğum sonrası depresyon yaygınlığı ve etkileyen etmenler. *Türk Psikiyatri Dergisi*; 11: 204-211.

Davis, D., Shaver, P. R., Vernon, M. L. (2003). Physical, emotional and behavioral reactions to breaking up: the roles of gender, age, emotional involvement, and attachment style. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 29 (7), 871-884.

Debarbieux, E. (2009). *Okulda şiddet, küresel bir tehdit*. İstanbul, İletişim Yayınları.

Değirmencioğlu, S. M. (2006). Toplumsal, kültürel ve inanca dayalı kökenler ışığında okulda şiddet. *Toplumsal Bir Sorun Olarak Şiddet Sempozyumu.* (105-119). 20-21 Mayıs Ankara: Eğitim Sen Yayınları.

Demir, İ. (2010). Ergenlik Döneminde Bağlanma. İçinde T. Solmuş (Ed.), *Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık; 259-271.

Diamond, D., Blatt, S. J. (1994). *Internal working models and the representational world in attachment and psychoanalytic theories*. In M.B. Sperling & W.H.

Diekstra, R., Garreski, N. (1996) Perceived social support from family, school, and peers: Relationship with emotional and behavioral problems among adolescents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiaty* 35: 1657-1664.

Ding, Y. H., Xu, X., Wang, Z. Y., Li, H. R., Wang, W. P. (2014). The relation of infant attachment to attachment and cognitive and behavioural outcomes in early childhood. *Early Hum Dev*; 90: 459-64.

Dodge, K. A., Newman, J. P. (1981). Biased decision-making processes in aggressive boy. *Journal of Abnormal Psychology*, 90 (4), 375-379.

Doğan, İ. (2002). *Modern toplumda vatandaşlık demokrasi ve insan hakları*. Pegem A Yayınları, Ankara.

Dökmen, Ü. (1996). *İletişim Çatışmaları ve Empati*. 4.Baskı. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

Dönmezer, İ. (2003). *Ailede iletişim ve etkileşim*. (Sağlıklı İnsan, Sağlıklı Aile) Ege Üniversitesi Basımevi. İzmir.

DSÖ, (2004). Global Estimates of Health Consequences Due To Domestic Violence Against Children. *Birleşmiş Milletler Çocuklara Yönelik Şiddet Çatışması İçin Arkaplan Belgesi*. Cenevre.

Durmuş, E., Gürgan, U. (2003). Lise öğrencilerinin şiddet ve saldırganlık eğilimleri. *VII. Ulusal Psikolojik Danışma ve Rehberlik Kongresi Bildiri Özetleri.*

Dünya Sağlık Örgütü (WHO), (2002). *Injuries and Violence Prevention: Youth Violence.*

Dwairy, M. (2010). Parental Acceptance-Rejection: a Fourth Cross-Cultural Research on Parenting and Psychological Adjustment of Children, *Journal of Child and Family Studies*, 19, ss. 30-35.

Earged (Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı, MEB), (2008). *Öğrencilerin Şiddet Algısı*, Ankara. Erişim: www.meb.gov.tr

Earl, R. M., Burns, N. R. (2009). Experiences of peer aggression and parental attachment are correlated in adolescents. *Personality and Individual Differences;* 47, 748-752.

Eisemann, M., Koposov, R., Ruchkin, V., Sidorov, P. (2001). *Alcohol Use In Adolescents From Northern Russıa: The Role Of The Social Context*. 03.06.2010 tarihinde http://alcalc.oxfordjournals.org/content/37/3/297.full adresinden indirildi.

Eisenberg, N., Fabes, R. A. (1998). Prosocial development. *Handbook of Child Psychology (5th ed.), Vol. 3. Social, Emotional, and Personality Development* içinde Damon W (Ed.), (Eisenberg N Vol Ed), Wileys, New York, s:701-778.

Eken, A. (2010). *Ergenlerin Anne-Babaya Bağlanma Biçimleri İle Öznel İyi Oluş Durumların Sosyal Yetkinlik Beklentileriyle İlişkileri*. Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon.

Eker, E. (2014). *Yeme bozukluğu hastalarının bağlanma paternlerinin depresyon ve intihar davranışları ile korelasyonu*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü. İstanbul.

Eng, W., Heimberg R. G., Hart T. A., Schneier F. R., Liebowitz M. R. (2001). Attachment in individuals with social anxiety disorder: the relationship among adult attachment styles, social anxiety, and depression. *Emotion*; 1: 365-380.

Epli Koç, H. (2013). *Ergen-Ebeveyn İlişki Geliştirme Programının Ergenlerin Algıladıkları Ebeveyn Kabul/Red Düzeylerine ve Aile İşlevlerine Etkisi.* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Samsun.

Erdem, T. (1990). *The validity and reliability study of Turkish form of Parental Acceptance Rejection Questionnaire*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Erkman, F., Rohner, R. P. (2006). Youths' perceptions of corporal punishment, parental acceptance, and psychological adjustment in a Turkish metropolis. *CrossCultural Research*, 40, 250-267.

Erten, Y., Ardalı, C. (1996). *Saldırganlık, Şiddet ve Terörün Psikososyal Yapıları*. Cogito, 67, 143-165.

Eryavuz, A. (2006). *Çocuklukta algılanan ebeveyn kabul veya reddinin yetişkinlik dönemi yakın ilişkiler üzerindeki etkileri*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Erwin, P. (2000). *Çocuklukta ve ergenlikte arkadaşlık*. (Çev. Osman Akınhay). İstanbul: Alfa Kitabevi (Orijinal çalışmanın basıldığı yıl 1998).

Evren, H., Tokuç, B., Ekuklu, G. (2011). Trakya Üniversitesi Öğrencilerinde Şiddet Davranışları ve Algılanan Sağlık İlişkisi. *Balkan Med J*, 28, 380-384.

Fonagy, P., Leigh T., Steele M., Steele H., Kennedy R., Mattoon G. (1996). The relation of attachment status, psychiatric classification, and response to psychotherapy. *J Consult Clin Psychol*; 64: 22-31.

Fonagy, P., Target M., Gergely G. (2000). Attachment and borderline personality disorder: A theory and some evidence. *Psychiatr Clin North Am*; 23: 103-122.

Flaherty, S. C., Sadler L. S. (2010). A Review of attachment theory in the context of adolescent parenting, *Journal of Pediatric Healt Care*; 25(2), 114-121.

Fraley, R. C., Davis, K. E. (1997). Attachment formation and transfer in young adults' close friendships and romantic relationships. *Personal relationships*; 4(2), 131-144.

Fraley, R. C. (2002). Attachment stability from infancy to adulthood: Meta-analysis and dynamic modeling of developmental mechanisms. *Personality and Social Psychology Review*; 6(2), 123-151.

Gauze, C., Bukowski, W. M., Aquan-Assee, J. (1996). Interactions between family environment and friendship and associations with self-perceived well-being during early adolescence. *Child Dev* 67: 2201-2216.

Gençoğlu, C., Kumcağız, H., Ersanlı, K. (2014). Ergenlerin Şiddet Eğilimine Etki Eden Ailevi Faktörler. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(2), 639-652.

Giles, JW., Heyman, G. D. (2005). Preschoolers' use of trait-relevant information to evaluate the appropriateness of an aggressive response. *Aggressive Behavior*, 31, 498-509.

Goldberg, S. (2000). Attachment and Development. *In the Texts in Developmental Psychology Series.* New York: Oxford.

Gordon, T. (1999). *Etkili ana baba eğitimi*. (Çev. E. Aksay ve B.Özkan). İstanbul: Ya-pa Yayınları.

Gökçedağ, S. (2001). *Lise Öğrencilerinin Okul Başarısı Ve Kaygı Düzeyi Üzerinde Anne-Baba Tutumlarının Etkilerinin Belirlenip Karşılaştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Greenberg, M. T., Seigal, J. M., Leitch, C.J. (1983). The nature and importance of attachment relationships to parents and peers during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*;12(5), 373-386).

Grosskurth, P. (1986). *Melanie Klein: Her worlds and her works*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Grotevant, H. D., Cooper C. (1985). Patterns of interaction in family relationships and the development of identity exploration in adolescence. *Child Dev*; 56: 415-428.

Güngör, D. (2000). *Bağlanma stillerinin ve zihinsel modellerin kuşaklara aktarımında ana babalık stillerinin rolü.* Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Güngör Aytar, A., Kaytez, N. (2014). *Ailede iletişim ve çocuk üzerindeki etkileri*. İçinde A. Güngör (Ed.), Etkili İletişim, Ankara: Hedef Yayıncılık.

Gürsoy, M. (2009). Öğrencilerde şiddet eğilimi ve şiddete yönelik öğretmen algıları. *KKTC - Milli Eğitim Dergisi* 3, 13-30.

Haskan, Ö. (2009). *Ergenlerde Şiddet Eğilimi, Yalnızlık ve Sosyal Destek*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Haskan, Ö., Yıldırım, İ. (2012). Şiddet Eğilimi Ölçeği'nin geliştirilmesi. *Eğitim ve Bilim,* 37 (163), 165-177.

Hazan, C., Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*; 52(3), 511.

Hazan, C., Shaver P. R, Bradshaw D. (1988). Love as attachment: The integration of three behavioral systems. *In The Psychology of Love (Eds JR Sternberg, ML Barns)*:68-99. New Haven, Yale University Press.

Hazan, C., Shaver, P. (1994). Attachment as an organizational framework for research on close relationships. *Psychological Inquiry*; 5 (1), 1-22.

Joney, D. (2000). Maternal ve paternal parenting during adolescence: Forecasting early adult psychosocial adjustment.. *Adolescence*. İnternetten 15 Ağustos 2006' da http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m2248/is_139_35/ai_ 68535847 adresinden alınmıştır.

Kalaycı, Ş. (2006). *"SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri"* Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.

Kapıcıoğlu, İ. (2008). *Üniversite Öğrencilerinin Şiddet Algısı*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Kaplan, B. (2012). *Ergenlerde Bağlanma ve Saldırganlık Davranışları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Karakaya, E. (2008). *Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin çok yönlü olarak değerlendirilmesi, İstanbul ili Avrupa yakası örneği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Kaya, F. (2009). *Lise Öğrencilerinde Saldırgan Davranışların Ortaya Çıkışına Katkıda Bulunan Faktörlerin Araştırılması*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Kayahan, A. (2002). *Annelerin bağlanma stilleri ve çocukların algıladıkları kabul ve reddin çocuk ruh sağlığı ile ilişkileri*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Keane, J. (1998). *Şiddetin uzun yüzyılı*. (Çev: B. Peker). Ankara: Dost Kitabevi.

Kesebir, S., Kavzoğlu S. Ö., Üstündağ M. F. (2011). Bağlanma ve psikopatoloji. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 3: 321-342.

Keskingöz, B. (2002). *Üniversite öğrencileri ile anoreksiya nevroza tanısı alan ve almayan bireylerde bağlanma biçimleri, kişilerarası şemalar ve yeme örüntüleri arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Khaleque, A., Rohner, P. R. (2001). Reliability of the perceived parental control scale: A meta-analysis across ethnic groups. *Center of Parental*

Acceptance and Rejection, School of Family Studies, University of Connecticut.

Khaleque, A., Rohner, R. P. (2002). Perceived Parental AcceptanceRejection and Psychological Adjustment: A Meta-Analysis of Cross-Cultural and Intracultural Studies, *Journal of Marriage and Family*, 64, 54-64.

Kılıç, H. G. (2007). *Bazı Demografik Değişkenler ve Anne Baba Tutumlarına Göre Madde Bağımlısı Bireylerin Anne Baba Bağlılıkları İlişkisinin İncelenmesi.* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Kızmaz, Z. (2006). Okullardaki şiddet davranışının kaynakları üzerine kuramsal bir yaklaşım. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 1, 47-70.

Kitahara, M. (1987). Perception of parental acceptance and rejection among Swedish university students. *Child Abuse & Neglect*, 11, 223-227.

Kobak, R., Sceery, A. (1988). Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation and representations of self and others. *Child Development*, 59, 135-146.

Kobak, R., Cole, H., Ferenz-Gillies, R., Fleming, W., Gamble, W. (1993). Attachment and emotion regulation during mother-teen problem solving: A control theory analysis. *Child Dev*; 64: 231-245.

Konter, R. D. (2002). S*chool Violence and Teacher Perception of Zero Tolerance Policy,* Universit of Wisconsin. Erişim: http://www2.uwstout.edu/content/lib/thesis/2002/2002 konterd.pdf

Kökçü, F., Kesebir, S. (2010). İki uçlu olgular ve çocuklarında bağlanma biçiminin mizaç, kişilik ve klinik özellikler ile ilişkisi: kontrollü bir çalışma. *Türk Psikiyatri Dergisi;* 21: 309-318.

Köknel, Ö. (2000). *Bireysel ve Toplumsal Şiddet*. İstanbul: Altın Kitaplar Basımevi.

Kroger, J. (1985). Separation-individuation and ego identity status in New Zealand university students. *J Youth Adolesc*; 14: 133-147.

Krug, E. G., Dahlberg, L. L., Mercy, J. A., Zwi, A. B., Lozano, R. (Eds.) (2002). *World report on violence and health*. WHO: Geneva, Switzerland.

Kuçuradi, I. (2007). Şiddete Felsefeyle Bakınca. *Şiddet Sempozyumu*. (7-14). 3 Mart, Türk Tabipler Birliği Yayınları. Ankara 2007.

Kula, E. (2008). *Endüstri meslek lisesi örgencilerinin umutsuzluk düzeyleri ve saldırganlık durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Kulaksızoğlu, A. (2011). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kulaksızoğlu, A. (1998). *Ergenlik Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kumru, A., Carlo, G., Edwards, C. P. (2004). Olumlu sosyal davranışların ilişkisel, kültürel, bilişsel ve duygusal bazı değişkenlerle ilişkisi. *Turk J Psychol*, 54: 109-125.

Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (35), 79-91.

Küçükturan, G., Altun, S. (2006). Okul Öncesi Dönem Çocuklarına Uygulanan Şiddetin Değerlendirilmesi", *Şiddet ve Okul Bildiri Kitabı*, Ankara: MEB Yayınları, s. 94–105.

La Guardia, R. R., Couchman, C., Deci, E. (2000). Within-person variation a security of attachment: a self – determination theory perspective on attachment, need fullfillment and well – being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 79 (3), 367-384.

Lamb, M. E., Teti, D. M., Bornstein, M. (2002) Developmental phases: infancy. *In Child and Adolescent Psychiatry, 3ed Ed. (Ed M Lewis):* 293-323. Philadelphia. Lippincott Williams Wilkins.

Lansford, J. E., Criss, M. M., Pettit, G. S. (2003). Friendship quality, peer group affiliation, and peer antisocial behavior as moderators of the link between negative parenting and adolescent externalizing behavior. *J Res Adolesc* 13: 161-184.

Lapsley, D., Rice, K., Fitz Gerald, D. (1990). Adolescent attachment, identity, and adjustment to college: Implications for the continuity of adaptation hypothesis. *J Counsel Dev* 68: 561-565.

Lapsley, D., Varshney, M., Aalsma, M. C. (2000). Pathological Attachment and Attachment Style in Late Adolescence, *Journal of Adolescence*; 23, 137-155.

Larsen, D., Dehle, C. (2007). Rural adolescent aggressıon and parental emotıonal support. *Adolescence*, 42 (165) Spring, 25-50.

Larson, R., Richards, M., Moneta, G., Holmbeck, G., Duckett, E. (1996). Changes in adolescent's daily interactions with their families from ages 10 to 18: Disengagement and transformation. *Dev Psychol*; 32: 744-754.

Levin, I., Trost, J. (1992). Understanding the concept of family, *Family Relations*, 41.

Liebarman, M., Doyle, A. B., Markiewicz, D. (1999). Developmental patterns in security of attachment to mother and father in late childhood and early adolescence: associations with peer relations. *Child Development*, 70 (1), 202-213.

Lopez, E. E., Olaizola, J. H., Ferrer, B. M., Ochoa, G. M. (2006). Agressive and nonaggressive rejected students: an analysis of their differences. *Psychology in the Schools*, 43 (3), 387-400.

Lopez, F. G., Melendez, M. C., Rice, K. G. (2000). Parental divorce, parentchild bonds, and adult attachment orientations among college students: A comparison of three racial/ethnic groups. *Journal of Counseling Psychology,* 47, 177-187.

Maccoby, E. (2002). "Parenting effects: Issues and Controverties", Parenting and the child's world: Influences on academic, intellectual and social-emotional development (Ed. by Borkowski, J.G., Ramey, L.S. ve Bristol-Power, M.), *New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates*, Inc, s. 35-46.

Maccoby, E. E., Martin, J. A. (1983). "Socialization in the Context of the Family: Parent-Child Interaction", Paul H. Mussen ve E. Mavis Hetherington (Ed.), *Handbook of Child Psychology, Cilt IV Socialization, Personality and Social Development, New York, Wiley*, 1-101.

Mangelsdorf, S. C., Frosch, C. A. (2000). Temperament and attachment: On construct or two? H.W. Reese (Ed.), *Advances in child development and behavior*, (27) içinde 181-220 Academic Press.

Marsh, I. (2000). *Sociology-making sense of society (2nd ed.)* . London: Prentice Hall.

Marazzati, D., Dell'osso, B., Catena Del'Osso, M., Consoli, G., Del Debbio, A., Munqai, F. (2007). Romantic attachment in patients with mood and anxiety disorders. *CNS Spectr*; 12: 751-756.

Marcia, J. (1989). Identity and intervention. *J Adolesc*; 12: 401-410.

Marcia, J. (1994). The empirical study of ego identity. *In Identity and Development: An Interdisciplinary Approach* (Ed. HA Bosma, LG Tobi, HD Grotevant, DJ de Levita):67-80. Thousand Oaks, CA, Sage.

Mayseless, O. (1991). Adult attachment patterns and courtship violence. *Family relations,* 21-28.

McCord, J. (1979). Some Child-Rearing Antecedents Of Criminal Behavior İn Adult Men. *Journal Of Personality And Social Psychology*, 37, 1477-1486.

McWilliams, N. (2009). *Psikanalitik tanı: klinik süreç içinde kişilik yapısını anlamak (1. Baskı).* (E. Kalem, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları (Orijinal çalışma basım tarihi 2006).

Meyer, A. L., Farrell A. D. (1998). "Social Skills Training To Promote Resilience in Urban Sixth-Grade Students: One Product Of An Action Research Strategy To Prevent Youth Violence in High-Risk Environments", *Education & Treatment Of Children*, 21: 4, 461-78.

Michaud, Y. (1991). *Şiddet*. (Çev. C. Muhtaroğlu). İstanbul: İletişim Yayınları.

Mikulincer, M., Shaver, P. (2004), Security-Based Self-Representations in Adulthood: Contents and Processes, içinde W. S. Rholes & J. A. Simpson (eds.), *Adult Attachment: Theory, Research and Clinical İmplications,* (159-195), New York: Guilford Press.

Milan, S., Acker J. C. (2014). Early attachment quality moderates eating disorder risk among adolescent girls. *Psychol Health*; 2: 896-914.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2006, Eylül). *Eğitim ortamlarında şiddetin önlenmesi ve azaltılması Strateji ve eylem planı*, (2006-2011), Ankara.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2008). *Öğrencilerin Şiddet Algısı*. Ankara: Eğitimi Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığı. Erişim: http://www.meb.gov.tr/earged/earged/siddet_algisi.pdf

Mitchell, J. (1986). *The selected Melanie Klein*. New York: Macmillan, Inc.

Morrison, G. M., Furlong, M. J., Morrison, R. L. (1994). School violence to school safety: reframing the issue for school psychologists. *School Psychology Review*, 23 (2), 236-256.

Morsünbül, Ü. (2005). *Ergenlikte kimlik statülerinin bağlanma stilleri, cinsiyete ve eğitim düzeyi açısından incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Murdock, T. B., Love, K. M. (2004). Attachment to parents and psychological well-being: an examination of young adult college students in intact families and stepfamilies. *Journal of Family Psychology*, 18(4), 600-8.

Mutlu, E. (1997). Televizyon, çocuklar ve şiddet. *İstanbul İletişim Fakültesi Dergisi*, 4, 41–75.

Nakash-Eisikovits, O., Dutra, L., Westen, D. (2000). Relationship between attachment patterns and personality pathology in adolescents. *J Am Acad Child Adolesc Psychiatry;* 41: 1111-1123.

Navaro, L. (1989). Aşırı Koruyuculuğun Çocuk Eğitimine Etkileri. *6.Ya-pa Okulöncesi Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Semineri*. İstanbul: Ya-Pa Yayınları.

Nickerson, A. (2002). *Parent and peer attachment in middle childhood and early adolescence for psychological well-being*. Doktora Tezi, University of South Carolina, United States.

Nickerson, A., Nagle, R. (2005). Parent and peer attachment in late childhood and early adolescence. *J Early Adolesc*; 25: 223-249.

Olweus, D. (1999). *Bullying prevention program. Boulder, CO: Center for the Study and Prevention of Violence*, Institute of Behavioral Science, University of Colorado at Boulder.

Ooi, Y. P., Ang., R. P., Fung, D. S. S., Wong, G., Cai, Y. (2006). The impact of parent-child attachment on aggression, social stress and self-esteem. *School Psychology International*, 27 (5), 552-566.

Outcalt, J., Dimaggio, G., Popolo, R., Buck, K., Chaudoin-Patzoldt, K. A., Kukla, M. (2016). Metacognition moderates the relationship of disturbances in attachment with severity of borderline personality disorder among persons in treatment of substance use disorders. *Compr Psychiatry;* 64: 228.

Ögel, K., Tarı, I., Yılmazçetin Eke, C. (2006). *Okullarda Suç ve Şiddeti Önleme*. İstanbul: Yeniden Yayınları.

Öğülmüş, S. (2007). *Okullarda şiddet ve önlenmesi*. (S. Gelbal, Ed.). Okullarda Şiddetin önlenmesi: Mevcut uygulamalar ve sonuçları. Ankara: Türk Eğitim Derneği Yayınları.

Önder, A., Gülay H. (2007). "Annelerin Kabul Red Düzeyi ile Çocuklarının Empati Becerisi Arasındaki İlişkinin İncelenmesi", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22, 23-30.

Öngider, N. (2006). *Evli ve boşanmış ailelerde algılanan ebeveyn kabul veya reddinin çocuğun psikolojik uyumu üzerindeki etkileri*. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Özcebe, H. (2006). Adölesanlar ve şiddet. *Çocuk ve Ergene Yönelik Şiddetin Önlenmesi Sempozyumu.* 15-16 Mayıs. Ankara: AEM Kitap.

Özdemir, S. (2001). *Uçucu Madde Kullanımı ve Şiddet*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.

Özgür, G., Yörükoğlu, G., Baysan Arabacı, L. (2011). Lise Öğrencilerinin Şiddet Algıları, Şiddet Eğilim Düzeyleri ve Etkileyen Faktörler. *Psikiyatri Hemşireliği Dergisi,* 2(2), 53-60.

Özkan, İ. (2014). *Ergenlerde anne baba tutumu ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Öztürk, İ. (1990). *Anne baba tutumlarının üniversite öğrencilerinin bağımsızlık, duyguları anlama, yakınlık, başatlık, kendini suçlama ve saldırganlık düzeylerine etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Öztürk, M. O. (2002). *Ruh sağlığı ve bozuklukları*. Ankara: Nobel Tıp Kitabevleri. Öztürk, Y. (2007). Kadına yönelik şiddet: Neden ve Sonuçları. Erişim: www.tip.erciyes.edu.tr/Ders_Notlari/Dahili_Tip/Halk_Sagligi/Yusuf_Ozturk

Özyavru, C. N. (2008). *İlköğretim ve lise öğrencilerinin ağabey veya ablalarıyla ilişkide algıladıkları kabul-reddin anne-baba kabul-reddi, psikolojik uyum, aile içi çatışma ve eş kabul-reddi ile ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Paley, B., Conger, R. D. H., Gordon T. (2000). Parents' Affect Adolescent Cognitive Representations and Adolescent Social Development, *Journal of Marriage and Family,* 62, ss. 761-776.

Parladır, Seda. (2009). *Okullarda Şiddetin Kaynaklarına İlişkin Öğretmen, Yönetici ve Öğrenci Görüşleri*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Patterson, G. R., DeBaryshe, B. D., Ramsey, E. (1989). A developmental perspective on antisocial behavior. *American Psychologist*, 44, 329-335.

Pistole, M. C., Arricale, F. (2003). Understanding attachments: Beliefs about conflict. *Journal of Counseling and Dev*: JCD, 81(3), 318.

Raja, S. N., McGee, R., Stanton, W. R. (1991). Perceived attachments to parents and peers and psychological well-being in adolescence. *J Youth Adolesc;* 21: 471-485.

Reich, W. A., Seigel, H. (2002). Attachment, ego identity development and exploratory interset in university students. *Asian Journal of Social Psychology;* 5: 125-134.

Reiss, A. J. Farrington, D. P. (1991). Advancing Knowledge About CoOffending: Results From a Prospective Longitudinal Survey of London Males. *Journal of Criminal Law and Criminology*, 83, 60-395.

Rice, K. G. (1990). Attachment in adolescence: A narrative and meta-analytic review. *Journal of Youth and Adolesc*, 19(5), 511-538.

Rice, K. G., Cunningham, T. J., Young, M. B. (1997). Attachment to parents, social competence, and emotional well-being: A comparison of Black and White late adolescents. *Journal of Counseling Psychology*, 44, 89-101.

Rohner, R. P. (1986). *The Warmth dimension: Foundations of parental acceptance rejection theory*. Newbury Park, CA: Sage Publications, Inc.

Rohner, R. P. (2000). *Glossary of significant concepts in parental acceptance-rejection theory*. (Online at Babylon.com)

Rohner, R. P. (2001). *Reliability and validity of the Intimate Partner AcceptanceRejection Questionnaire. Manuscript in preparation, Rohner Center for the Study of Parental Acceptance and Rejection, School of Family Studies*, University of Connecticut.

Rohner, R. P. (2004). The Parental Acceptance-Rejection Syndrome: Universal Correlates of Perceived Rejection" *American Psychologist*, 59 (8), 830.

Rohner, R. P. (2005), *"Glossary of Significant Concepts in Parental Acceptance Rejection Theory",* www.cspar.uconn.edu

Rohner, R. P., Brothers, S. A. (1999), Perceived Parental Rejection, Psychological Maladjustment, and Borderline Personality Disorder, *Journal of Emotional Abuse,* 1 (4), 81-95.

Rohner, R. P., Britner, P. A. (2002). Worldwide Mental Health Correlates of Parental Acceptance-Rejection: Review of Cross-Cultural and Intracultural Evidence, *Cross-Cultural Research*, 36 (1), 16-47.

Rohner, R. P., Khaleque, A. (2005). Handbook for the study of parental acceptance and rejection. *USA: Rohner Research Publications*.

Rohner, R. P., Rohner, E. C. (1981). Parental acceptance-rejection and parental control: Cross-cultural codes. *Ethnology*, 20(3), 245-260.

Rohner, R. P., Khaleque A., Cournoyer D. E. (2005). Parental acceptance-rejection theory, methods, evidence, and implications. In R. P. Rohner ve A. Khaleque (Eds.), *Handbook for the Study of Parental Acceptance and Rejection Storrs: Rohner Research Publications*, s: 1-36.

Rohner R. P., Khaleque, A., Cournoyer, D. E. (2007). *"Introduction to Parental Acceptance-Rejection Theory, Methods Evidence and Implications"*, www.cspar.uconn.edu

Rothbaum, F., Weisz, J. R. (1994). Parental caregiving and child externalizing behavior in nonclinical samples: A meta-analysis. *Psychological Bulletin,* 116, 55-74.

Rubin, K. H., Dwyer, K. M., Booth-LaForce, C., Kim, A. H., Burgess, K. B., Rose-Krasnor, L. (2004). Attachment, friendship, and psychosocial functioning in early adolescence. *Journal of Early Adolescence*, 24, 326.

Sabuncuoğlu, O., Berkem, M. (2006). Bağlanma Biçemi ve Doğum Sonrası Depresyon Belirtileri Arasındaki İlişki: Türkiye'den Bulgular. *Türk Psikiyatri Dergisi,* 17 (4), 252-258.

Sağlık Bakanlığı Yayını, (2008). *Çocuk ve ergen sağlığı modülleri: eğitimciler için eğitim rehberi,* 722. Ankara.

Salahur, E. (2010). *Üniversite öğrencilerinin geriye dönük olarak çocukluklarında algılamış oldukları ebeveyn kabul veya reddinin yetişkin bağlanma biçimleri ve depresif belirtiler ile ilişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Sami, Ş. (1987). *Kamus-ı Türki*, Çağrı Yayınları, İstanbul.

Sarıtaş, D. (2007). *The Effects of Maternal Acceptance-Rejection on Psychological Distress of Adolescents: The Mediator Roles of Early Maladaptive Schemas* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sayar, K., Tüzün, O. (2006). *Bağlanma kuramı ve psikopatoloji*. Düşünen Adam, 19 (1), 24-39.

Schindler, A., Bröning, S. (2015). A review on attachment and adolescent substance abuse: empirical evidence and implications for prevention and treatment. *Subst Abus*; 36: 304-13.

Schultheiss, D. E., Blustein, D. L. (1994). Contributions of family relationships factors to the identity formation process. *J Couns Dev*; 73: 159-166.

Schwartz, D., Dodge K. A., Pettit, G. S. (2000). Friendship as a moderating factor in the pathway between early harsh home environment and later victimization in the peer group. *Dev Psychol* 36: 646-662.

Semiz, C. (1998). *Aile içi ilişkiler ve çocuk, III. Aile Şurası Tebliğleri*, T.C. Devlet Bakanlığı, Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı, Ankara.

Serra, G., Tiryaki, A., Topbaş, M. (2010). Üniversite öğrencilerinde madde kullanma ve anne babaya bağlanma biçimleri. *Anadolu Psikiyatri Dergisi;* 11: 305-312.

Shaver, P. R., Mikulincer, M. (2002). Attachment-related psychodynamics. *Attach Hum Dev;* 4: 133-161.

Silver, M. E., Field, T. M., Sanders, C. E., Diego, M. (2000). Angry adolescents who worry about becoming violent. *Adolescence*, 35(140): 663-670.

Smith, M., Calam, R., Bolton, C. (2009). Psychological factors linked to self-reported depression symptoms in late adolescence. *Behav Cogn Psychother;* 37: 73-85.

Solomon, J., George, C. (2011). Disorganized Attachment and Caregiving. *New York, The Guilford Press.*

Soysal, A., Bodur, Ş., İşeri, E., Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri Dergisi*; 8: 88-99.

Soysal, A. Ş., Özçelik, A., Arhan, E., İşeri, E., Gücüyener, K. (2009). Bir olgu sunumu eşliğinde tepkisel bağlanma bozukluğunun gözden geçirilmesi. *Türkiye Klinikleri Pediatri Dergisi*; 18: 248-252.

Steinberg, L. (2007). *Ergenlik*. İstanbul: İmge Yayınları, Çev: Figen Çok.

Steinberg, L., Sheffield-Morris, A. (2001). Adolescent development. *Annual Review of Psychology,* 52, 83.

Summers, F. (1994). *Object relations theories and psychopathology: A comphrehensive text*. London: The Analytic Press.

Sümer, N. (2006). Yetişkin bağlanma ölçeklerinin kategoriler ve boyutlar düzeyinde karşılaştırılması. *Türk Psikoloji Dergisi*, 21(57), 1.

Sümer, N., Gündoğdu-Aktürk E., Helvacı, E. (2010). Anne-baba tutum ve davranışlarının psikolojik etkileri: Türkiye'de yapılan çalışmalara toplu bakış. *Türk Psikoloji Yazıları*, 13 (25), 42-59.

Sümer, N., Güngör, D. (1999). Yetişkin bağlanma stilleri ölçeklerinin Türk örneklemi üzerinde psikometrik değerlendirmesi ve kültürlerarası bir karşılaştırma. *Türk Psikoloji Dergisi*, 14(43), 71-106.

Sümer, N., Sayıl, M. F., Berument, K. S. (2009). Çocuğun gelişiminde bağlanma, ilgi-bakım ve aile dinamiklerinin etkisi. *TÜBİTAK Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Projesi,* 105K102. Ankara.

Şahan, M. (2007). *Lise Öğrencilerinde Saldırganlığı Yordayan Bazı Değişkenlerin İncelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Şakir, A. (1987). *H.Ü. Devlet Konservatuvarına Devam Eden 14-18 Yaş Grubu Öğrencilerinin Sosyal Uyumları ile Ana Baba Tutumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara: Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şener, G., Boydak Özan, M. (2013). İlköğretim Kurumlarında Yer Alan Öğretmen ve Öğrencilerin Şiddet Algıları. *Sakarya University Journal of Education,* 3(1),7-20.

T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, (1998). *Aile İçinde Şiddet ve Toplumsal Alanda Şiddet,* Başbakanlık Basımevi, Ankara.

Tamar, M., Özbaran, B. (2004). Çocuk ve Ergenlerde Depresyon. *Klinik Psikiyatri; Ek 2:* 84-92.

Tasca, G. A., Balfour, L. (2014). Attachment and eating disorders: a review of current research. *Int J Eat Disord*; 47: 710-7.

TBMM Araştırma Komisyonu, (2007). *Çocuklarda ve gençlerde artan şiddet eğilimi ile okullarda meydana gelen olayların araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan (10/337, 343, 356, 357) esas numaralı meclis araştırma komisyon raporu*. Ankara: MEB Özel Eğitim Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Erişim 3.08.2015, https://www.tbmm.gov.tr/.../arastirma_onergesi_gd.onerge_bilgileri

Tekin, O., Özkara, A., Cebeci, S., Işık, B., Çatal, F., Doğan, D. G., Bilici, M., Kara, S. (2007). 11-20 Yaş Öğrencilerde Sosyal Eğilimler Anketi: 308 Öğrenci Üzerinde Pilot Çalışma. *Yeni Tıp Dergisi*, 24 (4).

Tezcan, M. (1996). "Bir Şiddet Ortamı Olarak Okul", *Şiddet, Cogito*, Sayı:6-7, Kış-Bahar, 105-108, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Thomas, S. P., Smith, H. (2004). School Connectedness, Anger Behaviors, and Relationships of Violent and Nonviolent American Youth. *Perspectives in Psychiatric Care,* 40 (4), 135-138.

Thompson, R. A. (2002). Attachment theory and research. *In Child and Adolescent Psychiatry, 3rd Ed. (Ed M Lewis):*164-172. Philadelphia, Lippincott Williams Wilkins.

Tomlison, M., Cooper, P., Murray, L. (2005). The mother-infant relationship and infant attachment in a South African peri-urban settlement. *Child Development,* 76, 1044-1054.

Tremblay, R. E., Nagin, D. S., Seguin, J. R., Zoccolillo, M., Zelazo, P. D., Boivin, M., Perusse, D., Japel, C. (2004). Physical aggression during early childhood: trajectories and predictors. *Pediatrics*, 114(1), e43-e50.

Troy, N. W. (1995). The time of first holding of the infant and maternal selfesteem related to feelings of maternal attachment. *Women's Health;* 32 (3), 59-72.

Turner, P. P., Sarason, I. G., Sarason B. R. (2001). Exploring the link between parental acceptance and young adult adjustment. *Cognitive Therapy and Research,* 25, 185-199.

Tuzgöl, M. (1998). *Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

TÜİK, (2013). *Türkiye İstatistik Kurumu*. Erişim: www.tüik.com.tr

Türk Dil Kurumu, (2007). *Türkçe Sözlük*. Erişim: www.tdk.org.tr

Türktan, Ş., Savran, C. (2011). Ergenlik Döneminde Bağlanma. İçinde T. Solmuş (Ed.), *Bağlanma, Evlilik ve Aile Psikolojisi*. İstanbul: Sistem Yayıncılık; 259-271.

Uçan, A. (2007). Okullarda Şiddet Sorununun Çözümü Sanat Eğitimi. *3. Ulusal Sanat Eğitimi Sempozyumu,* 19 - 21 Kasım. Gazi Eğitim Fakültesi, Ankara.

Uluç, S. (2005). *Okul öncesi çocuklarda benliğe ilişkin inançlar kişilerarası şemalar ve bağlanma ilişkisinin temsilleri arasındaki ilişki: Ebeveynlerin kişilerarası şemalarının ve bağlanma modellerinin etkisi*. Yayınlanmış doktora tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Uysal, A. (2003). *Şiddet karşıtı programlı eğitimin öğrencilerin çatışma çözümleri, şiddet eğilimleri ve davranışlarına yansıması*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ege Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Uzuner, Y. (2003). Çocukta Ruh Sağlığı, Uyum Bozukluğu. *Ailede Ruh Sağlığı* (ed. Y. Uzuner). Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları, s. 45-56.

Varan, A. (2003). *EKAR kuramı değerlendirme araçlarının Türkiye güvenirlik ve geçerlik çalışması*. Ege Üniversitesi, Psikiyatri Anabilim Dalı (yayınlanmamış çalışma).

Varan, A. (2005). *Relation between perceived parental acceptance and intimate partner acceptance in Turkey: does history repeat itself?*. Ethos, 33 (3), 414–426.

Varan, A., Rohner, R. P., Eryüksel, G. (2008). Intimate partner acceptance, parental acceptance in childhood, and psychological adjustment among Turkish adults in ongoing attachment relationships. *Cross-Cultural Research*, 42, 46-56.

Veneziano, R. A., Rohner, R. P. (1998). Perceived paternal acceptance, paternal involvement, and youths' psychological adjustment in a rural, biracial southern community. *Journal of Marriage and the Family*, 60, 335-343.

Ward, T., Hudson, S. M., Marshall, W. L. (1996). Attachment style in sex offenders: A preliminary study. *Journal of Sex Research*, 33(1), 17-26.

Warren, S. L., Huston, L., Egeland, B., Sroufe, L. A. (1997). Child and adolescent anxiety disorders and early attachment. *J Am Acad Child Adolesc Psychitary;* 36: 637-644.

Waters, E., Claire, E., Hamilton Nancy S. (2000). Weinfield The Stability of Attachment Security from Infancy to Adolescence and Early Adulthood: General Introduction. *Child Dev, Volume 71, Number 3,* Pages 678-683.

Wolchik, S. A., Wilcox, K. L., Tein, J. Y., Sandler, I. N. (2000). Maternal acceptance and consistency of discipline as buffers of divorce on children's psychological adjustment problems. *Journal of Abnormal Child Psychology,* 28/1, ss. 87-102.

Winnicott, D. W. (1957). *Mother and child*. New York: Basic Books, Inc.

Winnicott, D. W. (1989). *Psychoanalytic explorations*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

Wyess, D. (1973). *Psychoanalytic schools from the beginning to the present*. New York: Jason Aronson, Inc.

Yalçın, D. (2004). *Ailelerinden algıladıkları destek düzeyleri farklı lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri*. Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yalçın, S. (2007). *Ergenlerde Algılanan Duygusal İstismarın Uyum Düzeyine Etkisi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Maltepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yakut, S. (2012). *Lise Öğrencilerinde Dindarlık-Şiddet Eğilimi İlişkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı.

Yavuzer, H. (1996). *Çocuk Psikolojisi*. Ankara: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2000). *Okul çağı çocuğu*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yavuzer, H. (2004). *Ana-Baba ve Çocuk*. Remzi Kitabevi. İstanbul.

Yavuzer, Y., Gündoğdu, R., Dikici, A. (2009). Teachers' perceptions about school violence in one turkish city. *Journal of School Violence*, 8 (1), 29- 41.

Yener, P. (2014). *Okul öncesi eğitim alan 60 ay ve üzeri çocukların sosyal beceri düzeyleri ile annelerinin çocuk yetiştirme tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

Yıldırım, İ. (1998). Akademik başarı düzeyleri farklı olan lise öğrencilerinin bazı değişkenlere göre sosyal destek düzeyleri. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi* 2 (10), 33-45.

Yılmaz, B. (2007). *Understanding Social Anxiety Through Adolescents' Perceptions of Interparental Conflict and Parental Rejection* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul, Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, İ. (2008). *Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin çok boyutlu olarak incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

Yörükoğlu, A. (1986). *Gençlik Çağı*, TİB Kültür Yay., 3.bs., Ankara 1986.

Zeanah, C. H., Boris, N. W, Larriey, J. A. (1997) Infant development and developmantal risk: a review of the past 10 years. *J Am Acad Child Adolescent Psychiatry*; 36: 165-178.

Zimmermann, P. (2004). Attachment representations and characteristics of friendship relations during adolescence. *Journal of Experimental Child Psychology,* 88, 83-101.

Zimmermann, P., Becker-Stoll F. (2002). Stability of attachment representations during adolescence: the influence of ego-identity status. *Journal of Adolescence,* 25, 107-124.

Xia, G., Qian, M. (2001). The Relationship of Parenting Style to SelfReported Mental Health Among Two Subcultures of Chinese, *Journal Of Adolosence,* 24, ss. 251-260.

EKLER

EK-1: Etik Onay Belgesi
EK-2: Anket Araştırma İzin Belgesi
EK-3: Anket Araştırma İzin Talebi Belgesi
EK-4: EKRÖ Lisans Belgesi
EK-5: Kişisel Bilgi Formu
EK-6: Şiddet Eğilimi Ölçeği (ŞEÖ)
EK-7: EKRÖ: Baba Formu
EK-8: EKRÖ: Anne Formu
EK-9: Yakın İlişkide Yaşantılar Envanteri-I
EK-10: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu
EK-11: Aile İzin Formu

EK-1: Etik Onay Belgesi

Evrak Tarih ve Sayısı: 28/12/2017-8206

T.C.
İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Sayı : 88083623-044-8206 28/12/2017
Konu : Fatih KARABOĞA'nın Etik Onay Hk.

Fatih KARABOĞA

Enstitümüz Y1512.270009 numaralı Psikooji Anabilim Dalı Psikoloji Tezli Yüksek Lisans programı öğrencilerinden Fatih KARABOĞA'nın "EBEVEYN REDDİ ALGISI YÜKSEK OLAN ERGENLERİN ŞİDDET EĞİLİMİNE YÖNELMESİNDE BAĞLANMA BİÇİMİNİN ETKİSİNİN İNCELENMESİ" adlı tez çalışması gereği "Kişisel Bilgi Formu", "Ebeveyn Kabul-Red Ölçeği", "Şiddet Eğilimi Ölçeği" ve "Yakın İlişkilerde Yaşantılar Envanteri" ile ilgili anketleri 12.06.2017 tarihli ve 2017/12 sayılı İstanbul Aydın Üniversitesi Etik Komisyon Kararı ile etik olarak uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Prof. Dr. Özer KANBUROĞLU
Müdür V.

Evrakı Doğrulamak İçin : https://evrakdogrula.aydin.edu.tr/enVision.Dogrula/BelgeDogrulama.aspx?V=BE8AFT8V

Adres:Beşyol Mah. İnönü Cad. No:38 Sefaköy , 34295 Küçükçekmece / İSTANBUL
Telefon:444 1 428
Elektronik Ağ:http://www.aydin.edu.tr/

Bilgi için: NESLİHAN KUBAL
Unvanı: Enstitü Sekreteri

EK-2: Anket Araştırma İzin Belgesi

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-44-E.11956069
Konu: Anket Araştırma İzni

08.08.2017

İSTANBUL AYDIN ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ'NE
(Personel Daire Başkanlığı)

İlgi: a) 30.06.2017 tarih ve 4006 sayılı yazınız.
b) Valilik Makamının 04.08.2017 tarih ve 11808095 sayılı oluru.

Üniversiteniz Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Fatih KARABOĞA'nın **"Ebeveyn Reddi Algısı Yüksek Olan Ergenlerin Şiddet Eğilimine Yönelmesinde Bağlanma Biçiminin Etkisinin İncelenmesi"** konulu tezi hakkındaki ilgi (a) yazınız ilgi (b) valilik onayı ile uygun görülmüştür.

Bilgilerinizi ve araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanmaması, **uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanılması,** katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, gerekli duyurunun araştırmacı tarafından yapılması, okul idarecilerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Valilik Onayı doğrultusunda uygulanması ve işlem bittikten sonra 2 (iki) hafta içinde sonuçtan Müdürlüğümüz Strateji Geliştirme Bölümüne rapor halinde bilgi verilmesini arz ederim.

Harun TÜYSÜZ
Müdür a.
Müdür Yardımcısı

EK:1- Valilik Onayı
2- Ölçekler

İl Milli Eğitim Müdürlüğü Binbirdirek M. İmran Öktem Cad.
No:1 Eski Adliye Binası Sultanahmet Fatih/İstanbul
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

A. BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. http://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden f6cd-68dc-3375-90a8-c97d kodu ile teyit edilebilir.

EK-3: Anket Araştırma İzin Talebi Belgesi

T.C.
İSTANBUL VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 59090411-44-E.11808095 04/08/2017
Konu: Anket ve Araştırma İzin Talebi

VALİLİK MAKAMINA

İlgi: a) İstanbul Aydın Üniversitesinin 30.06.2017 tarih ve 4006 sayılı yazısı.
b) MEB. Yen. ve Eğ. Tek. Gn Md. 07.03.2012 tarih ve 3616 sayılı 2012/13 nolu gen.
c) Milli Eğitim Araştırma ve Anket Komisyonunun 01.08.2017 tarihli tutanağı.

İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü yüksek lisans öğrencisi Fatih KARABOĞA'nın **"Ebeveyn Reddi Algısı Yüksek Olan Ergenlerin Şiddet Eğilimine Yönelmesinde Bağlanma Biçiminin Etkisinin İncelenmesi"** konulu tezi kapsamında, ilimiz Şişli ve Kağıthane ilçelerinde bulunan liselerde öğrenim gören öğrencilere; kişisel bilgi formu, ebeveyn kabul-red ölçeği şiddet eğilimi ölçeği ve yakın ilişkilerde yaşantılar envanterini uygulama istemi hakkındaki ilgi (a) yazı ve ekleri Müdürlüğümüzce incelenmiştir.

Araştırmacının söz konusu talebi; bilimsel amaç dışında kullanılmaması, **uygulama sırasında bir örneği müdürlüğümüzde muhafaza edilen mühürlü ve imzalı veri toplama araçlarının kurumlarımıza araştırmacı tarafından ulaştırılarak uygulanılması, katılımcıların gönüllülük esasına göre seçilmesi, araştırma sonuç raporunun müdürlüğümüzden izin alınmadan kamuoyuyla paylaşılmaması koşuluyla, okul idarelerinin denetim, gözetim ve sorumluluğunda, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde ilgi (b) Bakanlık emri esasları dâhilinde uygulanması, sonuçtan Müdürlüğümüze rapor halinde (CD formatında) bilgi verilmesi kaydıyla** Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Ömer Faruk YELKENCİ
Milli Eğitim Müdürü

OLUR
04/08/2017

Ahmet Hamdi USTA
Vali a.
Vali Yardımcısı

Ek:1- Genelge
2- Komisyon Tutanağı

İl Milli Eğitim Müdürlüğü Binbirdirek M. İmran Öktem Cad.
No:1 Eski Adliye Binası Sultanahmet Fatih/İstanbul
E-Posta: sgb34@meb.gov.tr

A. BALTA VHKİ
Tel: (0 212) 455 04 00-239
Faks: (0 212)455 06 52

Bu evrak güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. http://evraksorgu.meb.gov.tr adresinden d626-fd91-3c20-b9b6-1eef kodu ile teyit edilebilir.

EK-4: EKRÖ Lisans Belgesi

Ronald and Nancy Rohner Center

for the Study of Interpersonal Acceptance and Rejection

Human Development & Family Studies, Box U-1058, University of Connecticut, Storrs, CT 06269-1058 USA

Limited License

PERMISSION TO REPRODUCE FOR

LIMITED EDUCATIONAL, CLINICAL, AND RESEARCH PURPOSES

Ocak 19, 2018

Permission is granted to **FATİH KARABOĞA** to reproduce and use any measures provided by Rohner Research Publications (hereinafter, "RRP") for use in a research project. In addition, in exchange for the permission granted above, **FATİH KARABOĞA** agrees to supply RRP with completed research results, in whatever form, and hereby grants a license to RRP to use such research results for interpretation, citation, and archiving. This document shall serve as a receipt for payment of $25 for Copyright License.

Scoring and data storage is available at no cost by registering this project at http://parscore6.appspot.com using a Gmail account. Please use the HELP video for guidance. Dr. Behire Kuyumcu behirek@gmail.com may be able to aid you in use of the scoring program. She was a visiting postdoctoral scholar in the Rohner Center for a year.

Warm regards,

Ronald P. Rohner, Ph.D., CEO

Rohner Research Publications

www.rohnerresearchpublications.com

EK-5: Kişisel Bilgi Formu

Kişisel Bilgi Formu

Elinizdeki form, bireylerin kendilerini nasıl algıladıklarına ilişkin bilgi toplamak ve bilimsel bir araştırmaya ışık tutmak amacı ile hazırlanmıştır. Araştırmanın doğru sonuçlara ulaşabilmesi açısından vereceğiniz cevapların samimi, güvenilir olması ve soruların yanıtsız bırakılmaması önem taşımaktadır. Formdaki soruların doğru veya yanlış cevapları yoktur. Lütfen sizi en iyi tanımlayan seçeneği işaretleyiniz. Yardımlarınız ve ayırdığınız zaman için çok teşekkür ederim.

Fatih KARABOĞA
İstanbul Aydın Üniversitesi

1.Cinsiyetiniz nedir?
( ) Kız ( ) Erkek

2.Yaşınız nedir?
( ) 14 ( ) 15 ( ) 16 ( ) 17 ( ) 18

3.Siz dahil kaç kardeşsiniz?
( ) Tek çocuk ( ) 2-3 kardeş ( ) 4-5 kardeş ( ) 6 ve daha fazla kardeş

4.Evinizde siz de dahil olmak üzere kaç kişi yaşıyor?
( ) 3 kişi ( ) 3-5 kişi ( ) 6-7 kişi ( ) 7 ve üzeri kişi

5.Ailenizin toplam geliri?
( ) 0–1400 ( ) 1401–3000 ( ) 3001–4500 ( ) 4501–6000 ( ) 6001 ve üzeri

6.Annenizin öğrenim düzeyi nedir?
( ) Okur-yazar değil ( ) Okur-yazar ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Lisans ve üzeri

7.Babanızın öğrenim düzeyi nedir?
( ) Okur-yazar değil ( ) Okur-yazar ( ) İlkokul ( ) Ortaokul ( ) Lise ( ) Lisans ve üzeri

8.Anne-babanızın durumu?
( ) Birlikte, ikisi de sağ ( ) Boşanmış
( ) Anne sağ, baba vefat etti ( ) Baba sağ, anne vefat etti ( ) İkisi de vefat etti

9.Karşı cinsten yakın arkadaşınız (sevgiliniz) var mı?
( ) Evet ( ) Hayır

10.Spor yapar mısınız?
( ) Hiçbir zaman ( ) Bazen ( ) Sık Sık ( ) Her zaman

11.Genelde mutlu biri misiniz?
( ) Evet ( ) Bazen ( ) Sık Sık ( ) Hayır

12.Kendinizi yalnız hisseder misiniz?
( ) Her zaman ( ) Bazen ( ) Sık sık ( ) Hiçbir zaman

13.İnsanlara ne kadar güvenirsiniz?
( ) Çok güvenirim ( ) Genellikle güvenirim ( ) Biraz güvenirim ( ) Hiç güvenmem

14.Bugünkü hayatınızdan genel olarak memnun musunuz?
( ) Çok memnunum ( ) Genellikle memnunum ( ) Biraz memnunum ( ) Hiç memnun değilim

15.Gelecekten ne kadar umutlusunuz?
( ) Çok umutluyum ( ) Genellikle umutluyum ( ) Biraz umutluyum ( ) Hiç umutlu değilim

16.Normal yaşamınızda sigara kullanıyor musunuz?
( ) Evet ( ) Hayır (Cevabınız "Evet" ise sıklığını işaretleyiniz.)
( ) Günde 1-6 adet ( ) Günde 7-14 adet
( ) Günde 14-20 adet ( ) Günde 1 paket ve üzeri

17.Çocuk yaşta kardeşlerin bakımı ya da çalışarak para kazanmak gibi sorumluluklar üstlendiniz mi?
( ) Evet ( ) Hayır

18.Hangisine daha yakınsınızdır?
( ) Anne ( ) Baba ( ) Anne ve babanın her ikisi de ( ) Kardeş
( ) Arkadaş ( ) Akraba ( ) Diğer (Yazınız) ……..

19.Şayet yaşıyorlarsa, anne ve babanızla ilişkiniz nasıl?
Annemle ilişkim: ( ) Çok iyi ( ) İyi ( ) İyi değil ( ) Hiç iyi değil
Babamla ilişkim: ( ) Çok iyi ( ) İyi ( ) İyi değil ( ) Hiç iyi değil

20.Şiddetle (fiziksel ya da sözel) karşılaşıyor musunuz?
( ) Evet ( ) Hayır (Cevabınız "Evet" ise sıklığını işaretleyiniz.)
( ) Her gün ( ) Haftada birkaç kez
( ) Haftada 1 kez ( ) Ayda 1 kez ( ) Yılda 1 kez

21.Şiddetle en çok hangi ortamda karşılaşıyorsunuz?
( ) Evde ( ) Okulda ( ) Mahallede ( ) Diğer (Yazınız)……. ( ) Karşılaşmıyorum

22.Yaşadığınız semtte/mahallede kavga ve saldırı olayları oluyor mu?
( ) Evet ( ) Hayır (Cevabınız "Evet" ise sıklığını işaretleyiniz.)
( ) Çok sık ( ) Sık sık ( ) Bazen

23.Ailenizde bireyler birbirine fiziksel şiddet uygular mı?
( ) Evet ( ) Hayır (Cevabınız "Evet" ise sıklığını işaretleyiniz.)
( ) Her gün ( ) Haftada birkaç kez
( ) Haftada 1 kez ( ) Ayda 1 kez ( ) Yılda 1 kez

24. Ailenizde bireyler birbirine sözel şiddet uygular mı?
( ) Evet ( ) Hayır (Cevabınız "Evet" ise sıklığını işaretleyiniz.)
( ) Her gün ( ) Haftada birkaç kez
( ) Haftada 1 kez ( ) Ayda 1 kez ( ) Yılda 1 kez

25.Arkadaşlarınızla ilişkilerinizi nasıl tanımlarsınız?
( ) Yetersiz ( ) Orta ( ) İyi ( ) Çok iyi

26.Arkadaşlarınızla beraberken <u>en çok</u> ne tür etkinlik yaparsınız?
( ) Gezme ( ) Ders çalışmak ( )Sohbet etmek
( ) Kültürel etkinlik (sinema, tiyatro, konser vb.) ( ) Diğer (Yazınız)……

EK-6: Şiddet Eğilimi Ölçeği (ŞEÖ)

ŞİDDET EĞİLİMİ ÖLÇEĞİ (ŞEÖ)

Sevgili Öğrenciler,

Bu ölçek, lise öğrencilerinin şiddet eğilimini ölçmek amacıyla hazırlanmıştır. Bu amaçla hazırlanan ölçekte 20 madde bulunmaktadır. Her maddenin karşısında "**hiçbir zaman"**, "**bazen"**, "**her zaman"** şeklinde üç şık bulunmaktadır. Sizden istenen her maddeyi dikkatlice okuyarak size uygun seçeneğin altındaki parantezin içine bir (X) işareti koymanızdır. Ölçeğin üzerine adınızı ve adresinizi yazmayınız.

Duyarlılığınız için teşekkür ederim.

MADDELER	**Hiçbir zaman**	**Bazen**	**Her zaman**
1.Birine çok öfkelendiğimde onun canını acıtmak isterim.	**( )**	**( )**	**( )**
7.Bilgisayarda savaş oyunları oynamaktan hoşlanırım.	**( )**	**( )**	**( )**
11.Bugüne kadar birçok hayvana zarar verdiğim olmuştur.	**( )**	**( )**	**( )**
13.Rakip olduğum kişileri kaba kuvvetle alt etmek isterim.	**( )**	**( )**	**( )**
15.Öğretmenlerim genellikle öfkeli davranışlarımdan şikâyetçidir.	**( )**	**( )**	**( )**
20.Bazen o kadar öfkelenirim ki, birilerine zarar vermeden sakinleşemem.	**( )**	**( )**	**( )**

Cinsiyet: E ( ) K ( )

EK-7: EKRÖ: Baba Formu

Early Childhood PARQ: Father

Erken Çocukluk Dönemi Ebeveyn Kabul Red Ölçeği: Baba* (Kısa Formu)

_____
_____

Adı Soyadı (veya Numara)
Tarih

BABAM		DOĞRU		DOĞRU DEĞİL	
		Hemen Her Zaman Doğru	*Bazen Doğru*	*Nadiren (Çok Az) Doğru*	*Hiçbir Zaman Doğru Değil*
1.	Benim hakkımda güzel şeyler söyler.	☐	☐	☐	☐
6.	Kızdığı zaman beni cezalandırır.	☐	☐	☐	☐
11.	Ondan yardım istediğimde beni duymazlıktan gelir.	☐	☐	☐	☐
12.	Bana istenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu hissettirir.	☐	☐	☐	☐
23.	Onu rahatsız etmediğim sürece benimle ilgilenmez.	☐	☐	☐	☐
24.	Bana karşı yumuşak ve iyi kalplidir.	☐	☐	☐	☐

*Eğer babası değilse, çocuğa bakım veren erkek düşünülerek doldurulmalıdır.

© Rohner Research Publications, 2014

Translation into Turkish by E. Akun and M. Unubol

EK-8: EKRO: Anne Formu

Early Childhood ARQ: Mother

Erken Çocukluk Dönemi Ebeveyn Kabul Red Ölçeği: Anne* (Kısa Formu)

_____
_____

Adı Soyadı (veya Numara)
Tarih

ANNEM		DOĞRU		DOĞRU DEĞİL	
		Hemen Her Zaman Doğru	*Bazen Doğru*	*Nadiren (Çok Az) Doğru*	*Hiçbir Zaman Doğru Değil*
1.	Benim hakkımda güzel şeyler söyler.	☐	☐	☐	☐
6.	Kızdığı zaman beni cezalandırır.	☐	☐	☐	☐
11.	Ondan yardım istediğimde beni duymazlıktan gelir.	☐	☐	☐	☐
12.	Bana istenilen ve ihtiyaç duyulan biri olduğumu hissettirir.	☐	☐	☐	☐
23.	Onu rahatsız etmediğim sürece benimle ilgilenmez.	☐	☐	☐	☐
24.	Bana karşı yumuşak ve iyi kalplidir.	☐	☐	☐	☐

*Eğer annesi değilse, çocuğa bakım veren kadın düşünülerek doldurulmalıdır.

© Rohner Research Publications 2014

Translation into Turkish by E. Akun and M. Unubol

EK-9: Yakın İlişkide Yaşantılar Envanteri-I

Yakın İlişkide Yaşantılar Envanteri – I

Yakın İlişkide Yaşantılar Envanteri (YİYE) Brennan, Clark ve Shaver (1998) tarafından geliştirilen bağlanma boyutlarını ölçen 36 maddeden oluşmaktadır. Kaçınma (attachment avoidance) skorunu hesaplamak için tek sayılı maddelerin ortalamaları alınırken kaygı (attachment anxiety) skorunu hesaplamak için çift sayılı maddelerin ortalamaları alınmaktadır.

7'li derecelendirme yöntemine göre: 1 = Hiç katılmıyorum
7 = Tamamen katılıyorum

*** 1, 2, 3, 4, 5, 6 ve 7 rakamlarından sadece birini sol kutucuğa doldurmanız beklenmektedir.

	1. Gerçekte ne hissettiğimi birlikte olduğum kişiye göstermemeyi tercih ederim.
	2. Terk edilmekten korkarım.
	4. İlişkilerim konusunda çok kaygılıyım.
	14. Yalnız kalmaktan endişelenirim.
	15. Özel duygu ve düşüncelerimi birlikte olduğum kişiyle paylaşmak konusunda oldukça rahatımdır.
	16. Çok yakın olma arzum bazen insanları korkutup uzaklaştırır.
	27. Sorunlarımı ve kaygılarımı genellikle birlikte olduğum kişiyle tartışırım.
	33. İhtiyaç duyduğumda birlikte olduğum kişiden yardım istemek işe yarar.
	35. Rahatlama ve güvencenin yanı sıra birçok şey için birlikte olduğum kişiyi ararım.

EK-10: Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sizi Fatih KARABOĞA tarafından yürütülen "Ebeveyn reddi algısı yüksek olan ergenlerin şiddet eğilimine yönelmesinde bağlanma biçiminin etkisinin incelenmesi" başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmanın amacı, ortaöğretim kademesindeki öğrencilerin sağlıklı gelişmelerine etki edecek olumsuz durumların tespit edilmesi ve bunlara karşı alınabilecek önlemleri belirlemektir. Araştırmada sizden tahminen 40 dakika ayırmanız istenmektedir. Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmanın amacına ulaşması için sizden beklenen, bütün soruları eksiksiz, kimsenin baskısı veya telkini altında olmadan, size en uygun gelen cevapları içtenlikle verecek şekilde cevaplamanızdır. Bu formu okuyup onaylamanız, araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz anlamına gelecektir. Ancak, çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmayı **bırakma hakkına** da sahipsiniz. Bu çalışmadan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel bilgileriniz **yer almayacaktır**; ancak verileriniz yayın amacı ile kullanılabilir.

Eğer araştırmanın amacı ile ilgili verilen bu bilgiler dışında şimdi veya sonra daha fazla bilgiye ihtiyaç duyarsanız araştırmacıya şimdi sorabilir veya **f.karaboga@hotmail.com** e-posta adresinden ulaşabilirsiniz. Araştırma tamamlandığında genel ya da size özel sonuçların sizinle paylaşılmasını istiyorsanız lütfen araştırmacıya iletiniz.

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları anladım. Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı/araştırmacılar tarafından yapıldı. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarakta anlatıldı. Kişisel bilgilerimin özenle korunacağı konusunda yeterli güven verildi.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve telkin olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Öğrenci Kodu: ……

Fatih KARABOĞA
İstanbul Aydın Üniversitesi
Psikoloji Yüksek Lisans

EK-11: Aile İzin Formu

AİLE İZİN FORMU

Sayın Veli,

Şiddetin, dünyada ve ülkemizde giderek artış gösterdiği ve bu artışın kaygı verici boyutlara ulaştığı bilinmektedir. Şiddetin oluşumunda birçok nedenin etkili olması, şiddeti farklı boyutlar içinde ele alınmayı gerektirmektedir. Şiddetin çok sık görüldüğü, hatta neredeyse kabul edildiği bir dünyada; çocukların daha duyarlı, iyiliksever insanlar olarak gelişebilmeleri, diğerlerine karşı daha çok sevgi ve ilgi gösterebilmeleri için neler yapmaları, nasıl davranmaları gerektiği pek çok anne babanın merak ettiği bir konudur. Çocukların ev dışında geçirdikleri zamanın yaklaşık 7 saatini okulda geçirdikleri göz önüne alınırsa, şiddetten uzak, güvenli bir okul çevresi oluşturma bir toplum önceliği sayılmalıdır.

Bu anket çalışmasıyla ergenlik dönemindeki orta öğretim kurumu öğrencilerinin şiddet algısı konusuna bilim dünyasının dikkatini çekmeyi ve bu alandaki bilimsel çalışmalara katkıda bulunmayı hedefliyorum. Bu hedef doğrultusunda yürütülen "Ebeveyn reddi algısı yüksek olan ergenlerin şiddet eğilimine yönelmesinde bağlanma biçiminin etkisinin incelenmesi" konulu yüksek lisans tez çalışmasına velisi olduğunuz öğrencinin katılmasını bekliyorum.

Saygılarımla…

Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen

Fatih KARABOĞA

Velisi olduğum öğrencinin söz konusu araştırmada yer almasına kendi rızamla, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın izin veriyorum.

…….

(Veli İmza)

Veli Kodu: …….

ÖZGEÇMİŞ

Fatih KARABOĞA

1991 yılında Yozgat/Akdağmadeni'nde doğdu. İlkokulu Arslanlı Köyünde, Ortaokulu Akdağmadeni ilçesinde ve lise öğrenimimi ise Ankara Anadolu Lisesi'nde tamamladı. 2009 yılında İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı'nda lisans eğitimime başladı. 2013 yılında mezun oldu. İstanbul ili Kağıthane ilçesi Ahmet Buhan Lisesi'ne Psikolojik Danışman ve Rehber Öğretmen olarak atanan Karaboğa halen aynı kurumdaki görevini sürdürmektedir.

2015-2016 Eğitim-Öğretim yılında T.C. İstanbul Aydın Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı Psikoloji Bölümü'nde yüksek lisansa başlamıştır.

İletişim Bilgileri

E posta : f.karaboga@hotmail.com
fatihkaraboga34@gmail.com